

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรม
ผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ปริญญานิพนธ์
ของ
เนาวรัตน์ จิตินาญชัยกุล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
มิถุนายน 2555

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรม
ผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

มิถุนายน 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรม
ผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
มิถุนายน 2555

เนาวรัตน์ ฐิติชาญชัยกุล. (2555). **ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษา สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.**

ปริญญาโท กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร. อธิพัชร์ วิจิตสถิตรัตน์.

การศึกษาภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ ไม้สานป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็น ภูมิปัญญากระบวนการผลิต ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาด้านรูปแบบ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กระบวนการ บริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ที่ผลิตขึ้นจาก กลุ่มภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตองจำนวน 8 กลุ่ม เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ บันทึกเสียง บันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร ภาพถ่าย ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ยังคงดำรงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมล้านนาไว้อย่าง สมบูรณ์ จากนั้นนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ตามประเด็นต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า

1. การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการ ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุเชิงอนุรักษ์ การใช้วัสดุไม้อย่างคุ้มค่า เป็นการเพิ่มมูลค่า ให้มีคุณค่า ทางศิลปะ ในการเลือกใช้ไม้ที่เหมาะสมของสหกรณ์คำนึงถึงคุณสมบัติของเนื้อไม้ การใช้สีว่า ต้องมีการฝึกฝนวิธีการจับสีที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ลวดลายตามต้องการ เป็นภูมิปัญญาที่ถูก ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่สั่งสมองค์ความรู้มานับหลายชั่วอายุคน ด้วยการสั่งสมภูมิปัญญา กระบวนการสร้างสรรค์ที่แสดงเอกลักษณ์การแกะสลักไม้ของชาวล้านนาที่มีความสวยงาม แสดงออกถึง ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ตามจารีตประเพณี จึงทำให้ผลงานศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้มีความงดงามอ่อนช้อย ด้วยการพลิกแพลงภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ ดั้งเดิมมาพัฒนาให้เกิดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบพัฒนาตามความถนัดของส่วแต่ ละคน หรือรูปแบบครัวเรือน การควบคุมคุณภาพของงานมีความคงที่ ด้วยส่วช่าง วยกันสร้าง จิตสำนึก ปลูกฝังค่านิยมการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ล้านนามรดกทางปัญญาที่ บรรพบุรุษที่มีคุณค่าทางจิตใจของคนไทย ด้วยภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ภาพสัตว์ในธรรมชาติ ภาพป่าไม้ที่ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตมนุษย์ที่ถ่ายทอด ความเป็นอยู่การดำรงชีวิต รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ชาวล้านนาเคารพนับถือ ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

2. การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอด ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยสภาและสมาชิกสหกรณ์ฯ เป็นวิทยากร และครูผู้สอนอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้เป็น 2 ลักษณะดังนี้ 1.การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง 2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม การสืบทอดภูมิปัญญา การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาแบบผสมผสานกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระหว่างคนภายในชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ สร้างแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อเป็นการสืบทอด และอนุรักษ์

3. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีการปรับตัวตามสภาวะสังคมสมัยใหม่อย่างยั่งยืน ด้วยความพอเพียง มีการบริหารของทางสหกรณ์เป็นการบริหารระบบเกื้อกูล มีการจัดสรรอย่างยุติธรรม มีการนำรายได้มาบำรุงส่วนกลางจัดตั้งเป็นกองทุน กู้ยืมโดยมีดอกเบี่ยขั้นต่ำ ในการบริหารรูปแบบ 4M อย่างยั่งยืน การพัฒนาศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้า OTOP จากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง ในชื่อ บ้านกิวแลน้อย หมู่บ้านหัตถกรรมต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยวทางจังหวัดเชียงใหม่ ให้มีการสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของการตลาด อุตสาหกรรมจังหวัด ช่วยประชาสัมพันธ์ ที่ เว็บไซต์ www.Thaitambon.com เพื่อเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาในสังคมทั่วไป ได้ศึกษา และรวมกันอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้ให้ยู่คู่ชาติไทยสืบไป

ART & CRAFT WISDOM OF WOOD CARVING : A CASE STUDY
OF SAN PA TONG WOOD CRAFTS COOPERATIVE,
SAN PA TONG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE.

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University

June 2012

Naovarat Titichanchaikul. (2012). **Art & Craft Wisdom of Wood Carving : A Case Study of San Pa Tong Wood Crafts Cooperative, San Pa TONG District, Chiang Mai Province.** Master thesis, M.Ed. (Art Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr.Atipat Vijitsatitrat.

Studying art and craft wisdom of wood carving of San Pa Tong Wood Crafts Cooperative, San Pa Tong District, Chiang Mai Province about art and craft wisdom of wood – carving producing process, material assortment, creativity, and design, inheritance of art and craft wisdom and management process of wood carving, the study population is art and craft wisdom of wood carving made by 3 groups from San Pa Tong Wood Crafts Cooperative. It is gathered information in the form of interview, sound and written records and photographs of art and craft supplies of wood carving that conserve the value of cultural heritage of Lanna completely. Later on all information are analyzed in different points and found that

1. Analysis of art and craft wisdom of wood carving Wisdom of material assortment in green way and worthy use of wood material is the way to raise craft's price. Also, this can increase its artistic value. Wood assortment in appropriate way of cooperative is to realize wood type. To use the chisel must be trained how to hold it suitably in order to obtain the desired pattern is inherited wisdom collected from many generations of Lanna ancestor. With the collective wisdom of wood - carving creativity illustrating the identity of beautiful wood carving of Lanna people and their traditional faith in Buddhism, it affects their exquisitely delicate work. With the applied wisdom of wood – carving olden creativity, it lead to wood – carving development as own aptitude of each Salah (carver) or household. Controlling quality of work is constant because Salahs help to improve conscious mind and instill popularity to conserve Lanna art and craft of wood carving that is the wisdom heritage from ancestor and valuable to Thai people's mind. The wisdom of the art and craft of wood carving compose of 3 types that are type of relationship with nature such as the picture of animal in nature and the picture of abundant natural, second, type of relationship with life reflecting people's lifestyle, finally, type of relationship with supernatural respected by Lanna people as well as their faith in Buddhism.

2. Analysis the inheritance of art and craft wisdom of wood carving is to study about the process of knowledge sharing taught by cooperative members as lecture and teacher designated both formally and informally. The transfer of knowledge is divided into the following two aspects 1. the direct transfer of knowledge 2. the indirect transfer of knowledge. The wisdom inheritance and the knowledge sharing improvement by combination of school and community and among community members are intended to drive knowledge of art and craft wisdom of wood carving, establish source of learning in community to be preserved and protected.

3. Analysis the management process of art and craft of wood carving is found the sustainable adaptability with sufficiency to conditions of modern society, the management of cooperative with support system, the allocation with fair, the constantly centric maintenance with the low – interest loan fund organized with income of cooperative that is managed in the form of 4 M. Furthermore, it is found the local art and craft improvement to be OTOP products supported from Baan Mae Sub - district Administrative Organization, Sanpatong District in the name of Baan Kew Lae Noy as the example of handicraft village for tourism. In doing this, Chiangmai Province provides support in terms of marketing and Province Industry Office helps to publicize through [www. Thaitambon.com](http://www.Thaitambon.com) in order that the whole society is able to study and be a part to preserve and relay art and craft wisdom of wood carving to exist along with Thailand.

ปริญญาานิพนธ์

เรื่อง

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ของ

เนาวรัตน์ ฐิติชาญชัยกุล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่.....เดือน มิถุนายน พ.ศ.2555

คณะกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(อาจารย์ ดร. อธิพัชร์ วิจิตสถิตรัตน์)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ขาติชาย อนุกุล)

.....กรรมการ

(.....)

.....กรรมการ

(.....)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ ดร. อธิพัชร์ วิจิตสถิตรัตน์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญาโท ผศ. สาธิต ทิมวัฒน์บรรเทิง ผศ. จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า ซึ่งให้คำสอน แนวคิด ความเอาใจใส่และ ข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์ เพื่อช่วยให้การทำวิจัยมีการพัฒนาเป็นไป ไปด้วยมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อความกรุณาที่ได้รับจากท่านเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ และบุคลากรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ผู้ให้ความรู้ คำแนะนำ เพื่อดำเนินการทำปริญญาโทอย่างดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ นายทรง โสภา นางทองพูน มณี สอน นางทองพูน มาลัยวรรณ นาย บุญศรี ชันหล้า นางอาทิตย์ ชันหล้า นายไธต กุม ประพันธ์ นางทองสุข ผลคำมา นาย สุทธิชัย กัณฑ์ นายประทวน ชันทะประธานสหกรณ์ ผลิตกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อีกทั้งนางบัวเกียง คุรุภูมิปัญญาทองดี นของโรงเรียนบ้านกัว แลน้อย รวมถึงสมาชิกสหกรณ์ผลิตกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสนป่า ตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในความกรุณาที่มอบความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อเป็น วิทยาทานแก่ผู้วิจัย ทำให้ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณพี่ๆ และ เพื่อนๆ ร่วมรุ่นทุกคนสำหรับคำแนะนำและแรงใจในการทำ ปริญญาโทฉบับนี้

ท้ายสุดผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อบิดาชาญชัย จิตินาญชัยกุล มารดาจันทร์ รัตน์ จิตินาญชัยกุล พี่ น้อง หลานๆ เพื่อนที่รักทุกคนที่ให้อกำลังใจ และพร้อมให้ความช่วยเหลือ เป็นอย่างดี ทำให้ปริญญาโทฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

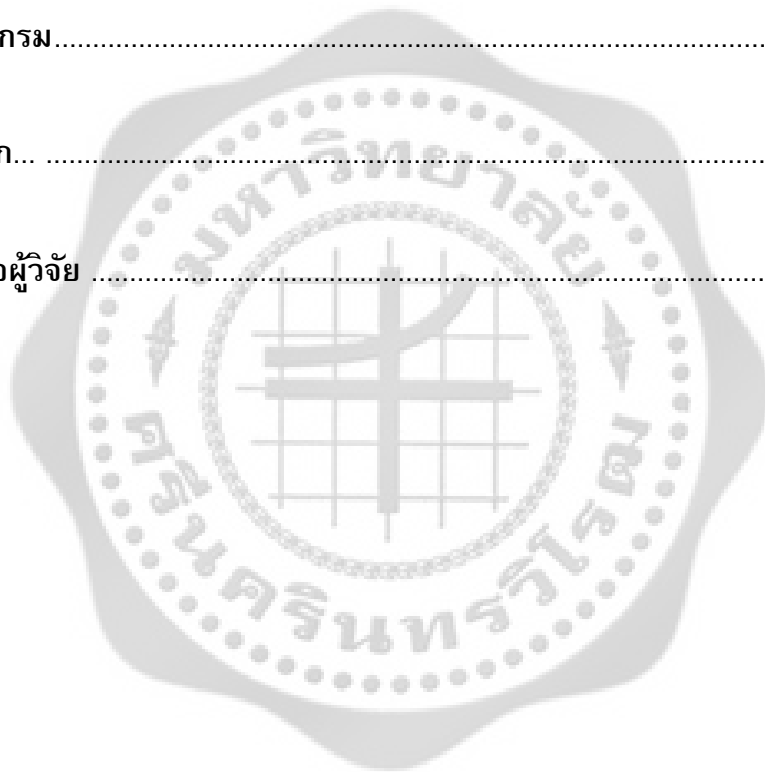
เนาวรัตน์ จิตินาญชัยกุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	8
ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	16
สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่	31
การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมและการบริหารจัดการ	43
การวิจัยเชิงคุณภาพ	58
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	72
กรอบแนวคิดการวิจัย	76
3 วิธีดำเนินการวิจัย	77
วิธีการวิจัย	77
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	77
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	78
การเก็บรวบรวมข้อมูล	78
การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	81
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	82
การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	82
การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	177
การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	194

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5	
สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	221
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	224
อภิปรายผล	259
ข้อเสนอแนะ	268
บรรณานุกรม.....	270
ภาคผนวก.....	274
ประวัติย่อผู้วิจัย	357

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 คุณสมบัติของเนื้อไม้แกะสลัก.....	19
2 เปรียบเทียบองค์กรแบบดั้งเดิมกับองค์กรแบบใหม่.....	53
3 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการทักซ์ทางปฏิฐานนิยมและปรากฏการณ์นิยม.....	59
4 เปรียบเทียบความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ.....	60
5 แสดงระยะเวลาในการเก็บข้อมูล.....	80
6 คุณสมบัติของเนื้อไม้แกะสลัก.....	83
7 คุณสมบัติของเนื้อไม้แกะสลักที่สหกรณ์ฯ เลือกใช้.....	225

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 อำเภอในเชียงใหม่.....	32
2 สัญลักษณ์ประจำจังหวัดเชียงใหม่.....	34
3 พระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์.....	36
4 สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง.....	40
5 กระบวนทัศน์การวิจัย (Research Paradigms).....	58
6 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	76
7 ไม้สำหรับแกะสลัก.....	84
8 วัตถุดิบ ไม้.....	84
9 ผลงานที่ใช้สีจากน้ำมะเกลือ ผลงานชิ้นนี้ อายุ 10 ปีมาแล้ว.....	87
10 สีพลาสติก และภาพผลงานที่ใช้สีพลาสติก.....	87
11 น้ำยาเคลือบเงา.....	88
12 สีย้อมไม้ สีไอศ.....	89
13 กระดาษทรายเบอร์ต่างๆ.....	89
14 ดินสอ ปากกาเมจิก ซอล์ก ไม้บรรทัด.....	90
15 กระดาษทำแบบ.....	91
16 กาวร้อน.....	91
17 สิวประกอบด้วยหลายขนาด และสิวเครื่องมือสำหรับแกะ.....	93
18 สิวเล็บมือ.....	93
19 สิวฉาก.....	94
20 สิวชุด.....	94
21 สิวขมวด.....	94
22 หินลับเกล็ดเพชร.....	96
23 หินลับหินปูน.....	96
24 ค้อนสำหรับตอกสิว.....	97
25 ค้อนเหล็กตอกสิว ขนาดเล็ก และขนาดใหญ่.....	98
26 เครื่องขัดเนื้อไม้.....	99
27 ไม้รองกระแทก ขวาน.....	100
28 เลื่อย เลื่อยไฟฟ้า สว่าน ขวาน กบไสไม้.....	101
29 ขั้นตอนที่ 2.....	108

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
30 ชั้นตอนที่ 3	109
31 ชั้นตอนที่ 4	109
32 ชั้นตอนที่ 5	110
33 ชั้นตอนที่ 6	110
34 ชั้นตอนที่ 7	111
35 ชั้นตอนที่ 8	111
36 ช้างนูนสูง	112
37 การร่างภาพด้วยชอล์ก	113
38 การแกะสลักขึ้นโครงสร้าง	113
39 การแกะสลักรูปทรง	114
40 การแกะสลักรูปทรงช้าง	114
41 แกะสลักจัดวางส่วนประกอบ	115
42 การแกะสลักภาพช้างองค์ประกอบ	115
43 ภาพสัทธิการต่อไม้	116
44 ภาพสัทธิการประกบเพื่อต่อไม้	117
45 ภาพภูมิปัญญาการต่อไม้หนุ่มาทกับนางสุวรรณมัจฉา	117
46 งานที่ใช้สีจากน้ำมะเกลือ ผลงานชิ้นนี้ อายุ 10 ปีมาแล้ว	119
47 ภาพผลงานที่ใช้สีน้ำพลาสติก	119
48 งานช้างนูนสูง การทำงานช้าง	120
49 ภาพผลงานช้างต่ำ	121
50 ไม้สำหรับแกะสลักม้า	122
51 ม้านูนต่ำ	122
52 ม้านูนต่ำย้อมสีไอ้ด	123
53 ภาพระยะไกล้ ม้านูนต่ำย้อมสีไอ้ด	124
54 ภาพมังกร	125
55 การคัดไม้สำหรับแกะสลักปลา	126
56 โครงสร้างรูปทรงของตัวปลาและ แกะเป็นโครงสร้างทั่วทั้งภาพผลงาน	127
57 การแกะภาพความลึก แกะหน้าไม้ให้มีความโค้งมน	127
58 การแกะสลักลวดลายปลา	128

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
59 การเก็บรายละเอียด.....	128
60 ศิลปะหัตถกรรมปลา.....	129
61 นกยูงทอง.....	130
62 งานประเภทที่ลงสีทอง.....	130
63 ป้ายบ้านเลขที่.....	131
64 ไม้สำหรับแกะสลักป้าย.....	132
65 การแกะตัวอักษร.....	132
66 การอุดรอยแตกของไม้.....	133
67 ชั้นตอนที่ 1 กาวร้อน.....	133
68 ชั้นตอนที่ 2 อุดรอยแตก.....	134
69 ชั้นตอนที่ 3 อุดรอยแตก.....	134
70 ชั้นตอนที่ 4 อุดรอยแตก.....	134
71 ป้ายตัวอักษร.....	135
72 ภาพหุ่นต่า พระเจ้าอยู่หัว.....	136
73 ภาพหุ่นต่าวิถีชีวิต.....	137
74 ภาพรวมผลงาน วิถีชีวิต.....	138
75 หุ่นต่าและกินรี.....	139
76 ภาพสัตว์หิมพานต์.....	140
77 หุ่นต่า กับนางสุวรรณมัจฉา.....	141
78 รายละเอียดที่ต้องใช้เทคนิคการหักไม้.....	142
79 รายละเอียดลายไทย.....	143
80 กินรีหุ่นต่า.....	143
81 กินรีหุ่นสูง.....	144
82 กินรีลอยตัว.....	144
83 ลายละเอียดกินรีลอยตัว.....	145
84 ภาพร่างเจ้าแม่กวนอิม.....	148
85 เจ้าแม่กวนอิมหุ่นสูง.....	149
86 พระอวโลกิเตศวร.....	149
87 ชั้นตอนที่ 3 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์.....	150

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
88 ชั้นตอนที่ 4 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์.....	151
89 ชั้นตอนที่ 5 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์.....	151
90 ชั้นตอนที่ 6 รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม.....	152
91 พระพุทธรูป.....	155
92 ชั้นตอนที่ 2 พระพุทธรูป.....	156
93 ชั้นตอนที่ 4 พระพุทธรูป.....	157
94 ปฏิมากรรมพระพุทธรูป.....	158
95 รูปดอกลำดวน.....	160
96 โตะ-เก้าอี้ชุดรับแขก.....	161
97 รูปแบบพัฒนา โตะตู้.....	162
98 โคมไฟภายใน.....	163
99 โคมไฟภายนอก.....	163
100 มือไม้วางสบู.....	164
101 รูปดอกลำดวน.....	164
102 รูปกรอบรูป.....	165
103 ของที่ระลึก.....	166
104 ของฝากที่ระลึก.....	166
105 รูปแบบดั้งเดิมข้างธรรมดา.....	168
106 รูปแบบดั้งเดิมแล็กเกอร์.....	168
107 รูปแบบพัฒนาข้างสีลา.....	168
108 รูปแบบพัฒนาข้างสีลาสีดำ.....	168
109 รูปแบบพัฒนาข้างเล่นกัน.....	169
110 รูปแบบพัฒนาข้างชวงว.....	169
111 รูปแบบพัฒนาข้างสีไม้.....	170
112 รูปแบบพัฒนาข้างสีโอ๊ค.....	170
113 รูปแบบดั้งเดิมที่ถูกพัฒนาขึ้น ภาพม้า.....	171
114 รูปแบบพัฒนา ม้าย่อมสีโอ๊ค.....	171
115 รูปแบบพัฒนา ภาพมังกร.....	173
116 รูปแบบดั้งเดิม ปลาลายไทย.....	174

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
117 รูปแบบพัฒนา ปลาเงิน ปลาทอง.....	174
118 รูปแบบพัฒนา นกยูงทอง.....	175
119 รูปแบบพัฒนานกแก้ว.....	175
120 สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง.....	178
121 อาคารสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง.....	178
122 ภาพครุสลาทรงโลสภา.....	182
123 สลาลูกศิษย์บุญศรี ชั้นหล้า.....	182
124 การสาธิต.....	183
125 การถ่ายทอดองค์ความรู้.....	185
126 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน.....	186
127 ป้าบัวเกียง.....	187
128 การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม.....	191
129 ใบสำคัญรับจดทะเบียนสหกรณ์.....	198
130 ใบอนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้โดยใช้แรงงาน.....	198
131 ใบอนุญาตค้าไม้มีไว้ในครอบครองเพื่อการค้า.....	198
132 สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง.....	199
133 กลุ่มก๊วแลน้อย.....	199
134 กลุ่มยู่หว่า.....	200
135 กลุ่มกากสลา.....	200
136 บริเวณสหกรณ์ฯ.....	206
137 ราคาของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้.....	207
138 ราคาป้ายตัวอักษร.....	208
139 ราคาศิลปหัตถกรรมภาพม้า มังกร.....	208
140 ภาพวัตถุดิบ ไม้.....	210
141 กระดานแสดงรายชื่อคณะกรรมการ.....	212
142 ร้านค้าสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง.....	212
143 บ้านก๊วแลน้อย และหมู่บ้านหัตถกรรมต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว.....	213
144 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.....	213
145 ศูนย์แสดง และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านก๊วแลน้อย.....	214

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
146 คลองชลประทานในอดีตพ.ศ. 2539.....	214
147 ถนนลายไม้เรียบคลองชลประทาน ในปัจจุบัน พ.ศ. 2554.....	214
148 ถนนลายไม้เรียบคลองชลประทานในปัจจุบัน.....	215
149 ร้านที่ 1 กลุ่มยุหว่า.....	216
150 ร้านที่ 2 กลุ่มกิวแลน้อย.....	216
151 ร้านที่ 3 กลุ่มกากส่า.....	216

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภายใต้สภาวะกระแสสังคมแห่งการพลิกฟื้นองค์ความรู้ ที่เป็นรากฐานบริบทของสังคมไทย ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ทางอารยธรรมนับร้อยนับพันปี ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและระบบความสัมพันธ์ของสังคมไทยสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนชาวไทย ด้วยการสั่งสมทางปัญญาและประสบการณ์ ผ่านกระบวนการสืบทอดและสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นจึงกำเนิดเป็น ภูมิปัญญา (Wisdom) เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และเรื่องราวต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ได้สร้างขึ้นจากธรรมชาติและสิ่งรอบตัวด้วยระบบการพึ่งพาโดยใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน อาจจะใช้เรียกได้ว่าการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมไปถึงวัฒนธรรมซึ่งเป็นกลไกหนึ่ง ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ทุกชีวิตได้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขและเป็นระเบียบ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ จารีต ประเพณี กฎเกณฑ์ คุณธรรมอันดีงาม และศิลปวัฒนธรรม สร้างความเป็นอัตลักษณ์ของตนขึ้นมา ด้วยการดำรงคุณค่าทางจิตใจ และความศรัทธา

ในมิติภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตัวเองทางอ้อม คือ ได้จากการเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ หรือความรู้สะสม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัฒนธรรมเป็นรากฐาน มีการบูรณาการสูงและมีความเชื่อมโยงกับวิถีการดำรงชีวิต การตกผลึกทางปัญญาของชุมชนท้องถิ่น และมนุษย์ก็เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึก มีอารมณ์สะท้อนใจผสมผสานกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ก่อให้เกิด "ศิลปะ" ซึ่งศิลปะเป็นภาษาสากลที่มนุษยชาติทุกเผ่าพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าที่ล้าหลัง หรือชนเผ่าที่มีอารยธรรม ทั้งที่สูญชาติพันธุ์ไปแล้ว หรือยังคงสืบทอดเผ่าพันธุ์อยู่ในปัจจุบันต่างก็มีศิลปะ ซึ่งมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ส่งผลถึงความแตกต่างกันในด้านศิลปะ และศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่ในประเทศไทยเป็นงานศิลป์เพื่อพหุบุรุษ ที่มีวิวัฒนาการจากรุ่นสู่รุ่นสร้างสรรค์ความสวยงาม

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ถือเป็นศิลปหัตถกรรมที่ท้องถิ่นที่สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก และแหล่งผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศตั้งอยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งมีวัตถุดิบที่สำคัญคือไม้ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ เพราะภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยเทือกเขา และป่า ไม้ที่ยังมีความสมบูรณ์ (เน่งน้อย ปัญจพรรค. 2537: 181) จึงทำให้มีไม้ในการแกะสลักให้เลือกมากมาย เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์งานศิลปะที่อาศัยฝีมืออันประณีตของช่างเกี่ยวกับเรื่องนี้

เรื่องวิทย์ คล้ายวรรณะ กล่าวว่า เกี่ย วยกับความอุดมสมบูรณ์ของป่าที่เชียงใหม่ ช่างแกะสลักไม้แบบดั้งเดิมของล้านนา ก็ยังคงพอมีสืบเชื้อสายอยู่บ้าง และอาจกล่าวได้ว่าการ ที่งานแกะสลักไม้ที่เชียงใหม่ในปัจจุบันเป็นที่ขึ้นหน้าขึ้นตา กว่าที่อื่นๆ เพราะว่าที่เชียงใหม่มี ช่างแกะสลักไม้ดั้งเดิมอยู่ มากกว่าที่อื่น พอที่จะสืบทอดกันได้ไม่ขาดสาย และอีกส่วนหนึ่ง เพราะว่าเชียงใหม่ยังคงอยู่ใกล้ทรัพยากร คือไม้สักมากกว่าที่อื่นๆ ทั้งจากในประเทศและนอก ประเทศ (เรื่องวิทย์ คล้ายวรรณะ. 2531: 10)

ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทางด้านภูมิปัญญา การ เลือกใช้วัสดุศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่สำคัญ เช่น ไม้สัก ไม้โมก ไม้ตะเคียน ไม้มะม่วง ไม้จำฉา ไม้โพธิ์ ไม้มะค่า ไม้จันทร์หอม เป็นต้น การคัดเลือกไม้ให้มี ความเหมาะสมกับงานใน ลักษณะต่างๆ ช่างจำเป็นต้องมีความรู้เนื้อไม้เป็นอย่างดี กล่าวคือ การเลือกไม้ ที่จะทำมา แกะสลักไม้เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดต้องคำนึงถึงความแข็ง ความอ่อนของเนื้อไม้ให้มีความเหมาะสมกับ การสร้างรายละเอียดของงาน การเลือกไม้ที่ไม่มีเสี้ยนไม้เพื่อให้เหมาะสมกับงานที่ต้องการความ ประณีตและซับซ้อนของลวดลาย หรือการเลือกไม้ที่มีกลิ่นหอมเพื่อสร้างรูปเทพ เช่น พระพุทธรูป เทพเจ้า ที่แทรกคติธรรมความเชื่อ

ดังที่ สุชาติ เถาทอง (2536: 76) กล่าวว่าความสำคัญในการเลือกไม้

การสร้างสรรคในวิธีใด นั้นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของวัสดุ ซึ่งนำมาประกอบ เป็นรูปทรงแต่ละชนิด ผลที่ได้จากวิธีการรับวัสดุชนิดหนึ่งย่อมแตกต่างจากผลของวัสดุอีกชนิดหนึ่ง ทำให้รู้สึกและอารมณ์แตกต่างกันออกไป กลวิธีที่นิยมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมโดย วิธี แกะสลักหรือกระบวนการในทางลบ การนำเอาออกจากรูปทรงที่เป็นแท่งจนได้รูปลักษณะตาม ต้องการ หมายถึง การเอาส่วนย่อยออกจากส่วนรวม ผลที่ได้ เรียก รูปแกะสลัก ซึ่งช่างจะต้อง ใช้ความประณีต อีกทั้งต้องมีความรู้ลักษณะของเนื้อวัสดุ เช่น ทางของเนื้อไม้ อีกทั้งยังต้องรู้ เทคนิคและวิธีการใช้เครื่องมือเพื่อเวลาแกะสลักไม้จะได้ไม้บิ่นและหลุด ช่างควรจะรู้วิธีการ ประดิษฐ์เครื่องมือคือสิ่วและลับให้คม อยู่เสมอ เพื่อเวลาแกะสลักจะทำให้งานที่ออกมา นั้นมีความ สวยงาม เพราะคมสิ่วประกอบกับความสามารถในฝีมือช่าง ในสมัยโบราณ วัดบางวัดเป็นแหล่ง ผลิตช่างแกะสลักที่ได้ทั้งผลงานไว้ให้กล่าวถึงฝีมือช่างที่มีช่างที่ได้ฝึกฝนมาจากวัดนั้นๆ ซึ่งจะดู จากการแกะสลัก ลวดลาย ห น้าบันต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ล้วนเป็นผลงานต้น สมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้รับการบูรณะให้คงสภาพเดิมจนตราบเท่าทุกวันนี้...

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ตามวิถีดั้งเดิม มีลักษณะเฉพาะงานแกะสลักด้วย ช่างฝีมือ ซึ่งต้องใช้ความชำนาญเฉพาะตัวจะต้องใช้ความประณีต

ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แนวคิด ขั้นตอน เทคนิค ความรู้สัลักษณะเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ การใช้สิ่วที่ทำจากโลหะเหล็กกล้าที่แข็ง และเหนียว ทำให้เกิดความคมด้วยการเจียรตบแต่งให้เป็นสิ่วหน้าตรง หน้าโค้งขนาดต่างๆ และ ค้อนไม้เป็น เครื่องมือในการแกะสลัก ที่ ช่างเป็นผู้สร้างเครื่องมือในการแกะสลักเอง เพื่อให้

เหมาะสม ตามความถนัดของช่างแต่ละคน เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ความรู้ของช่างที่เรียกว่า “สล่า” สามารถสื่อความรู้สึกได้ด้วยการสัมผัสด้วยมือและด้วยสายตา คุณค่าความงามทางสุนทรีย์ของ งานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ที่สวยงามงดงามดั่งปรากฏถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทางภาคเหนือ เป็นมรดกอันล้ำค่า

สล่า ผู้สร้างงานแกะสลักไม้ก็ได้ตระหนักดีว่าผู้สร้างงานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่มีพื้นฐาน ความสามารถทางการแกะสลักไม้ โดยธรรมชาติภายในตนเองอย่างน่าทึ่ง ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าคุณสมบัติเช่นนี้เกิดจากการปลูกฝังของรากวัฒนธรรมที่สงบสุข จิตสำนึกในความรักในงานแกะสลักไม้ เป็นเอกลักษณ์อันเฉพาะตัวของท้องถิ่น ช่างแกะสลักไม้ล้านนาที่มีฝีมือได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปหัตถกรรม รวมถึงภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ สลามีความรู้สะสมเกี่ยวกับลวดลาย การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว ด้วยฝีมือจากศิลปินเพียงผู้เดียว ศิลปินหรือผู้สร้างจะใส่ใจเอาใจใส่ในรายละเอียดเป็นอย่างมาก ด้วยความประณีต และได้สั่งสมความรู้ ฝีมือนับสิบๆ ปี จากการบทสัมภาษณ์ คุณ ถนอม ณ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

ด้านรูปแบบส่วนใหญ่ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เป็นรูปช้าง ช้างลีลา รูปรามเกียรติ์ พระพุทธรูป เป็นภาพชนบท ภาพวิถีชนบท สื่อให้เห็นวิถีชาวบ้านต่างจังหวัด ทำงานในแนวทาง ภาคเหนือเป็นหลัก ก มีเอกลักษณ์ มีความแตกต่างจากที่อื่นๆ ในเรื่องรายละเอียดที่นี้จะมีความละเอียดสูง เป็น รูปแบบของภูมิปัญญาพื้นบ้านจริงๆ งานทางภาคเหนือจะมีความละเอียดอ่อนกว่าภาคอื่นๆ ลวดลายส่วนใหญ่ช่างมีการศึกษาจาก หนังสือลายไทย ภาพลายไทย ซึ่งช่างไม่ได้แสดงการสร้างสรรค์ลวดลายที่แปลกใหม่นัก ยังคงเป็นลวดลายแบบเดิมตามที่พบเห็นทั่วไป สัดส่วนของผลงานอาจจะไม่คงที่บ้าง เพราะเป็นฝีมือแบบชาวบ้านสร้างสรรค์ ...

จากการบทสัมภาษณ์ คุณ ถนอม ณ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2551สามารถแบ่ง ภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ได้ดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
2. รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
3. รูปแบบ ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

เพื่อสร้างผลงานการแกะสลักไม้ไว้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวล้านนา วิธีการสืบทอดจากภูมิปัญญาตามวิถีดั้งเดิม การอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องไม่กี่ตระกูล ซึ่งได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชน มีคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้เฒ่า หน้าที่ของผู้เฒ่าไม่ใช่การสั่ง แต่เป็นผู้ที่ให้คำแนะนำปรึกษา มีความแม่นยำในกฎระเบียบประเพณี ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีผู้ใหญ่อันหมายถึง คนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านซึ่งเป็นแหล่งภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพราะเป็น

องค์ความรู้ที่มีชีวิต เป็นองค์ความรู้เดิมที่มีความเชื่อมโยงกับความศรัทธา ความเชื่อของชุมชน ที่ประกอบด้วยจารีต ประเพณีอันสอดคล้องกับบริบททางวิถีชีวิต ที่มีประโยชน์ต่อวิถีชีวิต และวิธีการผลิตเพื่อยังชีพ มีลักษณะเป็นพื้นบ้าน มีการถ่ายทอดด้วยปากเปล่ามีลักษณะที่เป็นตามแบบประเพณี (Tradition) และเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชุมชน มีลักษณะทางเศรษฐกิจแบบ (Self – Sufficiency) คือ เศรษฐกิจที่เลี้ยงตนเองได้ เป็นสังคมเครื่องประเพณีและศาสนา มีการปรับปรุงพัฒนาเป็นระยะเวลานานจนได้ผลสรุปที่สมบูรณ์เพื่อใช้สอยเป็นประโยชน์ต่อการยังชีพ ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องกันมา จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเพราะงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นจะบ่งบอกถึงความเป็นเชื้อชาติ งานศิลปหัตถกรรมของชนกลุ่มใด ย่อมมีรูปแบบกรรมวิธี แนวความคิดขนบธรรมเนียมประเพณีของตนผสมผสานกันจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ทางภาคเหนือ และเมื่อสังคมไทยได้มีนโยบายของรัฐที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากตะวันตก แนวคิดดังกล่าว ได้แทรกซึมเข้าไปทุกหนแห่งชุมชนได้รองรับนโยบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถาวรในในรูปแบบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรกๆ ซึ่งมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลากหลายด้าน ทั้งโครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน และสังคมไทย การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตรต่างๆ แบบดั้งเดิมเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการบริโภค และการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้า ประเมินคุณค่าราคาด้วยอำนาจเงินตรา (ยศ สันตสมบัติ. 2542; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2534) การผลิตเพื่อเป็นสินค้าตอบสนองความต้องการทางตลาด และเป็นอุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) มีงานการออกแบบเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์ (Product) ให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ด้วยขั้นตอนแบบระบบอุตสาหกรรม ซึ่งมีการทำงานเป็นระบบขั้นตอนมีมาตรฐาน มีการใช้เครื่องจักรกลเข้าช่วยทำ

ซึ่งยุคแห่งความเจริญทางวัตถุ การสร้างสรรค์มุ่งเน้นการทำซ้ำ ผลิตให้ได้มาก ซึ่งการดำรงชีวิตท่ามกลางสังคมปัจจุบัน ก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบใหม่ซึ่งสะท้อนสังคมทันสมัย การมีเสรีภาพของปัจเจกบุคคล เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง การต่อสู้ทางการตลาด ชุมชนจึงมีการปรับตัว และตั้งรับกับสังคมสมัยใหม่ แนวคิดและความเชื่อเปลี่ยนไป ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และวิถีชีวิตของชุมชนภาคเหนือด้วยเช่นเดียวกัน

(พรพรรณ วีระปริยากร. 2543: 451)

วิถีการสืบทอดภูมิปัญญาได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและขาดการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ เปลี่ยนไปเป็นผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมสมัยใหม่ บนรากความคิดระบบทุนนิยม ชนชั้นกลางที่สืบทอดภูมิปัญญาผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบของการศึกษา ทั้งการศึกษาภายในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การผลิตซ้ำและการสืบทอดเกิดขึ้นโดยผ่านระบบการศึกษาอย่างแบบยล นั่นคือ รูปแบบของการแบ่งงานกันทำ และการสร้างทักษะในการทำงานแบบเฉพาะอย่าง(Division of Labor and Skills) ยิ่งทำให้ศิลปหัตถกรรมกลายเป็นทักษะการทำงานเฉพาะอย่าง สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากระบบการศึกษา (พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. 2545: 4)

สหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีแนวทางการพัฒนา ทั้งทางด้านภูมิปัญญากระบวนการผลิต ภูมิปัญญากระบวนการเลือกวัสดุ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาด้านรูปแบบ รวมไปถึงการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และการบริหารจัดการ ศิลปหัตถกรรมของสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองในสภาวะสังคมปัจจุบัน การศึกษาวิจัย ครั้งนี้เพื่อแสวงหา แนวทางการพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อเป็นรวบรวมและการ วิเคราะห์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อให้ทราบแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญา ให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนอย่างยั่งยืน และเพื่อเป็นการเก็บรวบรวมภูมิปัญญา กระบวนการผลิต การบริหารจัดการ รวมถึง การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้ไว้เป็นเอกสารหลักฐาน เพื่อมิให้ภูมิปัญญาสูญหายตามกาลเวลา และวิเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อการศึกษา สังเคราะห์แนวทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ ของภูมิปัญญาและวิถีการสืบทอดภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. ศึกษาภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
2. ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
3. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์

หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย เจาะจงดำเนินการศึกษาเฉพาะภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการ แกะสลักไม้เชียงใหม่ ณ ชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนกลุ่มชุมชน 3 กลุ่ม อันเป็นปรากฏการณ์ที่มี ภูมิปัญญากระบวนการ ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และมีลักษณะของกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ เพราะสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่ มีการปรับตัวของชุมชน สร้างกระบวนการบริหารจัดการของชุมชน เป็นแหล่งรวมองค์ ความรู้ภูมิปัญญา ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น ซึ่งเป็นคุณสมบัติของชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ในการศึกษา และมีผู้ให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วนเหมาะสมใน การศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ในการศึกษา ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ผลิตโดย สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนกลุ่มชุมชน 3 กลุ่มได้แก่

1. กลุ่มกิวแลน้อย
2. กลุ่มยุหว่า
3. กลุ่มกากส่า

- สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ คุณประทวน ชันทะ ผู้นำกลุ่ม โทร : 053 822220, 01 9927422

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 84 หมู่ 3 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายประทวน ชันทะ

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รองประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายถนอม

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 155 ตำบลกิวแลน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองพูน มณีสอน

- กลุ่มยุหว่า บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองพูน มาลัยวรรณ

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 136/2 หมู่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางอาทิตย์ ชันหล้า

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 136/2 หมู่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายบุญศรี ชันหล้า

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายทรง โสภา

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายไธด์ กุมประพันธ์

- กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองสุข ผลคำมา

- กลุ่มกากส่า บ้านเลขที่ 162 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายสุริชัย กัณฑา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทางด้านภูมิปัญญากระบวนการผลิต การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นประโยชน์หลากหลายประการผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ทำให้องค์กรภายในสหกรณ์ผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้สันป่าตองเข้าใจถึงความสำคัญของภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เป็นสื่อสะท้อนคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดคล้องกับวิถีชีวิตการดำรงชีพ
2. เป็นการช่วยส่งเสริมข้อมูลด้านภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นหลักฐานการสืบทอดภูมิปัญญา
3. ผลจากการวิเคราะห์จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในการศึกษาวิชาการ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้และเป็นแนวทางในการสืบทอด และอนุรักษ์ให้อยู่คู่ชาติไทยอย่างยั่งยืน
4. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน และองค์กร สหกรณ์ทางด้านการผลิต และการตลาด
5. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการศิลปศึกษา ทางด้านฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ภูมิปัญญากระบวนการผลิต** หมายถึง
  - 1.1 ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ ที่สำคัญ เช่น ไม้สัก ไม้โมก ไม้ตะเคียน ไม้มะม่วง ไม้ฉำฉา ไม้โพธิ์ ไม้มะค่า ไม้จันทร์หอม เป็นต้น การคัดเลือกไม้ให้มีความเหมาะสมกับงานในลักษณะต่างๆ
  - 1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ แนวคิด ขั้นตอน เทคนิค ขั้นตอนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ความเชื่อที่แทรกอยู่ในความคิดในการแกะสลักไม้ที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ความรู้สีลักษณะเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ, รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต, รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อสร้างผลงานการแกะสลักไม้ไว้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวล้านนา ภายในกลุ่มชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. **การสืบทอดภูมิปัญญา** หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีลักษณะความรู้ที่ตกผลึกทางปัญญา ผ่านกระบวนการสั่งสมความรู้การถ่ายทอดโดยตรง หรือทางอ้อม
3. **การบริหารจัดการ** หมายถึง แนวทางการบริหารจัดการภายในชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
4. **การแกะสลักไม้** หมายถึง การนำไม้ มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนการแกะสลักไม้ โดยสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะ การออกแบบ มีเทคนิควิธีการแกะสลักการทำสี การวางลวดลาย มีรูปแบบหลากหลาย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้: กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ” เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ของภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เกี่ยวกับภูมิปัญญากระบวนการผลิต ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่สร้างผลงานการแกะสลักไม้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ ของกลุ่มชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญาและการบริหารจัดการ การศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ครั้งนี้ เพื่อให้ทราบแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ทรงคุณค่าความงามทางศิลปะ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่คู่ชาติพันธุ์ไทยมิให้สูญหายตามกาลเวลา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจาก ตำรา เอกสาร และบทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในครั้งนี้ ผู้วิจัย กำหนดแหล่งความรู้ไว้ 5 ด้าน เพื่อศึกษาข้อมูล องค์ความรู้ได้อย่างครบถ้วนกระบวนการความในการสร้างกรอบแนวคิดไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 1.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
2. สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
3. การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมและการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรม
4. การวิจัยเชิงคุณภาพ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะสามารถบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมนั้นๆ ได้ว่า มีคติ องค์ความรู้ชุมชน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และความศรัทธาต่อสิ่งใดเป็นสำคัญในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นตัวยืนยันการมีตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์และดำรงอยู่ของชุมชนแห่งภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาเป็นความเจริญงอกงามที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้น หรือเรียกได้ว่า “มรดกทางสังคม” เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษ และถ่ายทอดไปให้แก่อนุชนเป็นแนวทางแห่งความคิด ความรู้สึก ความเชื่อแบบแผนพฤติกรรม และความประพฤติที่ได้เรียนรู้มาแล้ว และเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความงอกงามเจริญเติบโตของ

ชาติซึ่งรวมถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นระบบความรู้ ความเชื่อที่กลุ่มคนใช้ในการแปลความหมายประสบการณ์ และแนวทางการมองดูสิ่งต่าง ๆ เป็นแนวทางสำหรับการตัดสินใจ ภูมิปัญญาจึงเป็นเรื่องของความคิด มนุษย์ ความศรัทธา ความเชื่อทางศาสนา ปัญญาความคิด ความรู้สึก และกิริยานิสัย สภาพแห่งความเจริญงอกงาม และมีวิวัฒนาการเป็นความเจริญอยู่เรื่อย ถือเป็นมรดกทางสังคม เพราะมนุษย์เป็นทายาทรับช่วงไว้เป็นจารีตประเพณี (Tradition) สืบต่อกันไว้ไม่ขาดตอนจนเป็นวิถีชีวิตของสังคม ก่อให้เกิดความผาสุกมีแบบแผนการดำเนินชีวิตในชุมชนหนึ่งชุมชนใด เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยสม่ำเสมอการจัดระเบียบสิ่งของสังคม

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญามีความเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตวิถีชีวิต หรือเรียกได้ว่าวิถีประชาในชุมชน ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติมีจิตสำนึกของการช่วยเหลือกัน (mutual aid) ความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน (Sense of Community) และการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน (Networks of Civic Engagement) ในการหาทางออก การแก้ปัญหาของชุมชน และระหว่างชุมชนร่วมกันเป็นระบบอุดมการณ์สัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัย ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับการดำรงอยู่ของชุมชน และ สมาชิกในชุมชนประกอบด้วย อุดมการณ์แห่งวิถีการผลิตเพื่อสนองต่อการดำรงชีพ นั่นคือ การผลิตแบบพอมีพอกิน (Sufficiency) ไม่มุ่งเน้นการผลิตส่วนเกิน เพื่อการค้าด้วยเงื่อนไขดังกล่าว แล้ว อุดมการณ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งอุดมการณ์ชุดนี้ได้แสดงออกมาในรูปของบรรทัดฐาน ความเชื่อ และความคิดที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผี นับถือธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นอุปนิสัยของคนในอดีต เพื่อที่จะรักษาแหล่งอาหาร และปัจจัยการผลิตตามธรรมชาติเอาไว้ใช้สืบต่อไปสู่ลูกหลาน (ยศ สันตสมบัติ. 2542; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2526)

การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคนภายนอกในชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Norm of Reciprocity) ซึ่งสะท้อนออกมาใน

- ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (Kinship)
- ระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยในชุมชน (Patron-Client) และความเชื่อในเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษร่วมกัน

ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) อันเกิดขึ้นตามรูปแบบแห่งพลังการผลิตของสังคมแห่งนั้นๆ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แบบแนวนอน (Horizontal Relationship) นั่นคือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Mutual Aid) ภายในชุมชน และระบบการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้มุ่งหวังกำไร หรือมิได้คาดหวังถึงผลตอบแทนแบบทันที เน้นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์มากกว่าการตีค่าด้วยมูลค่าของเงินตรา และมีการกระจายผลผลิตด้วยการแบ่งปัน ให้ทาน หรือทำบุญ และการจัดสรรการใช้ทรัพยากรโดยผ่านความเป็นสมาชิกของชุมชน (ยศ สันตสมบัติ . 2542; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2526) ระบบความสัมพันธ์ที่แสดงออกถึงความไว้นับถือใจกัน (Social Trust) ร่วมมือกันในการแก้ปัญหาของชุมชน จึงทำให้สายใยแห่งความสัมพันธ์ของคนในชุมชนพัฒนาขึ้นมาเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่สร้างให้ชุมชนอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในสังคมประเพณี หรือก่อนที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะเข้าสู่ชุมชนนั้น ทุนชุมชนมิได้มีการแบ่งแยกภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองออกจากกันอย่างเด่นชัด เป็นความจริงที่เลี่ยงไม่ได้ หากแต่ชุมชนยังคงต้องสร้างความเข้มแข็งในลักษณะของการดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง (Self - Sufficient) โดยชุมชนจะต้องทำหน้าที่ของตนในการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน และสร้างสวัสดิการที่จำเป็นให้แก่สมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้เช่นกัน สำหรับทุนชุมชนนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นดำรงอยู่ และสืบทอดต่อกันมาภายในชุมชนนับเป็นเวลาช้านาน ดังนั้นทุนชุมชนจึงเป็นอุดมการณ์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากภายใน (Inherent Ideology) จากประสบการณ์โดยตรงของชาวบ้านเอง หรือได้รับการถ่ายทอดจากคำบอกเล่าสืบทอดกันมาภายในชุมชน สิ่งที่ถูกผลิตซ้ำจนกลายเป็นระบบคุณค่าความคิด และความเชื่อของสมาชิกในชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ความสัมพันธ์ ที่อยู่เบื้องหลังสิ่งเหล่านั้น เริ่มต้นจากการมองระบบอุดมการณ์ความสัมพันธ์ ผ่านวิธีการผลิต (Mode of Production) ในสังคมประเพณี (Traditional Society) อันเป็นลักษณะของสังคมดั้งเดิม ชุมชนส่วนมากล้วนมีวิธีการผลิตเพื่อยังชีพ (Subsistence) และพึ่งพากันเองภายในชุมชน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525: 34) กล่าวถึง มีปัจจัยหลายประการที่ก่อให้เกิดรูปแบบในวิธีการผลิตเช่นนั้น ได้แก่

ประการแรก เริ่มจากวิธีการผลิตในครัวเรือนที่เน้นการสร้างผลผลิตที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของครัวเรือน ครัวเรือนจึงดำรงอยู่ภายใต้อุดมการณ์แห่งการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง และการสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ทางใจ ความศรัทธา ความเชื่อ ศาสนา เป็นพุทธบูชา หรืออาจเรียกได้ว่า งานพุทธศิลป์เป็นสิ่งสำคัญ

ประการที่สอง เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนของแต่ละครัวเรือนก็เพื่อทำให้เกิดการแก้ปัญหาพร้อมกันได้ดีกว่าการอยู่ตามลำพัง ด้วยปัญหาบางอย่างไม่สามารถแก้ไขได้โดยลำพัง เช่น เรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้น การพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน (Norm of Reciprocity) ด้วยการสร้างเป้าหมายของชุมชน หรือการรวมกลุ่มให้สอดคล้องกับเป้าหมายของครัวเรือน จึงทำให้ดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน อีกทั้งเมื่อมีชุมชนเกิดขึ้นในอดีตที่มีการคมนาคมไม่สะดวกทำให้ชุมชนแต่ละชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนนั้นๆ ตามวิถีชีวิตแบบพอเพียง (Sufficiency) และเน้นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ (Horizontal relations) ผ่านทางระบบความเชื่อ ค่านิยม และระบบความคิดต่างๆ อันประกอบกันขึ้นเป็นความสัมพันธ์ของชุมชนเพื่อสนองตอบต่อสภาพของชุมชนในวิธีการผลิต เพื่อยังชีพสามารถดำรงอยู่ได้หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งของทุนชุมชนไป ด้วยทั้งระบบเศรษฐกิจ และสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างทางสังคมที่มีชุมชนทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้จัดสรรภายในตัวเอง และสามารถดำรงอยู่ภายใต้การพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งสำคัญ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ทุกเรื่องราวที่ดีที่มีการสั่งสมของชุมชน นั่นก็คือ เรื่องราวของภูมิปัญญาอันเนื่อง

ในนิติภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาความรู้ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา หรือกล่าวได้ว่า ประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่ สังคมนั้นมีอยู่ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตัวเอง และทางอ้อม คือ ได้จากการเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ หรือความรู้สะสม การเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาความรอบรู้ของสังคมในทศวรรษของ พระเทพเวที ประยุทธ์ยุโต (2531) ได้ให้ความหมายไว้ในการปาฐกถาพิเศษเนื่องในงานฉลอง ๑๐๐ ปี พระยานุমানราชชน เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2531 ได้กล่าวไว้ดังนี้

ผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ ภูมิธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ของสังคมนั้นๆ หรือกล่าวได้ว่า วัฒนธรรม คือ ประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นเพของความรู้หรือความรู้ และประสบการณ์สืบต่อกันมาหรือความรู้ สะสมสืบต่อกันมาความหมายภูมิปัญญา คือ วิธีการหรือความรู้ที่กลุ่มชุมชนหนึ่ง เช่น ในการจัดการ กับสภาพแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพซึ่งได้สืบต่อกันมาสิ่งมีเป็นรูปธรรมที่ได้พบเห็นได้รู้จัก คือ ผลผลิตของวิธีคิด....

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2532) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญา คือ ความรู้ที่ ได้สั่งสมสืบทอด และปฏิบัติต่อกันมาในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นซึ่งเกิด จากการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งผ่านการถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ ภูมิปัญญา เป็นสิ่งสำคัญในสังคม

ประเวศ วะสี ได้ให้ทัศนะ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ที่ท้องถิ่นได้สะสมถ่ายทอดปรับปรุงสืบต่อกันมาปรากฏเป็นความสามารถมีวิธีการ เครื่องมือสามารถนำมาใช้ควบคุมสังคมแก้ไขปัญหาความรู้ทางวัฒนธรรม บางครั้งเรียกว่า “ภูมิปัญญา” ภูมิ แปลว่า แผ่นดิน ปัญญาที่ติดแผ่นดิน มีความหมายว่า ในแผ่นดินหรือสิ่งแวดล้อม แต่ละแห่งที่ไม่เหมือนกัน มนุษย์ต้องสร้างปัญญาที่เหมาะสมที่จะอยู่ได้ในภูมิหรือสิ่งแวดล้อม นั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ บางครั้งพูดถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วัฒนธรรมราษฎรซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม (ประเวศ วะสี. 2547: 21)

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นในข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น องค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลาอันยาวนาน โดยมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย มี วิวัฒนาการเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม หรืออาจจะกล่าวได้ว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งหลายของคนเราที่ได้จากการผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความแตกต่างทางบริบทของแต่ละพื้นที่ถิ่นฐานภายในประเทศไทยพบว่า มีหลากหลายภูมิปัญญาที่มีคุณค่า ความสวยงามต่างกันออกไปด้วยสาเหตุที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกเรื่อง ไม่แยกส่วนกัน หรือระบุว่า ชนเหล่าใดที่ดำรงความเป็นกลุ่ม หรือชนชาติ หรือประเทศมาเป็นเวลานานต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่ม หรือของชนชาติ หรือของประเทศ อันเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local Wisdom) แต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันไปด้วย ขึ้นอยู่กับตัวแปรหลากหลายด้านทั้งในด้านธรรมชาติ ก่อนที่จะมีมนุษย์เกิดขึ้น ก็มีความหลากหลายในธรรมชาติเป็นพื้นฐานมาก่อน มนุษย์ก็เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน จึงมีวิถีชีวิตที่ แตกต่างกันไป เรียกว่า เป็นความหลากหลายทางชีวภาพกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันเพราะชีวิตต้องเกิดขึ้นในที่ที่ต่างกัน (ประเวศ วะสี. 2534: 82)

จากการศึกษาภูมิปัญญาไทยพบว่า มีการกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทยไว้อย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการแต่ละท่านนำมากำหนด ในภาพรวมภูมิปัญญาไทยสามารถแบ่งได้เป็น 10 สาขาดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสาน องค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนานบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่างๆ ได้
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้
3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ทางด้านสุขภาพและอนามัยได้
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน
6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

8. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่างๆ ให้สามารถพัฒนา และบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาท และหน้าที่ ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดทั้ง ด้านวรรณกรรมทุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรต หนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอน ภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

สาขาทั้ง 10 นั้นปรากฏอยู่ในแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างจำเพาะพื้นที่ ของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีเอกลักษณ์ อัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นขึ้นอยู่กับตัวแปรหลากหลายด้านประกอบกัน มิสามารถแยกส่วนได้ องค์ความรู้สังเคราะห์ศาสนาความเชื่อแรงศรัทธา กา รดำรงชีวิตวิถีชีวิต และ สิ่งแวดล้อมของชุมชนสังคม และสิ่งที่มีความเด่นชัด สามารถบ่งบอกถึงชาติพันธุ์ได้ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความจำเพาะต่างกันไป

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย องค์ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมรวมอยู่ใน “ภูมิปัญญาไทย” แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคนมีการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต และพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่างๆ ภูมิปัญญาไทยจึงต้องมีลักษณะเฉพาะ หรือมีอัตลักษณ์ในตัวเอง มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคม

ภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อมสัตว์ พืช และธรรมชาติ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผู้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่พัฒนาก้าวหน้า เหมือนทุกวันนี้ ยังไม่มีระบบการค้าแบบสมัยใหม่ ไม่มีตลาด ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ ในการใช้สิ่งของในธรรมชาติ ไม่ตัดไม้อ่อน ทำให้ต้นไม้ในป่าขึ้นแทนที่ถูกตัดไปได้ตลอดเวลา

2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดี มีหลักเกณฑ์ที่ บรรพบุรุษ ได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ กับญาติพี่น้องกับผู้สูงอายุ พ่อแม่ควรเลี้ยงดู ลูกอย่างไร ความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยเฉพาะในยามทุกข์ยากหรือมี ปัญหา

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ชาวบ้านรู้ว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งเต็มไปด้วยความเร้นลับ มีพลังและอำนาจที่เขาไม่อาจจะหาคำอธิบายได้ ความเร้นลับดังกล่าวรวมถึงญาติพี่น้องและผู้คนที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านยังความสัมพันธ์กับพวกเขา การทำบุญและรำลึกถึงอย่างสม่ำเสมอทุกวันหรือในโอกาสสำคัญ ๆ

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึง ชีวิตชุมชน สะท้อนอัตลักษณ์ออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือน สามมูมของรูปสามเหลี่ยมภูมิปัญญา จึงเป็นรากฐานในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย

เมื่อพิจารณาในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามลักษณะที่ปรากฏแล้วมีผู้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2536) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญา ว่ามีลักษณะที่สำคัญบางประการ คือ

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ในตัว เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่า ภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอกแต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือได้ไม่ดี

2. ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็น บูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นตัวอย่างการนำธรรมชาติ มาเป็นนามธรรมที่สื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่อัตถประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพต่อธรรมชาติ คนเราถ้าเคารพอะไรย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น การรู้อะไรถ้าสัมผัสได้เพียงวัตถุธรรม แต่ไม่ถึงนามธรรมย่อมจะสัมผัสได้เพียง ดินๆ ทรายๆ เป็นส่วนเป็นเสี้ยว ขาดสัมผัสทางใจที่ลึกซึ้งและการมุ่งอัตถประโยชน์

สามารถ จันทรสุรีย์ (2536) อธิบายลักษณะภูมิปัญญาออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. นามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2. รูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน ดนตรี ศิลปะ ศิลปหัตถกรรม และอื่นๆ

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวัฒนธรรมเป็นรากฐาน มีการบูรณาการสูง มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง มีการคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาตกผลึกทางปัญญา กลายมาเป็นองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดเน้นความสำคัญของ จริยธรรม ดังนั้น ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ วัฒนธรรมพื้นฐาน การพัฒนาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคงเพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกสร้างสรรค์ อารมณ์สะท้อนใจผสานกับจินตนาการของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ และชีวิตได้ก่อให้เกิดศิลปะขึ้นซึ่งเป็นภาษาสากลอันยิ่งใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในสังคมของ

มนุษยชาติ มนุษยชาติทุกเผ่าพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าที่ล่าหลัง หรือชนเผ่าที่มีอารยธรรม ทั้งที่สูญชาติพันธุ์ไปแล้ว หรือยังคง สืบทอดเผ่าพันธุ์อยู่ในปัจจุบันต่างก็มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์มีผลต่อความแตกต่างกันในด้านศิลปะ และศิลปหัตถกรรม

ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านถึงแม้ว่าจะเป็นองค์ความรู้อันมหาศาลที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน หมู่บ้าน และสังคม แต่ถ้าถูกละเลยหลงลืมขาดการสืบทอดในที่สุดก็ย่อมขาดสายใยแห่งความเชื่อมโยงระหว่างเก่ากับใหม่อดีตกับปัจจุบันแล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นอาจจะสาบสูญไปจากท้องถิ่นชุมชนจวบจนประเทศชาติ

นอกจากนั้นในระดับชุมชนท้องถิ่นหนึ่งๆ ก็จะมีบุคคลที่เป็นผู้รู้ผู้นำทางด้านความคิดและการปฏิบัติในด้านที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะได้รับการเรียกขานเชิงยกย่องว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ปราชญ์ท้องถิ่น” คนไทยอาศัยภูมิปัญญาแก้ปัญหาการดำรงชีวิตอย่างประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติ วิถีชีวิตไทยจึงเรียบง่ายและปกติสุขมายาวนาน

สรุปได้ว่า “ปราชญ์ท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นความองค์ความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมสูงซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรม และประเพณี การสร้างผลงานศิลปะ ความรู้เป็นความรู้คู่คุณธรรมเมื่อผู้คนใช้ความรู้ นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกับธรรมชาติ ความรู้เรื่องทำมาหากินมีอยู่มาก เช่น การทำไร่ทำนา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับปลา จับสัตว์ การทอผ้า ทั้งผ้าฝ้าย และการแกะสลัก ไม้ซึ่งมีลวดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความคิดของชาวบ้าน การแกะสลักไม้ เป็นงานด้านศิลปหัตถกรรมที่ทรงคุณค่าทางความงามความประณีต ส่วนใหญ่เป็นงานศิลป์เพื่อพุทธบูชา หรืออาจเรียกได้ว่า “งานพุทธศิลป์” สามารถพบได้จาก โบราณสถานในพิพิธภัณฑสถานต่างๆ สามารถผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น ทัศนศิลป์ จิตรกรรม ภาพพิมพ์ งานแกะสลัก ไม้เป็นงานศิลปหัตถกรรมทางด้านประติมากรรม ซึ่งจะมีความชำนาญ และการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี มีการถ่ายทอดความรู้จากปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษ ปรากฏพบหลักฐานงานการแกะสลักไม้มีมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่โบราณที่ทรงคุณค่าทางภูมิปัญญาของศิลปหัตถกรรมไทยที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน มีวิวัฒนาการ การปรับให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันตามสถานการณ์บ้านเมือง ชุมชน สังคม ที่คงคุณค่าคุณภาพ ความงดงาม ความประณีตเช่นที่เคยเป็นมา ในรุ่นปู่ รุ่นย่า และสืบทอดภูมิ ปัญญาการแกะสลักไม้สู่คนรุ่นหลังเพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ และโอนถ่ายจากรุ่นปู่ ย่า สู่คนรุ่นลูกหลานให้มีความรัก และกลับมาสนใจศิลปหัตถกรรมของชุมชน หรืออาจจะเรียกว่า ศิลปะพื้นบ้าน หรือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

1.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้

ชุมชนที่มีพื้นฐานบริบททางสังคมวิถีชีวิตของตนได้ใช้วัสดุต่างๆ ที่หาได้จากพื้นที่ภูมิประเทศของตนที่มีอยู่อย่างมากมายนำมาสร้างคุณค่าทางศิลปะ และศิลปหัตถกรรมอันสวยงามเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญ บ่งบอกถึงวิถีชีวิตในท้องถิ่นนั้นได้เป็นอย่างดีซึ่งแต่ละท้องถิ่นในเมืองไทย ในทุกๆ พื้นที่ย่อมต้องมีศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอยู่ในชุมชน หมู่บ้านกันอยู่ทุกที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต และวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ ในความหมายของ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่เกิดขึ้นจากฝีมือช่างของคนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิค และรูปแบบที่ถ่ายทอดกันในครอบครัวโดยตรงจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยมีจุดประสงค์หลัก คือ ทำขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิต หรืออาจจะเรียกได้ว่า ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art)

1.1.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี แปลคำนี้ว่า ศิลปะชาวบ้าน (ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน) การร้องรำทำเพลง จิตรกรรมการวาดเขียนและอื่นๆ ซึ่งมีกำเนิดรู้จักกันในนามของ ศิลปะชาวบ้านศิลปะชนิดนี้ จึงอุดมด้วยลักษณะที่แสดงให้เห็นความรู้สึกนึกคิดอย่างง่ายๆ จุดมุ่งหมายของการสร้างงานเหล่านั้นก็เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญส่วนคุณค่าทางศิลปะเป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลัง

ผู้เชี่ยวชาญศิลปะพื้นบ้านชาวญี่ปุ่น ชื่อ โซเอ็ตสึ ยานากิ (Soetsu Yanaki) ได้เขียนสาระสำคัญของศิลปะพื้นบ้าน ไว้ว่า เกิดมาจากความพยายามของช่างที่ฝึกฝน และผลิงานนั้นสืบต่อมาหลายชั่วอายุ มีรูปแบบที่ง่ายๆ มีความงามเกิดจากวัสดุธรรมชาติ เกิดจากการฝึกฝน และการทำซ้ำๆ กันมากกว่าความพยายามที่จะให้เป็นศิลปะมีความเป็นธรรมชาติมากกว่าความสละสลวยเพื่อความ เป็นศิลปะเพื่อศิลปะ แสดงลักษณะพิเศษเฉพาะถิ่นหรือเอกลักษณ์ของถิ่นกำเนิด และจะต้องปราศจากอิทธิพลอุตสาหกรรม คือ ทำขึ้นด้วยมือเท่านั้น ศิลปะพื้นบ้านจึงมิใช่สิ่งแปลกใหม่สำหรับมนุษย์แม้กระนั้นก็ได้หมายความว่ามนุษย์ทุกคนจะต้องสามารถรับรู้ และเข้าใจศิลปะที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่เก่าแก่และสืบทอดอารมณ์ เป็นศิลปะพื้นบ้านที่ง่ายต่อการสัมผัส ผัสก่อให้เกิดความสุข ความพอใจแก่มนุษย์ได้(อ้างอิงจาก ดาว ทางกัน. 2546: 25)

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ (2531: 31-32) กล่าวถึง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชาวนา แต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีเอกลักษณ์ร่วมกันในการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ เครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า ฯลฯ ซึ่งเป็นเหตุให้รวมบุคคลเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน มีการนับถือขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มร่วมกัน กลุ่มชนเหล่านี้เป็นกลุ่ม ชนพื้นถิ่นพื้นบ้านหรือเรียกว่าชาวบ้าน ศิลปะของกลุ่มชนเหล่านี้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มาจากชีวิต

จิตใจของเขาเหล่านั้นอาจจะสนองความเชื่อ เพื่อความสุขทางจิตใจหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชุมชนของตน สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ศิลปะประเภทนี้จึงควรมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นเป็นของตน

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539: 4) ได้ให้หมาย ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่ชาวบ้านหรือคนในกลุ่มชุมชนแต่ละพื้นที่ประดิษฐ์สร้าง ขึ้นตามความจำเป็น และความรู้สึกนึกเห็นของตน เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านดำรงชีพ และความต้องการคุณค่าความงาม ผลงานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) หรือศิลปกรรมพื้นถิ่น (Local Art) และหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk Crafts) ซึ่งมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือช่างศิลป์ และอาจจะเรียกว่า หัตถกรรม (Creative Crafts) ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านมีลักษณะที่ผสมผสานด้านคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย และคุณค่าด้านการเห็นแล้วแต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดมากน้อย เพียงใด ในท้องถิ่นต่างๆ มีศิลปะพื้นบ้านที่เป็นงานสะท้อนความรู้สึกนึกคิด ของชาวบ้าน ศิลปะพื้นบ้านจึงได้ประมวลเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่สังคมวัฒนธรรมตลอดจนอารมณ์ ความรู้สึกอันแสดงถึงโลกทัศน์ของชาวบ้าน และบรรยากาศของหมู่บ้านไว้ในผลงาน ศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งส่งทอดมาโดยการสอนฝึกฝน จากปากต่อปากอาศัยการ ดูและจดจำ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แม้ว่าศิลปะพื้นบ้านจะสืบทอดมาตามประเพณี ในชุมชนต่าง ๆ ทุกชุมชนย่อมมีการเป็นชีวิตที่ควบคู่ไปกับวัฒนธรรม

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2542: 101-103) ให้เหตุผลสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวไว้ว่า การศึกษา ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่เน้นการตีความ วิเคราะห์ย้อนขึ้นไปถึงความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ และคติเกี่ยวกับความงามของกลุ่มชนในถิ่นนั้นๆ โดยพิจารณาหรืออ่านจากรูปทรง การออกแบบ โครงสร้าง ลวดลาย การใช้วัสดุ และเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละชิ้นของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมหรือชีวิตของกลุ่มชนพื้นบ้านนั้นๆ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึง ลักษณะเฉพาะถิ่น ตามวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นวิธีการสร้าง การเลือกสรรวัสดุ รูปแบบที่สอดคล้องกับคตินิยมของท้องถิ่น ทั้งหมดนี้ ต้องผ่านการขัดเกลาทดลองมาเป็นเวลาช้านาน จนเกิดการยอมรับว่าหัตถกรรมนั้นๆ มีความงาม และมีประโยชน์ใช้สอยเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชนจนทำสืบทอดกันเรื่อยมา และถือว่าเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะถิ่นของแต่ละท้องถิ่น

อริยา สุอังคะวาทีน กล่าวว่า งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานสร้างสรรค์ อันเนื่องมาจากความต้องการที่จะดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขของคนท้องถิ่น เป็นการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตธรรมชาติ และความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ (อริยา สุอังคะวาทีน. 2534: 65-66)

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีการปรับปรุงพัฒนาเป็นระยะเวลาอันนานจนได้ผลสรุปที่สมบูรณ์ในการออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอย ถือเป็นเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องกันมา จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เพราะงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะบ่งบอกถึงความเป็นชาติ งานศิลปหัตถกรรมของชนกลุ่มใดย่อมมี

รูปแบบ กรรมวิธี แนวความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนผสมผสานกันจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเมื่อมีผู้พบเห็นก็จะสามารถบ่งบอกได้ว่างานศิลปหัตถกรรมนั้นเป็นของใครของชาติใด โดยเฉพาะศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย มีภาพลักษณ์ที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบท วิถีชีวิต จิตสำนึกของความเป็นดั้งเดิมของแต่ละท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม เอกลักษณ์ประจำภาค ศาสนา และรวมถึงความศรัทธาต่อคุณธรรมการดำเนินชีวิต หนึ่งในศิลปหัตถกรรมไทยที่มีการสืบทอด และมีวิวัฒนาการของ ชุม ชน ซึ่งศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมถึงวิถีชีวิตชุมชนที่ต้องตอบสนองทางจิตใจ

นพวัฒน์ สมพิน กล่าวถึง ศิลปหัตถกรรมที่สืบทอดคุณค่าความงามเฉพาะตัวอย่างเช่น งานไม้แกะสลัก ที่นิยมกันในอดีต เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประติมากรรมสร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อนสะท้อนสภาพสังคมการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดงถึงสภาพจิตใจของกลุ่มชน จังหวัดเชียงใหม่ได้สร้างสรรค์งานให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมภูมิอากาศ ความเชื่อ จารีตประเพณี และวัฒนธรรม ทั้งรูปแบบ ลวดลายส่วนใหญ่ นำเอามาจากธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้ สัตว์ มนุษย์ ซึ่งรูปแบบก็ได้จาก ท่าทางอริยบท การเคลื่อนไหว รวมถึงความเชื่อ และแรงศรัทธาทางศาสนาพุทธ งานพุทธศิลป์ ประเภทการสร้างสรรค์งานแกะสลักไม้เป็นพุทธบูชา เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างความภูมิใจให้เกิดขึ้นกับประเทศไทย มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างน่าสนใจ สามารถถ่ายทอด ความเป็นชาติพันธุ์ทาง ภาคเหนือได้เป็นอย่างดี นั่นคือ ศิลปหัตถกรรมล้านนา การแกะสลักไม้ล้านนา (นพวัฒน์ สมพิน. 2541: 3-9)

1.1.2 ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้

“ไม้” ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ใช้ไม้เป็นวัสดุที่สำคัญในการสร้างสรรค์ของมนุษย์นำมาใช้เป็นประโยชน์ได้หลายประการ โดยรู้จักการนำเอาไม้มาประดิษฐ์ตัดแปลงให้เกิดรูปทรงทั้งดงาม ดังที่เห็นได้จากศิลปกรรมและเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องไม้แกะสลักของไทยนั้น เป็นศิลปกรรมที่มีมาแต่โบราณกาล อดีตช่างแกะสลักไม้เป็นงานช่างไทยที่มีมาแต่โบราณ

วิจิตร ไชยวิจิต (2536: 171) กล่าวว่า ไม้เป็นงานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับการแกะสลักไม้มักรวมเรียกว่า เครื่องไม้จำหลักนับว่าเป็นงานศิลปะไทยที่อยู่เคียงคู่กับชาติไทยมาช้านานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แต่จะกำหนดลงไปว่าเมื่อใดไม่ได้ เพราะไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดด้วยไม้มีอายุ ความคงทนไม่มากนัก มักจะผุร่อนสูญหายไปตามสภาพตามกาลเวลาไม้เป็นวัสดุเสื่อมสลาย ดังนั้นศิลปะที่ทำด้วยไม้ดังกล่าวจึงไม่เหลือให้เป็นหลักฐานในปัจจุบัน

วิเชียร อินทรกระตึก (2539: 7) กล่าวว่า อดีตของงานแกะสลักไม้ของไทยก็ได้รับการแก้ไขดัดแปลงเรื่อยมา เพราะแต่ละยุคสมัยก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความงามผิดแผกแตกต่างกัน งานศิลปกรรมแกะสลักปรากฏให้เห็นในลักษณะงานต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นส่วนประกอบโบสถ์ วิหาร อาคาร สถาปัตยกรรมซึ่งมีการแกะสลักไม้ ประดับอาคารอย่างวิจิตรงดงาม

แต่ด้วยกาลเวลาล่วงเลยมากกว่า 600 ปี งานแกะสลักไม้ให้นักคั่นคว่ำทางโบราณคดีอยู่หลายชิ้น เช่น ภาพไม้แกะสลักพระร่วงพระลืออยู่ในวัดศรีอุ้มหาธาตุ (อำเภอสุวรรณคโลก) สุโขทัย งานศิลปกรรมแกะสลัก หรือที่เรียกว่า เครื่องไม้จำหลักนี้เจริญรุ่งเรืองที่สุดแขนงหนึ่ง งานศิลปกรรมแกะสลักในสมัยอยุธยาแล้วยังคงมี เหลือตกทอดมาในปัจจุบันอยู่บ้าง เช่น บานประตูโบสถ์ วิหาร จำหลักสังเค็ด ธรรมาสน์ ตู้ใส่หนังสือพระไตรปิฎก ยังคิดทำพระพุทธรูปไม้อีกด้วย ซึ่งงานแกะสลักไม้ในเป็นพระพุทธรูปนั้น เรียกว่าเป็นประติมากรรมลอยตัว งานประณีตศิลปะทางพระพุทธรูทศานาเป็นต้นว่า ตู้หีบใส่หนังสือ ทำทั้งอย่างเขียนลายรดน้ำปิดทอง บางอย่างประดับด้วยมุกอย่างแกะสลักไม้ ไม่ว่าจะเป็นหน้าบันไม้แกะสลักรูปเทพนม คันทวย ซ้อฟ้า ไบระกา ซึ่งงดงามตามแบบศิลปกรรมไทย โบสถ์วิหาร วัดวาอาราม ช่างแกะสลักก็คือ ช่างที่มีความรู้ความสามารถในการออกแบบลวดลาย ความสามารถถ่ายทอดรูปแบบ และลวดลายนั้นด้วยการใช้เครื่องมือ

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

1.1 การเลือกวัสดุ การเลือกไม้ในการแกะสลักไม้ที่จะนำมาแกะสลักนั้นส่วนมากนิยมใช้ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้สัก ไม้โมก ไม้จามจุรี เป็นต้น จำเป็นจะต้องคำนึงเป็นหลักใหญ่ถึงสิ่งที่เราจะสร้างว่าจะสร้างอะไร และคำนึงถึงเนื้อไม้ที่เราจะนำมาใช้ คุณสมบัติของเนื้อไม้ลายไม้ที่มีเป็นเส้นตรง ซึ่งแกะง่ายหรือจะเลือกใช้ที่มีเนื้อละเอียดเป็นไม้ที่มีสีสนสวยงาม การเลือกเนื้อไม้ในการแกะสลัก ช่างจำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของเนื้อไม้

ตาราง 1 คุณสมบัติของเนื้อไม้แกะสลัก

ประเภทไม้	ความแข็ง	เนื้อไม้	รายละเอียดลักษณะ
ไม้สัก	ปานกลาง	หยาบ	สีน้ำตาล, แกะง่าย, ทนทานไม่บิดงอ
ไม้มะม่วง	อ่อน	ละเอียด	สีน้ำตาลอ่อน, ทนทาน
ไม้โมกมัน	อ่อน	ค่อนข้างหยาบ	สีขาวอมเหลือง
ไม้ตะเคียน	แข็ง	ละเอียด	น้ำตาลออกเหลือง
ไม้ยม	ปานกลาง	ปานกลาง	สีแดง, เหนียว, ให้ลายละเอียดได้ดี
ไม้จามจุรี	อ่อน	หยาบ	สีขาวครีม, ลายสวย, เหนียว
ไม้จันทร์หอม	ปานกลาง	ละเอียด	สีเทาอ่อนออกขาว, กลิ่นหอม
ไม้ขนุน	อ่อน	หยาบ	สีน้ำตาลอ่อน
ไม้โพธิ์	อ่อน	หยาบ	สีขาว, นิยมใช้แกะพระ
ไม้จิว (นุ่น)	อ่อน	หยาบ	สีขาว, ใช้แกะงานฝีมือ
ไม้มะขาม	แข็ง	ละเอียดปานกลาง	สีขาวครีม, เหนียวทนทาน
ไม้ปลู	ปานกลาง	ละเอียด	สีขาวอมเหลือง

ตาราง 1 (ต่อ)

ประเภทไม้	ความแข็ง	เนื้อไม้	รายละเอียดลักษณะ
ไม้ปอ	อ่อน	หยาบ	สีเทาออกเหลือง,เบา,เหนียว
ไม้โพธิ์ทะเล	อ่อน	ละเอียด	แกะง่าย,สีเนื้อ,ใช้แกะแม่พิมพ์
ไม้มะค่า	แข็ง	ละเอียด	สีขาวครีม ,เปราะ
ไม้กะท้อน	ปานกลาง	ปานกลาง	สีแดง

ที่มา: นพวัฒน์ สมพันธ์. (2541: 36).

การสร้างสรรคในวิธีใด นั้นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของวัสดุ ซึ่งนำมาประกอบเป็นรูปทรงแต่ละชนิด ผลที่ได้จากวิธีการรับวัสดุชนิดหนึ่งย่อมแตกต่างจากผลของวัสดุอีกชนิดหนึ่ง ทำให้รู้สึกและอารมณ์แตกต่างกันออกไป กลวิธีที่นิยมในการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมโดยวิธีแกะสลักหรือกระบวนการในทางลบ การนำเอาออกจากรูปทรงที่เป็นแท่งจนได้รูปลักษณะตามต้องการ หมายถึง การเอาส่วนย่อยออกจากส่วนรวม ผลที่ได้เรียก รูปแกะสลัก ซึ่งช่างจะต้องใช้ความประณีต อีกทั้งต้องมีความรู้ลักษณะของเนื้อวัสดุ เช่น ทางของเนื้อไม้ อีกทั้งยังต้องรู้เทคนิคและวิธีการใช้เครื่องมือเพื่อเวลาแกะสลักไม้จะได้ไม้ป็นและหลุด ช่างควรจะรู้วิธีการประดิษฐ์เครื่องมือคือสิ่วและลับให้คมอยู่เสมอ เพื่อเวลาแกะสลักจะทำให้งานที่ออกมาที่มีความสวยงาม เพราะคมสิ่วประกอบกับความสามารภในฝีมือช่าง ในสมัยโบราณ วัดบางวัดเป็นแหล่งผลิตช่างแกะสลักที่ได้ทั้งผลงานไว้ให้กล่าวถึงฝีมือช่างที่มีช่างที่ได้ฝึกฝนมาจากวัดนั้นๆ ซึ่งจะดูจากการแกะสลัก ลวดลาย หน้าบันต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ล้วนเป็นผลงานต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้รับการบูรณะให้คงสภาพเดิมจนตราบเท่าทุกวันนี้(สุชาติ เถาทอง. 2536: 27 – 3)

ช่างแกะหลายท่านก็พลิกแพลงการเลือกไม้มาทำงานตามความชอบ และความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคน หากท่านเป็นช่างที่เพิ่งเริ่ม ต้นก็ควรใช้ไม้เนื้ออ่อนเพื่อฝึกมือให้ทำงานได้สะดวกคล่องแคล่วเสียก่อน เพราะปัญหาของผู้เริ่มต้นนั้นมีมากนับตั้งแต่วิธีการใช้เครื่องมือการลับคมไม้เนื้อแข็งเป็นไม้ที่แกะยาก ต้องใช้แรงมากผู้ที่สามารถแกะไม้เนื้อแข็งได้ก็จะได้งานที่มีคุณค่าตอบแทนที่คุ้มค่า เช่นกัน ข้อแนะนำเหล่านี้จะทำให้ท่านเข้าใจการเตรียมงานของท่านได้ดี แม้ว่าพื้นฐานของท่านจะมีไม้ที่แตกต่างดูตามความเหมาะสม

เครื่องมือในการ แกะสลักไม้

ขั้นเตรียมเครื่องมือแกะสลักไม้ เครื่องมือสำคัญช่างไม้แกะสลัก ได้แก่ สิ่วคันไม้ นอกนั้นก็เป็นเครื่องมือประกอบอื่นๆ เ ลื่อย สว่าน ตะไบ ขวาน กบไสไม้ หินลับมีด ไม้บรรทัด ดินสอ กระดาษแก้ว กระดาษคาร์บอน กระดาษทราย กระดาษลอกลาย กระดาษแข็งทำแบบ แปรทองเหลือง (ใช้ขัดเนื้อไม้) เป็นต้น

ลิว เครื่องมือสำคัญแยกเป็น ลิวฉาก ลิวขุด ลิวเล็บมือ และลิวขมวด จะใช้ลิวหน้าฉาก ก่อนเป็นหลักในการตัดตัวลาย คือ ให้ลายส่วนต่างๆ ปรากฏเป็นลายใหญ่ๆ ก่อน แล้วใช้ลิว ขุด และลิวเล็บมือแกะลายตัวเล็กตาม เมื่อถึงขั้นที่จะแต่งลายให้อ่อนลายให้อ่อนพริ้วก็ใช้ลิวขมวด เก็บลายระเอียด ขนาดหน้ากว้าง แคมของลิวดังกล่าวมีหลายขนาดจะคิดทำขึ้นใช้ให้เหมาะสม กับงาน และเหล็กที่เป็นลิวใช้งาน มักนิยมใช้เหล็กกล้า เพราะมีคุณสมบัติแข็งและเหนียว

ค้อน เป็นค้อนที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้แดง ไม้ชิงชัน ทำเป็นหัวค้อน ลักษณะคล้าย ตลุมพุกเล็กๆ เหตุที่ใช้ไม้ทำเป็นค้อน เพราะทำให้เบาแรงสามารถทำให้เบาแรง สามารถค้อน น้ำหนักการแกะของลิวได้ดี และยังช่วยรักษาลิวให้มีอายุใช้งานได้นานอีกด้วย

ไม้ที่นิยมที่ใช้แกะสลักไม้คือ ไม้สัก และไม้สักทอง เพราะเป็นไม้ที่ไม่แข็งจนเกินไป ไม่หดตัวมากนัก เพื่อแกะสลักจะไม่เสียรูปร่าง สามารถแกะให้ลายอ่อนพริ้วได้โดยไม่ยาก นอกจากนี้ไม้สักยังเป็นไม้ที่ค่อนข้างจะทนต่อสภาพอากาศและป้องกันแมลงกินเนื้อไม้

1.2 กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และ ประสบการณ์ในการแกะสลัก ช่าง หรือสล่าต้องมีความรู้ เทคนิค วิธีการในการแกะเป็นอย่างดี ดังที่ วิจิตร ไชยวิจิต อธิบายลักษณะงานช่างแกะสลักว่า

เป็นงานศิลปกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า งานช่างแกะสลักไม้ เป็นงานช่างฝีมือซึ่งต้องใช้ ความชำนาญเฉพาะตัวจะต้องใช้ความประณีต โดยช่างจะต้องถ่ายทอดรูปแบบและลวดลายลงบน วัสดุ ด้วยการใช้นิ้วที่ทำจากโลหะเหล็กกล้าที่แข็ง และเหนียวทำให้เกิดความคมด้วยการตี การเจียร และตกแต่งให้เป็นลิวหน้าตรง หน้าโค้งขนาดต่างๆ และค้อนไม้เป็นเครื่องมือในการแกะสลัก สามารถสื่อความรู้สึกได้ด้วยการสัมผัสด้วยมือและด้วยสายตา ซึ่งต้องอาศัยการใช้เครื่องมือเป็น ซึ่ง การแกะสลักให้ได้ดีนั้นจะต้องเข้าใจลักษณะลวดลายต่าง ๆ ดีพอ สามารถเขียนลวดลายต่าง ๆ ได้ และต้องรู้จักการใช้ลิวและค้อนลักษณะงานช่างแกะสลักแต่ละชิ้นไม่แตกต่างกันที่วิธีการทำงาน แต่ แตกต่างกันที่ลักษณะของผลงานแต่ละชิ้นนั้น เช่น การแกะสลักพระพุทธรูปก็เห็นว่าเป็นลักษณะ ของแกะสลักแบบประติมากรรมลอยตัว. (วิจิตร ไชยวิจิต. 2536: 171-177)

ประเภทของงานประติมากรรม (Sculpture) การแกะสลักไม้ที่มี ความวิจิตรประณีต แสดงถึงคุณค่าความงามที่ศิลปิน หรือช่างที่ถ่ายทอดออกมา

วิจิตร ไชยวิจิต ยังได้อธิบาย เทคนิคการแกะและงานสลักสามารถแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

1. แกะสลักเป็นภาพลอยตัว (Round Relief) สามารถมองดูภาพแกะสลักได้รอบตัว ภาพลอยตัว ยกตัวอย่างเช่น การแกะสลักองค์พระพุทธรูป คนเต็มตัว สัตว์ทั้งตัว
2. แกะสลักเป็นภาพนูนสูง (High Relief) ภาพแกะสลักนูนสูง มักมีลักษณะเป็นภาพ เล่าเรื่อง และมักสลักภาพซ้อนๆ กัน หรือทับกันเป็นชั้นๆ ตัวภาพจะนูน และสูงยื่น ออกมาคล้าย คนครึ่งซีก สิ่งต่างๆ มีความนูนชัด และเด่นคล้ายภาพประติมากรรมที่ฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ เป็นต้น

3. แกะสลักเป็นภาพนูนต่ำ (Bass Relief) ภาพนูนต่ำ หมายถึง ภาพที่มีความนูนแต่ไม่สูงจึงเรียกว่า ภาพสลักนูนต่ำ และไล่ความลึกต่ำ ่างชั้นกันเพียงเล็กน้อยไม่ต่างกันมากนัก เช่น รูปในเหรียญเงินตราของประเทศๆ เป็นต้น (วิจิตร ไชยวิจิต. 2536: 171-177)

ขั้นตอนการแกะสลักไม้นั้นมีอยู่หลายขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

ประการแรก ขั้นตอนการออกแบบ ในขั้นนี้นายช่างจะพิจารณาก่อนว่าสิ่งที่นายช่างจะแกะสลักนั้นเป็นอะไร คือเป็นรูปอะไร ภาพอะไร เช่น คน สัตว์ สิ่งของ ฯลฯ มีลักษณะอย่างไร เช่น นั่ง นอน ยืน เดินขนาดเท่าไร เช่น กว้างสูงกี่ฟุตเท่าคนจริงหรือเท่าครึ่งคนจริง หรือสิ่งนั้นเป็นภาชนะ เช่น กะละมัง หรือรูปอื่นๆ สุดแต่กำหนด หลังจากนั้น ต้องพยายามคิดถึงวัสดุที่จะนำไปใช้สลัก เช่น เป็นหิน เป็นโลหะ เป็นไม้ เป็นอิฐ ฯลฯ และต้องคิดถึงวันเวลาแล้วเสร็จด้วยว่าเมื่อไร เพราะถ้าเวลาจำกัดแต่ช่างออกแบบยากย่อมทำให้งานไม่แล้วเสร็จได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวกำหนดเพื่อการออกแบบงานสลักของนายช่างทั้งสิ้น การออกแบบงานสลักย่อมต้องเขียนละเอียดพอสมควร และส่วนใหญ่จะต้องปั้นแบบจำลองในทำทางที่จะสลักเป็นงานเท่าของจริงด้วย ถ้านายช่างจะต้องสลักเป็นรูปคน ดังนั้นการออกแบบงานสลักจึงถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญยิ่งขั้นตอนหนึ่งของการทำงานช่างสลัก

ประการที่สอง ขั้นตอนการเขียนแบบ เมื่อได้มีการออกแบบแล้ว ขั้นต่อไปก็คือขั้นตอนการเขียนแบบ ถ้าสิ่งที่สลัก เช่น สลักโลหะเป็นแม่พิมพ์เพื่อใช้ผลิตกะละมัง ชาม อย่างนี้การเขียนแบบเป็นลายเส้นแต่ขนาดด้านข้าง ด้านแปลน ก็อาจพอแล้ว เพื่อไปสลักแม่พิมพ์ แต่จะต้องทำแม่พิมพ์เหรียญรูปเหมือนอาจต้องเขียนหน้าคนละเอียดยิ่งขึ้น หรือถ้าเป็นรูปสลักคนจะต้องเขียนท่าทางแต่ละด้านให้เห็นชัดด้วย เพื่อให้การเขียนนั้นเป็นตัวกำหนดทิศทางการสร้างงานสลักชิ้นนั้นตามที่นายช่างได้ออกแบบไว้

ประการที่สาม ขั้นตอนการสร้างต้นแบบ เนื่องจากงานช่าง สลักเป็นงานที่มีมิติ ลักษณะกินเนื้อที่ในอากาศเป็นประติมากรรม ดังนั้นการสร้างรูปปริมาตรจึงมีความจำเป็นในการกำหนดแบบเพื่อใช้ในการสลัก เช่นการแกะสลักหินอ่อนให้เป็นรูปคนยืนห่มผ้า จะต้องปั้นรูปคนยืนห่มผ้าให้เหมือนของจริงก่อน แล้วนำหินอ่อนมาโกลนรูป แล้วสลักหินอ่อนให้มีค วามลึก ดันหนา บาง อย่างรูป ปั้นนั้น ดังนั้นขั้นตอนการปั้นต้นแบบจึงเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างงานของช่างสลัก

ประการที่สี่ ขั้นตอนการเตรียมวัสดุ ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่านายช่างต้องคิดคำนึงเสมอว่าจะสร้างรูปอะไรและใช้วัสดุอะไร ดังนั้น ในขั้นเตรียมวัสดุ นายช่างจะต้องเตรียมวัสดุดำเนินการ เช่น ถ้าสลักหินก็ต้องเตรียมหินไว้ ถ้าจะสลักไม้ก็ต้องเตรียมไม้ไว้ให้เตรียมอย่างนี้ เป็นต้น

ประการที่ห้า ขั้นตอนการเตรียมเครื่องมือ เครื่องมือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสิ่งหนึ่งในการทำงาน ดังนั้น การเตรียมวัสดุเครื่องมือให้เหมาะกับการใช้งาน หรือเพียงพอต่อการใช้งานย่อมมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานนั้นเป็นอย่างยิ่ง เครื่องมือช่างสลักจะใช้กับวัสดุใดอย่างไหนขึ้นอยู่กับช่างแต่ละคนย่อมมีความถนัดชอบพอใจในเครื่องมือต่างๆ กัน จึงเป็นรายละเอียดของนายช่างแต่ละคนย่อมจะเตรียมเครื่องมือไว้ใช้ตามความพอใจของตน

ประการที่หก ขั้นตอนการปฏิบัติงานสลัก ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่นายช่างลงมือทำงานจริง กล่าวคือ ลงมือปฏิบัติงาน ดังนั้น การดำเนินการจึงมีรายละเอียดมาก นับแต่การวางวัตถุที่จะใช้สลักการเทียบหุ่นเพื่อสลัก การวางเครื่องมือ การกะ การสะเกตหรือการวางสัดส่วน และอื่นๆ นายช่างแต่ละคนจะจัดวาง ตามความถนัดของตนเป็นหลัก ซึ่งในขั้นนี้ถือกันว่าเป็นขั้นสำคัญ เพราะเป็นขั้นสุดท้ายที่จะทำให้ผลงานสำเร็จตามเป้าหมายของนายช่างทุกประการ และคุณค่าของผลงานจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับขั้นตอนนี้ทั้งสิ้น (นพวัฒน์ สมพิน. 2541: 45-46)

งานไม้แกะสลักนี้เป็นงานแกะลวดลาย หรือของใหญ่มีวิธีการใหญ่ๆ คือ เมื่อช่างเขียนร่างลวดลายแล้ว ช่างแกะก็จะลงมือทำงานโดยการแกะสลักด้วยสิ่วขนาดใหญ่เพื่อตัดตัวลายเสียก่อน เป็นการกรุลายให้รู้ก่อนว่าส่วนใดเป็นพื้น และส่วนใดเป็นลาย ซึ่งอาจมีการซ้อนสลักก้าวต่อกันไปในเชิงของการผูกลาย ถ้าเป็นของขนาดเล็กเช่น ตู้ โต๊ะ หรือที่ทำเป็นจำนวนมากๆ ช่างแกะก็จะมีกระดาษที่เขียนลวดลายเตรียมไว้ โดยลอกลวดลายเหล่านั้นลงบนกระดาษอย่างบางแล้วทากาวหรือแป้งเปียกติดลงบนไม้ แล้วจากนั้นก็เริ่มสลักลวดลายก่อนเช่นเดียวกัน

เมื่อสลักรอบแล้ว ก็มาถึงการขุดพื้นซึ่งมักทำเป็นชั้น ๆ โดยชั้นแรกจะขุดเพียงตื้นๆ ก่อนเพื่อตรวจดูให้ถูกต้องแล้วจึงลงมือขุดต่อไป ในการแกะลวดลายที่จะต้องนำไปประดับในที่สูงจะต้องขุดล่องพื้นให้ลึกพอประมาณ ช่องไฟจะต้องโปร่งเพราะเมื่อดูไกลๆ จะได้มองเห็น

พอขุดพื้นได้ที่แล้วจึงลงมือแกะตัวลาย โดยใช้สิ่วหน้าเฉียงที่ เรียกว่าสิ่วฉาก ปาดตัวลายตั้งเหลี่ยมเป็นล่องชั้นตามแบบครู คือ แบบที่ช่างยอมรับกันทั่วไปว่า เป็นแบบอันเหมาะสม เช่นการปาดคมสิ่ว ตั้งเหลี่ยมเพลข้างหนึ่ง ฉากชั้นหนึ่งเป็นต้น เท่ากับการเป็นการคัดตัวลายให้เด่นชัดยิ่งขึ้น การแกะครั้งแรกนี้ถ้าเป็นการแกะลายเรียกว่า โกลนลาย ถ้าแกะรูปเรียกว่าโกลนรูปงานแกะไม้ที่ดีจะไม่มีการขูดด้วยกระดาษทรายบนตัวลายเหล่านั้นถ้าจะปิดทองก็ใช้ลงสีเหลืองทาก่อน เพื่อให้ลงเคลือบเนื้อไม้เสียชั้นหนึ่งก่อนแล้วลงรักปิดทอง

นพวัฒน์ สมพิน (2541: 3-9) กล่าวว่า ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม่มีเอกลักษณ์ และมีความประณีตศิลป์ วิจิตรประเททหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน เป็นผลงานที่แสดงออกได้อย่างชัดเจน มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เป็นงานพุทธศิลป์นิยมกันในอดีต เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประณีตศิลป์ สร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อนสะท้อนสภาพสังคม การดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดงถึงสภาพจิตใจของกลุ่มชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสรรค์งานให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ความเชื่อ จารีตประเพณี และวัฒนธรรม ทั้งรูปแบบลวดลายส่วนใหญ่ นำเอามาจากธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้ สัตว์ มนุษย์ ซึ่งรูปแบบก็ได้จากท่าทางอริยาบถ การเคลื่อนไหว รวมถึงความเชื่อ และแรงศรัทธาทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นงานพุทธศิลป์

นพวัฒน์ สมพิน ยังได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ในการสร้างงานแกะสลักไม่ว่า

1. เพื่อสร้างมิติ (Dimension) เป็นวิธีการหนึ่งของการสร้างงานแกะ และงานสลัก กล่าวคือ สร้างเป็นสามมิติ มีทั้งความกว้าง ยาว สูง หน้าที่ชัดเจนเสมือนกับคน สัตว์ สิ่งของต่างๆ ในธรรมชาติ โดยการสร้างมิติเป็นส่วนสำคัญ

2. เพื่อสนองความเชื่อ (Believe) เมื่อสร้างมิติเกิดขึ้น จึงนำมาปรับปรุงสร้างรูปเคารพตามความเชื่อของมนุษย์ เพราะ มนุษย์แต่ครั้งโบราณกาลนั้นจะอยู่กับธรรมชาติเป็นกลุ่มๆ ตามเผ่าพันธุ์ของตน ที่ดำเนินชีวิตมีความกลัว จึงสร้างรูปเคารพเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ แสวงหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งมีฤทธิ์ที่มองไม่เห็น เพื่อคุ้มครองปกป้องรักษาตน ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้เกิดการ นับถือธรรมชาติ ผี วิญญาณ นับถือเทพเจ้า เทวดาต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งของการริเริ่มสร้างงานศิลปกรรมช่างแกะ และช่างสลักขึ้นมาในโลก

3. เพื่อประโยชน์การใช้สอย (Function) มนุษย์ดำรงชีพด้วยการอาศัยปัจจัยเครื่องบำรุง บำเรอชีวิต เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และเพื่อความเป็นอยู่อย่างสงบ มีความสุขในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งมีกิจกรรมหลายอย่างที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 อันเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีพของมนุษย์ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค การประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือก็จำเป็น และส่วนใหญ่มักจะดัดแปลงจากวัสดุธรรมชาติให้เป็นเครื่องมือ นั้นจะต้องทำการเคาะ ทุบ ถาก ตัด ขุด ด้วยเครื่องมือเหมาะสมในการใช้งาน เพื่อสนองความจำเป็นในการดำรงชีพประจำวันของมนุษย์ ซึ่งต้องอาศัยอุปกรณ์ เครื่องมือเพื่อการเล็ ยงชีพ และการดำรงอยู่ของชีวิตนั้น จำต้องอาศัยกระบวนการทางช่าง โดยเฉพาะลักษณะงานทางช่างแกะ และช่างสลักเข้าช่วยตลอดมา และในทำนองเดียวกัน ก็ย่อมจะกล่าวได้ว่างานในงานลักษณะช่างแกะ หรือช่างสลักเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยความจำเป็นที่ต้องสร้างเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยของมนุษย์

4. เพื่อลอกเลียน หรือจำลองธรรมชาติ (Realistic) ความงามในรูปร่างของธรรมชาติ ลักษณะของสัตว์ ของคน ด้วยความพึงพอใจของมนุษย์ มนุษย์จึงจำลองธรรมชาติ ซึ่งเป็นศิลปกรรมเลียนแบบธรรมชาติ อย่างเช่น รูปสลักหินอ่อนในกรีก โรม เป็นวินัส รูปคนเหมือน หรือสตรีระของมนุษย์ บ่งบอกความสวยงามของธรรมชาติ

5. เพื่อความงามทางศิลปกรรม(Fine) ความงามทางจิตใจ ที่เบิกบานมีความสุข และสร้างงานศิลปะที่สวยงามไว้อยู่รอบตัว หรืออยู่ในบริเวณที่พอจะได้เข้าไปแตะต้องหรือสามารถเข้าไปสัมผัสได้ เช่น งานศิลปกรรม ที่เน้นความงาม และหนีจากธรรมชาติไปแล้ว ดังนั้น งานศิลปกรรมตามแนวความคิดจึงถือเอาความงามด้านประติมากรรมเป็นหลัก ซึ่งศิลปกรรมทางตะวันออก เช่น ไทย จะเน้นความงามประติมากรรมยิ่งไปกว่าความที่ธรรมชาติสร้างไว้ เริ่มตั้งแต่เครื่องใช้ไม้สอย อุปกรณ์เครื่องมือ ก็เริ่มสร้างความงามประกอบเข้าไป เช่น ด้ามกระบวยตักน้ำ ก็เริ่มถากให้เป็นรูปงู หัวนก และอื่นๆ ด้ามขลุ่ยที่เป็นเพลงก็นำมาแกะให้เป็นลวดลายต่างๆ เครื่องดี เช่น ระนาด ก็นำมาแกะราง ไม้เท้าก็นำมาแกะลวดลาย เครื่องใช้ในบ้าน เช่น เขี่ยนหมาก ตลับ

ซึ้งสี่ปาก ก็มีลวดลายประกอบ ส่วนประกอบของบ้านเรือนก็ได้มีการถากแกะสลักลายลึกลงใน
ชั้นงานต่าง ๆ มากขึ้น ดังนั้นการที่มนุษย์มีความต้องการความงามจึงเป็นเหตุสำคัญให้มีการสร้าง
งานศิลปกรรม และโดยเฉพาะงานลักษณะด้านช่างแกะ และช่างสลักก็เป็นงานที่มีมาแต่ดั้งเดิม
นับแต่มนุษย์เริ่มวิวัฒนาการ

สรุปได้ว่า งานไม้แกะสลักที่เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประณีตศิลป์
สร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อนสะท้อนสภาพสังคมการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดง
ถึงสภาพจิตใจของกลุ่มชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสรรค์งานให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
ทรัพยากรธรรมชาติ ความเชื่อจารีตประเพณี แรงศรัทธาทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นงานพุทธศิลป์
ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้จึงกำเนิดมาภายในร่มกาสาวพัตร์ ในพระรัตนตรัย การถ่ายทอด
ความรู้จึงเกิดขึ้น ภายในวัดและเลื่อนหายไปตามผู้คนที่ห่างหายจากวัด และได้ห่างหายจาก
ชุมชนครัวเรือน ออกไปหากินยังดินแดนแห่งความเจริญโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หลงอยู่ใน
กับดักแห่งความเจริญสร้างโชครวนลุ่มชาตนเองจนดินไม่หลุด และที่นั่นกลับยิ่งขึ้น เมื่อตั้งเอา
ครอบครัวมาติดกับดักด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ศิลปหัตถกรรมที่เป็นท้องถิ่นจึง
เลื่อนหายตามผู้คนที่ออกจากชุมชนท้องถิ่น จนขาดสายแห่งการเชื่อมต่อทางภูมิปัญญา

งานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ของไทย มีวิวัฒนาการเป็นลำดับ โดยได้ยึดเอารูปแบบของ
วิธีการ แกะสลักมาประดิษฐ์ดัดแปลงเพื่อให้เกิดความสวยงามและมีประโยชน์ใช้สอยคุ้มค่า ไม้ว่า
จะเป็นการแกะสลักไม้ประดับส่วนใดส่วนหนึ่งของอาคารที่มีบางคนนิยมลักษณะการประดับ
แบบเดิม ได้รับการถ่ายทอดวิธีการแกะสลักลายอย่างถูกต้องนับเป็นสิ่งที่ดียิ่ง ที่ฝีมือช่างไทย
ยังคงปรากฏให้เห็นไม่ขาดตา โดยเฉพาะการแกะสลักไม้ที่มีมานานหลายร้อยปีมาแล้ว

ตั้งแต่สมัยโบราณ ด้านการศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นค วามสำคัญทางพระพุทธศาสนา
การถ่ายทอดความรู้ผ่านทางคำสอนทางศาสนา สภาพความเป็นอยู่ของชาวล้านนาเป็นแบบ
ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไหลเลื่อนขึ้นไปถึงอาณาจักรล้านนาที่ได้สร้างความ
เจริญรุ่งเรืองนับตั้งแต่พระยามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง การขยาย ยตัวความ
เจริญรุ่งเรืองมั่นคงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ที่มี
ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ชาวล้านนาได้ชื่อว่า เป็นผู้ยึดมั่นในวัฒนธรรมขนบประเพณีของคนมา
ตลอดโดยเฉพาะความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา นั้นย่อมเป็นประจักษ์พยานได้ดีใน
ความร่วมมือร่วมใจเป็นอันเดียวกัน สร้างสรรค์สิ่งที่สวยงามดั่งปรากฏให้เห็น เช่น วัดวา
อารามต่าง ๆ และถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นมรดกกันล้ำค่า สืบทอดมาถึงวันนี้ เช่น
เดียวกันความยึดมั่นเรื่องกรรม คือ การกระทำ หรือแสดงออกต่อสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจลึกลับ
สามารถให้คุณได้หากเข้าใจปฏิบัติ หรือแสดงคารวะอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “คุณค่า
ความงามทางสังคม”

เรื่องวิทย์ คล้ายวรรณะ(2531: 10) กล่าวว่า ช่างแกะสลักไม้แบบดั้งเดิมของล้านนา ก็ยังพอมีสืบเชื้อสายอยู่บ้าง และอาจกล่าวได้ว่าการที่งานแกะสลักไม้ที่เชียงใหม่ ในปัจจุบันเป็นที่ขึ้นหน้าขึ้นตา กว่าที่อื่นๆ เพราะว่าที่เชียงใหม่มีช่างแกะสลักไม้ดั้งเดิมอยู่มากกว่าที่อื่น พอที่จะสืบทอดกันได้ไม่ขาดสาย และอีกส่วนหนึ่งเพราะว่าเชียงใหม่ยังคงอยู่ใกล้ทรัพยากร คือ ไม้สักมากกว่าที่อื่นๆ ทั้งจากในประเทศและนอกประเทศ

นางน้อย ปัญจพรรค (2537: 181) ได้อธิบายถึง สังคมล้านนาท้องถิ่นภาคเหนือ มีการปลูกฝังประเพณีอันดีงามในสังคมส่วนรวม ยังคงมีบทบาทสำคัญเอกลักษณ์ในชีวิตประจำวันอยู่ในฐานะผู้สร้างงานแกะสลักไม้ก็ได้ตระหนักดีว่าผู้สร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่มีพื้นฐาน ความสามารถทางการแกะสลักไม้ โดยธรรมชาติภายในตนเองอย่างน่าทึ่ง ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าคุณสมบัติเช่นนี้เกิดจากการปลูกฝังของรากวัฒนธรรมที่สงบสุข และจิตสำนึกในความรัก รักษา และอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งเป็น “คุณค่าความงามทางใจ” เป็นประเพณีอันเฉพา ะตัวของท้องถิ่น สภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาตั้งแต่เยาว์วัย ผลสืบทอดดังกล่าวจึงทำให้เกิดกลุ่มศิลปหัตถกรรมภาคเหนือส่วนหนึ่งที่ยังหวงอาลัยในมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน รวมกลุ่มกันสร้างผลงานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากท้องถิ่นออกมาในรูปแบบศิลปหัตถกรรมไทยภาคเหนือ

ซึ่งช่างแกะสลักไม้ หรือที่ชาวล้านนาเรียกกันว่า “สล่า” ได้รับการปลูกฝังทางด้านจิตใจ ให้มีความรักต่องานแกะสลัก ความเชื่อทางศาสนา ความเคารพต่อจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน หรือสังคมนั้นๆ ทุกเรื่องราวในชีวิตมีอิทธิพล ในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ไม่เหมือนภาคใด

1.3 รูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ช่างแกะสลักไม้ที่ดีจะต้องมีความรู้ความสามารถในการออกแบบลวดลายและสามารถถ่ายทอดรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีด้วยการใช้เทคนิค สมอง เครื่องมือของมีคม แกะสลักลงบนเนื้อไม้บ่มวัสดุของอ่อน ทำให้เกิดลวดลายและภาพมีแสงเงา เกิดระยะความสูงต่ำภายในภาพ ช่างแกะสลักจะต้องสลักไม้ให้มี(สิริวรรณ เสาว์คง 2530: 10)

สมคิด โชติกะวานิชย์และคณะ กล่าวถึง คุณค่าความงามทางศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ตามวิถีสังคมประเพณี การแกะสลักไม้ ถือว่าเป็นงานศิลปกรรมที่เก่าแก่ประเภทหนึ่ง สำหรับการแกะสลักไม้ในประเทศไทยนั้นแต่เดิมส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาทั้งสิ้น ได้แก่งานแกะสลักไม้ประกอบโบสถ์วิหาร ศาลา วัด หอพระไตรปิฎก ตู้พระไตรปิฎก พระเจดีย์ ซึ่งมีการสรรค์สร้างอย่างสวยงาม และประณีตบรรจง ปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัย ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยมีช่างแกะสลักไม้ล้านนาที่มีฝีมือได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปหัตถกรรมขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ช่างแกะสลักไม้ สามารถสืบทอด ศิลปหัตถกรรม ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของแต่ละชุมชนลงบนแผ่นไม้ อาทิ เช่น ศิลปะไม้แกะสลักของล้านนา เป็นงานศิลป์ที่เก่าแก่มีเอกลักษณ์และมี “คุณค่าความงามทางศิลปะ ” ควรแก่การภาคภูมิใจ

สำหรับชาวล้านนาเอง งานแกะสลักไม้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมล้านนาที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี การทำมาหากินตลอดจนวิถีชีวิต ของชาวล้านนาที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พุงนา ป่าไม้ ซึ่งจะพบเห็นกันได้ทั่วไปในปัจจุบันในสถานที่สำคัญทางศาสนา บ้านเรือนที่อยู่อาศัยหรือเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวันตลอดจนการอนุรักษ์สืบสานถ่ายทอดช่างไทยสิบหมู่เป็นวัฒนธรรมทางด้าน ศิลปะแขนงหนึ่งในกระบวนช่างไทย (สมคิด โชติกะวานิชย์; และคนอื่นๆ. 2537: 180)

ซึ่งแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมมักจะมีการกล่าวถึงเนื้อหา เรื่องราวในงานประเสริฐ ศีลรัตน์ (2528: 89-106) กล่าวไว้ว่า เนื้อหาเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเวลา และสถานที่นับตั้งแต่อดีตกาลหรืออาจเป็นเนื้อหา เรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการ ซึ่งอยู่ภายนอกเหนือเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของเวลาหรือสถานที่ อาจแบ่งลักษณะเนื้อหาออกมาได้ 4 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. เรื่องราวของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่ กิดขึ้นกับมนุษย์ทุกรูปนาม อันมีสาเหตุเนื่องมาจากความกลัวและความไม่รู้ ความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์ในสมัยโบราณ ยกตัวอย่างเช่น การสร้างเครื่อง “จำหลัก” ก่อนการแกะสลักไม้เป็นประตูโบสถ์ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นการเชิญเทวดามาประทับ เพื่อ ปกป้องรักษาคุ้มครองเทวสถาน โบสถ์ ซึ่งเป็นที่อาศัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2. เรื่องราวของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ สิ่งแวดล้อมคือสภาพรอบๆ ตัวของมนุษย์ โดยอาจเป็นธรรมชาติ หรือผลิตผลอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ประกอบรวมกันเป็นเรื่องราว เหตุการณ์ปรากฏการณ์ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมนุษย์ได้ประสบการณ์จากธรรมชาติ และเริ่มเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์ก็เริ่มสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมา เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัย และเล็งเห็นคุณค่าความงามจึงเริ่มสร้างศิลปะตกแต่ง ตามวิถีของตนต่อมาก็สามารถแสดงเอกลักษณ์ของตนให้เป็นที่ประจักษ์ ได้ยกตัวอย่างเช่น ทางภาคเหนือปรากฏวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน คือ วัฒนธรรมล้านนาที่ประกอบด้วยศิลปหัตถกรรมล้านนา ที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วกัน คือ การแกะสลักไม้ด้วยสาเหตุที่ว่าทางภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่มีอากาศเย็น และภูมิประเทศที่มีต้นไม้สักจำนวนมากชาวบ้าน หรือชาวล้านนาไม่สักรมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปหัตถกรรม และเริ่มพัฒนาขึ้นจนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ การแกะสลักไม้ล้านนาที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

3. เรื่องราวของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เรื่องราวที่ได้บันทึกถ่ายทอดเกี่ยวกับรูปแบบอันเป็นพฤติกรรม การกระทำของมนุษย์นับตั้งแต่บุคคลต่อบุคคล บุคคลกับกลุ่มชน หรือสังคม กลุ่มชนกับกลุ่มชน อันประกอบกันขึ้นเป็นเรื่องราวของเหตุการณ์ต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น มนุษย์เริ่มมีการเรียนรู้เกี่ยวกับความงาม และชื่นชมต่อผลงานศิลปะเกิดการชื่นชมเมื่อพึงพอใจต่อผลงานศิลปะ

4. เรื่องราวของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความคิดเรื่องราวที่บันทึกถ่ายทอดให้ปรากฏเป็นพฤติกรรมในอันที่จะพยายามคลี่คลายปัญหาจากการรับรู้ โดยแสดงออกมาในรูปของความเห็นในลักษณะทดแทนด้วยสื่อ รูปแบบหรือสัญลักษณ์ และในมนุษย์ต่างก็มีแนวคิดเห็นที่ผิดแปลกกันไปด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือด้วยความเจริญก้าวหน้าในทางสังคม

ชะวักชัย ภาคินธุ (2532: 29 - 30) อธิบายว่า ศิลปินที่แท้จริงนั้นไม่ว่าเขาจะสร้างอะไรออกมาจะต้องให้คนทั่วไปได้รับความจริงไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ ดังนั้นความแจ่มชัดจึงเป็นเรื่องจำเป็นของการแสดงออกในประเด็นแรก การแสดงออกซึ่งเนื้อหาที่สามารถเข้าใจร่วมกันได้ ศิลปะหัตถกรรมในความหมายนี้มีความแจ่มชัดทุกด้านไม่ว่าจะเป็นรูปทรง เรื่องราว รูปร่าง สี จังหวะเหล่านี้ให้สื่อความหมายที่เข้าใจได้ โดยยากจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับชนบท ทิวทัศน์ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ และเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับศาสนา ประเด็นที่สองการแสดงออกซึ่งเนื้อหาที่เป็นความคิดเห็นความส่วนตัวในส่วนนี้ คนทั่วไปอาจจะเข้าใจยาก ทั้งนี้เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นความคิดคำนึงของศิลปินเอง ทั้งรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีที่ได้รับการตัดทอนลงมาตามลำดับ ความรู้สึกอารมณ์ได้มีส่วนเข้ามาแทนที่และแฝงไว้ด้วยเนื้อหา ประชัญกับประสบการณ์ของศิลปินเองเป็นหลัก แนวคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะหัตถกรรมปรากฏเนื้อหาที่เป็นนามธรรม

ชะลูด นิมเสมอ (2534: 22 - 23) ได้กล่าวถึง เนื้อหาของงานศิลปะหัตถกรรมว่า เนื้อหา คือองค์ประกอบที่เป็นทางนามธรรมหรือโครงสร้างทางจิต หมายถึง ผลที่ได้รับจากงานศิลปะหัตถกรรมส่วนที่เป็นทางนามธรรมนั้นนอกเหนือจากเนื้อหาแล้วยังมีเรื่อง และแนวเรื่องรวมอยู่ด้วย เนื้อหาอาจแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก เนื้อหาภายในของรูปทรง เกิดจากการประสานกันอย่างมีอิสระ มีเอกภาพอย่างบริสุทธิ์ ไม่มีอารมณ์อื่นๆ มาเกี่ยวข้องกับจิตใจเป็นพลังความรู้สึกส่วนตัว อันเป็นการแสดงออกของผู้สร้างงานนั้นๆ

ประเภทที่สอง เป็นเนื้อหาภายนอก เป็นเนื้อหาที่มีอยู่ในแบบรูปธรรมที่สืบมาจากเนื้อหาภายใน เป็นความหมายของเรื่องและแนวเรื่องที่แปลกออกไป โดยรูปทรงให้อารมณ์ทั้งในแง่ของศิลปะ และหัตถกรรมควบคู่กันไป

การแสดงออกซึ่งอารมณ์ และความรู้สึกส่วนตัวหรือคุณค่าทางศิลปะหัตถกรรมในส่วนนี้จะเสกกันด้วยความรู้สึก นักวิจารณ์ศิลปะหัตถกรรมบางท่านกล่าวว่ามันเป็น การแสดงออก ซึ่งภูมิปัญญาชั้นสูงของศิลปินที่เดียวเป็นรูปตัดทอนที่สมบูรณ์แบบที่สุด ถึงกระนั้นก็ไม่ปฏิเสธว่าอารมณ์ ความรู้สึกก็ยังแฝงไว้ด้วยเนื้อหาอยู่ เพราะอารมณ์และความรู้สึกก็ยังถือเป็นอุปทานในความหมายตามพุทธศาสนา ความศรัทธา และความเชื่อ ด้วยฝีมือจากศิลปิน เพียงผู้เดียวที่ถ่ายทอดฝีมือ อารมณ์ของผลงานการแกะสลักไม้ในแต่ละชิ้น ศิลปินหรือผู้สร้างจะใส่ใจเอาใจใส่ในรายละเอียดเป็นอย่างมากด้วยความประณีต และได้สั่งสมฝีมือนับสิบๆ ปี เพื่อที่จะฝากผลงานการแกะสลักไม้ไว้ประดับศาสนสถานเพื่อเป็นรูปเคารพต่อศาสนาพุทธจนเป็นอัน ตลัษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวล้านนาประกอบด้วยคุณค่าดังนี้

1. คุณค่าความงามทางสังคม ซึ่งมีความเชื่อมโยงต่อความเชื่อ ทางศาสนาภายใน กลุ่มชุมชน สังคม อาจกล่าวได้ว่า สร้างงานแกะสลักไม้เพื่อเป็นพุทธบูชา
2. คุณค่าความงามทางใจ จิตสำนึกรักต่อภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ที่ สืบทอดจากพ่อสู่ลูก จากปู่สู่หลาน โดยการสั่งสอนจากบรรพบุรุษ เพื่อให้ลูกหลานได้รับการ อนุรักษ์มิให้สูญหายไป
3. คุณค่าความงามทางศิลปะ รูปแบบ แนวคิดในการสร้างสรรค์ ขั้นตอนการแกะสลัก การคัดสรรวัตถุดิบ รวมถึงความรู้สึกในตัวตนการแกะสลักไม้

จากเนื้อหาดังกล่าว การศึกษางานแกะสลักไม้อันเป็นงานช่างท้องถิ่นพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของกลุ่มชนบทที่มีมาแล้วในพื้นที่เมืองและที่เกิดขึ้นใหม่ล้วนเป็นคุณสมบัติ ทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาแต่ในอดีต เป็นมรดกของชาติและเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่ง รัฐบาลได้ เห็นคุณค่าและพยายามที่จะสงวนรักษาไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ดูได้ศึกษา และเป็น หลักฐานยืนยันทางประวัติศาสตร์โบราณคดีของชาติ

ประเสริฐ ศิลรัตน(2528: 13 - 85) ให้ทัศนะการถ่ายทอดความงามทางศิลปหัตถกรรมได้ 3 รูปแบบใหญ่ๆ ตามลักษณะดังนี้

1. การถ่ายทอดรูปแบบในลักษณะที่เหมือนจริงตามธรรมชาติ การถ่ายทอดในลักษณะนี้ เป็นการถ่ายทอดโดยใช้สื่อรูปแบบ ตามธรรมชาติ เช่น ภาพคน ภาพสัตว์ ซึ่งอาจถ่ายทอดตาม ความรู้สึกที่ระลึกได้จากความทรงจำ และรูปแบบที่นำมาถ่ายทอดนั้น อาจนำมาแสดงทั้งหมด หรือตัดทอนเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งจากรูปแบบที่ต่อเนื่องก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นกับดุลยพินิจที่จะเลือกสรร นำมาถ่ายทอดให้เหมาะสมกับผลงาน

2. การถ่ายทอดรูปแบบประเพณีนิยม อาจกล่าวได้ว่าถ่ายทอดโดยการให้ความสำคัญ ญ แก่รูปแบบจากธรรมชาติให้มากขึ้น โดยนำมาใช้เป็นสื่อที่นุ่มนวล สกิด ตัดทอนลง การจัดวาง รูปแบบได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์ ความ เป็นจริงของธรรมชาติ แต่จะตัดทอนเอาลักษณะเด่นๆ มา จัดเป็นองค์ประกอบทางศิลปหัตถกรรมขึ้นมาใหม่ ให้ปรากฏเป็นรูปแบบ ที่แสดงถึงความรู้สึก นึกคิดของศิลปินในช่วงขณะนั้น

3. การถ่ายทอดรูปแบบสัญลักษณ์นิยม การถ่ายทอดในลักษณะนี้ ศิลปินผู้สร้างงานไม่ คำนึงถึงรูปแบบธรรมชาติ หรือกฎเกณฑ์ธรรมชาติเลย แต่จะคำนึงถึงความรู้สึกของตนเองเป็น สำคัญ ในอันที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สื่อ และเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ ธีรร้อยบนพื้นผิว ระบายให้สัมพันธ์สอดคล้องกับการจัดประเต็นอารมณ์ ขณะดำเนินการถ่ายทอดความรู้สึกโดย มิได้แปรค่าอารมณ์ความรู้สึกไป ให้มีลักษณะรูปแบบตามธรรมชาติ ซึ่งรูปแบบในสัญลักษณ์นั้นที่ ปรากฏในผลงานก็คือธีรร้อยที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อวัสดุมาสร้างสรรค์ด้วยเทคนิควิธีการของ ศิลปหัตถกรรม ให้ปรากฏเห็นเป็นลักษณะเส้น พื้นผิว บริเวณว่าง แสงเงา และอื่นๆ ตาม ธรรมชาติ กิ่งธรรมชาติ หรือเหนือธรรมชาติ

สรุปได้ว่า เพื่อสร้างผลงานการแกะสลักไม้ไว้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวล้านนา ที่การแกะสลักไม้เป็นการสร้างสรรค์งานศิลป์ เพื่อตอบสนองความเชื่อ ความศรัทธาเป็นพุทธบูชา สำหรับศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นที่นิยมสร้างกันอย่างแพร่หลาย อีกนัยหนึ่งถือเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ ในการสร้างวัด สร้างพระพุทธรูปจากการแกะสลักไม้

นพวัฒน์ สมพิน กล่าวไว้ว่า งานไม้แกะสลักที่นิยมกันในอดีต เป็นประติมากรรมลักษณะ ในรูปแบบของประติมากรรม ศิลป์ สร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อนสะท้อนสภาพสังคม การดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดงถึงสภาพจิตใจของกลุ่ม มชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสรรค์งานให้ กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ความเชื่อ จารีตประเพณี และวัฒนธรรม ทั้งรูปแบบ ลวดลายส่วนใหญ่ นำเอามาจากธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้ สัตว์ มนุษย์ ซึ่งรูปแบบก็ได้ จากท่าทางอริยาบถ การเคลื่อนไหว รวมถึงความเชื่อ และแ ระ ศรัทธาทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็น งานพุทธศิลป์ ซึ่งเป็นวิถีของชุมชนดั้งเดิมที่มีการสั่งสม องค์ความรู้ ความสัมพันธ์ ภูมิปัญญา ด้านศิลปหัตถกรรมที่ทรงคุณค่าทางใจ มาเป็นเวลายาวนานในประเทศไทยซึ่งมีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์ และเมื่อสังคมไทยได้มีแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งเป็นนโยบายของ รัฐ ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากตะวันตก แนวคิดดังกล่าวได้แทรกซึมเข้าไปทุกหนแห่งใน ชุมชนน้อยใหญ่ ชุมชนได้รองรับนโยบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถาวร ซึ่งส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงหลากหลายด้าน ทั้งโครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน แ ละสังคมไทย การ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนผลิตผลต่างๆแบบดั้งเดิมกลายเป็นการผลิต การบริโภค และการแลกเปลี่ยนเป็นสินค้า ประเมินคุณค่าราคาด้วยอำนาจเงินตรา จากสาเหตุ ดังกล่าว ทำให้เกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน รวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญา า และตัวภูมิปัญญาเองก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ทั้งด้านความเชื่อ ความศรัทธาจากเดิม ที่ เป็นการสร้างสรรค์เพื่อพุทธบูชาสู่การผลิตเพื่อเป็นสินค้า ตอบสนองความต้องการทางตลาด ซึ่ง ไม่เน้นคุณค่าความงามทางศิลปะ และความงามทางจิตใจอีกแล้ว (นพวัฒน์ สมพิน. 2541: 3-9)

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545: 25-28) กล่าวว่าไว้ว่าคุณค่าความเชื่อกับงานพุทธศิลป์มีแฝง คุณค่า ทางจิตใจ ซึ่งต่างจากสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นแสดงคุณค่าของผลงานศิลปหัตถกรรมของไทย ขึ้นอยู่กับอำนาจการครอบครอง การใช้อำนาจเงิน เป็นตัววัดคุณค่า ใช้ราคาเป็นสิ่งที่กำหนด คุณภาพของผลงานศิลปหัตถกรรม ผลงานราคาสูงนั้นคือสิ่งดี มีคุณภาพ ผลงานราคาต่ำนั้นถึง ว่าเป็นสิ่งไม่ดี ไม่มีคุณภาพ เป็นการเสพศิลป์อย่างผิวเผิน ไม่มีสาระแท้จริงของการชื่นชมศิลปะ ในการเสพศิลป์

โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันที่มีแรงบันดาลใจจากอำนาจเงิน ความต้องการของตลาด และ พ่อค้าคนกลาง ซึ่งทำให้คุณค่าความงามทางใจลดน้อยลง ซึ่งส่งผลความลดลง เषะไม่จำเป็นต้อง สร้างให้สวยงามทำให้ขายได้เป็นพอ นั้นรวมถึงศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ทำเพียงชิ้นเล็ก ๆ พอขายได้ และทำเป็นจำนวนมากเพื่อให้พ่อค้าค ากลางนำไปขายและเป็นลูกค้าประจำ เหตุผล ดังกล่าวทำให้ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในวิถีสังคมสมัยใหม่ จึงมีแต่งงานซ้ำ ๆ ขนานเล็ก ไม่มีเอกลักษณ์ และไม่มีควมวิจิตรบรรจงตั้ง

ปัจจุบันศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นทั่วทั้งประเทศไทย มีกระบวนการในการสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นมาก ด้วยความสะดวกสบายในการใช้เทคโนโลยีที่นำเข้ามา ก ะบวนการต่างๆ จึงเริ่มเป็นขั้นตอนแบบอุตสาหกรรมมากขึ้นจากอดีตที่ใช้มือทำ (Hand Make) และใช้เวลานานกว่า ปัจจุบันซึ่งทำให้ปัจจุบัน การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมออกมาอย่างมากมาย และมีเป็นจำนวนมากมากกว่าผู้บริโภคเกินความจำเป็น จึงทำให้เป็นสินค้าประเภทหัตถกรรม ส่งผลให้มีการแข่งขันทางการตลาดอย่างรุนแรง ผู้ประกอบการ กลุ่มชุมชน สหกร ณ์ต่างสรรหาวิธีทางการขาย ทั้งลดราคา ลดคุณภาพ ลดขนาด หรือแม้กระทั่งเพิ่มมูลค่าของสินค้าศิลปหัตถกรรมในวิธีต่างๆ

เมื่อการแกะสลักไม้ของชุมชนชาวล้านนา ยังคงคุณภาพ และคุณค่าทางความงามทางศิลปะที่ควรสืบทอดภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา เพื่อเป็นการสืบสานศิลปหัตถกรรมไทยล้านนามิให้สูญ ญหายไปตามกาลเวลา และภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เป็นดินแดนขายขอบอกอีกต่อไป รวมถึงการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปหัตถกรรมชนิดนี้ด้วยหลักศี ลธรรมนำปัญญา เพื่อเป็นองค์ความรู้ที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาในด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ได้ดังนี้

- 1 รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
- 2 รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
- 3 รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

เพื่อศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวล้านนา ที่การแกะสลักไม้ เป็นการสร้างสรรค์งานศิลป์ เพื่อตอบสนองความเชื่อ ความศรัทธาเป็นพุทธบูชา สำหรับศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นที่นิยมสร้างกันอย่างแพร่หลาย อีกนัยหนึ่งถือเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ ในการสร้างวัด สร้างพระพุทธรูปจากการแกะสลักไม้

2. สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

2.1 จังหวัดเชียงใหม่

คำขวัญจังหวัดเชียงใหม่ “ดอยสุเทพเป็นศรี ประเพณีเป็นสง่า บุปผชาติล้วนงามตา นามล้ำค่านครพิงค์”

นพบุรี ศรีนครพิงค์ หรือเวียงพิงค์ ของพ่อขุนเม็งรายมหาราชในอดีต หรือเชียงใหม่ในวันนี้ คือ เมืองที่เปรียบประดุจดังกุหลาบงาม ของแผ่นดินล้านนาไทย เป็นเมืองใหญ่และสำคัญที่สุดของภาคเหนือและเป็นเมืองที่รวบรวมศิลปกรรม โบราณวัตถุ ตลอดจนวัฒนธรรมดั้งเดิมของล้านนาไทยเอาไว้

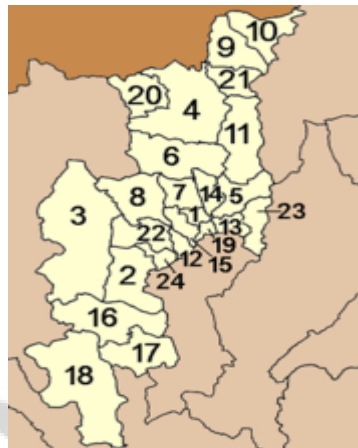
จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทยประมาณ เส้นรุ้ง 16 องศาเหนือ และเส้นแวงประมาณ 99 องศาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,027 ฟุต (310 เมตร) ส่วนกว้างที่สุดจากตะวันตกจดตะวันออกประมาณ 138 กิโลเมตร ส่วนยาวที่สุดจากเหนือ ถึงใต้ประมาณ 320 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 20,107 ตารางกิโลเมตร

2.1.1 การปกครอง

จังหวัดเชียงใหม่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ 204 ตำบล 2,066 หมู่บ้าน

อำเภอ

1. อำเภอเมืองเชียงใหม่	14. อำเภอสันทราย
2. อำเภอจอมทอง	15. อำเภอหางดง
3. อำเภอแม่แจ่ม	16. อำเภอฮอด
4. อำเภอเชียงดาว	17. อำเภอดอยเต่า
5. อำเภอดอยสะเก็ด	18. อำเภออมก๋อย
6. อำเภอแม่แตง	19. อำเภอสารภี
7. อำเภอแมริม	20. อำเภอเวียงแหง
8. อำเภอสะเมิง	21. อำเภอไชยปราการ
9. อำเภอฝาง	22. อำเภอแม่วาง
10. อำเภอแม่อาย	23. อำเภอแม่ออน
11. อำเภอพร้าว	24. อำเภอดอยหล่อ
12. อำเภอสันป่าตอง	25. อำเภอกัลยาณิวัฒนา
13. อำเภอสันกำแพง	

ภาพประกอบ 1 อำเภอในเชียงใหม่

2.1.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ รัฐฉานของสหภาพพม่า โดยมีดอยผิบน้ำ ของดอยคำ ดอยปกกลา ดอยหลักแตง ดอยถ้ำป่อง ดอยถั่วย ดอยผาวอก และ ดอยอ่างขาง อันเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาแดนลาว เป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศใต้ อำเภอสามเงา อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง (จังหวัดตาก) มีร่องน้ำแม่ตื่นและดอยผิบน้ำ ดอยเรียม ดอยหลวงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันออก อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า (จังหวัดเชียงราย) อำเภอเมืองปาน อำเภอเมืองลำปาง (จังหวัดลำปาง) อำเภอบ้านธิ อำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง อำเภอเวียงหนองล่อง อำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอลี้ (จังหวัดลำพูน) ส่วนที่ติดจังหวัดเชียงรายและลำปางมีร่องน้ำลี้กของแม่น้ำกก สันป็นน้ำดอยซาง ดอยหลุมข้าว ดอยแม่วุ้นน้อย ดอยวังผา และดอยแม่โตเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ส่วนที่ติดจังหวัดลำพูนมีดอยขุนห้วยหละ ดอยช้างสูง และร่องน้ำแม่ปิงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันตก อำเภอปาย อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย(จังหวัดแม่ฮ่องสอน) มีดอยผิบน้ำ ดอยกัวแดง ดอยแปรเมือง ดอยแม่ยะ ดอยอังเกตุ ดอยแม่สุรินทร์ ดอยขุนยวม ดอยหลวง และร่องแม่ริต แม่ฮอย และดอยผิบน้ำดอยขุนแม่ตื่นเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

2.1.3 ภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเป็นภูเขา จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ 20,107.057 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 12,566,911 ไร่ มีพื้นที่กว้างใหญ่เป็นอันดับที่ 1 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 2 ของประเทศ รองจาก จังหวัดนครราชสีมา ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตาม สองฟากฝั่งแม่น้ำปิง มีภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทยคือ ดอยอินทนนท์ สูงประมาณ 2,565.3355 เมตร อยู่ในเขตอำเภอจอมทอง นอกจากนี้ยังมีดอยอื่นที่มีความสูงรองลงมาอีกหลายแห่ง เช่น ดอยผ้าห่มปก สูง 2,285 เมตร ดอยหลวงเชียงดาว สูง 2,170 เมตร ดอยสุเทพ สูง 1,601 เมตร สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

พื้นที่ภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือ และทิศตะวันตกของจังหวัด คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 80% ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก

พื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา กระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่งัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตร

2.1.4 ภูมิอากาศ

เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 25.4 องศาเซลเซียส โดยมีค่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20.1 องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,200 มิลลิเมตร สภาพภูมิอากาศจังหวัดเชียงใหม่อยู่ภายใต้อิทธิพลมรสุม 2 ชนิด คือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งภูมิอากาศออกได้เป็น 3 ฤดู ได้แก่

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม

2.1.5 การเดินทาง

ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 32 (สายเอเชีย) ผ่านอยุธยา อ่างทอง นครสวรรค์ แล้วใช้ทางหลวงหมายเลข 117 ไปยังพิษณุโลก แล้วต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 11 ผ่านลำปางลำพูน ถึงเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 695 กิโลเมตร อีกทางหนึ่งคือ จากนครสวรรค์ ไปตามทางหลวงหมายเลข 1 ผ่านกำแพงเพชร ตาก และลำปาง ถึงเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 696 กิโลเมตร

รถประจำทาง มีรถประจำทางทั้งรถธรรมดาและปรับอากาศ บริการระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 ชั่วโมง รายละเอียดสอบถามได้ที่ สถานีขนส่งสายเหนือ ถนนกำแพงเพชร 2 โทร. 936-3660, 936-3666 และที่เชียงใหม่ โทร.(053) 242-664

รถไฟ มีรถด่วน และรถเร็ว ออกจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯทุกวัน สอบถามรายละเอียด
บริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 223-7010, 223-7020

เครื่องบิน บริษัท การบินไทย มีเครื่องบินแอร์บัส และโบอิง บินประจำ ระหว่างกรุงเพ
ช-เชียงใหม่ทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง สำรองที่นั่ง โทร.280-0060,628-2000
สอบถามรายละเอียด โทร. 1566 และที่เชียงใหม่ โทร. (053) 210-210, 211-044-7

2.1.6 สัญลักษณ์ประจำจังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบ 2 สัญลักษณ์ประจำจังหวัดเชียงใหม่

สัญลักษณ์ประจำจังหวัด คือ รูปช้างเผือกในเรือนแก้ว หมายถึงความสำคัญ
2 ประการของจังหวัด ซึ่ง ช้างเผือก คือ ช้างที่เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ นำมาทูลเกล้าถวายแด่
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) และได้ขึ้นระวางเป็น
ช้างเผือกเอกในรัชกาล ส่วน เรือนแก้ว คือดินแดนที่พุทธศาสนารุ่งเรืองสูงสุด

ดอกทองกวาว ดอกไม้ประจำจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้นไม้ประจำจังหวัด : ทองกวาว
(ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Butea monosperma*) อักษรย่อ: ชม (เชียงใหม่. 2554: ออนไลน์)

2.1.7 ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดเชียงใหม่มีป่าไม้หลายประเภท ประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ
ป่าเต็งรัง และป่าเต็งรังผสมป่าสนเขา และป่าแดง เป็นต้น พื้นที่ป่าไม้ ประกอบด้วย ป่าธรรมชาติ
สวนป่า และป่าฟื้นฟูตามธรรมชาติ โดยมีพื้นที่ ป่าไม้อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ 11,694,133 ไร่
(พื้นที่ป่าตามกฎหมาย) คิดเป็นร้อยละ 69.93 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แบ่งเป็น ป่าสงวนแห่งชาติ
จำนวน 25 แห่ง อุทยานแห่งชาติ 13 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่ง
อุทยานแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

- อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
- อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย
- อุทยานแห่งชาติแม่ปิง
- อุทยานแห่งชาติฮอบหลวง
- อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
- อุทยานแห่งชาติศรีลานนา
- อุทยานแห่งชาติดอยเวียงผา
- อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
- อุทยานแห่งชาติขุนขาน
- อุทยานแห่งชาติเขียงดาว
- อุทยานแห่งชาติแม่โถ
- อุทยานแห่งชาติแม่ฝาง
- อุทยานแห่งชาติฮอบขาน

นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้เกิดขึ้นเป็นประจำ สาเหตุสำคัญเช่น การลักลอบตัดไม้ การบุกรุกเพื่อทำการเกษตร และไฟป่า

2.1.8 ประชากร

จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรทั้งสิ้น 1,666,024 คน แยกเป็นชาย 818,958 คน หญิง 851,066 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 83 คน/ตร.กม. (ข้อมูลวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2552) ส่วนประชาชนบนพื้นที่สูง มีจำนวนทั้งสิ้น 312,447 คน กระจายอยู่ใน 20 อำเภอ มีกลุ่มชนเผ่าต่างๆ รวม 13 ชนเผ่า แบ่งเป็นชาวเขา 7 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน (เย้า) อาข่า (อีก้อ) ล่าหู่ (มูเซอ) ลีซอ (ลีซุ) และลัวะ จำนวน 229,382 คน เป็นชนกลุ่มน้อย 5 กลุ่ม ได้แก่ ปะหล่อง ไทใหญ่ ไทลื้อ จีนฮ่อ และอื่นๆ รวมจำนวน 34,022 คน

2.1.9 ภาษาที่ใช้ในจังหวัด

ภาษาราชการที่ใช้ในจังหวัดเชียงใหม่ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก และมีภาษาท้องถิ่นซึ่งเรียกว่า ภาษาคำเมือง ซึ่งแต่ละท้องถิ่นของทางภาคเหนือ มีคุณลักษณะของภาษาที่คล้ายๆกัน จะแตกต่างกันเฉพาะ สำเนียงและศัพท์บางคำ แต่ละท้องถิ่นก็จะมีเฉพาะ ต่างกันไป นักท่องเที่ยวที่มาจากถิ่นอื่น ล้วนชื่นชมว่า "ภาษาคำเมืองนั้น มีความไพเราะ นุ่มนวล ยิ่งนักแล"

2.1.10 ศาสนา

ประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ นับถือ ศาสนาพุทธ ร้อยละ 91.80 ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 5.60 ศาสนาอิสลามร้อยละ 1.17 ศาสนาพราหมณ์ฮินดูและสิกข์ร้อยละ 0.02 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.14 โดยมีสำนักสงฆ์ 471 แห่ง โบสถ์คริสต์ 356 แห่ง มัสยิด 13 แห่ง และโบสถ์พราหมณ์ 3 แห่ง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2554: ออนไลน์)

2.1.11 ประวัติศาสตร์นพบุรี ศรีนครพิงค์

พระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์ คือ พญามังราย พญาร่วง พ่อขุนรามคำแหง และพญางำเมือง(เชียงใหม่. 2554: ออนไลน์)

ภาพประกอบ 3 พระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์

นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" เป็นราชธานีของอาณาจักรล้านนาไทยมาตั้งแต่พระยามังรายได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1839 นับถึงปัจจุบันมีอายุร่วมเจ็ดร้อยปี และเมืองเชียงใหม่ได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาในประวัติศาสตร์ตลอดมา เชียงใหม่มีฐานะเป็นนครหลวงอิสระปกครอง

โดยกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ประมาณ 200 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 1839 - 2101) ในปี พ.ศ. 2101 เชียงใหม่ได้เสียเอกราชให้แก่กษัตริย์พม่าชื่อบุเรงนอง และได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่านานร่วมสองร้อยปี จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงช่วยเหลือล้านนาไทยภายใต้การนำของพระยาภาวดีและพระยาจำบ้าน ในการทำสงครามขับไล่พม่า ออกจากเชียงใหม่และเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสถาปนาพระยาภาวดีเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ และมีเชื้อสายของพระยาภาวดีซึ่งเรียกว่าตระกูลเจ้าเจ็ดตนปกครองเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน และลำปางสืบต่อมา จนกระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ปฏิรูปการปกครองหัวเมืองประเทศราชได้ยกเลิก การมีเมืองประเทศราชในภาคเหนือ จัดตั้งการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลพายัพ หรือมณฑลลาวเฉียง และเมื่อปี พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรับปรุงการปกครองแบบจังหวัดจึงมาเป็นจังหวัดเชียงใหม่จึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนปัจจุบัน (นวรรตน์ เลขะกุล. 2543: 11) ; (ตำบลในเชียงใหม่. 2544: ออนไลน์)

2.1.12 ศิลปหัตถกรรมเมืองเชียงใหม่

เชียงใหม่มีหัตถกรรมมากมายหลายอย่าง มีทั้งที่คิดทำขึ้นเพื่อใช้งานในชีวิตประจำวัน และงานที่ประณีตบรรจงด้วยฝีมือเชิงช่างอย่างที่เราเรียกกันว่า "หัตถศิลป์" เช่น งานไม้แกะสลัก ซึ่งเป็นงานที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนตามโลกทัศน์ของสังคมนั้น ๆ โดยขึ้นอยู่กับความอุปถัมภ์ของเจ้านาย ส่วนงานหัตถกรรมของชาวบ้านนั้นสร้างขึ้นสนอง ความต้องการของชาวบ้านโดยเฉพาะ เช่น ผ้าทอ หม้อดินเผา หรือเครื่องจักรสาน

เนื่องจากเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา มาช้านานจึงมีงานศิลปหัตถกรรมมากมาย ทั้งด้านงานศิลปและงานช่างอีกทั้งมีช่างฝีมือจากที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมากมาตั้งรกรากอยู่บริเวณรอบกำแพงเมือง งานฝีมือด้านต่าง ๆ ของเชียงใหม่จึงรุ่งเรืองและอยู่ในความอุปถัมภ์ของเจ้านาย คຸ່มหลวง เมื่อเจ้านายหมดอำนาจ งานช่างฝีมือก็อ่อนแอตามไปด้วย ปัจจุบันงานด้านหัตถกรรมของเชียงใหม่ บางแห่งยังคงสร้างขึ้นตามแบบเดิมในอดีต ส่วนใหญ่แม้ยังใช้พื้นฐานของเทคนิคและวิธีการผลิตเก่า แต่ได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาทั้งรูปแบบทางศิลปะ กระบวนการผลิต และการจัดการให้เข้ากับกลไกตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งงานด้านหัตถกรรมของเชียงใหม่ ที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ และเป็นที่ยอมรับอยู่หลายชนิด เช่น เครื่องเงิน เครื่องเงิน ไม้แกะสลัก ผ้าทอตีนจก ผ้าไหมสันกำแพง เครื่องปั้นดินเผา รม และกระดาษสา เป็นต้น

ศิลปหัตถกรรมเมืองเชียงใหม่ มีความหลากหลาย และมีความสวยงามประกอบด้วย

1. เครื่องเงิน สมัยพญาเม็งราย ได้มีการรวบรวมช่างเงินมาจากแคว้นพุกามอังกะ แต่ภายหลังที่เชียงใหม่ตกเป็นของพม่า ผู้คนกระจัดกระจายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ จนกระทั่งเชียงใหม่เป็นอิสระจากพม่า พระยาภาวดีจึงได้ฟื้นฟูเชียงใหม่ พร้อมทั้งรวบรวมช่างฝีมือมาที่เชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยจัดให้พักอาศัยอยู่แถบริมกำแพงเมืองด้านใน

สำหรับกลุ่มช่างเงินนั้น ได้มาตั้งรกรากอยู่ใกล้กับไทเขิน และตั้งชื่อหมู่บ้านของตนว่า "วัวลาย" หรือ "งัวลาย" ตามรัฐฉานที่ตนจากมา และ การทำเครื่องเงินในระยะแรก ทำขึ้นเพื่อเป็นส่วยตามความต้องการของเจ้านาย ภายหลังที่เศรษฐกิจขยายตัวขึ้นและมีการติดต่อค้าขายกับชาติอื่น เช่น พม่า และชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เครื่องเงินจึงกลายเป็นสินค้าแลกเปลี่ยน หรือซื้อขายกับสินค้าจำเป็นอย่างอื่น ๆ และสามัญชนเริ่มใช้เครื่องเงินได้ ด้วยเหตุที่เจ้านายเริ่มเปลี่ยนไปใช้เครื่องทองแทน

เครื่องเงินวัวลายนี้โบราณนิยมทำกันเพียงบางชนิด เช่น สลุง (ภาชนะอย่างขัน) พาน ถาด เขียนหมาก เป็นต้น แต่ภายหลังที่รัฐบาลได้รณรงค์ใช้ ข้าราชการ าร ประชาชน แต่งชุดไทย จึงได้มีการทำเป็นเครื่องประดับของสตรี เพิ่มขึ้นจากรูปแบบเดิม

2. เครื่องเงิน ในสมัยพระยาภาวดี ไทยเขินได้อพยพมาอยู่บริเวณใกล้กับวัดนันทาราม และบริเวณประตูเชียงใหม่ เดิมชาวไทเขินไม่เพียงแต่ทำเครื่องเงินเพื่อใช้ในครัวเรือน หากยังใช้แลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นที่ไม่สามารถผลิตเองได้ เช่น เปลือก เครื่องปั้นดินเผา และยังใช้เป็นส่วยแก่เจ้านาย ทั้งเชียงใหม่และเจ้าเชียงใหม่

ภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2430 ทำให้เจ้านายต้องยึดครองที่นา มาเป็นส่วนตัว ชาวบ้านไม่ได้อ่องสงเป็นส่วยเป็นสิ่งของ แต่เปลี่ยนมาเป็นเงินแทน รวมทั้งชาวยุโรปเริ่มเข้ามาพร้อมกับมีสินค้าอุตสาหกรรมแปลกใหม่มาขาย เมื่อชาวบ้านไม่สามารถผลิตข้าวได้เพราะถูกยึดที่นา และจำเป็นต้องส่งส่วยเป็นตัวเงิน ชาวไทเขินจึงต้องผลิตเครื่องเงินเพื่อค้าขาย เครื่องเงินเป็นภาชนะทำจากไม้ไผ่สาน เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตาม

ต้องการ เคลือบด้วยน้ำรักสีดำ ถ้าต้องการสีแดง ทาเคลือบด้วยชาซึ่งทางเชียงใหม่เรียกว่า สีหาง หากเป็นของเจ้านายจะประดับตกแต่งด้วยสีทองและเขียนลวดลายสวยงาม ส่วนของชาวบ้านมักเป็นสีหาง ไม่มีลวดลาย

3. ผ้าทอ ในล้านนาและเชียงใหม่ แม้จะทอผ้ากันได้เกือบทุกคร้วเรือน แต่ทุกท้องถิ่นก็ไม่สามารถปลูกฝ้ายได้ จะปลูกกันเฉพาะที่ราบค่อนข้างแห้งแล้งเท่านั้น เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนค้าหรือข้าว รวมทั้งนำมาทอเป็นผ้าใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าซิ่นผ้าปูที่นอน ผ้าขาวม้า ย่อม หรือผ้าทอที่ใช้ทำบุญ เช่น ทอและย้อมผ้าสบง จีวร ตุง ผ้าห่อคัมภีร์

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าพื้น ไม่มีลวดลาย หรืออาจเป็นลายง่าย ๆ เช่น ลายตาราง ส่วนการทอผ้าที่มีลวดลายสวยงาม ส่วนใหญ่เป็นลายเฉพาะของกลุ่มคน เช่น ลายน้าไหล ของไทลื้อ ซิ่นลัวะ ซิ่นยาง เป็นต้น ทำให้ผ้าทอของเชียงใหม่มีหลากหลาย จนยากที่จะกำหนดว่าผ้าแบบใด ลายอย่างไรเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของเชียงใหม่ ปัจจุบันผ้าทอของเชียงใหม่ที่เป็นที่นิยมมีอยู่หลายแห่ง คือ ตีนจกแม่แจ่มผ้าทอบ้านไร่ฝาง และผ้าไหมสันกำแพง เป็นต้น

4. เครื่องปั้นดินเผา การผลิตเครื่องปั้นดินเผาของ ล้านนาและเชียงใหม่ รุ่งเรืองมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 และผลิตโดยใช้วิธีการที่ไม่ซับซ้อน และใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น มีทั้งแบบไม่เคลือบและแบบเคลือบ สำหรับสินค้าเครื่องปั้นดินเผาที่ขึ้นหน้าขึ้นตาในอดีต ได้แก่ เครื่องถ้วยจากเตาสันกำแพง ที่มีลายสัญลักษณ์ คือ "ปลาคู่" คล้ายกับเครื่องถ้วยสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีเครื่องถ้วยจากเตา เวียงกาหลง และในสันป่าตองยังพบเศษเครื่องปั้นดินเผาแบบหริภุญไชย เป็นอันมาก

หม้อดินเผาที่ใช้ในครัวเรือนของชาวเชียงใหม่ ปัจจุบันมีอยู่หลายชนิด เช่น หม้อหนึ่ง หม้อแจ่ง (เป็นหม้อทรงสูงใช้ต้มน้ำ) หม้อต่อม (หม้อใบเล็กใช้ต้มน้ำหรือแกง) หม้อต้มยา หม้อข้าวพม่า น้ำตั้น (คนโท) โดยมีแหล่งการผลิตอยู่หลายแห่ง เช่น บ้านกวน ทารแก้ว บ้านเหมืองกุง และเครื่องถ้วยเตาขุนเส เป็นต้น

5. งานร่มบ่อสร้าง ร่มบ่อสร้าง ได้มีการเริ่มทำขึ้นเมื่อ 100 ปี มาแล้ว มีพระภิกษุจากสำนักวัดบ่อสร้าง ชื่อพระอินตา ได้เดินธุดงค์ไปถึงชายแดนพม่า ได้พบกมลลักษณะแปลกคล้ายร่ม จึงเดินทางไปศึกษาวิชาทำร่มที่พม่า แล้วกลับมาสอนวิชาที่บ้านบ่อสร้าง ซึ่งจะใช้ไม้บง (ไม้ไผ่) หัวและตุ้ม (จุกร่ม) ใช้ไม้สั้มเห็ด คันร่มใช้ไม้รวก เมื่อประกอบเป็นร่มแล้ว จึงใช้ยางตะโกเป็นกาว แล้วใช้น้ำมันยางทาบนกระดาษสา กันแดด กันฝน ปัจจุบันได้ใช้กระดาษจีน มีลวดลายพิมพ์จากโรงงาน และราคาถูกกว่า แทนกระดาษสา คงใช้แต่กระดาษสารองชั้นแรกเท่านั้น

6. กระดาษสา การทำกระดาษที่เชียงใหม่ ทำกันมากที่สุดที่หมู่บ้านต้นเปา ซึ่งมีอายุการทำมาประมาณ 100 ปีมาแล้ว ตั้งแต่ครั้งที่พระอินตา นำวิชาทำร่ม และมีการดาษสาเป็นส่วนสำคัญ จากพม่ามาสอนแก่ชาวบ่อสร้าง เดิมบ้านต้นเปา มีต้นปอสาในป่ามากมาย จึงทำให้ชาวบ้านต้นเปา ยึดอาชีพ ทำเยื่อกระดาษเป็นอาชีพรองจากการทำนา และการทำอาชีพนี้จะทำกันในฤดูแล้ง เมื่อว่างจากงานไร่นา

7. ไม้แกะสลัก งานแกะสลักในยุคคล่อนำขึ้นเพื่องานในสถาบัน ศาสนา และสถาบัน
 เจ้านายเป็นส่วนใหญ่ เช่น คันทวย บานประตู หน้าบัน และโครงสร้างอื่น ๆ ของตัววิหาร
 หอพระไตรปิฎก หอคำ ซึ่งนอกจากจะใช้ประดับตกแต่ง แล้วยังสะท้อนวิถีคิดและโลกทัศน์ของ
 คนร่วมสมัยอีกด้วย

เดิมแหล่งทำไม้แกะสลักของเชียงใหม่ อยู่แถบ วัลายประตูเชียงใหม่ และชาวบ้าน
 จากหมู่บ้านถวายเป็นไปฝึกฝนจนสามารถทำได้ดี จึงได้นำกลับมาทำที่บ้านถวายเป็นตำบลขุนคอง
 อำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตองจนเป็นที่นิยมของคนทั่วไป

สินค้าแกะสลักมีหลายอย่าง ตั้งแต่ชิ้นเล็ก กออย่างเช่น ปากกา ดินสอที่ทำจากกิ่งไม้ ช้าง
 นก กบ ปลา และสัตว์ต่าง ๆ ดอกไม้ จนถึงไม้แกะสลักขนาดใหญ่ เช่น นางไหว้ นางรำ ช้าง
 ครกเก่าแกะสลัก โต๊ะ ตู้ เตียง และที่เป็นเอกลักษณ์ของไม้แกะสลักบ้านถวายเป็น พระยืนที่
 เลียนแบบของพม่า กระจกซึ่งต้องใช้ฝีมือ

2.2 อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

สันป่าตอง เดิมเป็นเพียงชื่อหมู่บ้าน ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ดอนจึงได้ชื่อขึ้นต้น
 ว่า “สัน” ส่วนคำว่า “ป่าตอง” ได้มาจากป่าต้นตองซึ่งขึ้นเป็นจำนวนมากในพื้นที่(อำเภอสันป่าตอง.
 2554: ออนไลน์)

ตำบลบ้านแม่ เดิมมีสตรีผู้หนึ่งมี สติปัญญาฉลาด ชาวบ้านจึงขนานนามว่า แม่ของ
 หมู่บ้าน และเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านแม่” ต่อมาสามีมาสู่ขอและให้นางย้ายไปอยู่ที่เวียงโค้งบ้าน
 ฝ่ายชาย แต่นางรักบ้านเกิดมากจึงไม่ยอมแต่งงานด้วย จึงได้ขุดคลองเพื่อตั้งบ้านแม่ให้เป็นเวียง
 แม่แต่ยังขาดตำบลและอำเภอนาง จึงตั้งหมู่บ้านเป็นตำบลและเป็นอำเภอบ้านแม่ และได้เปลี่ยน
 ชื่อจากตำบลบ้านแม่เป็นตำบล “บ้านแม่” มาจนถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไปของตำบล บ้านแม่ ประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่นบริเวณ
 ตอนกลางของตำบล

2.2.1 อำเภอสันป่าตอง มี 11อำเภอ ประกอบด้วย

1. ตำบลยุหว่า	2. ตำบลสันกลาง	3. ตำบลท่าวังพร้าว
4. ตำบลมะขามหลวง	5. ตำบลแม่ก้ำ	6. ตำบลบ้านแม่
7. ตำบลบ้านกลาง	8. ตำบลทุ่งสะโตก	9. ตำบลทุ่งต้อม
10. ตำบลน้ำบ่อหลวง	11. ตำบลมะขุนหวาน	

2.2.2 อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดกับ ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดกับ ต.ยุหว่า, ต.ทุ่งสะโตก และ ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดกับ ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดกับ ต.บ้านกาด กิ่ง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

2.2.3 จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต อบต. 6,921 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,839 หลังคาเรือน

2.2.4 อาชีพของตำบล

อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน

อาชีพรอง แกะสลักไม้ ทำแหนม ปลูกพืชผักสวนครัว

2.2.5 สถานที่สำคัญของตำบล

1. น้ำบ่อหลวง
2. วัดร้องขุ่ม
3. วัดธรรมชัย
4. วัดบ้านเปียง
5. วัดหางดง
6. วัดกิ้วแลน้อย
7. วัดท่าโป่ง
8. วัดบ้านดง
9. วัดบ้านสัน
10. วัดท่าเตือ

กรมประชาสัมพันธ์ สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 เชียงใหม่ ประชาสัมพันธ์ให้ “อำเภอสันป่าตองเปิดเส้นทางท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม ” เพื่อเผยแพร่ศิลปะที่เกิดจากภูมิปัญญาของศิลปินท้องถิ่นตลอดจนประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย

...อำเภอสันป่าตอง ร่วมกับ สภาวัฒนธรรมอำเภอ ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ คณะสงฆ์อำเภอ สโมสรโรตารี สมาคมพ่อค้า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และชมรมผู้สูงอายุ จัดโครงการเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอสันป่าตอง โดยใช้ชื่อว่า “ แอ่วสันป่าตอง มองวัฒนธรรม เลิศล้ำงานศิลป์ ” เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปะที่เกิดจากภูมิปัญญาของศิลปินในท้องถิ่น การเยี่ยมชมเยือนสล่าวิบูลย์ มาเรือน ครูภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (แกะสลักไม้) ผู้ซึ่งนำความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ มาสร้างผลงานให้เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้ พบเห็นตลอดจนถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง การเยี่ยมชมถนนไม้แกะสลัก หรือ กาดสล่า ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักที่มีมานานหลายชั่วอายุคน เป็นสถานที่รวมช่างแกะสลักไม้ที่มีฝีมือของอำเภอสันป่าตอง สมาชิกของสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่า ตอง...(กรมประชาสัมพันธ์. 2547: ออนไลน์)

2.3 สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ภาพประกอบ 4 สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

2.3.1 สถานที่ตั้ง : 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่ 50120

2.3.2 ผู้นำชุมชนและกลุ่ม : คุณประทวน ชันทะ โทร : 053 822220, 081 9927422

2.3.3 ประวัติของกลุ่ม

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง จัดทะเบียนประเภท สหกรณ์บริการ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2518 โดยได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มจากสหกรณ์การเกษตร อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มฯ สามารถใช้ไม้หวงห้ามในการแกะสลักจากกรรมป่าไม้ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสมาชิกเริ่มแรก 140 คน โดยในปี พ.ศ. 2543 กลุ่มฯ ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก บริเวณพื้นที่ใกล้กับ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม จำนวน 15 คูหา มีสมาชิกที่เปิดร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมแกะสลักจากไม้จำนวน 14 ราย เป็นร้านค้าสำหรับจัดจำหน่ายสินค้าจำนวน 13 คูหา ร้านค้าของสหกรณ์ 1 คูหา และอีก 1 คูหา เป็นโรงงานแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้

2.3.4 ประวัติการบริหารจัดการ

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองจำกัด ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยรวบรวมกลุ่มชาวบ้านที่ส่วนใหญ่มีอาชีพแกะสลักกันมานาน และมีจำนวนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มกิวแลน้อย กลุ่มยูหว่า กลุ่มกากส่า กลุ่มแกะสลักพัฒนา ฯลฯ รวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ เพื่อร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้า เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักจำนวนมาก โดยได้รับการสนับสนุนจาก นายอำเภอสันป่าตอง ประเสริฐศิริ และอาจารย์ณรงค์ ตุ่นจาเรือน จากโรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม มาช่วยสอนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีคุณภาพมากขึ้น

2.3.5 กลุ่มในชุมชน

1. กลุ่มกิวแลน้อย
2. กลุ่มยูหว่า
3. กลุ่มกากส่า

สภาสมาชิกกลุ่มอาชีพแกะสลักไม้ อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลบ้านแม ตำบลกิวแลน้อย ตำบลยูหว่า ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 84 หมู่ 3 ตำบลยูหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ
2. กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 36/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแมอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รองประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายถนอม
3. กลุ่มกิวแลน้อย บ้านเลขที่ 155 ตำบลกิวแลน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองพูน มณีสอน
4. กลุ่มยูหว่า บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองพูน มาลัยวรรณ

5. กลุ่มก๊วแลน้อย บ้านเลขที่ 36/2 หมู่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางอาทิตย์ ชั้นหล้า

6. กลุ่มก๊วแลน้อย บ้านเลขที่ 36/2 หมู่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายบุญศรี ชั้นหล้า

7. กลุ่มก๊วแลน้อย บ้านเลขที่ 36/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายทรง โสภา

8. กลุ่มก๊วแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายไธด์ กุมประพันธ์

9. กลุ่มก๊วแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองสุข ผลคำมา

10. กลุ่มกากสล่า บ้านเลขที่ 162 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายสุริชัย กัณฑา

2.3.6 สภาพการรวมตัว

รวมตัวกันผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก ในบริเวณเดียวกัน และดำเนินกิจกรรมในรูปแบบสหกรณ์

2.3.7 อาณาเขต / ที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติด บ้านก๊วแลหลวง	ทิศใต้ ติด บ้านดง
ทิศตะวันออก ติด ต.ยุหว่า	ทิศตะวันตก ติด ต.บ้านแม

2.3.8 จำนวนประชากร 196 คน

2.3.9 อาชีพหลักของชุมชน/กลุ่ม แกะสลักไม้

2.3.10 อาชีพรองของชุมชน/กลุ่ม ทำนา ทำสวน

2.3.11 สถานที่จำหน่าย สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120 ติดต่อ : คุณประทวน ชันทะ
โทร : 053 822220, 01 9927422 โทรสาร : 053 822220

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักสันป่าตอง มีไม้อยู่หลายประเภท เช่น ไม้ฉำฉา ไม้มะพร้าว ไม้แดง ส่วนไม้ที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์จะใช้ไม้สัก ต้น และราก ทำเป็นช้าง ยืนลีลา โต๊ะนั่งมีข้างเป็นตัวบ้าง ครึ่งตัวบ้างอยู่รอบฐานที่นั่ง แล้วแต่ลักษณะของไม้แต่ละชิ้นข้างโขลงมีอยู่หลายขนาด สมัยก่อนจะไม่หลากหลายเท่าใดนัก ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่ามีผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ มากมาย เพราะได้ความคิดไอเดียมาจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ที่มาช่วยแนะนำ เช่น

ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 พัฒนาชุมชน องค์การพัฒนาเอกชน (OTOP)

1. วัตถุประสงค์ที่ใช้ ไม้ฉำฉา ไม้มะพร้าว ไม้แดง ไม้สัก ฯลฯ
2. กระบวนการผลิต

- 2.1 ถากหรือเลาะตาไม้หรือกิ่งไม้ ออก ให้เป็นสี่เหลี่ยมโดยประมาณร่างรูปแบบ โครงร่างก่อนบางครั้งก็ใช้วาดเป็นโครงคร่าว ๆ
- 2.2 ขึ้นรูปโดยการเจาะเอาส่วนที่ไม่ต้องการออก
- 2.3 แกะสลักตามรูปแบบต่างๆ ตามความถนัดของช่างแต่ละคน
- 2.4 ตกแต่งรายละเอียด เช่น ลายเส้นทำขนทำหนังให้ย่นคล้ายของจริงตาม อริยาบทต่างๆของช่าง

3. การใช้ประโยชน์ ใช้เป็นของประดับ ของใช้ ตกแต่งบ้าน ของเล่น

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักอำเภอสันป่าตอง รูปแบบต่างๆ เช่น ช้างโขลง ลายประเพณีไทย รูปม้า เครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ โต๊ะนั่ง แล้วแต่ลักษณะของไม้แต่ละชิ้น (OTOP) ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก (สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง) ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักตำบลสันป่าตอง มีไม้อยู่หลายประเภท เช่น ไม้จำฉา ไม้มะพร้าว ไม้แดงส่วนไม้ที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์จะใช้ไม้สัก ต้น และราก ทำเป็นช้างยืนลีลา โต๊ะนั่งมีช้างเป็นตัวบ้าง ครึ่งตัวบ้างอยู่รอบฐานที่หนึ่ง แล้วแต่ลักษณะของไม้แต่ละชิ้นช้างโขลงมีอยู่หลายขนาด

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักบ้านกิ้วแลน้อย ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก เป็นการนำเอาไม้หรือราก ไม้มาทำเป็นวัตถุศิลปะในการแกะสลักไม้ เช่น การแกะสลักช้าง กรอบรูป ภาพติดผนังต่างๆ ภาพ ตั้งโชว์ ภาพรามเกียรติ์ ฯลฯ นำเอาหรือรากไม้มาแกะสลักตามรูปภาพที่ต้องการ (ไทยตำบล ดอทคอม. 2544: ออนไลน์)

3. การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้และการบริหารจัดการ

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเชื่อ ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม เอกลักษณะประจำภาค ศาสนา และรวมไปถึงสินค้าพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้าน ได้ยึดถือกันมาหลายชั่วอายุคน เปลี่ยนไปเป็นศิลปะสมัยใหม่บนรากค ความคิดระบบทุนนิยม วิถี การสืบทอดภูมิปัญญานั้นจึงเปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งในด้านการพัฒนา และทางด้านการส่งเสริม ปัญหา และความเสื่อมโทรมทางด้านคุณค่าทางจิตใจ ความงามผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545: 2 - 3) ได้ให้ความหมาย ศิลปหัตถกรรม และงานศิลปะ ซึ่งหมายถึง การแสดงออกและปรากฏการณ์จากการแสดงออกในความงาม การแสดงอารมณ์ การแสดง ความรู้สึกนึกคิดในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ทัศนศิลป์ ศิลปหัตถกรรม ศิลปะพื้นบ้าน พัฒนา จากศิลปะในสังคมเก่าที่ตอบสนองอำนาจและศรัทธาเบื่องบนมาสู่การตอบสนองสังคมในแนวราบ เป็นความงามหรือสุนทรีย์สำหรับสามัญชนที่แสดงออกง่าย ๆ สื่อสารง่าย ๆ ตอบสนองง่าย ๆ ชื่น ชมหรือไม่ชื่นชมก็อยู่ที่ความพึงพอใจตามปัจเจก กภาพ เพื่อตนเองไม่ใช่เพื่อความศรัทธาที่มีต่อ ศาสนาและผู้มีอำนาจดังเช่นอดีต จากศิลปะวิชา (Academic Art) ในสังคมเก่า มาสู่ศิลปะสมัยใหม่ ในสังคมสมัยใหม่

ศิลปหัตถกรรมไทยที่มีการสืบทอด และมีวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสูง ทั้งสังคม ชุมชน และเศรษฐกิจ ซึ่งศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังกล่าว จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ในเรื่องกระบวนการผลิต การถ่ายทอดรูปแบบ การตลาด รวมถึงวิถีชีวิตชุมชนที่ต้องตอบสนองกับความต้องการของตลาด และสภาพชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างความภูมิใจให้เกิดขึ้นกับประเทศไทย เพราะสินค้าส่งออก และเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างน่าสนใจ สามารถถ่ายทอดความเป็นชาติพันธุ์เป็นอย่างดี

3.1 การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

การอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องไม่กี่ตระกูล ซึ่งได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชน มีคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้เฒ่า หน้าที่ของผู้เฒ่าไม่ใช่การสั่ง แต่เป็นผู้ที่ให้คำแนะนำปรึกษา มีความแม่นยำในกฎระเบียบประเพณี การดำเนินชีวิต ตัดสินไกลเกลี่ยหากเกิดความขัดแย้ง ช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีผู้ใหญ่อันหมายถึง คนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านซึ่งเป็นแหล่งภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพราะเป็นองค์ความรู้ที่มีชีวิต เป็นองค์ความเดิมที่คล้องเกี่ยวกับความศรัทธาความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อชุมชน ที่ประกอบด้วยจารีต ประเพณีอันสอดคล้องกับบริบททางวิถีชีวิต และการดำเนินชีวิต ที่มีประโยชน์ต่อ วิถีชีวิต และวิถีการผลิตเพื่อยังชีพ ในอดีตที่มีความเป็นอยู่กับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เป็น แหล่งวัตถุดิบของคนภายในชุมชน ซึ่งปัญหาในชุมชนก็ มิใช่มีน้อย ปัญหาการทำมาหากิน ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด โจรลักวัวควาย เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนการละเมิดกฎหมายประเพณี ส่วนใหญ่จะเป็นการ "ผิดผี" คือ ผิดของบรรพบุรุษ ผู้ซึ่งได้สร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ อย่างแยบยล เป็นกุศโลบายให้ชุมชนมีความปรองดองสามัคคี และอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ยามเกิดอุบัติเหตุเภทภัย ยามที่โจรขโมยวัวควายข้าวของ การช่วยเหลือกันทำงานที่เรียกว่า กา รลงแขก ทั้งแรงกายแรงใจที่มีอยู่ก็จะช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ อาหารการกิน และอื่นๆ จึงเกี่ยวข้องกับวิถีของชุมชน ชาวบ้านช่วยกันเก็บเกี่ยว สร้างบ้าน หรืองานอื่นที่ต้องการคนมาก เพื่อจะได้เสร็จโดยเร็ว ไม่มีการจ้าง

“วัฒนธรรมกับการพัฒนา” โดยนายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นบรรณาธิการ ได้อธิบายว่า ศิลปวัฒนธรรม คือ สิ่งที่แสดงถึงความเจริญและวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ ความหลากหลายด้านศิลปะและวัฒนธรรมของสังคมไทย มีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของชาติ การละเลยในการอนุรักษ์ พัฒนา ตลอดจนการส่งเสริม ด้านศิลปวัฒนธรรม จะทำให้ประเทศชาติขาดความโดดเด่น ขาดเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะตน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงภาษา และสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นรากฐานหนึ่งของวัฒนธรรมอันจะเชื่อมโยงไปสู่ความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งสำคัญยิ่ง คือ การกล่าวถึง ศิลปวัฒนธรรมเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งแตกต่างกัน วัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ จึงแตกต่างกัน

และวัฒนธรรมนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง โดยมี "คน" เป็นศูนย์กลางเพื่อเชื่อมโยงไปยังวัฒนธรรมด้านต่างๆ ทั้งการดำรงชีวิต สังคม ศาสนา ภาษา และสุนทรียศาสตร์ โดยตอนหนึ่งได้กล่าวว่า "ผลผลิตของคนวัดกันด้วยอะไร ถ้าไม่เอาศิลปะ บ้านเรือน เครื่องมือ เครื่องใช้มาเป็นเครื่องวัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2537: 1 – 94)

ปราณี วงษ์เทศ (2525: 62 - 67) ได้อธิบายว่า ศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นพื้นบ้านนั้น ควรจะมีลักษณะดังนี้

1. มีการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า
2. กำเนิดหรือที่มาของความคิดในการผลิตเป็นพื้นบ้าน คือ มีลักษณะที่เป็นตามแบบประเพณี (Conservative) และมีได้เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม
3. ผลงานนั้น ๆ ต้องดำรงอยู่ในชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน มีบทบาทหน้าที่ และเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชุมชน
4. ชุมชนที่เป็นเจ้าของมักเป็นชุมชนที่ไม่รู้หนังสือ สมาชิกส่วนใหญ่สามารถมีการเกี่ยวข้องกับติดต่อกันตัวต่อตัว โดยไม่ต้องอาศัยสื่อกลางใด ๆ
5. ศิลปินหรือปัจเจกชนที่ผลิตหรือสร้างสรรค์งานพื้นบ้าน มิได้ผลิตงานพื้นบ้านโดยทำเป็นอาชีพแต่จะทำงานนั้น ๆ ในเวลาว่างจากอาชีพหลัก คือ การทำไร่ ทำนา
6. สังคมแบบพื้นบ้าน มิได้อยู่โดดเดี่ยวแยกออกจากสังคมอื่น แต่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับสังคมใหญ่ที่มีอารยธรรมที่พัฒนามากกว่าด้วย
7. มีลักษณะทางเศรษฐกิจแบบ (Self – Sufficiency) คือ เศรษฐกิจที่เลี้ยงตนเองได้ เป็นสังคมเคร่งประเพณีและศาสนา

วรรณณี วิบูลย์สวัสดิ์ (2531: 31 - 32) ได้กล่าวถึง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชาวเขาแต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีเอกลักษณ์ร่วมกันในการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ เครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า ฯลฯ ซึ่งเป็นเหตุให้รวมบุคคลเข้าเป็นกลุ่มเดียวกันเป็นพวกเดียวกัน มีการนับถือขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มร่วมกัน กลุ่มชนเหล่านี้เป็นกลุ่มชนพื้นถิ่นพื้นบ้าน หรือ เดิมเรียกว่าชาวบ้าน ศิลปะของกลุ่มชนเหล่านี้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มาจากชีวิตจิตใจของเขาเหล่านั้น อาจจะสนองความเชื่อ เพื่อความสุขทางจิตใจ หรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชนของตน สิ่งเหล่านี้ได้ถ่ายทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ศิลปะประเภทนี้จึงควรจะมีลักษณะเฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง

การศึกษาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เน้นการตีความวิเคราะห์ย้อนขึ้นไปถึงความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ และคติเกี่ยวกับความงามของกลุ่มชนในถิ่นนั้นๆ โดยพิจารณา หรืออ่านจากรูปทรง การออกแบบ โครงสร้าง ลวดลาย การใช้วัสดุ และเนื้อหา และที่ปรากฏอยู่ในศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละชิ้นของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมหรือชีวิตของกลุ่มชนพื้นบ้านนั้นๆ

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2542: 101-103) ยังกล่าวถึง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่า นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะถิ่น ตามวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ ด้วยไม่ว่าจะเป็น วิธีการสร้าง การเลือกสรรวัสดุ รูปแบบที่สอดคล้องกับคตินิยมของท้องถิ่น ทั้งหมดนี้ต้องขัดเกลา ทดลองมาเป็นเวลา ช้านาน จนเกิดการยอมรับว่า ศิลปหัตถกรรมนั้นๆ มีความงาม และมีประโยชน์ใช้สอยเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชน จนทำสืบทอดกันเรื่อยมา และถือว่าเป็นเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะถิ่นของแต่ละท้องถิ่น เช่นงานแกะสลักไม้ บ้านถวาย เชียงใหม่ การทอผ้าแพรวา บ้านโป่ง คำม่วง ภาพลึนธ์ กา รป็นหมอสงกรานต์ ไทย – รามัญ ปทุมธานี และการสานเสื่อกระจูดทะเลน้อย ควนขนุน พัทลุง เป็นต้น ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ล้วนมีลักษณะเฉพาะถิ่น ที่ได้รับการสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในกลุ่มชน

อริยา สุอังคะวาทีน (2534: 65-66) ได้อธิบายว่า งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานสร้างสรรค์อันเนื่องมาจากความต้องการที่จะดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขของคนท้องถิ่น เป็นการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตธรรมชาติ และความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ มีการปรับปรุงพัฒนาเป็นระยะเวลานานจนได้ผลสรุปที่สมบูรณ์ในการออกแบบ เพื่อประโยชน์ใช้สอยถือเป็นเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดต่อเนื่องกันมา จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เพราะงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะบ่งบอกถึงความเป็นชาติ งานศิลปหัตถกรรมของชนกลุ่มใด ย่อมมีรูปแบบกรรมวิธี แนวความคิดขนบธรรมเนียมประเพณีของตนผสมผสานกัน จนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเมื่อมีผู้พบเห็นก็จะสามารถบ่งบอกได้ว่างานศิลปหัตถกรรมนั้นเป็นของใคร ของชาติ เป็นต้น

ภายในชุมชนมีผู้มีความรู้ความสามารถหลากหลาย บางคนเก่งทางรักษาโรค บางคนทางการเพาะพืช บางคนทางการเลี้ยงสัตว์ บางคนทางด้านดนตรีการละเล่น บางคนเก่งทางด้านพิธีกรรม และทางด้านศิลปกรรม คนเหล่านี้ต่างก็ใช้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่ถือเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทน อย่างมากก็มี "ค่าครู" แต่เพียงเล็กน้อย ซึ่งปกติแล้ว เงินจำนวนนั้นก็ใช้สำหรับเครื่องมือประกอบพิธีกรรม หรือเพื่อทำบุญที่วัดมากกว่าที่หมอยาหรือบุคคลผู้นั้นจะเก็บไว้ใช้เอง เพราะแท้ที่จริงแล้ว "วิชา" ที่ครูถ่ายทอดมาให้ลูกศิษย์จะต้องนำไปใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคม ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การตอบแทนจึงไม่ใช่เงินหรือสิ่งของเสมอไปแต่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยวิธีการต่าง ๆ

ด้วยวิถีชีวิตเช่นนี้ จึงมีคำถามเพื่อเป็นการสอนคนรุ่นหลังว่า ถ้าหากคนหนึ่งจับปลาช่อนตัวใหญ่ได้หนึ่งตัว ทำอย่างไรจึงจะกินได้ทั้งปีคนสมัยนี้อาจจะบอกว่า ทำปลาเค็ม ปลาจ้ำ หรือเก็บรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่คำตอบที่ถูกต้อง คือ แบ่งปันให้พี่น้องเพื่อนบ้าน เพราะเมื่อเขาได้ปลา เขาจะทำกับเราเช่นเดียวกัน การถ่ายทอดองค์ความรู้ก็เป็นเช่นเดียวกัน คือ การแบ่งปันความรู้ ทางญาติ ลูกศิษย์ และกระบวนการถ่ายทอดทางศิลปหัตถกรรมนั้นมิได้เป็นไปในทางเดียวกัน หรือมีรูปแบบเหมือนกันไปหมดทั้งนี้เพราะแต่ละคนย่อม มีแนวคิด ทัศนคติ พื้นฐาน ประสบการณ์เกี่ยวกับรูปแบบ และอื่นๆ ที่แตกต่างกัน

เป็นที่ทราบกันดีว่า “ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่ง วิถีชีวิตชุมชนในสังคม ” และคนภายในชุมชนมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด งานบุญกิจกรรมของส่วนรวมจะทำกันที่วัด งานบุญประเพณีต่างๆ ตลอดจนการเล่นมหรสพพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นครูสอนลูกหลาน ผู้ชายซึ่งรับใช้พระสงฆ์ หรือ “บวชเรียน” ทั้งนี้ก่อนนี้ยังไม่มีโรงเรียน วัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนและหอประชุมเพื่อกิจกรรมต่างๆ ต่อเมื่อโรงเรียนมีขึ้นและแยกออกจากวัด บทบาทของวัด และของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไป รวมถึงการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ เพื่อเป็นพุทธบูชาต่อศาสนา ของชุมชนสังคมไทย วิถีสังคมประเพณี การแกะสลักไม้ล้านนามีความศรัทธาอยู่เบื้องหลังในการสร้างสรรค์และเป็นทำนุบำรุงศาสนา พร้อมกับอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ล้านนาและศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและขาดการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านรวมไปจนถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม เอกลักษณ์ประจำภาค ศาสนา และรวมไปถึงสินค้าพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ยึดถือกันมาหลายชั่วอายุคน เปลี่ยนไปเป็นศิลปะสมัยใหม่บนรากความคิดระบบทุนนิยม ชนชั้นกลางที่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนมีฐานะทางเศรษฐกิจจากระบบการแข่งขันและทุนนิยม มีรสนิยมในเชิงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีระเบียบแบบแผนการดำรงชีวิตจากระบบการศึกษาและวัฒนธรรมสมัยใหม่ ศิลปะสมัยใหม่ได้สะท้อนแนวคิด เนื้อหา รูปแบบ และกลวิธี บนฐานของความคิดสร้างสรรค์และปัจเจกบุคคล แม้จะมีความแตกต่างหลากหลาย แต่รากความงามทางสุนทรียศาสตร์และทักษะเชิงกลวิธีในการสร้างสรรค์ก็เป็นเพียงการปรับเปลี่ยนบนกระแสดิจิตอลสมัยใหม่ ที่มีทฤษฎี มีกรอบ และมีมนุษย์ผู้หวังการเป็นศูนย์กลางของความถูก-ผิด ดี-เลว รวย-จน ชาว-ดำ มนุษย์ผู้เป็นศูนย์กลางของโลกเป็นผู้กำหนดและวินิจฉัย

เมื่ออุดมการณ์แห่งทุนนิยมที่ถูกสร้างและผลิตซ้ำในสังคมตะวันตกจนกระทั่งเป็นรูปแบบของสังคมตะวันตกนั้น การผลิตซ้ำและการสืบทอดเกิดขึ้นโดยผ่านระบบการศึกษาอย่างแยบยล นั่นคือ รูปแบบของการแบ่งงานกันทำ และการสร้างทักษะในการทำงานแบบเฉพาะอย่าง (Division of Labor and Skills) ยิ่งทำให้งานกลายเป็นทักษะการทำงานเฉพาะอย่าง สามารถเรียนรู้ได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากระบบการศึกษา ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างหลังการผลิต (ความรู้ ทักษะ และเทคโนโลยีการผลิต) ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยม นอกจากนี้การแบ่งงานกันทำ ของทุนนิยมยังเป็นการผลิตซ้ำ ทางอุดมการณ์ด้วยการเข้าไปสร้างค่านิยมบรรทัดฐาน และแนวคิดทางสังคมต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดทางทุนนิยมที่ต้องการสร้างประสิทธิภาพสูงสุด ในการผลิตด้วยระบบ การแบ่งงานกันทำ สำหรับอุดมการณ์แห่งทุนนิยมที่เกิดขึ้นต่อสังคมทุนนิยมชายขอบ เช่น ชุมชนไทยนั้นเป็นอุดมการณ์ที่ได้รับมาจากภายนอก (Derived Ideology) ซึ่งเปรียบเสมือนสิ่งแปลกปลอมที่ถูกหยิบยีนเข้ามาสู่ชุมชนโดยมิได้คำนึงถึงบริบทที่มีอยู่เดิม

ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมที่มี แนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน ความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอด เช่น การรักษาพื้นบ้านบางอย่าง การไช้ยาสมุนไพร บางชนิด เพราะหายาก ๆ ได้เสียชีวิตโดยไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่น หรือถ่ายทอดแต่คนต่อมาไม่ได้ปฏิบัติ เพราะชาวบ้านไม่นิยมเหมือนสมัยก่อน ไช้ยาสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาล หรือคลินิกง่ายกว่า ในส่วนงานหัตถกรรม ทอผ้าหรือเครื่องเงิน เครื่องเขิน การแกะสลักไม้ แม้จะยังเหลืออยู่ไม่น้อย แต่ก็ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการค้า ไม่สามารถรักษาคุณภาพ และฝีมือแบบดั้งเดิมไว้ได้ ในการทำมาหากินมีการใช้เทคโนโลยีทันสมัย ใช้รถไถนาแทนควาย มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานก็หายากกว่าแต่ก่อน ผู้คนอพยพย้ายถิ่น บ้างก็เข้าเมือง บ้างก็ไปทำงานที่อื่น สังคมแนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยมมีระบบการศึกษาในโรงเรียน มีอนามัย และโรงพยาบาล มีโรงหนัง วิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องบิน ทำให้ชีวิตทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านเปลี่ยนไป มีตำรวจ มีโรงเรียน มีเจ้าหน้าที่ราชการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา และอื่นเข้าไปในหมู่บ้าน บทบาทของวัด พระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่เริ่มลดน้อยลงลงไป

ทางด้านภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แม้จะยังเหลืออยู่ไม่น้อย แต่ก็ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการค้า ใช้เทคโนโลยีทันสมัย มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานก็หายากกว่าแต่ก่อน ผู้คนอพยพย้ายถิ่น บ้างก็เข้าเมือง บ้างก็ไปทำงานที่อื่น สังคมแนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยมมีระบบการศึกษาในโรงเรียน ทำให้ชีวิตทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านเปลี่ยนไป คนเฒ่าคนแก่เริ่มลดน้อยลงลงไป และทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาขาดหายไป

การสืบทอดตามวิถีสังคมสมัยใหม่ เกิดขึ้นโดยผ่านระบบการศึกษาอย่างแยกย่อย นั่นคือรูปแบบของการแบ่งงานกันทำ และการสร้างทักษะในการทำงานแบบเฉพาะอยู่ (Division of Labor and Skills) ยิ่งทำให้งานกลายเป็นทักษะการทำงานเฉพาะอย่าง สามารถเรียนรู้ได้โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากระบบการศึกษา (ความรู้ ทักษะ และเทคโนโลยีการผลิต) ที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของแนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยม นอกจากการแบ่งงานกันทำของทุนนิยมยังเป็นการผลิตซ้ำ และการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาในรูปแบบการศึกษา ภายใต้ดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น บรรจุเข้าไปในหลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมประจำภาค ประจำท้องถิ่น ประจำชุมชน สร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน สถานศึกษากับชุมชน ตอบสนองความต้องการของชุมชนมากขึ้น การปลูกฝังความเชื่อใหม่ในการโยกย้ายถิ่นฐาน ให้เข้าใจถึงคุณค่าของชุมชนและท้องถิ่น เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการทำมาหากินในถิ่นฐานของตน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525: 34) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2535 ได้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น โดยสนับสนุนการศึกษาชุมชน เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหาร และการจัดการภายในสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการศึกษาของชุมชน เอื้อต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่น และชุมชนมากขึ้น โดยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ต้อ งพยายามให้ท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของท้องถิ่น และชุมชนให้มาก เป็นการนำภูมิปัญญาของตนกำหนดเป้าหมายและวิธีการพัฒนาให้เหมาะสมตรงตามสภาพ และความต้องการของชุมชนมากขึ้น

ดังนั้นชุมชนจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง สามารถนำมาจัดกิจกรรมและนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ ขั้นตอนการเรียนรู้อาจเกิดการตกผลึกทางปัญญา มีการถ่ายทอด และพัฒนาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่เปลี่ยนไป

เรื่องสำคัญที่ควรใส่ใจ และปลุกจิตสำนึกให้เกิดในชุมชน สังคม และประเทศ คือ การส่งเสริมเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นคน ต้องมีศักดิ์ศรี ให้เกียรติต่อ ภูมิปัญญา การศึกษามักจะได้รับการกล่าวถึงในฐานะเครื่องมือ ปัจจัยหรือรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษา เกี่ยวพันโดยตรง กับการพัฒนาคุณภาพของคนในด้านจิตสำนึก ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถของคนในการจัดการปัญหาต่าง ๆ และเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน ระบบการศึกษาที่คนส่วนใหญ่รับรู้คือระบบการศึกษาในโรงเรียน ควรให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ และวิถีการดำเนินชีวิต วิธีคิด ระบบเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม การเมืองและชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้อง กับสภาพพื้นฐานบริบททางชุมชน ได้ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และก่อให้เกิดความสามัคคี

ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมา ในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมที่มี แนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน ความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอดภูมิปัญญา กระทั่งวัฒนธรรมมีนโยบายการปกป้องและการใช้ประโยชน์ธรรมชาติให้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาแบบผสมผสาน กล่าวคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระหว่างคนภายในชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อ สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมและการแกะสลักไม้โดยมีผู้เชี่ยวชาญ าร หรือช่างเป็นผู้ถ่ายทอดหลักสร้างแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน เป็นสถาบันที่มีบทบาทที่สำคัญในระยะยาว ในการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมและจิตสำนึกที่ตึงตามต่าง ๆ ของนักเรียนทุกคน อันจะก่อให้เกิดค่านิยมในคุณงามความดี และเจตคติที่ดี มีต่อส่วนรวมในอนาคต ซึ่งค่านิยม ของคนโดยทั่วไปให้ความสำคัญขององค์กรที่มีค่าของชุมชน ดังนั้นการบ่มเพาะความรู้ ค่านิยม และวิสัยทัศน์จึงเป็นปัจจัยแฝงอยู่กับลักษณะการเรียนการสอนของครูช่าง ในรูปแบบผสมผสาน

คริสติน คองดอน (1986) สนับสนุนให้มีการศึกษาเกี่ยวกับศิลปินพื้นบ้านในวงการ ศิลปศึกษา มีความเห็นว่า ควรจะมีโครงการสำหรับวัฒนธรรมพื้นบ้านและตัวศิลปินพื้นบ้านเอง ควรเข้ามา มีบทบาทในการให้สาระความรู้และทักษะร่วมกับศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมี แนวโน้มเพิ่มขึ้นสำหรับโครงการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน จากปี 1987-1988 ซึ่งเป็นสิ่งที่สนใจ ของชุมชน และสังคม (อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2545)

เอดอน แคทเทอร์ (1987) กล่าวว่า หลักสูตรศิลปศึกษาควรเน้นประเด็นด้านวัฒนธรรม และเมื่อศึกษาผลงานศิลปะในวัฒนธรรมใดก็ควรเน้นสุนทรียศาสตร์ของวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วยการเน้นข้อมูลดังกล่าวนี้จะช่วยให้สามารถสังเกตถึงมาตรฐานการตัดสิน และ เป็นการให้ความ เคารพต่อคุณค่าวัฒนธรรมนั้นๆ ยึดถืออีกทั้งยังช่วยสร้างหนทางของการศึกษาศิลปะในลักษณะ ข้ามวัฒนธรรม (อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2545)

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 1-4) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้เพื่อซาบซึ้งกับงานศิลปะ การสร้าง ความเข้าใจว่าผลงานศิลปะ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม การแสดงออกซึ่งความรู้สึก ส่วนบุคคลให้สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดในรายวิชาศิลปะ หรือ ศิลปศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในท้องถิ่นควรมีร่วมมือในการนำความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม ท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียน เพราะพัฒนาการทางด้านศิลปศึกษาของผู้เรียนระดับประถมควรมี การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ เด็กสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวกว้างขวางขึ้น สมจริงมีเหตุผลและละเอียดมากยิ่งขึ้น มีแนวโน้มที่จะสนใจสิ่งแวดล้อม เพิ่มขึ้นควรมีการจัดกิจกรรม ที่สนองความต้องการตามพัฒนาอย่างหลากหลาย และสมควรแก่ การส่งเสริมกำลังใจให้ผู้เรียนสนใจและเรียนรู้เพิ่มเติมโดยตัวตนเอง

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545: 25-28) ยังกล่าวเสริมว่า วงการศิลปะและวิชาชีพศิลปะ เกิด ปรากฏการณ์ทางวัตถุที่มีใช้แทนหรือสละอันแท้จริง คำถามที่สำคัญสำหรับการก่อเกิดคณะ ศิลปกรรมศาสตร์มากมายหลายแห่ง นั่นคือ เราได้สร้างและผลักดันวิถีคิดใหม่ สร้างทางเลือก ใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยหรือไม่ สร้างคณะศิลปกรรมศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคม ทั้ง สังคมไทยและสังคมโลก ได้มากน้อยเพียงใด สร้างคณะศิลป กรรมศาสตร์ให้พร้อมที่จะแข่งขัน พร้อมที่จะเป็นแหล่งภูมิปัญญาอันแท้จริงให้กับสังคมหรือไม่และอย่างไร อนุวัตรก็ตาม ณ วันนี้ แนวคิดทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ หรือแนวคิดทางด้านศิลปะในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป มาแล้ว แม้บางส่วนจะยังคงติดยึดอยู่ก็ตาม เรามีปรัชญาที่ต่างกัน มีแนวคิดและแนว ปฏิบัติที่ หลากหลายขึ้น มีทางเลือกขึ้นมีทั้งทางเลือกในกระแสและอยู่นี้

1. ศิลปะประเพณีนิยม (Traditional Art)
2. ศิลปะหลักวิชา (Academic Art)
3. ศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art)
4. ศิลปะหลังสมัยใหม่ (Post-modern Art)

รวมทั้งการผสมผสานบูรณาการยาใหญ่ทางศิลปะ กล่าวถึง แนวโน้มทางศิลปะในกระแสโลก พัฒนาการของลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) ได้คลี่คลายปรับเปลี่ยนไปสู่ลัทธิหลังสมัยใหม่ ที่ต่างจากศิลปะสมัยใหม่ในกรอบความคิดและความเชื่อของลัทธิสมัยใหม่ ในสังคมอุตสาหกรรม ในระบบทุนนิยม และในระบบประชาธิปไตยที่ล้มลุกคลุกคลานมา จนถึงวันนี้ เกิดปรากฏการณ์ใหม่ทางด้านศิลปะ เป็นลัทธิหลังสมัยใหม่ “โพสต์โมเดิร์น” ต่อต้านลัทธิสมัยใหม่ (โมเดิร์นนิสซึม) นักทฤษฎีทั้งหลายเชื่อว่าการเปลี่ยนจากลัทธิสมัยใหม่ไปสู่หลังสมัยใหม่นั้นบ่งบอกถึง “สำนึก” ที่ตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมและระเบียบใหม่ทาง เศรษฐกิจ ธรรมชาติข้ามชาติขนาดมหึมาได้ก้าวเข้ามาควบคุมวิถีชีวิตด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อมหาชนที่ทรงพลัง ซึ่งได้เข้ามาทำให้เขตแดนของประเทศชาติหมดความหมาย

“อุดมการณ์ทางศิลปะ” คำนึงถึงคุณค่าทางศิลปะหัตถกรรม เริ่มมีความคิดที่แปลกแยก เริ่มมองเห็นคุณค่าศิลปะที่ย้อนกลับ คุณค่าความเชื่อเริ่มพลิกฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง พร้อมกับงานพุทธศิลป์มีแฝงคุณค่าทางจิตใจ ซึ่ง ปรากฏการณ์ทางด้านศิลปะในลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) เปลี่ยนไปเป็น ลัทธิหลังสมัยใหม่ (Post-Modernism) ที่ให้ความสำคัญกับ ศิลปะหัตถกรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยที่มีอัตลักษณ์ความเป็นไทยอย่างเต็มตัว และมีกลิ่นไอแห่งความอบอุ่นของระบบเครือญาติ และศาสนา ซึ่งแตกต่างกันอย่างมากกับลัทธิสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นความเจริญก้าวหน้า เทคโนโลยี และความสมบูรณ์แบบ ซึ่งทางลัทธิหลังสมัยใหม่ เชื่อว่าความสมบูรณ์แบบจริง ๆ ไม่มีอยู่บนโลกนี้ มีแต่ความจริงในประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า และทรงคุณค่าถ้านำมาใช้อย่างรู้เท่าทัน

ดังนั้น ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นบริบทที่สำคัญบริบทหนึ่งในด้านของวัฒนธรรม เพราะประเด็นของภูมิปัญญา เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นของความสามารถ และเชาว์ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านของไทย มีภาพลักษณ์ ที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบท วิถีชีวิต จิตสำนึกของความเป็นไทย ซึ่งมีความแตกต่าง ตามภาคต่างๆ สีภาคของไทย ที่มีเอกลักษณ์ของแต่ละภาค ปรากฏอยู่อย่างชัดเจน เอกลักษณ์ของงานศิลปะพื้นบ้านที่โดดเด่นทางวัฒนธรรม ครัวเรือนรักษ์ และเผยแพร่ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนไทย ควรเริ่มจากศรัทธาของผู้ผลิตจากแหล่งผลิต นอกจากนั้นควรส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของสินค้าไทย รักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามไว้ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้สืบทอดต่อไป

ศิลปะพื้นบ้านที่ปรากฏเอกลักษณ์อย่างโดดเด่นในรูปแบบการแกะสลักไม้ล้านนาประจำภาคเหนือ ซึ่งยังคงเอกลักษณ์ สืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน ในศิลปะพื้นบ้านล้านนา มีความสวยงาม ละเอียดอ่อนตามแบบฉบับของศิลปะล้านนา และที่ยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นสินค้า OTOP ที่สร้างชื่อเสียงให้สินค้าไทยในระดับโลก คือ การแกะสลักไม้ จากไม้ที่ไม่มีราคาค่างวดใด แต่นำมาเพิ่มคุณค่า ความงาม ถ่ายทอดเอกลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านแบบล้านนาลงบนแผ่นไม้ ด้วยเทคนิคการแกะสลัก ที่ต้องใช้ความชำนาญ ความอดทน และการฝึกฝนเป็นเวลาแรมปี เพื่อจะมีฝีมือในการแกะสลักได้อย่างสวยงามวิจิตร ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของชุมชนผ่านแผ่นไม้สักที่คงเอกลักษณ์แบบล้านนา ด้วยลวดลาย เรื่องราวที่ปรากฏ และการแสดงมิติของผลงาน

ดังนั้นเพื่อให้ทราบวิถีชีวิต ความเชื่อ คุณค่าความงาม กระบวนการสร้างสรรค์ รวมถึงแนวคิดทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในการสร้างสรรค์ผลงานของปราชญ์ท้องถิ่น รวมทั้งกลุ่ม สหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก อันจะส่งผลดีต่อการศึกษาทำความเข้าใจในงานศิลปะพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศิลปหัตถกรรมไม้แกะสลัก ของจังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งการผลิตงานแกะสลักไม้ขนาดใหญ่ในประเทศไทย

จากข้อมูล บริบทพื้นฐานข้างต้น งานวิจัยนี้จะกล่าวถึง วิถีของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภายใต้สภาวะกระแสสังคมแห่งการพลิกฟื้นองค์ความรู้ที่มีสืบทอดภูมิปัญญาอันอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อทราบแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมการเผยแพร่ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับชาติพันธุ์ นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาที่รักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมไว้ และสืบทอดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้แพร่หลายสืบไป

3.2 การบริหารและการจัดการองค์กรศิลปหัตถกรรม

ความสำเร็จขององค์กรในท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เต็มไปด้วยการแข่งขันที่รุนแรงและเทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเช่นทุกวันนี้ ก็คือ สติปัญญาของผู้คน กล่าวคือ สิ่งที่คุณรู้ สิ่งที่ได้เรียนรู้ และลงมือทำ เป็นรากฐานสำคัญของผลการประกอบการ องค์กร ซึ่งหมายถึง ทุนปัญญา(Intellectual Capital) หมายถึง การรวบรวมพลังสมอง(Brainpower) หรือองค์ความรู้ร่วมของกำลังคน “Knowledge Worker” หมายถึงผู้ที่มีความรู้อันเป็นสินทรัพย์สำคัญ (Critical Assets) ที่จำเป็นต่อพนักงาน คลังสมองขององค์กร ที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างคุณค่า ในโลกแห่งการทำงานให้ได้ผลลัพธ์ที่เป็นเอกลักษณ์

ยุคนี้เป็นยุคของ (Knowledge Worker) ซึ่งความรู้เหล่านี้คือทรัพย์สินหรือคลังทางปัญญาที่สำคัญในสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน นั่นคือยุค “โลกาภิวัตน์”

โลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง การไหลของทรัพยากรที่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อกันรวมทั้งตลาดสินค้า และการแข่งขันธุรกิจ ซึ่งเป็นลักษณะของเศรษฐกิจระบบใหม่ ในโลกาภิวัตน์ประเทศต่างๆ และผู้คน ติดต่อกันโดยข่าวสาร การท่องเที่ยว และชีวิตความเป็นอยู่ในรูปแบบตลาดแรงงาน และการจ้าง และการทำธุรกิจ ผู้นำ รัฐบาลกังวลเกี่ยวกับการแข่งขันของประเทศเช่นเดียวกับผู้นำธุรกิจเป็นห่วงการแข่งขันในธุรกิจ

ทางกลุ่มชุมชนสันป่าตองก็ได้รับผลกระทบดังกล่าว จึง ได้มีการเปลี่ยนแปลง มีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้สันป่าตอง เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2518 ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 170 คน มีการจัดการแบบระบบสหกรณ์ ในการบริหารจัดการใน ปีพ .ศ. 2541 เพื่อให้มีการบริหารจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อความมั่นคง เพิ่มอำนาจการต่อรองกับตลาดและขยายกิจการ เพิ่มประสิทธิภาพการสร้างงานแกะสลักไม้ให้มีคุณภาพคุณค่ามากขึ้น

องค์กร คือ การจัดรวบรวมบุคลากรอย่างมีระเบียบด้วยความตั้งใจที่จะทำให้บรรลุถึงความสำเร็จของวัตถุประสงค์บางอย่างที่มีความจำเพาะเจาะจง มีการร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Common Purpose) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สามารถทำให้สมาชิกแต่ละคนทำงานเพื่อไปให้ถึงความสำเร็จขององค์กร

องค์กรประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ

1. มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน (Distinct Purpose)
2. บุคลากร (People) ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปมารวมตัวกัน
3. มีการจัดโครงสร้าง (Deliberate Structure) ที่ชัดเจน

การจัดองค์กรสามารถแบ่งออกได้ตามการจัดโครงสร้างได้ดังนี้

1. องค์กรแบบดั้งเดิม (Traditional Organization) แนวคิดความคิดมุ่งที่ กฎ ข้อกำหนด ตำแหน่งงาน ความสำคัญอยู่ที่บุคคลตามสายงานบังคับบัญชา ไม่มีการยืดหยุ่น
2. องค์กรแบบใหม่ (New Organization) พัฒนามาจากองค์กรแบบดั้งเดิม แต่มีความยืดหยุ่น มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเน้นทีมงาน ข้อกำหนด รายละเอียดของงานให้ความสำคัญกับทักษะและเครือข่ายงานอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ทีมงาน

องค์กรได้เปลี่ยนแปลงเป็นองค์กรระบบเปิด (Open System) มีความยืดหยุ่นและตอบสนองการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและมีความคิดที่ว่า สิ่งแวดล้อมรอบธุรกิจมีผลกระทบต่อองค์กรของตนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กร จึงมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป คือ มีความยอมรับใน การเปลี่ยนแปลงรอบตัวมากขึ้น มีได้ มุ่งแต่มองตนเองหรือมองแค่สภาพการผลิต การขาย หรือกิจกรรมภายในองค์กรเท่านั้น และนำเอาความคิดในลักษณะนี้ไปเป็นหลักที่กำหนดโครงสร้างธุรกิจของตนขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบังคับบัญชา การกระจายหรือการรวมอำนาจ การมีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้บุคลากรได้ยึดถือในการดำเนินงานต่อไป อย่างไรก็ตามแนวคิดขององค์กรได้เปลี่ยนไป ดังตารางเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 2 เปรียบเทียบองค์กรแบบดั้งเดิมกับองค์กรแบบใหม่

องค์กรแบบดั้งเดิม	องค์กรแบบใหม่
1. สภาพเดิมอยู่ที่ตายตัว	1. ไม่คงที่เปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อม
2. มีกฎเกณฑ์ระเบียบไม่ยืดหยุ่น	2. ยืดหยุ่นได้
3. มุ่งเน้นที่งาน	3. มุ่งเน้นทักษะการทำงาน
4. การถูกกำหนดโดยตำแหน่ง	4. งานถูกกำหนดโดยลักษณะงาน
5. ทำงานโดยต่างคนต่างทำหน้าที่	5. เน้นการทำงานเป็นทีม
6. ทำงานแบบถาวร(จ้างแบบถาวร)	6. นิยมการจ้างแบบชั่วคราว
7. เน้นการสั่งให้ลูกน้องทำตาม	7. เน้นการมีส่วนร่วม

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์กรแบบดั้งเดิม	องค์กรแบบใหม่
8.การตัดสินใจใดๆอยู่ที่ผู้จัดการ	8.พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
9.ยึดถือระเบียบขององค์กรเป็นหลัก	9.ยึดถือลูกค้าเป็นหลัก
10.แรงงานมาจากคนแบบอย่างเดียวกัน	10.แรงงานมีความหลากหลายในชาติพันธุ์
11.กำหนดเวลาเข้า-เวลาออกของงานตายตัว	11.ไม่มีการกำหนดเวลาทำงานในแต่ละวันทำการ
12.ความสัมพันธ์ในงานเป็นไปตามสายบังคับบัญชา	12.มีความสัมพันธ์แบบแนวนอนและเครือข่าย
13.ทำงานตามเวลาที่กำหนด และเฉพาะในองค์กร	13.ทำงานที่ไหนเมื่อไรก็ได้ แต่ไม่สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้ตลอดเวลา

ที่มา: นภาพร ชันชนภา. (2548: 16).

ผู้บริหารหรือผู้จัดการ คือ สมาชิกขององค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงานและประสานความร่วมมือในการทำงานของบุคลากรอื่นๆในองค์กรเข้าด้วยกัน

Manager : An organizational member who integrates and coordinates the work of others.

ผู้บริหารหรือผู้จัดการในองค์กร สามารถแบ่งตามระดับได้ ดังนี้

1. ผู้จัดการระดับต้น (First-line Managers) ได้แก่ Supervisor หัวหน้างาน (Foreman)
2. ผู้จัดการระดับกลาง (Middle Manager) ได้แก่ หัวหน้าแผนก หัวหน้าโครงการ ผู้จัดการโรงงาน หัวหน้าหน่วย หัวหน้าส่วน
3. ผู้จัดการระดับสูง (Top Managers) ได้แก่ ผู้รับผิดชอบขององค์กร ตัดสินใจในเชิงกว้างกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ที่มีผลโดยรวมต่อองค์กรเช่นประธานกรรมการบริหาร (นภาพร ชันชนภา. 2548: 16)

การบริหาร หรือ การจัดการ (Management)

เป็นกระบวนการของการประสานงานและการรวบรวมกิจกรรมต่างๆในการทำงานของบุคลากรเข้าด้วยกัน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กระบวนการดังกล่าวซึ่งเป็นหน้าที่หลักเบื้องต้นของผู้บริหารหรือการจัดการ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การชักนำ และการควบคุม

ประสิทธิภาพ (Efficiency) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการนำเข้า และผลผลิต โดยมีเป้าหมายที่จะใช้ต้นทุนต่ำที่สุด (ต้นทุนประกอบด้วย บุคลากร เงินทุน อุปกรณ์)

ประสิทธิผล (Effectiveness) การคำนึงผลสุดท้ายของการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร

ผู้บริหารมีความรับผิดชอบและท้าทายและสำคัญมาก ผู้บริหารไม่แต่จะต้องรับผิดชอบในงานของตนเองเท่านั้น ยังต้องรับผิดชอบต่อความสำเร็จโดยรวมของทีมงาน กลุ่ม ฝ่าย หรือแม้กระทั่งองค์กรในภาพรวมด้วย การบริหารจัดการในการสนับสนุนพนักงานผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานจนบรรลุความสำเร็จนั้นก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้บริหารเองและรวมทั้งผลการดำเนินงานขององค์กรด้วย

งานหลักของผู้บริหารได้แก่การช่วยเหลือคนอื่นให้ได้ผลงานในระดับสูง (Henry Mintzberg) กล่าวถึงงานของผู้บริหารไว้ดังนี้ ไม่มีงานใดจะสำคัญเท่างานของผู้บริหาร ผู้ซึ่งเป็นผู้ตัดสินว่าสถาบันทางสังคมของเราจะรับใช้เราได้อย่างไร อดี หรือจะทำลายซึ่งมันสมองและทรัพยากรของเราเสีย ถึงเวลาแล้วที่จะเปลี่ยนแปลงมุมมองเก่าๆในการทำหน้าที่บริหารเสียใหม่ ถึงเวลาที่ต้องถึงเนื้อแท้ของการบริหารเพื่อที่จะเริ่มต้นงานที่ยากลำบากในการปรับปรุงอันเป็นนัยสำคัญของผลการปฏิบัติงานของ (สุดาพร กุณฑลบุตร. 2550: 14)

ผู้บริหารในทุกกิจการมักจะประสบปัญหาเหมือนกัน นั่นคือต้องการจัดการให้คนอื่นไม่ว่าจะเป็นบุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มบุคคลใช้ความสามารถสติปัญญาอย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องแสดงถึง “ความรับผิดชอบ” (Accountable) ต่อผลที่จะตามมาด้วย ผู้นำทีม (Team Leader) จะรายงานต่อผู้บริหารให้ทราบถึงปัญหา เสนอแนะข้อผิดพลาดและวิธีแก้ไขปัญหา ซึ่งผลงานนี้วัดได้ในแง่ของประสิทธิภาพและประสิทธิผล

งานบริหารในองค์กรในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีคำใหม่ๆปรากฏขึ้นมาอย่างเช่น “ผู้ประสานงาน” (Coordinator) “ผู้ฝึกสอน” (Coach) และ “ผู้นำทีม” (Team Leader) ซึ่งคำเดิมที่พบเห็นกันอยู่เป็นประจำคือ “หัวหน้างาน” (Supervisor) หรือ “ผู้บริหาร” (Manager) งานที่รับผิดชอบของบุคคลเหล่านี้ที่เกี่ยวข้องกับการสั่งการก็น้อยลง แต่จะเป็นการส่งเสริมมากกว่าในอดีต เพราะโลกทุกวันนี้ผลปฏิบัติงานที่อยู่ในระดับสูงได้แก่การให้คุณค่า และส่งเสริมทุนมนุษย์ (Human Capital) อย่างแท้จริงเท่านั้น โลกยุคใหม่ไม่ต้องการคนที่นั่งอยู่ในห้องและคอยสั่งการอีกต่อไป ผู้บริหารที่ดีคือผู้ที่ได้รับข่าวสารอย่างดีเกี่ยวกับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา และส่งเสริมการฝึกทักษะและความสามารถในการปฏิบัติงาน สร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานและที่ทำงาน

หน้าที่ของผู้บริหารการจัดการ เป็นงานของผู้จัดการมีดังนี้

การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดเป้าหมาย การกำหนดกลยุทธ์ และการจัดทำแผนงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จและลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น

การจัดองค์กร (Organizing) เป็นการกำหนดภารกิจของงานที่ต้องทำ กำหนดว่าใครเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจนั้น และกำหนดผู้รับผิดชอบ

การชักนำ (Leading) เป็นการนำและจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา การกำหนดทิศทางทางเลือก ช่องทางการสื่อสารที่ได้ประสิทธิภาพที่สูงสุด ขจัดความขัดแย้ง หรือการกระตุ้นในพนักงานปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ

การควบคุม (Controlling) เป็นกำกับดูแลกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้แน่ใจว่ากิจกรรมนั้น สัมฤทธิ์ผลตามแผนงานที่ได้วางไว้

กระบวนการจัดการ (Management Process) เป็นการ ตัดสินใจและการปฏิบัติอัน ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหาร

องค์กรในฐานะระบบ (Organization As Systems)

องค์กรเป็นระบบที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทำหน้าที่ ประสานสอดคล้องกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน องค์กรเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมโดยรอบตั้งแต่การเริ่มของกระบวนการจากการนำทรัพยากร เพื่อแปรสภาพ ออกมาเป็นผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าตอบสนองความต้องการของลูกค้า ลูกค้ามีบทบาท สำคัญมาก เป็นข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมบอกให้องค์กรทราบถึงการประกอบกิจการว่า ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กร

ระบบการบริหาร (Managing Systems) แบ่งออกเป็น 2 ระบบดังนี้

1. ระบบปิด (Closed Systems) เป็นระบบที่ไม่ได้รับผลกระทบจากภายนอก และไม่ มีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อม

2. ระบบเปิด (Open Systems) เป็นระบบที่ได้รับผลกระทบ จากภายนอก และมี ปฏิสัมพันธ์จากสภาพแวดล้อม กล่าวคือ ทรัพยากร และลูกค้าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในองค์กร ระบบเปิด จะต้องมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และลูกค้าได้บริโภคอย่างดีที่สุด การสร้างคุณค่า (Value Creation) เป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินกิจการงานใดใด องค์กรควรสร้าง ารคุณค่าเพิ่มขึ้น จากต้นทุนเดิมของปัจจัย สร้างความมั่นคงให้กับสังคม

3.2.1 ประวัติความเป็นมาการจัดการจัดการ

ระยะเวลาที่เริ่มต้นตั้งแต่คนรู้จักการรวมกำลังกันทำงาน ยังไม่มีการศึกษาหลัก หรือ ความรู้ทางด้านจัดการจัดการ ยังเป็นสังคมโบราณ ใครก็ตามที่มีตำแหน่งอำนาจแล้ว ก็ ยังคงเป็นกันอย่างต่อเนื่องในเครือญาติ และเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จ และยังคงเป็นชนกลุ่มน้อยทำ ให้ปกครองได้ง่าย จนต่อมาเริ่มเป็นชนกลุ่มใหญ่จึงเกิดเป็นสังคมที่มีคนมากมายจึงเริ่มมีการ จัดการ วางแผนการทำงาน

Adam smith นักเศรษฐศาสตร์ ชาวอังกฤษ ในยุคคลาสสิก (ปี ค.ศ.1776) ได้เสนอ แนวคิดในเรื่อง หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) ตามความถนัด เพียงอย่างเดียว คนเดียว ซึ่งเมื่อปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานจนเกิดเป็นความชำนาญนำไปสู่การ เพิ่มปริมาณผลผลิต ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในชองคริสต์ศตวรรษที่ 18 องค์กรมี ขนาดใหญ่มากขึ้น การผลิตเปลี่ยนจากสภาพจากที่ทำการภายในครัวเรือนมาเป็นโรงงาน มีการ ใช้เครื่องจักรกลมาแทนแรงงานคน และในคริสต์ศตวรรษที่ 19 สภาพขององค์กรการธุรกิจในรูปแบบ บริษัทจึงกำเนิดขึ้น แต่ความก้าวหน้าทางวิชาการจัดการยังไม่เจริญเท่าที่ควร และยัง แยกจากกันไม่มี การศึกษาคาบเกี่ยวกันเป็นศาสตร์ผสม จนมีการศึกษาทฤษฎีการบริหาร จัดการเชิงวิทยาศาสตร์จึงได้กำเนิดขึ้น

มุ่งเน้นความสำคัญของปัจจัยด้านพฤติกรรมของมนุษย์ต่อองค์การและการบรรลุเป้าหมายขององค์กร และเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นจากการที่คิดว่า มนุษย์กับเครื่องจักรไม่มีความแตกต่างกัน แต่จริงแล้วมนุษย์มีความรู้สึกและสามารถพัฒนาได้แต่ต้องตรงจุด

องค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง(Continually Learning and Adaptive Organization) มีการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ในแนวคิดจัดการของ นักวิชาการรุ่นเก่าในปัจจุบันไม่มีแล้ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม นวัตกรรม คอมพิวเตอร์ และ IT การตลาด การผันผวนของอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา รวมถึงการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้แนวความคิดเดิมไม่เหมาะสมอีกต่อไป

องค์กรที่จะประสบความสำเร็จในศตวรรษที่ 12 จะต้องจัดองค์กรให้มีความยืดหยุ่น และมีความสามารถเรียนรู้และตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว และมีผู้นำที่มีความฉลาดต่อสู่กับความท้าทายได้ นำความรู้ขององค์กรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดประสิทธิภาพอย่างมหาศาล และทำให้เกิดการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง (สุตาพร กุณฑลบุตร. 2550: 7)

สรุปได้ว่าการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการปรับตัวขององค์กรเพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงวิธีการในการทำงาน ผู้บริหารองค์กรมีบทบาทสำคัญในการวางแผน การจัดการองค์กร สร้างแรงจูงใจ และให้คำปรึกษาแนะนำ ควบคุมการผลิต และกระบวนการอันเป็นปัจจัยการผลิต ได้แก่ แรงงาน วัตถุดิบ ตั้งแต่ปัจจุบันการนำเข้า (Inputs) อันได้แก่ บุคลากร เทคโนโลยี เงินทุน อุปกรณ์ วัตถุดิบ และข้อมูล

3.2.2 หลักการบริหารจัดการ 4M

หลักบริหาร 4M - Man - Money - Material - Management

1. Man การบริหารกำลังคน จะใช้คนอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลกับงานให้มากที่สุด
2. Money การบริหารเงิน จะจัดสรรเงินอย่างไรให้ใช้จ่ายต้นทุนน้อยที่สุดและให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
3. Materials การบริหารวัสดุในการดำเนินงานว่าจะทำอย่างไรให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุดหรือเกิดประโยชน์สูงสุด
4. Management การจัดการ คือกระบวนการจัดการบริหารควบคุมเพื่อให้งานทั้งหมดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่

ทั้งนี้การกลุ่มสหกรณ์ผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้สันป่าตอง ได้มีการจัดการอย่างเป็นระบบการบริหารแบบเกื้อกูล ด้วยการบริหารจัดการของประธานกลุ่มจัดสรรแรงงาน นั่นคือ

1. Man กลุ่มช่าง สมาชิกในชุมชนที่มีความสามารถทางด้านแกะสลักไม้
2. Money การจัดสรรเงินทุน และการกระจายรายได้สู่ กลุ่มช่าง สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง

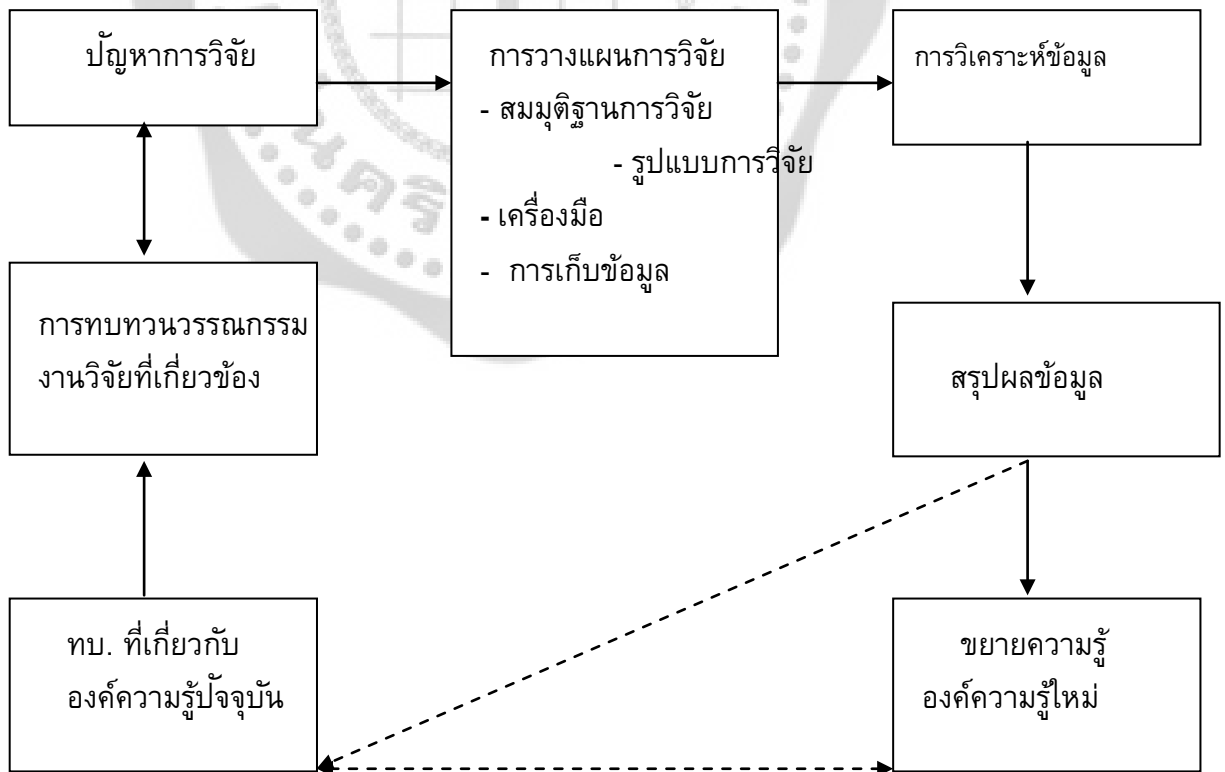
3. Materials การเสาะหาวัตถุดิบในที่นี้คือไม้ ภายในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น คัดสรรค้เนื้อไม้ในมีความเหมาะสมกับชิ้นงาน

4. Management ด้วยการบริหารอย่างเป็นระบบแบบเบเก็ทูล ให้กลุ่มสมาชิกในชุมชนมีรายได้อย่างถ้วนหน้าอย่างยุติธรรม

การสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับบุคลากร ช่าง และสมาชิกภายในชุมชนเพื่อองค์กรที่เข้มแข็งและเมื่อชุมชนเข้มแข็ง ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ก็จะมีพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง

4. การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยที่แสวงหา ความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) ซึ่งเป็นการสอบสวน มองภาพรวมทุกมิติ (Holistic Perspective) ด้วยตัวผู้วิจัยเอง เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมนั้น โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด คุณค่าของมนุษย์ และความหมายที่มนุษย์ให้ต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆรอบตัว เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis) (อารีย์วรรณ อ่วมตานี. 2554: ออนไลน์)

ภาพประกอบ 5 กระบวนทัศน์การวิจัย (Research Paradigms)

ประเภทของการวิจัย แบ่งตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ตาราง 3 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการค้นคว้าทางปฏิฐานนิยมและปรากฏการณ์นิยม

ลักษณะ	ปฏิฐานนิยม	ปรากฏการณ์นิยม
ความเชื่อพื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none"> - ความจริงเป็นโลกภายนอก และวัดได้ด้วย วัตถุวิสัย (objective) - ผู้วิจัยเป็นอิสระแยกออกจากสิ่งที่ถูกวิจัย - ความจริงเป็นเรื่องปราศจากค่านิยม 	<ul style="list-style-type: none"> - ความจริงทางสังคมสร้างขึ้นในความนึกคิดของมนุษย์และเป็นอัตวิสัย (subjective)
บทบาทนักวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งประเด็นในสิ่งที่มีหลักฐานความจริง(Fact) - มองในพื้นฐานของเหตุและผล - จับแยกสภาพความจริงให้เล็กพอเหมาะกับการศึกษา - สร้างสมมุติฐานและทดสอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งประเด็นของความหมาย (Meaning) - พยายามเข้าใจว่าอะไรเกิดขึ้น - มองภาพรวมทั้งสถานการณ์ - ค่อยๆพัฒนาความคิดข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรม
ระเบียบวิธีวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้วิธีการเชิงปริมาณ - สร้างนิยามปฏิบัติการเพื่อวัดได้ - ใช้กรอบทฤษฎีก่อนๆนำ - ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล - ใช้กลุ่มตัวอย่างมาก - สถานที่ทำวิจัยใช้ห้องทดลอง 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ - ใช้วิธีการหลายๆวิธีเพื่อสร้างแนวคิด - นานาประการเกี่ยวกับปรากฏการณ์ - ไม่ใช่ทฤษฎีนำ ศึกษาจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ
ความน่าเชื่อถือ	<ul style="list-style-type: none"> - ความตรง(Validity) เครื่องมือที่ใช้วัด วัดในสิ่งที่ต้องการวัดหรือไม่ - ความเที่ยง (Reliability) การวัดให้ผลตรงกันทุกครั้งหรือไม่ (โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ถูกวัด) - การสรุปผลอ้างอิง (Generalizability) โอกาสของรูปแบบที่ถูกสังเกตในกลุ่มตัวอย่างสามารถนำไปใช้ อ้างกับประชากรทั้งหมดได้มากน้อยเท่าใด 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อถือได้ (Credibility) ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงและมีความรู้ความเข้าใจในความหมายต่างๆและข้อมูล - การพึ่งพากับเกณฑ์อื่น ๆ (Dependability) การสังเกตสิ่งเดียวกัน โดยนักวิจัยหลายคนหลายโอกาส -ว่าสอดคล้องกันเพียงใด - การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability) ความคิดและทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากสถานการณ์หนึ่งๆ สามารถจะนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นเพียงใด

ที่มา: อารียวรรณ อ่วมธานี. (2554: ออนไลน์).

ตาราง 4 เปรียบเทียบความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ

ข้อแตกต่าง	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
1. แนวคิดพื้นฐาน	- ปฏิฐานนิยม (Positivism)	- ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)
2. วัตถุประสงค์	- มุ่งวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม	- ต้องการเข้าใจความหมาย กระบวนการความรู้สึกนึกคิดโดยเชื่อมโยงกับบริบทของสังคม
3. การกำหนดสมมุติฐาน	- กำหนดล่วงหน้าก่อนทำการวิจัย	- กำหนดคร่าวๆพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์
4. การคัดเลือกตัวอย่าง	- สุ่มโดยอาศัยการสุ่มชนิดที่ทราบโอกาสหรือความน่าจะเป็นที่จะถูกเลือก (Probability)	- สุ่มโดยอาศัยการสุ่มชนิดที่ไม่ทราบโอกาสหรือความน่าจะเป็นที่จะถูกเลือกเป็นตัวอย่าง (Non-probability Sampling)
5. จำนวนตัวอย่าง	- จำนวนมาก	- จำนวนน้อย
6. ขอบเขตการวิจัย	- ศึกษาในวงกว้าง โดยเลือกเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มมา	- ศึกษาแนวลึกเฉพาะกลุ่มที่สนใจ
7. บทบาทของผู้วิจัย	- แยกผู้วิจัยออกจากเรื่องที่กำลังศึกษา	- ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการทำวิจัย
8. วิธีการเก็บข้อมูล	- แบบสอบถาม - แบบสัมภาษณ์	- การสังเกต - การสัมภาษณ์เจาะลึก - การจัดสนทนากลุ่ม - การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล
9. การวิเคราะห์ข้อมูล	- วิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติช่วย (Statistical analysis)	- วิเคราะห์เชิงตรรกะเป็นหลักอาจมีการวิเคราะห์เชิงปริมาณช่วยเล็กน้อย (Content Analysis)
10. การรายงานผล	- รายงานผลโดยอ้างอิงสถิติ (Report Statistical Analysis)	- รายงานผลโดยอ้างอิงคำพูดหรือเรื่องราวจริงจากกลุ่มตัวอย่าง (Report Rich Narrative)
11. การสรุปผล	- นำไปใช้อ้างอิงแทนประชากรทั้งหมดได้	- ใช้อ้างอิงได้เฉพาะกลุ่ม
12. ทักษะของนักวิจัย	- มีความสามารถทางสถิติ	- มีความละเอียดอ่อนในการสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูล และการตีความ

ที่มา: อารียวรรณ อ่วมตานี. (2554: ออนไลน์).

ขั้นตอนการวิจัย โดยทั่วไปการวิจัยจะมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นก่อนรวบรวมข้อมูล ในข้อตอนนี้นักวิจัยตัดสินใจเกี่ยวกับคำถามการวิจัย เป้าหมายของการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีซึ่งเป็นรากฐานของการวิจัย
2. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล เพื่อจะตอบคำถามหรือขั้นการออกแบบการวิจัย
3. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ในขั้นนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการวิจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยการอ้างอิงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ใช้เพื่อตอบคำถาม
5. ขั้นสรุปผลและรายงานผลการวิจัย เพื่อจะเผยแพร่ข้อค้นพบไปยังผู้อื่น

ทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นกระบวนการวิจัย กระบวนการวิจัยหมายถึง ส่วนต่างๆ ทั้งหมดที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ให้มีระบบการตรวจสอบความถูกต้องผิดพลาดได้ในแต่ละขั้นตอน

ธรรมชาติของความรู้ มีแนวทางศึกษาธรรมชาติของความรู้แบบกว้างๆ 2 ประการ คือ

1. ปฏิฐานนิยม (Positivism)

2. นัยนิยม (Interpretivism)

แต่ละแนวทางมีสมมติฐานด้านญาณวิทยาและด้านภววิทยาที่แตกต่างกัน และแต่ละแนวทางมีนัยที่ต่างกัน สำหรับวิธีวิทยาการวิจัยที่นักวิจัยนำมาใช้ ข้อมูลที่ถูกเก็บรวบรวมและการแปลความหมายข้อมูลเหล่านั้น

การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยรวมๆ แล้ว หมายถึงคุณลักษณะของข้อมูลที่นักวิจัยรวบรวมมาใช้ในการศึกษาวิจัย มีข้อสังเกตว่า เราสามารถตั้งสมมติฐานต่างๆ กัน ในเรื่องธรรมชาติของความรู้ สมมติฐานที่แตกต่างกันนี้ได้ถูกแปลงไปเป็นการใช้ประเภทข้อมูลที่ต่างกัน นักวิจัยกลุ่มปฏิฐานนิยมตั้งสมมติฐานว่าเราสามารถสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ได้ ทั้งยังสามารถวัดและวิเคราะห์เป็นตัวเลขและในเชิงวัตถุวิสัยได้ การใช้การวัดและวิเคราะห์เป็นตัวเลข เรียกกันว่าเป็นแนวทางศึกษาเชิงปริมาณ

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเป้าหมายที่จะศึกษาในเชิงคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะวัดได้ คือ ไม่สามารถลดทอนลงเป็นตัวเลขได้ เช่น ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ เป็นต้น ซึ่งได้แก่ มโนทัศน์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับแนวทางศึกษาความรู้แบบนัยนิยม การวิจัยเชิงคุณภาพใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์ที่ไม่มีตัวเลข เพื่อที่จะบรรยายและเข้าใจมโนทัศน์เหล่านั้น

ข้อมูลเชิงปริมาณหรือคุณภาพ

การตัดสินใจที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) หรือเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ขึ้นอยู่กับธรรมชาติหรือลักษณะของคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยของแต่ละคน เห็นได้ชัดว่าถ้าเราสนใจในการวัดปรากฏการณ์บางอย่าง ถ้าอย่างนั้นเราจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ถ้าเราสนใจในความคิดหรือความรู้สึกของคนมากกว่า ถ้าอย่างนั้นสิ่งเหล่านี้ก็ยากที่จะทำให้เป็นเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีความเหมาะสมมากกว่า ไม่มีแนวทางศึกษาใดดีกว่าวิธีอื่น แต่แนวทางการศึกษาควรถูกกำหนดโดยคำถามการวิจัยมากกว่า

การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ การออกแบบเป็นกระบวนการย้อนกลับไปมา (Interactive Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของการออกแบบ โดยประเมินความนัยของจุดประสงค์ ทฤษฎี คำถามการวิจัย วิธีการ ปัญหาความเที่ยงตรงที่มีต่อกันและกัน โมเดลปฏิกริยาสัมพันธ์นี้เข้ากันได้กับคำจำกัดความของการออกแบบที่ว่า

การออกแบบเป็นการจัดแจงองค์ประกอบต่างๆ ที่ควบคุมการทำหน้าที่ของการศึกษาวิจัยมากกว่าที่จะเป็นแผนการที่กำหนดไว้ก่อนแล้วสำหรับที่จะทำการศึกษา หรือว่าเป็นเพียงลำดับขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัยนั้น เพราะฉะนั้นโมเดลนี้จึงมีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่การให้โมทัศน์การออกแบบการวิจัยว่า ได้แก่ โครงสร้างสำคัญและความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันขององค์ประกอบต่างๆ ของการศึกษาวิจัยและความนัยของแต่ละองค์ประกอบที่มีต่อองค์ประกอบอื่นๆ

การออกแบบมี 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบเหล่านี้มีลักษณะเป็นไปตามประเด็นที่แต่ละส่วนต้องการพิจารณา คือ

1. วัตถุประสงค์ (Purposes) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้
  - เป้าหมายสำคัญที่สุดของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คืออะไร
  - การศึกษาครั้งนี้ต้องการที่จะอธิบายให้ ในประเด็นใดบ้าง และมันจะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติอะไรบ้าง
  - เพราะเหตุใดจึงต้องการที่จะทำการศึกษาวิจัยนี้ และเพราะเหตุใดจึงมีความสนใจที่จะทราบผลของการศึกษาที่ออกมา
  - เพราะอะไร การศึกษาวิจัยนี้จึงคุ้มค่าที่จะทำ
2. กรอบแนวคิดของเนื้อหา (Conceptual Context) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้
  - เกิดอะไรขึ้นกับปรากฏการณ์ที่กำลังวางแผนจะศึกษา
  - มีทฤษฎีอะไร ข้อค้นพบใดบ้างและกรอบแนวคิดใดที่เกี่ยวข้องกับ ปรากฏการณ์เหล่านั้นที่จะชี้แนะหรือให้ข้อมูลความรู้แก่การวิจัยนั้นได้
  - วรรณกรรมใดบ้าง การวิจัยเบื้องต้นและประสบการณ์ส่วนตัวใดบ้างที่จะนำมาให้ใช้
  - องค์ประกอบนี้มี ทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว หรือ นักวิจัย กำลังสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับบริบทหรือประเด็นที่กำลังศึกษา
    - สำหรับทฤษฎีมีแหล่งสำคัญหลักอยู่ 4 ประการ คือ
      - (1) ประสบการณ์ของนักวิจัยเอง
      - (2) ทฤษฎีและการวิจัยที่มีอยู่เดิม
      - (3) ผลของการศึกษานำร่อง หรือการวิจัยเบื้องต้นที่นักวิจัยได้ทำไว้แล้ว
      - (4) การทดลองความคิด (Thought Experiments)
3. คำถามการวิจัย (Research Questions) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้
  - ในการศึกษาครั้งนี้ นักวิจัยต้องการที่จะเข้าใจสิ่งใดเป็นการเฉพาะ
  - นักวิจัยยังไม่รู้อะไรบ้างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา ซึ่งต้องการจะเรียนรู้

4. วิธีการศึกษา (Methods) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- องค์ประกอบของการออกแบบข้อนี้ ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญ คือ
  - (1) ความสัมพันธ์ของการวิจัยกับประชาชนที่ศึกษา
  - (2) การเลือกสถานที่ศึกษาและการเลือกตัวอย่าง
  - (3) วิธีการเก็บข้อมูล และ
  - (4) เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะใช้

5. ความเที่ยงตรง (Validity) มีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

- ผู้วิจัยจะทำผิดพลาดได้อย่างไร
- อะไรคือคำอธิบายการเลือกที่น่าจะเป็นความจริง และอะไรคือปัจจัยคุกคามต่อความเที่ยงตรงที่มีต่อข้อสรุปในการศึกษาและผู้วิจัยจะจัดการกับสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร
- ข้อมูลที่มีจะสามารถเก็บรวบรวมมาได้ จะสนับสนุนหรือจะทำทลายความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นอย่างไร

องค์ประกอบเหล่านี้ไม่ได้แตกต่างจากที่มีการวิจัยเชิงปริมาณแต่อย่างใด สิ่งที่เป็นนวัตกรรมก็คือความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในโมเดลนั้น ส่วนต่างๆ ประกอบกันขึ้นมีลักษณะเป็นบูรณาการและมีปฏิริยาสัมพันธ์กันทั้งหมด โดยที่แต่ละส่วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ อีกหลายส่วน มากกว่าที่จะถูกเชื่อมโยงเป็นแบบลำดับขั้นตอนเป็นเส้นตรงหรือเป็นวงกลม ความสัมพันธ์หลักๆ ขององค์ประกอบเหล่านี้นำมาแสดงไว้ในรูปต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์	2. บริบทมโนทัศน์	3. วิธีการวิจัย
4. ความเที่ยงตรง	5. คำถามการวิจัย	

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาวิจัยที่เน้นการเข้าใจปรากฏการณ์การตีความหมายของโลกหรือสิ่งที่ต้องการศึกษา ด้วยวิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ คือ ผู้วิจัย การวิจัยนี้มีการออกแบบที่ยืดหยุ่น การวิเคราะห์ข้อมูลและการเก็บข้อมูลเป็นกระบวนการที่สามารถดำเนินไปพร้อมกันในภาคสนาม การวิเคราะห์เริ่มจากการพิจารณาข้อมูลเชิงประจักษ์จนมองเห็นมโนทัศน์หรือแนวคิดที่มีความหมายจากข้อมูลและเห็นความเชื่อมโยงของข้อมูลจนสามารถสรุปเป็นคำอธิบาย แนวคิด หรือทฤษฎี เพื่อทำความเข้าใจความหมายตามปรากฏการณ์ในทัศนะของผู้ที่ถูกรับศึกษา โดยมีจุดยืนอยู่บนบริบทของปรากฏการณ์หรือของผู้ที่ถูกรับศึกษาเหล่านั้น

การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพสรุปพอสังเขปดังนี้

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หมายถึง การใช้ประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างพร้อมกันในการรวบรวมข้อมูลโดยต้องเข้าไปอยู่และปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องการศึกษา การสังเกตต้องแยกที่สังเกตกับสิ่งที่ เป็นประสบการณ์ในอดีต โดยเฉพาะความคุ้นเคยทำให้มองเห็นภาพ แม้จะไม่ต้องไปศึกษาจริงๆ แต่ความคุ้นเคย ทำให้เราละเลยข้อมูลสำคัญบางประการไป บางครั้งจะเกิดความลำเอียง และเอาสิ่งที่รับรู้จากประสบการณ์มาเขียนไม่ได้เกิดจากการสังเกตจริงๆ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หมายถึง การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมนุษย์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่สุดซึ่งนักวิจัยใช้ภาษาในการสื่อสาร พูดคุย หรือที่เรียกเป็นทางการว่า การสัมภาษณ์ โดยในการเก็บข้อมูลไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านข้อเท็จจริง ข้อมูลความคิดเห็น และเจตคติ รูปแบบการสัมภาษณ์นั้นมีตั้งแต่การสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ มีคำถามทั้งที่มีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้างและการพูดคุยอย่าง เป็นกันเองเพื่อค้นหาความหมาย ความจริงจากผู้ให้สัมภาษณ์หรือที่เรียกว่า“การสัมภาษณ์เชิงลึก”

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีชื่อเรียกที่แตกต่าง กันออกไป เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์ลุ่มลึก การสัมภาษณ์แนวลึก เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยไม่ใช้แบบสอบถาม จะมีแนวของข้อคำถามให้ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะการเจาะลึก และต้องอาศัยความสามารถพิเศษของผู้สัมภาษณ์ในการค้นหารายละเอียดในประเด็นที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึก มักจะศึกษาในประชากรกลุ่มเล็กๆ เช่น ผู้บริหาร นักการเมือง ผู้นำทางวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีวิธีการเดียวกันแต่มีวัตถุประสงค์ต่างกันอีก เช่น การระดมสมอง (Brain Storming) การทำ (Delphi Technique) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) การประชุมกลุ่ม (Group Meeting)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การจัดระบบสิ่งที่ผู้วิจัยได้เห็นได้ยินและได้อ่าน เพื่อให้เข้าใจความหมายในสิ่งที่ได้เรียนรู้ ในการจัดการกับข้อมูล นักวิจัยใช้วิธีบรรยายอธิบายตั้งสมมติฐาน สร้างทฤษฎี และเชื่อมโยงสิ่งที่ศึกษาไปยังเรื่องอื่นๆ ในการที่จะทำเช่นนั้นได้ นักวิจัยจะต้องจัดประเภท สังเคราะห์ ค้นหาแบบแผน และตีความข้อมูลที่รวบรวมมา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลไม่ใช่ขั้นสุดท้ายของกระบวนการวิจัย และไม่ได้เป็นขั้นตอนหนึ่งที่แยกออกมาจากขั้นตอนอื่นๆ ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพนักวิจัยจึงต้องวิเคราะห์ข้อมูลตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัย และต้องวิเคราะห์ย้อนกลับไปกลับมาหลายครั้งจนกว่าจะได้สิ่งที่ต้องการศึกษาครบถ้วน จนสามารถนำเสนอผลการวิจัยได้

3. ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลที่นำเสนอในบทนี้แม้จะแบ่งเป็นตอนๆ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นในลักษณะที่เป็นลำดับตายตัว หรือมีลักษณะเป็นเส้นตรง คือ เริ่มจากข้อ 1 ไปถึงข้อสุดท้าย แล้วนับเป็นสิ้นสุดกระบวนการวิเคราะห์ แต่อาจจะเริ่มทำพร้อมกันหลายจุด หรือย้อนกลับไปมาได้ ฉะนั้นลำดับที่ให้อาจยืดหยุ่นได้ ตามความเหมาะสมหรือความจำเป็นที่นักวิจัยแต่ละคนจะเลือกใช้

เมื่อเตรียมข้อมูลที่ได้อาจ การวิจัยเพื่อจะนำ มาเขียนรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยควรจะเริ่มต้นด้วยการคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ถ้าหากต้องการจะสร้างความก้าวหน้าในเชิงทฤษฎีและทำให้มีโน้ตทัศน์มีความชัดเจนในเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ นี่ก็คือเป้าหมาย

การกำหนดวัตถุประสงค์ต้องควบคู่ไปกับการเข้าใจผู้อ่าน ในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูล การวิจัยด้วยข้อเขียน ลักษณะของผู้อ่านมีความสำคัญแก่ผู้เขียนเหมือนๆ กับลักษณะของผู้ฟังที่มีความสำคัญแก่ผู้นำเสนอด้วยคำพูด ถ้านักวิจัยต้องการที่เข้าถึงผู้อ่านที่ตั้งใจไว้ รายงานวิจัยจะต้องพูดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มนั้นๆ หรือถ้าต้องการจะเข้าถึงกลุ่มทั่วๆ ไปที่กว้างกว่าเดิม (ณรงค์ศักดิ์ บุญยมาลิก. 2550: ออนไลน์)

รายงานการวิจัยทุกประเภทจำเป็นต้องมีหลายๆ ตอนแต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องตั้งชื่อเฉพาะว่าอะไร โดยทั่วไปรายงานการวิจัยประกอบด้วยหัวข้อใหญ่ๆ หรือตอนสำคัญๆ ซึ่งได้แก่

1. ชื่อเรื่อง (Title) โดยปกติจะอยู่ที่หน้าปก (พร้อมด้วยชื่อของผู้เขียน) และอยู่ที่ด้านบนของหน้าบทคัดย่อ

2. บทคัดย่อ การบรรยายรายงานทั้งหมดโดยย่อ

3. บทนำ ได้แก่ คำถามหลักการวิจัย คำศัพท์สำคัญ และเป้าหมายของการวิจัย

(Research Focus)

4. การทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ การ ตรวจสอบเอกสารวิจัยที่มีอยู่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหัวข้อของรายงานอย่างละเอียด

5. วิธีวิทยาการวิจัย บรรยายวิธีการที่นักวิจัยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียด

6. ข้อค้นพบหรือผลการศึกษา การเสนอข้อมูลที่ค้นพบในระหว่างกระบวนการวิจัย

7. อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ได้แก่ การตรวจสอบข้อค้นพบเหล่านั้นและการพิจารณาว่ามันส่งผลต่อกลุ่ม ต่อชุมชน หรือหน่วยงานต่างๆ อย่างไร

8. การอ้างอิง หมายเหตุ และ /หรือ ภาคผนวก ได้แก่ ตอนซึ่งให้หลักฐานที่สนับสนุนรายงานการวิจัย (ณรงค์ศักดิ์ บุญยมาลิก.2550: ออนไลน์)

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำเป็นต้องวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ที่สำคัญเกี่ยวกับการวิเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ

บริบท (Context) หมายถึง สภาพแวดล้อมของปรากฏการณ์ที่ให้ความหมาย และมีผลต่อการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์นั้นๆ เช่น เงื่อนไขด้านการดำรงชีวิต อาชีพ ความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม

ข้อมูล (Data) สิ่งที่เกิดขึ้น และเป็นการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งนักวิจัยได้สังเกต และศึกษาด้วยตนเอง หรือได้รับการบอกเล่าอีกทอดหนึ่งโดยผ่านการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในการนี้นักวิจัยเชิงคุณภาพต้องตระหนักว่าข้อมูลเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความเป็นจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้นเท่านั้น เพราะความจริงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกต ศึกษา และบันทึกได้ทั้งหมดในช่วงเวลาที่จำกัด หรืออาจ จะไม่สามารถจดบันทึกไว้ได้ทั้งหมดโดยผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือผู้ที่ศึกษา

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Primary Qualitative Data) หมายถึง ข้อมูลด้านความคิดเห็น ความเชื่อ เจตคติ คุณค่า โลกทัศน์ ความรู้ พฤติกรรม /วิถีชีวิต/ปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างทางสังคม กระบวนการในกลุ่มหรือองค์กร การรับรู้ อารมณ์ความรู้สึก เป็นข้อมูลที่มีลักษณะเป็นข้อความ หรือเป็นการพรรณนา (Descriptive) เชิงวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงคุณภาพปฐมภูมิ (Primary Qualitative Data) คือ ข้อมูลที่มาจากการสังเกต การสัมภาษณ์ หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ข้อมูลเหล่านี้ต้องถูกบันทึกเป็นข้อความ (Text) เพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหาต่อไป

ข้อมูลเชิงคุณภาพทุติยภูมิ (Secondary Qualitative Data) คือ ข้อมูลที่เป็นตัวเลข หรือข้อความ (Text) ที่อยู่ในสิ่งบันทึกต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วรรณกรรม บันทึกการประชุม บัญชีขบดูล ภาพ เสียง ทั้งนี้ข้อมูลที่ไม่เป็นข้อความ เช่น ตัวเลข ภาพ และ เสียง จะต้องแปลความหมายเป็นข้อความที่เป็นตัวอักษร (Text) เพื่อให้สามารถทำการวิเคราะห์เนื้อหาต่อไป (ทวีศักดิ์ นพเกสร. 2549: 111)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า วิจัย มาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยง และหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ต้องการที่จะอธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์เช่นเดียวกับการวิจัยเชิงปริมาณ แต่เป็นการอธิบายในมิติที่แตกต่างกัน คือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมุ่งเน้นที่จะจำแนกให้เห็นความหลากหลาย (Complexity) และความหมายของปรากฏการณ์ (Thick Description) มากกว่าที่จะเสนอให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันและความสัมพันธ์ที่วัดได้ด้วยค่าทางสถิติ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยข้อมูลที่มีลักษณะเป็นภาพรวม (Holistic View) ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบของปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกันที่มีอยู่แล้วตามสภาพที่เป็นจริง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะเริ่มกระทำพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และกระทำพร้อมกันไปตลอดระยะเวลาขณะเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้โดยเน้นการออกไปสัมผัสกับปรากฏการณ์ก่อน แล้วจึงสร้าง สมมติฐาน และตรวจสอบสมมติฐานนั้นเป็นขั้น จนมั่นใจ ว่าเป็นข้อค้นพบที่สามารถลงเป็น ข้อสรุปได้ และการวิจัยเชิงคุณภาพยังเป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากหลายๆ มิติ

4. การวิจัยเชิงคุณภาพต้องอาศัยข้อมูลที่เป็น"บริบท" ของปรากฏการณ์ที่ให้ความหมาย และมีผลต่อการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์นั้น ๆ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล นี้ คือ ปรากฏการณ์สังคมไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวของตัวเอง แต่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขบางประการ และ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อื่นๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ถ้าจะแยก ปรากฏการณ์นั้นมาศึกษาโดดๆ หรือเป็นอิสระจากบริบท ก็จะทำให้ขาดความเข้าใจถึงความหมาย และความสัมพันธ์ ตลอดจนทำให้เป็นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์นั้นอย่างขาดความหมายทาง ประวัติศาสตร์ของมันไปนั่นเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพต้องคำนึงถึงทัศนะคนใน (Insider View/Emic) ซึ่งหมายถึงผู้ที่ให้ข้อมูลแก่นักวิจัย และทัศนะคนนอก (Outsider View/Etic) ซึ่งหมายถึงมุมมอง ของผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นข้อสรุปของปรากฏการณ์จริงตาม ความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์นั้นๆ จริงซึ่งก็หมายถึงผู้ให้ข้อมูล (Informants) นั่นเอง นักวิจัยเชิงคุณภาพต้องคำนึงถึงข้อมูล ปรากฏการณ์ที่เรามองเห็นถือเป็นเพียงข้อมูล เบื้องต้น ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง และเป็นสิ่งที่อธิบายความเคลื่อนไหว และทิศทาง ของปรากฏการณ์ การค้นหาเบื้องหลังของปรากฏการณ์ อันนี้เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ปัญหาให้ชัดเจนขึ้นนั่นเอง

6. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพต้องอาศัยสมมติฐาน ชั่วคราว นักวิจัยจะต้องนำ แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายร่วมกับจินตนาการของนักวิจัย มาลองสร้างเป็นสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) จำนวนมากและขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล สมมติฐานชั่วคราวเหล่านี้จะเป็น สิ่งที่ก่อให้เกิดแนวคิด และมีลักษณะยั่วให้คิดต่อ (Generative) ดังนั้นคนช่างสงสัยจึงมี คุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพ (ชยันต์ วรรณระภาติ. 2537; สุภางค์ จันทวานิช . 2540)

7. ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิง คุณภาพจะต้องกระทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ต้องระลึกอยู่เสมอว่าผู้วิจัยคือ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ และในขณะเดียวกันผู้วิจัยก็คือผู้ที่ ต้องวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลต้องเริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และต้องดำเนินต่อไปภายหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง ทั้งนี้เนื่องจากงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่มีกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่ตายตัวเป็นตัวกำหนด เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากหลายมิติเพื่อให้เห็นภาพรวมของสิ่งที่เกิดขึ้น การมองจากหลายมิตินี้เอง เป็นการใช้แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายในการพิจารณาปรากฏการณ์ โดยระหว่างที่ผู้วิจัยกำลังเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ อาจนำแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ทบทวนวรรณกรรมมาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกัน การวิเคราะห์ข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลยังช่วยในการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมที่ไม่ครบถ้วน ให้ครบถ้วนพอที่จะตอบคำถามการวิจัยได้ (ศากุล ช่างไม้, 2546)

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นเป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่ง มักไม่ใช้สถิติช่วยในการวิเคราะห์ หรือถ้าใช้สถิติก็ไม่ได้ใช้เป็นวิธีวิเคราะห์หลัก แต่ใช้เป็นข้อมูลเสริม ดังนั้นผู้วิเคราะห์ข้อมูลจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัย ผู้วิเคราะห์ข้อมูลควรมีความรอบรู้ในเรื่องแนวคิดทฤษฎี มีความรู้จริงด้วยตัวเอง สามารถสร้างข้อสรุปผลเป็นกรอบแนวคิด

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก

2. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นข้อความบรรยายเหมือนกัน แต่เป็นการกระทำกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จะกระทำโดยการพยายามทำให้ข้อมูลนั้นเป็นจำนวนที่นับได้ มักใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารในการวิจัยเอกสาร

การตรวจสอบเครื่องมือในวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความมั่นใจในความเชื่อถือได้ของข้อมูลเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลและเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์และตอบปัญหาของการวิจัย

สุภางค์ จันทวานิช (2545: 23) ได้แยกกล่าวแต่ละแง่มุมของการตรวจสอบข้อมูลไว้ได้แก่ การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการตรวจสอบเพื่อดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล ไว้ดังนี้

1. การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล

1.1 ควรนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียดด้วยวิธีการพรรณนาแบบชาติพันธุ์วรรณา นั่นคือ การแสดงภาพของชุมชนและบุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ตนศึกษาอย่างละเอียดชัดเจนทุกแง่มุม โดยแสดงภาพทางด้านกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โครงสร้างทาง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้เปรียบเสมือนตัวแปรอิสระจำนวนมากที่นักวิจัยจะนำไปเชื่อมโยงและใช้ตัวแปรตาม อันได้แก่ พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในปรากฏการณ์นั้นๆ นั้นเอง

1.2 ควรทำความเข้าใจกับผู้อ่านข้อมูลเบื้องต้นว่า เมื่อผู้อ่านอ่านข้อมูลชาติพันธุ์วรรณาต้องอย่าคิดว่าตนกำลังอ่านนิยาย เพราะข้อความชาติพันธุ์วรรณาเป็นเรื่องของชีวิตมนุษย์และสังคมจึงไม่ต่างไปจากที่เรารับรู้ผ่านสื่ออื่นๆ

1.3 ผู้วิจัยอาจยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ ศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้องโดยการอ่านข้อมูลดังกล่าวพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ เพราะผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) สามารถช่วยให้เกิดแง่มุมมองข้อมูลใหม่

1.4 ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน โดยปกตินักวิจัยที่ดีไม่อาจแน่ใจว่า ข้อมูลที่ตนได้มาจากการสัมภาษณ์หรือบันทึกจากการสังเกตจะเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นๆ ที่เข้าไปทำงานในสนาม

2. การตรวจสอบเพื่อดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่จำเป็นอีกแบบหนึ่งก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยปกติข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจะมี 2 ประเภท ประเภทแรก คือ ข้อมูลที่แสดงความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ ประเภทที่สอง คือ ข้อมูลที่เป็นการ ำให้รายละเอียดหรือเล่าเหตุการณ์ ผู้วิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลทั้งสองประเภทโดยยึดหลักที่ต่างกัน

2.1 ข้อมูลที่แสดงความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ ข้อมูลประเภทชนิดนี้ถือเป็นข้อมูลประเภทที่ผู้ให้ข้อมูลได้ทำการประเมินแล้วว่าตนรู้สึกอย่างไรเรียกได้ว่าเป็น evaluative data ข้อมูลนี้จะแสดงลักษณะต่อไปนี้

- ก. สถานะทางอารมณ์ของผู้พูด (ผู้ให้สัมภาษณ์)
- ข. ค่านิยมของผู้พูด
- ค. ทศนคติของผู้พูดต่อหัวข้อที่กำลังพูดถึง (เชิงอารมณ์)
- ง. ความคิดเห็นของผู้พูดต่อหัวข้อที่กำลังพูดถึง(เชิงสติปัญญา)

ข้อควรระวังอีกประการหนึ่ง คือข้อมูลด้านทัศนคติความคิดเห็นเหล่านี้มักเป็นข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์แวดล้อมหรือบริบทของเหตุการณ์ ผู้วิจัยจึงจำต้องค้นให้พบว่ามีสถานการณ์ใดที่ทำให้ผู้ตอบมีความคิดเห็นเป็นอย่างนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วสถานการณ์ที่จะเป็นเงื่อนไขต่อการแสดงความคิดเห็น คือ ความต่องการส่วนตัวบางอย่างของผู้ตอบที่แอบแฝงอยู่ และความอยากเอาใจของผู้วิจัย เงื่อนไขประการแรก หมายถึง การเลือกแสดงความคิดเห็นบางอย่างเพื่อให้เกิดผลต่อตัวเอง เช่น ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่าผู้บังคับบัญชาของตนเป็นคนดีมีความสามารถ เพื่อให้ข้อมูลนี้ถูกส่งต่อไปยังเจ้านายจะได้เกิดผลดีต่อตัวเอง เป็นต้น

2.2 ข้อมูลที่เป็นการให้รายละเอียดหรือเล่าเหตุการณ์ (descriptive data) ผู้วิจัยควรใช้ประโยชน์จากข้อมูลชนิดนี้ โดยการตรวจสอบให้พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ที่กำลังให้รายละเอียดหรือเล่าเหตุการณ์นั้นมีการรับรู้ต่อเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างไร บุคลิกภาพของเขาเป็นอย่างไร และเรื่องที่เขาเล่าสอดคล้องหรือแตกต่างจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่อย่างไร โดยทั่วไปการเล่าเหตุการณ์จะคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ได้ใน 3 ระดับ คือ

ก. ผู้เล่าไม่เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือจำไม่ได้ว่าจะเกิดขึ้น จึงเล่าสิ่งที่เขา “คิดว่า” ได้เกิดขึ้น เป็นการเล่าเหตุการณ์แบบใส่ไข่

ข. ผู้เล่าเหตุการณ์ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด แต่ความโน้มเอียงส่วนตัวของเขาทำให้เขารับรู้เหตุการณ์จากแง่มุมที่เขาสนใจหรือเห็นว่าสำคัญ

ค. ผู้เล่าเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคลาดเคลื่อนจากความจริงโดยจงใจเพื่อให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลชุดใหม่ตามที่ตนต้องการ เป็นการเล่าเหตุการณ์แบบมูสา

ผู้วิจัยต้องตรวจสอบข้อมูลจากคำบอกเล่าดังกล่าว วิธีการตรวจสอบขั้นแรก คือ คำนึงถึงความเป็นไปได้ของข้อมูลที่เขาเล่า ถ้าเรื่องที่เขาเล่าฟังดูโลดโผนพิสดาร ผู้วิจัยต้องตั้งคำถามไว้ก่อนว่า เป็นไปได้หรือไม่ ความเคลงใจนี้จะนำไปสู่การหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้รู้ชัดว่าเหตุการณ์ที่เขาเล่าได้เกิดขึ้นอย่างนั้นจริงหรือไม่ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยต้องระวังว่าบางครั้งสิ่งที่เราคิดว่าไม่
เป็นไปได้ อาจเกิดขึ้นได้ วิธีช่วยตรวจสอบข้อมูลอีกวิธีหนึ่ง คือ การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของผู้เล่าว่าเป็นคนเชื่อถือได้แค่ไหน แต่วิธีนี้มีข้อเสียเพราะผู้วิจัยอาจไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า คนที่ไม่เคยโกหกอาจโกหกขึ้นมาได้ หรือคนที่โกหกเสมออาจพูดจริงขึ้นมาได้ วิธีช่วยตรวจสอบวิธีที่สาม คือ การหาข้อมูลเกี่ยวกับความโน้มเอียงส่วนตัวหรืออคติของผู้เล่า อคติดังกล่าวจะมีผลต่อการเล่าเหตุการณ์นั้นหรือไม่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2545: 23)

การเปรียบเทียบเรื่องเล่าของหลายๆ คนหลายๆ ฝ่าย จะต้องกระทำโดยไม่นำเรื่องเล่าของผู้เล่าคนหนึ่งไปเปิดเผยให้ผู้เล่าอีกคนหนึ่งรับรู้ ด้วยเหตุผลด้านจรรยาบรรณ และเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากความระแวงสงสัยระหว่างผู้เล่าหลายๆ คน โดยเฉพาะในกรณีนี้ที่เรื่องที่เล่าเป็นความลับที่รู้กันอยู่ไม่กี่คน มีผู้เล่าและผู้ให้ข้อมูลหลักสองสามคนที่น่าจะวิจัยจะเชื่อถือและวางใจได้ คนเหล่านี้มักมีบทบาทสำคัญอยู่ในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักอาจแก้ไขข้อมูลที่ผิดพลาดโดยอัตโนมัติจากแหล่งต่างๆ ที่เขามีอยู่หรือเกี่ยวพันอยู่ แต่เขาเองอาจบิดเบือนข้อมูลได้เหมือนกัน นักวิจัยต้องระวังในจุดนี้ด้วยโดยการไม่ใช้ผู้เล่าเพียงคนเดียว

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเที่ยงตรงของผล การวิจัยเชิงคุณภาพ ปัญหาที่ควรระวังในเรื่องของความเที่ยงตรงซึ่งอยู่ในรายละเอียดข้างต้นสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความเที่ยงตรงภายในและความเที่ยงตรงภายนอก

ความเที่ยงตรงภายในเป็นความเที่ยงตรงของตัวงานวิจัยสุภางค์ จันทวานิช (2545: 24) ได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. Phenomenological Validity เกิดจากการที่ผู้ถูกวิจัยรู้สึกคุ้นเคยกับผู้วิจัยจนมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติ
2. Ecological Validity เกิดจากการทำวิจัยในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ
3. Contextual Validity เกิดจากการวิจัยที่ศึกษาปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่เป็นปกติธรรมชาติทั้ง 3 ประเภท อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนขึ้นในข้อมูล สืบเนื่องจากการที่นักวิจัยลงไปอยู่ในภาคสนามนานๆ จนไม่สามารถแยกตัวเป็นกลางได้ ผลที่ได้รับจากการวิจัยจึงไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องกับสภาพที่ปรากฏขึ้นจริง

ความเที่ยงตรงภายนอก ได้แก่ ความสามารถในการนำผลงานวิจัยไปอ้างโดยทั่วไปได้

1. ได้จากการใช้วิธีการทางสถิติมาทดสอบความเที่ยงตรง (มักจะมีปัญหาเรื่องขนาดของกลุ่มตัวอย่างกับจำนวนตัวแปร)
2. ได้จากการใช้หลักตรรกวิทยาสรุปว่า ในสภาพแวดล้อมที่เหมือนกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแบบแผนเดียวกัน

ในการดำเนินการวิจัย นักวิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบเกี่ยวกับความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของเครื่องมือ โดยเครื่องมือที่มีความเชื่อถือได้นั้นในวิธีวิจัยเชิงปริมาณจะต้องทำก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ส่วนทางด้านวิธีวิจัยเชิงคุณภาพนักวิจัยจะต้องทำการวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และยังคงทำสืบเนื่องต่อไปหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง แง่มุมของการมองปรากฏการณ์จากทัศนะของคนในเป็นข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์ และนักวิจัยต้องวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยสมมติฐานชั่วคราวที่นักวิจัย สร้างขึ้นและปรับปรุงใหม่ตลอดเวลา ดังนั้น เครื่องมือที่สำคัญในการทำให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้จึงขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยเองที่จะต้องพิจารณาอย่างถ่วงถ่วงตลอดช่วงเวลาลงภาคสนาม โดยทั้ง 2 รูปแบบการวิเคราะห์ผลของเครื่องมือที่ได้ ภายหลังผ่านการตรวจสอบแล้ว คือ ข้อมูลที่ได้ก็มักจะเหมือนเดิม ไม่มีความคลาดเคลื่อนไป ซึ่งเท่ากับสะท้อนให้เห็นว่า เครื่องมือมีความสม่ำเสมอและข้อมูลมีเสถียรภาพ (สุภางค์ จันทวานิช. 2545: 23-26)

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงในการวัดข้อมูล จะต้องสามารถใช้ในการวัดข้อมูลเพื่อสะท้อนความหมายที่แท้จริงของแนวคิดที่ต้องการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์และแม่นยำตรงตามคุณลักษณะที่แท้จริงของข้อมูล ซึ่งความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณที่นิยมประกอบด้วย ความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา ความเที่ยงตรงด้านโครงสร้าง ความเที่ยงตรงตามเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ความเที่ยงตรงตามสภาพ ความเที่ยงตรงตามการพยากรณ์ ส่วนในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นความเที่ยงตรงจะขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยจะต้องพิจารณาในขณะที่ลงภาคสนามว่าเพียงพอต่อการตอบคำถามวิจัยหรือไม่

นอกจากนั้น นักวิจัยยังให้ความสำคัญกับความเที่ยงตรงของผลการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ความเที่ยงตรงภายใน ซึ่งเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างข้อมูลที่ได้รับกับสภาพความเป็นจริง และความเที่ยงตรงภายนอก ซึ่งเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการนำข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างไปใช้ในการอธิบายประชากร

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ” มุ่งศึกษากระบวนการส่งเสริมศิลปหัตถกรรมชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเด่นชัด เช่น งานประเภทเครื่องแกะไม้ เครื่องจักรสาน เครื่องเงิน เครื่องเขิน เครื่องโลหะ การทอผ้า ฯลฯ จากงานชนิดต่างๆ เหล่านี้ ถ้าศึกษาให้ลึกลงไปแล้วจะเห็นว่าส่วนใหญ่มีความคิด ความบันเทิงใจ มาจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต ตามลักษณะภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา ของท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากงานศิลปหัตถกรรมภาคเหนือหลายชนิดที่เกิดขึ้นจากความบันเทิง และความจำเป็นดังกล่าว

งานศิลปหัตถกรรมของภาคเหนือที่เกิดขึ้นตามลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นที่เห็นได้ชัดประเภทหนึ่งคือ การแกะสลักไม้ จากการที่พื้นที่อุดมไปด้วยป่าไม้ทำให้นิยมทำเครื่องมือที่ทำด้วยไม้มาแต่โบราณ ได้แก่ เครื่องประกอบอาคารบ้านเรือน องค์กร ประกอบของโบสถ์ วิหาร และอาคารศาสนา ต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีความประณีตงดงาม

ดาว กางกั้น (2546) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์งานแกะสลักไม้ของ นายคำอ้าย เดชดวงตา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515-2544”

มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการคิด กระบวนการผลิตและกระบวนการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ของนายคำอ้าย เดชดวงตา ในช่วงเวลาดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการสร้างสรรค์งานแกะสลักไม้ของ คำอ้าย เดชดวงตา มีกระบวนการที่เกี่ยวกับความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมเกี่ยวกับโครงสร้างทางศิลปะ

กระบวนการผลิตจะเป็นการแสดงออกในเรื่องของความจริงตามธรรมชาติ แสดงออกในเรื่องของสัญลักษณ์ แสดงออกในเรื่องของอารมณ์และแสดงออกในเรื่องของรูปทรง สัดส่วน

กระบวนการถ่ายทอดที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์วัสดุโดยการแปรสภาพในทาสวก ได้แก่ การปั้น การหล่อ การแปรสภาพในทางลบ ได้แก่ การแกะสลักไม้ การสลักคูน และกระบวนการบูรณาการจากวัสดุต่างชนิดกันหรือชนิดเดียวกัน ได้แก่ การปะติด การมัด การต่อ การทาบ เป็นต้น

เรื่องวิทย์ คล้านวรรณะ (2531) ได้ศึกษา ประติมากรรมไม้แกะสลัก “ห้ายนต์” งานศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับงานสถาปัตยกรรมแต่ในอดีตส่วนหนึ่ง กำลังสูญหายไปจากสังคมของคนรุ่นใหม่ ระยะเวลาที่ผ่านมาไม่เคยมีผู้ใดกล่าวถึงหรือรู้จักแผ่นไม้แกะสลักที่เรียกว่า “ห้ายนต์” นี้ แม้แต่น้อย ทั้งที่เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของชาวล้านนาตลอด โดยการสืบทอดในรูปแบบของงานศิลปะเป็นเวลาหลายร้อยปี ปัจจุบันเมื่อเกิดการยึดถือค่านิยม หรือวัตถุนิยมต่อสิ่งที่เชื่อว่าเป็นวิทยาการสมัยใหม่ ศิลปะสถาปัตยกรรมแบบเก่าจึงถูกเปลี่ยนไป และคงจะหมดไปในไม่ช้า

จุดมุ่งหมายของ การทำ ประติมากรรมไม้แกะสลัก “ห้ายนต์” เพื่อรวบรวมข้อมูล และ ลักษณะรูปแบบการแกะสลักไม้ “ห้ายนต์” เพื่อเผยแพร่ต่อคนรุ่นใหม่ และท่านที่รักงานศิลปะทั้ง จะนำรูปแบบเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นการตกแต่งทางสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ตกแต่ง ภายใน การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ เฟอร์นิเจอร์แกะสลัก

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมสาระเนื้อหา ข้อมูลจากหลากหลาย ปลายทาง ทั้งเอกสาร ประวัติ ความเป็นมาของล้านนา และเกี่ยวเนื่องกับคุณค่า ศิลปะวัฒนธรรม ศิลปะพื้นบ้าน รวมไปถึง ศิลปะพื้นบ้านล้านนา และรูปแบบลักษณะ ที่เป็นเอกลักษณ์ของ ศิลปะล้านนา ที่มีต้นกำเนิดมา อย่างยาวนาน นับร้อยปี มีการพัฒนาแนวคิดรูปแบบไปต่างๆนาๆ ตามยุคสมัยมีการใช้เทคโนโลยี มาช่วยในการพัฒนา ถือว่า การแกะสลักไม้ของชาวล้านนา มีวิวัฒนาการจนสามารถเป็นสินค้า ที่มีชื่อเสียงของภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งงานแกะสลักไม้มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเป็น อย่างยิ่ง น่าอนุรักษ์ รักษาไว้ให้ลูกหลาน เป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวล้านนา และ ชาวไทยที่ทรงคุณค่าความงามทางวัฒนธรรมไทยสืบไป

สรุปจากงานวิทยานิพนธ์ ห้ายนต์ เรื่องนี้ การทำงานเป็นไปตามจุดประสงค์ได้รับรู้ ศิลปะอันทรงคุณค่าที่เป็นมรดกของชาติ เผยแพร่ให้บุคคลอื่นได้รับรู้และได้ประติมากรรม “ห้ายนต์” ใช้ตกแต่งภายใน และอาจถือได้ว่า ศิลปะที่ได้ศึกษาและนำเสนอเรื่องนี้เป็นสิ่งที่สืบทอดมรดก เอกลักษณ์ทางศิลปะสืบต่อไป

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2549) จัดทำวิจัยเรื่อง “สภาวะผลิตภัณฑ์ไม้และไม้แกะสลัก ประเภทของใช้เครื่องประดับตกแต่งของไทย”

ภาวะทั่วไป

ผลิตภัณฑ์ไม้และไม้แกะสลักประเภทของใช้และเครื่องประดับตกแต่งของไทยมีการผลิต สืบทอดกันเป็นเวลานานแล้ว โดเด่นเป็นการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ปัจจุบันมี การผลิตที่มีความหลากหลายมากขึ้น มีการพัฒนาปรับปรุงการผลิตด้านการนำเครื่องทุนแรงมา ใช้ในบางขั้นตอนการผลิต ส่งผลให้การผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ ได้กลายมาเป็นอาชีพหนึ่งที่ทำ รายได้ให้กับครอบครัวเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะครอบครัวชนบทและยังสามารถขยายการผลิต ออกไปเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่สามารถผลิตได้ครั้งละมากๆ จนสามารถ ส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศนำรายได้เข้าประเทศโดยรวมปีละไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นล้านบาท

ผลิตภัณฑ์ไม้และไม้แกะสลักฯ นับเป็นสินค้าในหมวดของตกแต่งบ้านที่ได้รับความนิยมค่อนข้างสูงในการมอบให้ เป็นของที่ระลึกในโอกาสต่างๆ แหล่งผลิตใหญ่ อยู่ในภาคเหนือ ของประเทศ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ นครสวรรค์ รวมถึง ภาคกลางที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกรุงเทพฯ

ภาวการณ์ตลาด

ตลาดภายในประเทศการตลาดของผลิตภัณฑ์ไม้และไม้แกะสลักฯ สำหรับตลาดใน ประเทศนั้นมี 2 ลักษณะคือ

- ตลาดขายปลีก คือ แหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ ห้างสรรพสินค้า ตลาดนัดสวนจตุจักร และสวนลุมไนพลาซ่า

- ตลาดขายส่ง ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งผลิตสำคัญในภาคเหนือ และภาคกลาง ในชอຍประชาชนกฤมิตรในกรุงเทพข เป็นต้น รวมถึงตลาดนัดสวนจตุจักร และสวนลุมไนพลาซ่า

ตลาดส่งออกผลิตภักขที่ไม้และไม้แคะสลักข แบ่งเป็น 2

- ตลาดหลัก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น

- ตลาดใหม่ ได้แก่ ตะวันออกกลาง แอฟริกา และเอเชีย

หากได้วิเคราะห์ภาพรวมของการส่งออกเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มทางการตลาด พบว่าภาพรวมของการส่งออกสินค้าผลิตภักขที่ไม้และไม้แคะสลักข ของไทยอยู่ในภาวะทรงตัว จากสถิติตัวเลขมูลค่าการส่งออกเปรียบเทียบในระยะ 3 ปีพ.ศ.2546-2549 มีค่าเฉลี่ย การส่งออกประมาณ 10,100 ล้านบาท ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ประเทศลูกค้าที่สำคัญ เช่น สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา สวิตเซอร์แลนด์ ญี่ปุ่นและแคนาดา เป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ประชาชนมีงานทำ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และรายได้สูง นอก จากนี้โดยส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่ผู้ประกอบการไทย เข้าร่วมงานแสดงสินค้านานาชาติต่างๆ ทำให้ผู้บริโภคต่างชาติได้รู้จักสินค้าผลิตภักขที่ไม้และไม้แคะสลักขเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีการส่งเสริมจัดแสดงสินค้า จำหน่ายสินค้า OTOP

สินค้าศิลปหัตถกรรมหรือสินค้า OTOP ผลิตภักขที่ไม้และไม้แคะสลัก เป็นสินค้าที่มีการส่งออก อยู่ในลำดับที่ 7 ใน 16 สินค้าศิลปหัตถกรรมหรือสินค้า OTOP โดยการจ้ดลำดับจากรายงานสรุปสภาวะของกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์ เมื่อเดือนมีนาคม 2445

จากการวิเคราะห์แนวโน้มตลาดทั้งตลาดภายในประเทศและ ตลาดส่งออกในปี 2549 และแนวโน้มในปีต่อๆ ไปนั้น ทำให้ทราบข้อมูลสำคัญในการพัฒนาสินค้าผลิตภักขที่ไม้และไม้แคะสลัก มีแนวโน้มตรงกับความต้องการของตลาดทั่วไปทั้งในประเทศ และต่างประเทศในอนาคตควรมีลักษณะดังนี้

1. มีแนวโน้มด้านแฟชั่นและสไตล์
2. ง่ายต่อการใช้สอย หรือมีลักษณะแนวโน้มนำนิยมใช้ อาทิ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
3. มีมูลค่าเพิ่มสูง
4. มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งได้รับการออกแบบให้มีคุณภาพสูง
5. มีคุณสมบัติในความรู้จักสบายๆอบอุ่น และน่ารัก
6. มีศิลปะสูง
7. มีประโยชน์ใช้สอยพิเศษ

แนวทางการแก้ปัญหาสินค้าศิลปหัตถกรรมแคะสลักไม้ของ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการไทย จึงควรต้องมีการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น

- ดำเนินงานโดยใช้ยุทธศาสตร์ Value creation ที่เป็นการใช้ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของไทยในส่วนของฝีมือการผลิตที่ สืบทอดภูมิปัญญากับมาสร้างสรรค์สินค้า เพื่อให้สินค้ายากต่อการลอกเลียนแบบและคุณค่า

- หน่วยงานภาครัฐและเอกชนของไทย ควรร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่องใน ส่วนของการศึกษาวิจัยแนวโน้มความต้องการของตลาด ต่อสินค้าผลิตภัณฑ์และไม้แกะสลักฯ เพื่อใช้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาคุณภาพ ให้ตรงกับความต้องการของตลาดกลุ่มเป้าหมาย และควรต้องศึกษาระบบโครงสร้างตลาดสินค้า เพื่อเป็นข้อมูล และแนวทางในการติดต่อการค้า ระหว่างประเทศ และประเทศคู่ค้าในอนาคต เป็นการส่งผลดีต่อเนื่องถึงการจ้างงานใน อุตสาหกรรมไทย และช่วยลดการอพยพแรงงานชนบทเข้าสู่เมืองหลวงด้วย และช่วยสืบทอด วัฒนธรรมและประเพณีของไทยที่แสดงออกมาในรูปของงานหัตถกรรมอีกด้วย

จากการศึกษางานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์พบว่า งานวิจัยดังกล่าวยังคงคลุมเครือ และไม่ครบถ้วนบางประการ ผู้วิจัยสรุปเป็นข้อๆไว้ดังนี้

1. การสืบค้นข้อมูลเพียง งบประมาณบุคคลไม่ครอบคลุมถึงชุมชน หรือศึกษาเกี่ยวกับ ผลงานการแกะสลักไม้เพียงเรื่องเดียว
2. ไม่มีการสืบค้นทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต แนวคิด ความเชื่อ และการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
3. ไม่มีการศึกษาการปรับตัวของชุมชนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายใต้บริบทของ สังคมที่เปลี่ยนไป
4. การวิจัยที่ผ่านมามีอยู่ปี พ.ศ. 2542, 2546, 2549
5. งานวิจัยที่ภาครัฐเป็นผู้จัดทำการวิจัยจึงไม่ได้ข้อเท็จจริงจากชุมชน
6. งานวิจัยที่ภาครัฐเป็นผู้จัดทำการวิจัย มุ่งเน้นการผลิต สินค้าผลิตภัณฑ์ไม้และไม้ แกะสลัก เป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้าน ในระดับอุตสาหกรรม ส่งออก ไม่ส่งผลดีต่อชุมชนที่มี อำนาจการผลิตน้อย
7. วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสืบทอดภูมิปัญญา และการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้

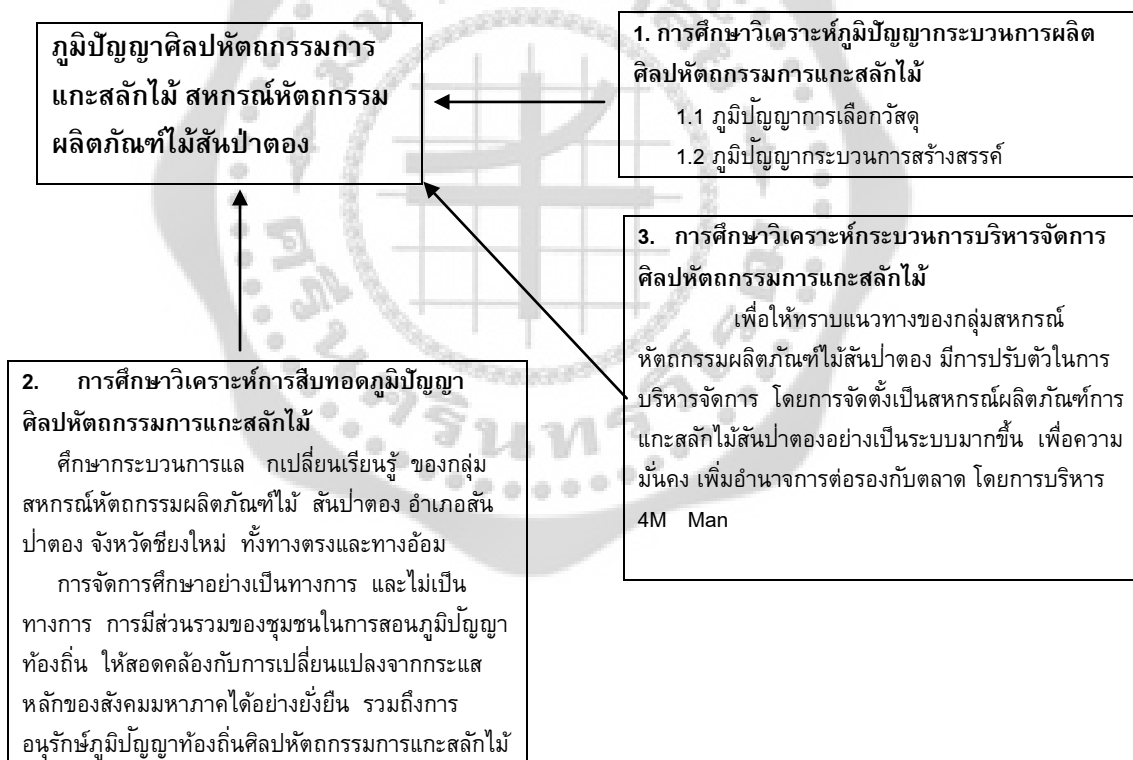
งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาข้อมูล เอกสาร งานวิจัย และข้อมูลพื้นฐานบริบทของชุมชน จน สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยไว้อย่างครบถ้วน

ซึ่งงานวิจัย “ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ” ภูมิปัญญากระบวนการผลิต ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอด และการบริหารจัดการเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนา และปรับปรุงพัฒนา แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ให้เป็นองค์ ความรู้ภูมิปัญญาที่ยั่งยืน รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้อยู่คู่ชาติไทย

6. กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากกรอบแนวคิดข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้ มีเป้าหมายการศึกษาปรากฏการณ์ทางภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอด และการบริหารศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง การปรับตัวที่ยังคงศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แนวคิด เทคนิค ขั้นตอนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ความเชื่อ ทัศนคติที่แทรกอยู่ในความคิดในการแกะสลักไม้ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ความรู้สึกลักษณะเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

เพื่อสร้างผลงานการแกะสลักไม้ไว้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวล้านนา ภายในกลุ่มชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์จากปรากฏการณ์เพื่อหาคำตอบให้กับคำถามการวิจัยดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 6 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” มุ่งหมายศึกษาเพื่อทราบภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ
- 1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์

การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งหมายศึกษาปรากฏการณ์ทางภูมิปัญญากระบวนการผลิต การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และกระบวนการบริหารจัดการของชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ดังนั้นจึงเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลถูกเลือกจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง และสมาชิกภายในชุมชนที่มีส่วนร่วมมากที่สุด โดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ได้ใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้าง ๆ ก่อนตามกรอบแนวความคิดของงานวิจัย การเก็บข้อมูลจากประธาน รองประธานกลุ่มผู้นำ สล่า สมาชิกภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ จำนวนกลุ่มชุมชน 3 กลุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกซึ่งสร้างขึ้นสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1.1 ศึกษาขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารต่างๆ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1.2 รวบรวมประเด็นในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1.3 นำโครงร่างแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติม โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบแก้ไขด้านเนื้อหา และการใช้ภาษา เพื่อให้ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์

2.1.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.1.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ไปใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

2.2 แบบสังเกต เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1.1 ศึกษาขั้นตอนการสร้างแบบสังเกต ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารต่างๆ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1.2 รวบรวมประเด็นในการสังเกตให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1.3 นำโครงร่างแบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติม โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบแก้ไขด้านเนื้อหา และการใช้ภาษา เพื่อให้ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์

2.1.4 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.1.5 นำแบบสังเกตที่สมบูรณ์ไปใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลจากประธาน รองประธานกลุ่มผู้นำ ช่าง สมาชิกภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ โดยการสร้างความคุ้นเคย และการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ข้อมูลที่เป็นประสบการณ์จริง ในการสนทนานั้นผู้วิจัยจะเริ่มจากการขออนุญาตในการบันทึกภาพ และเสียงในการพูดคุยสภาพทั่วไป ไปที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ องค์ความรู้ (Knowledge) การทำมาหากิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ประสบการณ์ในปัจจุบัน และเรื่องราวที่เป็นความทรงจำในอดีตที่ผ่านมา ในการสนทนาจะอาศัยแนวคำถาม (Guideline) ซึ่งครอบคลุมถึงวิถีโดยทั่วไป ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ

โดยมุ่งเน้นศึกษาในด้านภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รูปแบบต่างๆดังนี้ 1. รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ 2. รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต 3. รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูล

1.1 จากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาเอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ข้อมูลจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอสันป่าตอง และวิถีชีวิต ความเชื่อ อาชีพ การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ คุณค่าความงามที่แทรกแนวคิดในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญากระบวนการ ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และการบริหารจัดการ

1.2 จากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชากรในประเด็นของวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ในด้านภูมิปัญญา การเลือกวัสดุ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ได้ดังนี้ 1. รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ 2. รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต 3. รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) ประธาน รองประธาน กลุ่มผู้นำ ช่างและสมาชิกภายในกลุ่มสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง และสังเกตแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับกระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงการบริหารจัดการภายในชุมชน

2. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิครั้งที่ 1 โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมตั้งตาราง 5

ตาราง 5 แสดงระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

รายการเก็บข้อมูล	วันที่/เวลา				หมายเหตุ
	1	2	3	4	
การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก					
1. ศึกษาภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	2	2	2	1	
2. ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	2	2	2	1	
3. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	2	2	2	1	
การสังเกตแบบมีส่วนร่วม					
1. ศึกษาภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	2	2	2	1	
2. ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	2	2	2	1	
3. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	2	2	2	1	

3. จัดระเบียบข้อมูลและประเมินผลการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อหาความบกพร่องและไม่สมบูรณ์ของข้อมูล ประเด็นของเรื่องราวที่จะต้องเก็บข้อมูลเพิ่ม

4. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิครั้งที่ 2 เป็นการรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพิ่มเติมจากครั้งที่ 1

5. จัดระเบียบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ครั้งที่ 2 เป็นการนำข้อมูลที่ได้จัดระเบียบไว้ในข้อ 2 หรือการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในครั้งที่ 1 มาผนวกกับครั้งที่ 2 เพื่อให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นหมวดเดียวกัน

6. วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำหมวดหมู่ข้อมูลมาสร้างเป็นข้อสรุป ที่ความข้อมูลตรวจสอบถูกต้องของข้อมูล

7. เขียนรายงานการวิจัย

4. การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาปรากฏการณ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทางด้านภูมิปัญญา กระบวนการผลิต การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กระบวนการบริหารจัดการ ของชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง การวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสามมิติ จำเป็นต้องศึกษาทั้งในด้านเอกสาร งานวิจัย และด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในกลุ่มสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง เพื่อแสวงหาคำตอบของปัญหาการวิจัยได้อย่างครบถ้วน

ด้านเอกสาร การศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ ทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสารสนเทศ

ด้านข้อมูลจากการบอกเล่า การถอดความจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับบริบท สังเกตแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับวิถีชีวิตความสัมพันธ์ทางสังคม แนวคิด ความเชื่อ คุณค่าความงาม องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การบริหารจัดการภายในชุมชนสหกรณ์ ผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้สนป่าตอง

การวิเคราะห์โดยนำข้อมูลที่เก็บจากบันทึกการปฏิบัติภาคสนาม การศึกษาข้อมูลจากพื้นที่จริงมาเรียบเรียงลำดับขั้นตอน และจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ตามปัญหาให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งกำหนดเนื้อหาในการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
  - 1.1 ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ
  - 1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์
2. การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
3. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบปรากฏการณ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ศิลปหัตถกรรมชิ้นหนึ่งนั้นเกิดจากกระบวนการหลากหลายขั้นตอนที่สั่งสมกันมานับหลายทศวรรษสืบทอดกันมากจากบรรพบุรุษ เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ชาวบ้านได้ลองผิดลองถูก คัดสรรวัตถุดิบวิธีการอย่างเหมาะสม ได้งานออกมาที่มีคุณภาพ สวยงาม ต้องใช้ความประณีตในการสร้างสรรค์ด้วยมือมีรายละเอียดที่เต็มไปด้วยความตั้งใจ ความมุ่งมั่น เพราะงานศิลปหัตถกรรม นั้นต้องผ่านกระบวนการ เทคนิคที่ใช้ต้องเป็นเทคนิคชั้นสูง กว่าจะได้เป็นชิ้นงาน

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษา ณ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีรากฐานมาอย่างยาวนาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่อยู่ในชุมชนชาวล้านนาสืบตั้งแต่บรรพบุรุษมาหลายศตวรรษ สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ่าน วิธีชุมชน และ สังคมที่เปลี่ยนแปลงจนมาถึงปัจจุบัน

กว่าจะมาถึงวันนี้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาถูกทดลอง พัฒนาและนำมาสั่งสมประสบการณ์ตรงจากการผลิตสร้างสรรค์จากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดเคล็ดลับ ประสบการณ์ คิดค้นเทคนิคใหม่ๆ รวมถึงใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ หนึ่งในกระบวนการสำคัญ คือ การคัดเลือกวัตถุดิบ วัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ถูกบอกต่อและ สืบทอดกันมาเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง จากการศึกษาพบว่า

1.1 การเลือกวัสดุ

วัสดุที่ใช้ที่สำคัญ คือ ไม้สำหรับใช้ในแกะสลักได้มาจากสวนลำไย เอามาทั้งรากและโคน เมื่อก่อนชาวบ้านตายหญ้าเพื่อทำสวนก็นำไม้ไปเผาไม่ก่อเกิดประโยชน์ จนกระทั่งชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องแกะสลักไม้เห็นจึงเสียดาย จึงเกิดความคิดที่จะนำไม้มาแกะสลัก และนำไม้มาแกะสลักให้เกิดประโยชน์ ไม้ที่ได้มาส่วนใหญ่ได้จากหัวไร่ปลายทุ่งบ้าง บ้างก็เป็นไม้ที่ตายแห้งปล่อยไว้ไม่เกิดประโยชน์อันใด จึงนำมาแกะสลักให้เกิดเป็นผลงานศิลปะ ชาวบ้านแกะสลักงานกันตามบ้านของตน และจากบ้านนี้ไปบ้านนั้น พอเริ่มขายได้ชาวบ้านก็แกะกันเรื่อยมา และเมื่องานแกะสลักไม้ได้รับความนิยม ชาวบ้านที่เคยแกะสลักเพราะเสียดาย และเป็นงานอดิเรกกลับกลายเป็นอาชีพเสริม หลังจากการทำไร่ ทำสวน เพราะการทำไร่ ทำสวนได้รับค่าตอบแทนต่ำ แต่งานแกะสลักไม้ได้รับค่าตอบแทนสูงต่อมาจึงเปลี่ยนจากอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลักและฝึกแกะสลักกันอย่างต่อเนื่อง จากงานง่ายๆชิ้นเล็กๆก็พัฒนาเป็นงานที่ใหญ่และยากมากขึ้น ต้องใช้

กระบวนการและเทคนิคขั้นสูง ค้นพบวิธีต่างๆด้วยการลองผิดลองถูก จนเป็นงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เมื่อมั่นใจในฝีมือก็พัฒนางานเป็นงานประติมากรรม หนุนต่ำ หนุนสูง ลอยตัว ประติมากรรมประกอบสถานที่ อาคาร วัด ต่อมาก็พัฒนาเป็นงานพุทธศิลป์ อย่างเช่น โบสถ์ไม้ ในรูปแบบล้านนา สถาปัตยกรรมห้ามนต์ การแกะสลักหน้าบัน ประติมากรรมรูปพระพุทธรูปไว้บูชาตามวัดล้านนา หลายจังหวัดของทางภาคเหนือ

การทำงานในสมัยก่อนวัสดุ อุปกรณ์ กิ่งง่าย ๆ สิวไม้ก็ตำค้อนไม้ตำเดียว ก็สามารถสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้แล้ว แต่ปัจจุบันมีวัสดุอุปกรณ์มากมาย มีชนิดและประเภทของวิธีการที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างหลากหลาย มีลักษณะจำเพาะเป็นเอกลักษณ์ในวิธีของแต่ละคน ช่างสล่าแต่ละคนมีความถนัด ชื่นชอบวัสดุ อุปกรณ์ที่ไม่เหมือนกัน แตกต่างกัน เล็กน้อยทางลายละเอียดปีกย่อยทางสมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุ และอุปกรณ์ในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน

วัสดุ ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ มีดังนี้

1. ไม้ ที่ใช้มีคุณสมบัติที่ต่างกัน ทั้งในเรื่องความแข็งของเนื้อไม้ ความอ่อนของเนื้อไม้ ความคงทน ของไม้ก็เป็นปัจจัยในการคัดสรรคไม้ที่นำมาแกะ ซึ่งในอดีตการเลือกคุณสมบัติของไม้ก็ยังคงใช้ไม้ประเภทเดิมนำมาแกะสลัก แต่ปัจจุบันประสบปัญหาการขาดแคลนไม้ที่นำมาแกะสลัก อย่างเช่น ไม้จันทร์หอมปัจจุบันหาได้ยากและราคาแพงทำให้สล่าไม่นิยมนำมาแกะสลักเป็นงานชิ้นใหญ่ คุณสมบัติของเนื้อไม้ผู้วิจัยได้ศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

ตาราง 6 คุณสมบัติของเนื้อไม้แกะสลัก

ประเภทไม้	ความแข็ง	เนื้อไม้	รายละเอียดลักษณะ
ไม้สัก	ปานกลาง	หยาบ	สีน้ำตาล, แกะง่าย, ทนทานไม่บิดงอ
ไม้มะม่วง	อ่อน	ละเอียด	สีน้ำตาลอ่อน, ทนทาน
ไม้โมกมัน	อ่อน	ค่อนข้างหยาบ	สีขาวอมเหลือง
ไม้ตะเคียน	แข็ง	ละเอียด	น้ำตาลออกเหลือง
ไม้ยม	ปานกลาง	ปานกลาง	สีแดง, เหนียว, ให้ลายละเอียดได้ดี
ไม้จามจุรี	อ่อน	หยาบ	สีขาวครีม, ลายสวย, เหนียว
ไม้จันทร์หอม	ปานกลาง	ละเอียด	สีเทาอ่อนออกขาว, กลิ่นหอม
ไม้ขนุน	อ่อน	หยาบ	สีน้ำตาลอ่อน
ไม้โพธิ์	อ่อน	หยาบ	สีขาว, นิยมใช้แกะพระ
ไม้จิว (นุ่น)	อ่อน	หยาบ	สีขาว, ใช้แกะงานฝีมือ
ไม้มะขาม	แข็ง	ละเอียดปานกลาง	สีขาวครีม, เหนียวทนทาน
ไม้มะค่า	แข็ง	ละเอียด	สีขาว, เปราะ

ตาราง 6 (ต่อ)

ประเภทไม้	ความแข็ง	เนื้อไม้	รายละเอียดลักษณะ
ไม้มะค่า	แข็ง	ละเอียด	สีขาวย ,เปราะ
ไม้กะท้อน	ปานกลาง	ปานกลาง	สีแดง
ไม้ตู่โลก	อ่อน	ปานกลาง	สีครีม,เปราะ,แกะง่าย

ไม้ที่สภกรณนำมาใช้จะเป็น ตอ ราก และแผ่น ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมทางสมาชิกสภกรณใช้ไม้ได้อย่างคุ้มค่า ทุกส่วนสามารถนำมาทำเป็นชิ้นงานได้หมด ส่วนเล็กๆ อย่างท่อนไม้ก็นำมาแกะสลักเป็นชิ้นตัวเล็กๆ ผู้วิจัยได้สังเกตว่าสลาภายในสภกรณใช้ทรัพยากรไม้ได้อย่างคุ้มค่า ด้วยความฉลาดของสลาที่นำไม้ทุกส่วน มาแกะสลักได้ หรือไม้จะชิ้นเล็กขนาดไหน สลากก็สามารถนำมาสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้อย่างเหมาะสมสวยงาม

ภาพประกอบ 7 ไม้สำหรับแกะสลัก

ภาพประกอบ 8 วัตถุดิบ ไม้

ไม้ที่นิยมกันมากที่สุดในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นไม้เนื้อละเอียดไม่แข็งจนเกินไปแกะง่าย ไม่หดตัวมากนัก แกะสลักจะไม่เสียรูปร่าง สามารถแกะให้ลายอ่อนพริ้วได้โดยไม่ยาก นอกจากนี้ยังเป็นไม้ที่มีลวดลายของเนื้อไม้ที่สวยงาม มีเสี้ยนน้อย ตาไม้ไม่มาก และยังเป็นไม้มงคล มีความคงทน ต่อสภาพอากาศและแมลงกินเนื้อไม้

นี่คือคุณสมบัติของ ไม้สัก และไม้สักทอง ซึ่งปัจจุบันไม้สักทองค่อนข้างหายาก และราคาสูง คุณประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการคัดเลือกไม้ในการแกะสลักว่า “ไม้สักจะเป็นนิยมนำมาผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และขายได้มากที่สุด ถือเป็นยอดของไม้ ความนิยมในลำดับต่อมา คือ ไม้จามจุรี ไม้มะม่วง แต่จำพวกนี้จะไม่สวยเท่าไม้สัก คุณสมบัติของไม้สัก จะมีเนื้อละเอียด ส่วนไม้อื่นๆ จะมีเนื้อไม้ไม่ละเอียด แข็ง และเหนียวแกะได้ยากกว่าไม้สัก ความคงทนไม่เท่าไม้สัก” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญาการเลือกคุณสมบัติของเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับประเภทงานการแกะสลักไม้ของทางสหกรณ์ไม้มีเกณฑ์ที่ตายตัว เพราะสว่านสมาชิกสหกรณ์สามารถแกะได้ทุกเนื้อไม้ เพราะเคยแกะมาแล้วทุกชนิด ทุกประเภท และสว่านได้ลงความเห็นว่าเป็นไม้สักเหมาะกับการแกะสลักที่สุด ส่วนไม้อื่นก็แล้วแต่ลูกค้าต้องการไม้ชนิดใด ส่วนไม้เนื้อหอมจะหาได้ยากจึงไม่นิยมนำมาแกะสลักงานชิ้นใหญ่ ส่วนใหญ่จะแกะเป็นเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขนาดเล็ก หรือแกะเป็นชิ้นเล็กๆ เป็นเครื่องประดับสร้อยคอ ยกตัวอย่างเช่น ล็อกเก็ตห้อยคอพระพิฆเนตร เจ้าแม่กวมอิม ซึ่งมีความนิยมมาก และราคาค่อนข้างแพงเพราะไม้เนื้อหอมเป็นไม้มงคล และมีกลิ่นหอมตามความเชื่อในการบูชา

ภูมิปัญญาการเลือกไม้จากความเหมาะสมทางด้านสีของเนื้อไม้ การแกะสลักส่วนงานช่าง ต้องใช้ไม้ที่มีคุณสมบัติของสีที่มีสีขาวอมเหลืองคล้ายสีขาวงาช้าง ไม้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะนำมาทำงาคือไม้โมกมัน เนื้ออ่อนแกะง่าย เนื้อไม้หายาจนเกินไป

สว่านทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการคัดเลือกไม่ว่า “นอกจากไม้สักก็เป็นไม้จามจุรี ไม้ต้นขนุนบางที่พอจะแกะได้บ้างแต่ไม่นิยมเท่าไร ไม้จามจุรี โตนแดด โตนฝน 3-4 ปี ไม้ก็จะเปื่อยละลายไปหมด จามจุรีจะมีเนื้ออ่อนกว่าไม้สักแกะง่ายกว่าก็จริง แต่ความคงทนต่างกันมาก จามจุรีไม่กี่ปีก็พังหมด ไม้มะม่วงไม่นิยมนำมาแกะเพราะ ผุพังง่าย” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ไม้สักปัจจุบันมีราคาแพงมากและเป็นที่ต้องการของช่างแกะสลัก ซึ่งในช่วงนี้กรมป่าควบคุมดูแลเป็นพิเศษ มีสว่านหลายกลุ่มขาดแคลนไม้ในการแกะสลัก จึงทำให้ไม้ราคาสูงขึ้น

สว่านทรง โสภา ได้เล่าว่า “การเลือกไม้ต้องดูที่เนื้อไม้ที่มีลายแวนนอน ถ้าไม่มีลายขวางจะแกะยาก และแตกง่าย ไม่เหมาะกับการแกะสลัก ไม้จามจุรี โตนแดด โตนฝน 3-4 ปี ไม้ก็จะเปื่อยละลายไปหมด” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

คุณประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับที่มาของไม้ว่า “ไม้ที่ได้ส่วนใหญ่มาจากตำบลแม่พริก ไม้เมื่อขุดมาขายแล้ว ทางตำบลร่วมกับชาวบ้านก็จะปลูกขึ้นมาใหม่ เป็นการปลูกไม้ทดแทน

ราคาซื้อขายไม้สักในปัจจุบันขายเป็นคิว คิวละ 40,000 ทั้งลำต้นและใบ และรา ไม้ที่เป็นแผ่นละ 250 - 400บาท ขึ้นอยู่กับขนาด และความหนา” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับคุณค่าของผลงานที่เขาสร้างมีผลอย่างไร ต่อชีวิตของสล่าทรงว่า “ 6 เดือนมาแล้วที่ไม่ได้ทำงาน เพราะตนเป็นเส้นเลือดในสมองตีบ เพิ่งฟื้นตัววันนี้ เป็นวันแรกในรอบ 6 เดือน ที่กลับมาทำงาน งานที่มีเก็บไว้ระหว่าง 6 เดือน นั้นก็นำไปขายหมดแล้วตอนนี้จึงไม่มีงาน งานที่กำลังทำก็ถือเป็นงานชิ้นแรกในรอบ 6 เดือน” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ถึงจะไม่ได้ทำงาน แต่งานที่มีอยู่ และที่เก็บไว้ก็สามารถนำไปขาย เลี้ยงปาก เลี้ยงท้องได้ในขณะที่ไม่มีแรงทำงาน งานศิลปะยังคงมีค่าถึงคนสร้างจะไม่อยู่ เหมือนประโยคที่ อาจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ว่าไว้“ชีวิตนั้นแสนสั้น แต่ศิลปะนั้นยืนยาว” เรื่องของสล่าทรงก็คงเป็นอีก บทหนึ่งที่ยืนยันถึงความหมายของประโยคนี้ได้เป็นอย่างดี

2. สี ใช้เพื่อตกแต่งให้ผลงานศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ให้มีความสวยงามสมจริง ตามธรรมชาติ เช่น ภาพสัตว์ ให้สีผิวหนังของช้างดูสมจริง ตามธรรมชาติช้างจะมีหนังสีดำ และตกแต่งให้มีสีที่มีความหมายที่ดี อย่างเช่น สีทองเพื่อเพิ่มการสื่อความความหมายในตัว ศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า เทคนิคที่สหกรณ์ได้ใช้เมื่อต้องการเปลี่ยนสีไม้ให้เป็นสีตาม สิ่งนั้นให้เหมือนธรรมชาติ ซึ่งสีที่ใช้จะมีดังนี้

2.1 การใช้สีในอดีต

นำสีที่ได้มาจากธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา ในการนำลูกมะเกลือ มาดองทิ้งไว้จะได้สีดำ สล่าเรียกกันว่า น้ำมะเกลือมีคุณสมบัติในการให้สีที่สวยไม่ทึบจนเกินไป สีจะออกไปรุ่งแสงดูเป็นธรรมชาติ และสีจากน้ำมะเกลือมีความยืดเกาะ กับเนื้อไม้ เพราะสีที่ได้ จากน้ำมะเกลือจะซึมเข้าไปในเนื้อไม้ไม่ได้เคลือบแค่นผิวไม้เท่านั้น ซึ่งจะทำให้สีมีความ ทนทานติดทนกับตัวศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้

การทำน้ำมะเกลือ บ้าทองพูน มณีสอน เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ นำลูกมะเกลือมาแช่ น้ำธรรมดา ดองไว้ประมาณ 1 เดือน ก็พอใช้ได้แต่ถ้าต้องการให้สีเข้มขึ้น หรือมีสีดำมากขึ้นใน ดองต่อไป สีจะยิ่งเข้มขึ้นตามเวลาในการดอง ใช้เวลาในการดองมากเท่าไรสีจะออกมาเข้มขึ้น เท่านั้น เมื่อได้สีระดับที่ต้องการให้ใช้แปรงทาสีทาลงบนผิวไม้ที่ต้องการให้เป็นสีดำ หลังจากการ สร้างลายและการขัดทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว สีจากน้ำมะเกลือจะซึมเข้าไปในเนื้อไม้ สีจะไม่ กลบเนื้อไม้แต่จะซึมเข้าไป รอให้แห้งแล้วลองอีกรอบ สีที่ออกมาจะดูสวยงามเป็นธรรมชาติและ ทนทานนานหลายสิบปี” (ทองพูน มณีสอน. 2454: สัมภาษณ์)

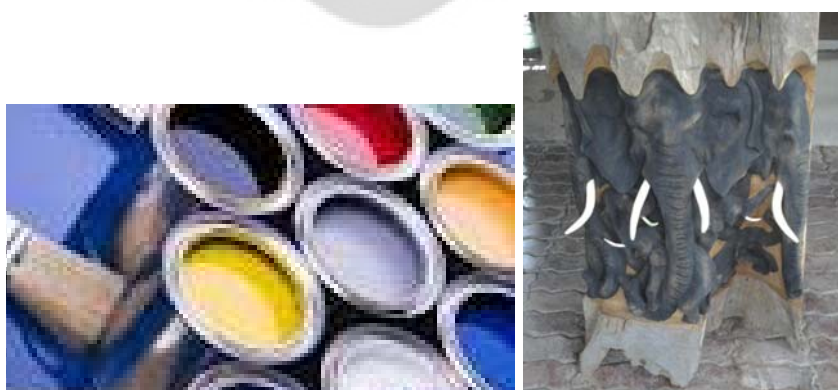

ภาพประกอบ 9 ผลงานที่ใช้สีจากน้ำมะเกลือ ผลงานชิ้นนี้ อายุ 10 ปีมาแล้ว

2.2 การใช้สีในปัจจุบัน

ส่วภายในสหกรณ์เปลี่ยนมาใช้สีน้ำพลาสติกสีดำเป็นส่วนมาก ขั้นตอนการลงสีหลังจากการขัดและทำความสะอาดสร้างลวดลายเรียบร้อยแล้วใช้สีน้ำพลาสติกสีดำทาลงบนส่วนที่ต้องการให้เป็นสีดำ รอให้สีแห้งแล้วนำผลงานไปล้างน้ำใช้แปรงสีฟันขัดให้สีหลุดออกในบางส่วน สีจะติดในร่องลึกลวดลายที่แกะไว้ให้มีสีเข้มกว่าส่วนที่นูน ส่วนที่นูนสีจะหลุดออกทำให้งานดูไม่ดำทึบเกินไป เมื่อลดค่าของสีดำลงให้สีออกมาดูเป็นธรรมชาติ ข้อด้วยของสีน้ำพลาสติกคือ สีจะเคลือบแค่ผิวไม้ ไม่ซึมเข้าไปถึงเนื้อไม้ สีจะมีสีด้านดูแห้งแล้งเมื่อผ่านเวลาไปสีก็อาจจะหลุดและจางออกตามกาลเวลา และสีจะมีความดำทึบตามคุณสมบัติของสีพลาสติกที่มีคุณสมบัติทึบแสง จึงจำเป็นต้องล้างออกเพื่อให้จางลง ซึ่งปัจจุบันใช้เทคนิคสีน้ำพลาสติกเพราะว่าหาซื้อได้ง่าย สะดวกสบายกว่า อาจจะเพิ่มขั้นตอนการล้าง แต่การดองน้ำมะเกลือต้องใช้เวลานาน ส่วจึงเลือกใช้เทคนิคสีพลาสติก ทำให้เทคนิคน้ำมะเกลือเริ่มที่จะเลือนหายไปซึ่งยังมีการใช้น้ำมะเกลืออยู่บ้างแต่เป็นส่วนน้อย

2.2.1 สีดำ สีน้ำพลาสติก

ภาพประกอบ 10 สีพลาสติก และภาพผลงานที่ใช้สีพลาสติก

2.2.2 สีทอง เป็นอีกสีหนึ่งที่ได้รับคามนิยม เพราะสีทองบ่งบอกถึงสิ่งที่ดี หมูคนส่วนมากชื่นชอบ และเข้าใจกันว่าสื่อถึงความร่ำรวยเงินทอง บอถึงความสำเร็จทางด้านทรัพย์สินและส่วนมาใช้ในงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่เป็นป้ายสำหรับติดหน้าบ้านเพื่อต้อนรับความมงคลเข้าสู่บ้านของตน ไม่ว่าจะเป็นป้ายเลขที่บ้าน ป้ายต้อนรับ ป้ายมงคลต่างๆ บ้างก็ลงสีบนตัวสัตว์มงคลให้เป็นสีทอง สื่อความหมายถึงเป็นมงคล ยกตัวอย่างเช่น ปลาทอง นกยูงทอง กระต่ายทอง หมูทอง มังกรทองและภาพนักษัตรประจำปีเกิดของเจ้าของบ้าน บางครั้งก็ใช้สีทองในการเน้นตัวงานให้มีความเด่นชัดขึ้น มีความน่าสนใจเป็นจุดเด่น ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้สีทอง ตัวอักษรสีทอง

การลงสีทองในขั้นตอนการขัดไม้จะต้องขัดให้เรียบมากกว่างานประเภทอื่น ขัดให้ไม้เรียบมัน เมื่อขัดและทำความสะอาด แล้วจึงลงสีทองเชื่อน้ำมันผสมทินเนอร์เล็กน้อย ทาลงบนผิวไม้ที่ต้องการให้เป็นสีทอง ลงสีสองชั้น เพื่อให้สีเกิดความมันวาว แล้วใช้น้ำยาเคลือบเงาลงบนตัวงานทั้งหมด เพื่อให้ผลงานมีความมันวาวทั่วเสมอกันทั้งภาพศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

2.2.3 น้ำยาเคลือบเงา

ภาพประกอบ 11 น้ำยาเคลือบเงา

น้ำยาเคลือบเงาลงเพื่อให้งานศิลปหัตถกรรมมีความมันวาว เมื่อลงสีของไม้จะมีสีเข้มขึ้นเล็กน้อย น้ำยาเคลือบเงานอกจากจะมีคุณสมบัติเคลือบเงาแล้วยังมีคุณสมบัติป้องกันแมลงและยืดอายุของไม้ให้มีความทนทานต่อความชื้นและแสงแดด และจะทนทานขึ้นเมื่อใช้น้ำยาเคลือบเงาที่มีคุณภาพในการรักษายิ่งขึ้น

2.2.4 สีย้อมไม้ สีไอค

ภาพประกอบ 12 สีย้อมไม้ สีไอค

สีย้อมไม้ สีไอคใช้ย้อมสีไม้ให้มีสีเข้มขึ้น แต่ยังเห็นลายของเนื้อไม้ สีจะออกเป็นสีไอคเข้มจะทำให้เห็นลวดลายของเนื้อไม้ที่คมชัดขึ้นเหมาะกับการใช้งานที่ต้องการโชว์ลายตามธรรมชาติของเนื้อไม้ที่มีความสวยงามอย่างไม้สัก ไม้สักทอง

3. กระดาษทราย

ภาพประกอบ 13 กระดาษทรายเบอร์ต่างๆ

กระดาษขัดไม้ ยิ่งเบอร์สูงๆ ยิ่งมีความละเอียดมากเลือกใช้ตามความเหมาะสมว่าต้องการให้เรียบมากควรใช้กระดาษทรายเบอร์สูงๆ ที่ใช้กันประจำมีเบอร์ 100-150 ถ้าต้องการละเอียดมากก็ใช้เบอร์ 200 - 400

4. ดินสอ ปากกาเมจิก ชอล์ก ไม้บรรทัด

ภาพประกอบ 14 ดินสอ ปากกาเมจิก ชอล์ก ไม้บรรทัด

4.1 วัสดุร่างภาพในอดีต

4.1.1 ดินสอใช้ร่างภาพบนกระดาษ สล่าจะใช้เมื่อต้องร่างลายละเอียดที่มีเรื่องราวมาก อย่างเช่นตัวละครในป่าหิมพานต์ หรือภาพวิถีชีวิตชนบท หรือภาพที่มีอเดอร์สั่งมา แต่ภาพอื่นๆ

สล่าบุญศรี ชั้นห้า เล่าว่า “ไม่ต้องใช้ดินสอ หรือการร่างภาพเลย เพราะใช้การดูรูปทรงของไม้แล้วใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ในการวางโครงสร้าง สัดส่วนองค์ประกอบอยู่ในหัวของสล่าเอง เพราะได้แกะสลักมานานจนเกิดภาพขึ้นในหัวแล้ว ด้วยการสั่งสมประสบการณ์นับหลายสิบปี” (บุญศรี ชั้นห้า. 2554: สัมภาษณ์)

4.1.2 ชอล์กมีความสำคัญมากในอดีต ใช้ในการร่างโครงสร้าง ลงบนไม้เป็นโครงสร้างสัดส่วนง่ายๆ เป็นการกำหนดระยะ การจัดวางองค์ประกอบของภาพในงานศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ การใช้ปากกาเมจิก หรือชอล์กขึ้นอยู่กับความถนัดของสล่าแต่ละคน

4.2 วัสดุร่างภาพในปัจจุบัน

- ปากกาเมจิกเป็นวัสดุที่นำใช้ในปัจจุบัน ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงได้ปากกาเคมีที่มีความทนทาน และสามารถเปียกน้ำได้

5. กระดาษทำแบบ

ภาพประกอบ 15 กระดาษทำแบบ

กระดาษทำแบบจะใช้กระดาษวาดรูป หรือกระดาษปกสีน้ำตาลในการร่างภาพทำแบบ เพราะกระดาษมีขนาดใหญ่เหมาะสำหรับการวางแบบที่มีขนาดใหญ่

6. กาวเพื่อต่อไม้ และอุดรอยแตก

เป็นวัสดุที่ใช้ในอุดรอยแตกของเนื้อไม้ใช้กับซี่เลื่อยอุดรอยแตกตามธรรมชาติไม้ให้รอยแตกนั้นแตกเพิ่มเติม รอยแตกจะทำให้งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เสียหาย และใช้ในการต่อไม้สำหรับเนื้อไม้มีเนื้อที่ไมพื่อในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

6.1 ในอดีตใช้กาวลาเท็กซ์ ใช้การติดต่อ และอุดรอยแตก แต่ต้องใช้เวลาในการรอให้กาวแห้ง จึงทำให้ใช้เวลาในการทำงานนาน การที่ปัจจุบันใช้กาวร้อนช่วยย่นระยะเวลาการทำงานลง

6.2 จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันกาวร้อน ถือเป็นวัสดุที่จำเป็นเพราะเป็นที่นิยมใช้กันแพร่หลายเกือบทุกกลุ่มผู้ผลิต เพื่อใช้ในการต่อไม้เมื่อไม่มีพื้นที่พื่อ และการอุดรอยแตกตามธรรมชาติของไม้ เพื่อรักษางานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไม่ให้เสียหาย

ภาพประกอบ 16 กาวร้อน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะสลักไม้มีทั้งเครื่องมือหนัก และเครื่องมือเบา เป็นเครื่องมือจำเพาะที่สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ต้องจัดหาหามาโดยเฉพาะ จากการสั่งทำเครื่องมือ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับความถนัดของสล่า เพราะสล่าแต่ละคนมีความถนัดในการใช้เครื่องมือที่ต่างกัน ในอดีตเครื่องมือไม้เครื่องมือมีไม่มากเท่าในขณะนี้ แต่ปัจจุบันมีเครื่องมือต่างๆ มากมาย โดยการพัฒนาทางเทคโนโลยีของเครื่องมือการแกะสลักไม้ สล่าจึงพัฒนาเทคนิค วิธีการในการแกะสลักให้มีความสอดคล้องกับเครื่องมือ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายรวดเร็ว ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในมีความสวยงามวิจิตร ทำให้เครื่องมือเหล่านี้มีความสำคัญยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน สล่าจะดูแลรักษาเครื่องมือของตนเป็นอย่างดี เพราะเป็นเครื่องมือทำมาหากิน นั้นบ่งบอกถึงเครื่องมือมีความสำคัญต่ออาชีพการแกะสลักไม้ และเงินรายได้ที่จะเลี้ยงชีพในสภาวะที่มีการแข่งขันทางการตลาดสูง และช่างแกะสลักที่พร้อมจะตัดราคาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

เครื่องมือแกะสลักศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ทั้ง เครื่องมือหนัก เครื่องมือเบา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการลงพื้นที่สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พอที่สรุปการใช้เครื่องมือในการแกะสลักไม้ได้ดังนี้

1. ส่ว เครื่องมือการแกะสลักไม้

ในขั้นตอนการสร้างสรรคศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้ออกมาสวยงาม ต้องเอาใจใส่ทุกขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ในการแกะสลักให้มีความพร้อมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในการแกะสลักงานชิ้นหนึ่งนั้น ต้องใช้ส่วค่อนข้างมาก ที่มีลักษณะต่างกัน ทั้งการถาก การขุด การเจาะ การฉลุ และการเก็บรายละเอียด การเลือกใช้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ องค์ความรู้ที่สั่งสมของสล่าที่จะเลือกใช้ส่วชนิดไหนในขั้นตอนนั้นๆ สล่าจะรู้ขั้นตอนต่างๆเป็นอย่างดี และเลือกใช้ส่วด้วยของสล่าเอง อาจไม่เหมือนสล่าคนอื่นก็อาจเป็นไปได้ ขึ้นอยู่กับความถนัดของสล่าคนนั้นๆ

ภาพประกอบ 17 ส่วประกอบด้วยหลายขนาด และส่วเครื่องมือสำหรับแกะ

การเลือกใช้ส่วขึ้นอยู่กับความถนัดของช่างและตามเนื้อที่ของส่วนที่แกะ ด้ามจับของจะเป็นไม้ เหล็กที่ทำส่วจะเป็นเหล็กกล้ามีคุณสมบัติแข็งและเหนียว ได้แก่ส่วหลากหลายขนาด ขนาดเล็ก ส่วฉาก ส่วซุด ส่วเล็บมือ และส่วขมวด ขนาดกลาง ส่วฉาก ส่วซุด ส่วเล็บมือ และส่วขมวด ขนาดใหญ่ ส่วฉาก ส่วซุด ส่วเล็บมือ และส่วขมวด

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับส่วที่มีหลายลักษณะหน้าที่ในการแกะสลัก มีขนาดแตกต่างกัน รวมถึงวิธีการใช้งานตามความเหมาะสมและชำนาญของส่ว ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้ดังนี้

1. ส่วเล็บมือจะมีลักษณะโค้ง มีหน้ากว้างที่กว้างมีลักษณะคล้ายเล็บมือ ดังนั้นจึงตั้งชื่อตามลักษณะที่เห็น ใช้เรียกง่ายๆเพื่อให้เข้าใจได้ทั่วกัน ส่วเล็บมือมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กเรียงไปถึงขนาดใหญ่

ภาพประกอบ 18 ส่วเล็บมือ

2. สี่ฉกจะมีลักษณะเป็นฉกปลายสี่จะมีลักษณะตัดหน้าตรง และตัดเฉียง มีหลายขนาดเพื่อให้เหมาะกับขนาดของตัวงาน และเหมาะกับการใช้งาน

ภาพประกอบ 19 สี่ฉก

3. สี่ขุดจะมีลักษณะโค้งเล็ก คล้ายตัวยู สล่่าบางคนก็เรียกว่าสี่ตัวยู จะมีหน้ากว้างหลายขนาดด้วยกัน เพื่อใช้ในพื้นี่เล็กใหญ่ต่างกัน

ภาพประกอบ 20 สี่ขุด

4. สี่ขมวดจะมีลักษณะเป็นมุมสามเหลี่ยม คล้ายตัววี แต่สล่่าบางคนก็เรียกว่าสี่ตัววี มีหลายขนาดเช่นกัน ตั้งแต่ขนาดหน้ากว้าง 1 นิ้ว จนถึงขนาดหน้ากว้าง 1 เซนติเมตร เพื่อใช้ในพื้นี่เล็ก และต้องการความละเอียดสูง

ภาพประกอบ 21 สี่ขมวด

สิ่ว เครื่องมือสำคัญมีหลากหลายลักษณะด้วยกัน สิ่วจากจะมีลักษณะเป็นฉาบปลาย สิ่วจะมีลักษณะตัดหน้าตรง สิ่วเล็บมือจะมีลักษณะโค้งกว้างคล้ายเล็บมือ สิ่วขุดจะมีลักษณะโค้ง เล็ก คล้ายตัวยู และสิ่วขมวดจะมีลักษณะเป็นมุมสามเหลี่ยม คล้ายตัววี

ดังนั้นสิ่วแต่ละชนิดจะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป หลากหลายหน้าที่ตามลักษณะหน้า ตัดของสิ่ว จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การของสล่าจะใช้สิ่วหน้าฉากก่อนเป็นหลักในขั้นแรกของการแกะสลัก การตัดตัวลาย คือ ให้ลายส่วนต่างๆ ปรากฏเป็นลายใหญ่ๆ เกิดโครงร่าง กำหนด สัดส่วน และองค์ประกอบของภาพโดยรวมก่อน แล้วใช้สิ่วขุด และสิ่วเล็บมือแกะลายตัว และใช้ สิ่วตัวเล็กตาม ให้ปรากฏลวดลายหรือรูปทรงให้มีความชัดเจนขึ้น เมื่อถึงขั้นที่จะแต่งลายให้อ่อน ซ้อยพริ้วไหวสวยงาม ต้องใช้สิ่วขมวดในการเก็บลายละเอียด ขนาดหน้ากว้างหรือ แคบของสิ่ว ดังกล่าวมีหลายขนาดตามที่สล่าสั่งทำขึ้นเฉพาะ เพื่อใช้ให้เหมาะสมกับงาน เหล็กที่นำมาทำสิ่ว ของสล่าสหกรณ์ฯ ใช้เหล็กกล้า เพราะมีคุณสมบัติแข็งและเหนียวทนทานต่อแรงกระแทก และ ไม่เป็นสนิมง่าย

สิ่วที่สล่าภายในสหกรณ์ฯใช้สั่งทำจาก หมู่บ้านที่ทำสิ่วกันตั้งแต่บรรพบุรุษเพื่อป้อนให้สล่าภายในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีนับหลายร้อยคน หมู่บ้านป่าอ้อย เป็นชุมชนที่ทำสิ่วกันหลาย คราวเรือน สิ่วจากบ้านป่าอ้อยมีชื่อเสียงที่สุด เป็นที่ต้องการของช่างแกะสลักไม้ทั่วทั้งจังหวัด เชียงใหม่

การดูแลรักษาสิ่วให้คม และพร้อมในการแกะสลักอยู่เสมอ ด้วยการรักษา และจัดเก็บ ให้เป็นระเบียบ และที่สำคัญการลับจะช่วยยืดอายุการใช้งานของสิ่วได้หลาย 10 ปี สล่าที่ดีต้อง ดูแลเครื่องมือหากินของตนเอง

2. หินลับ

การดูแลรักษาสิ่วให้มีประสิทธิภาพในการแกะสลักอยู่เสมอ ทำให้สะดวกสบายขณะ แกะสลัก และไม่มีผลกระทบต่อการทำงาน ถ้าเกิดสิ่วไม่มีประสิทธิภาพอาจทำให้งาน เสียหาย หรือไม่สมบูรณ์ตามความต้องการของสล่าในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะสิ่วเป็นเครื่องมือสำคัญประจำตัวสล่าในการทำมาหากิน

จากการลงพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยพบว่าสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการ ดูแลรักษาเครื่องมือสิ่วดังนี้

เริ่มแรกสล่ามีวิธีการดูแลรักษาด้วยการจัดเก็บให้เรียบร้อยเมื่อใช้งานเสร็จในทุกครั้ง การจัดเก็บจะทำให้ปลายคมสิ่วมากระทบกันให้เกิดความทื่อ และหยิบใช้งานอย่างสะดวกสบาย และอีกหนึ่งวิธีที่มีความสำคัญในการดูแลรักษาช่วยยืดอายุการใช้งานของสิ่วได้ คือ การลับให้สิ่ว มีความคมอยู่เสมอ และเพื่อให้พร้อมในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความคมของสิ่วส่งผลต่อ ความสมบูรณ์สวยงามของชิ้นงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

การลับสิ่วมีข้อดีอีกข้อหนึ่งคือ สิ่วจะไม่มีสนิมที่จะทำให้เหล็กของสิ่วสึกกร่อนอายุการใช้งานของสิ่วก็จะสั้นลง

การลับสีวของส่านั้น ผู้วิจัยพบขั้นตอนในการลับ 2 ขั้นตอน ด้วยหินลับ 2 ชนิดด้วยกัน

2.1 หินลับเกล็ดเพชร ใช้สำหรับลับสีวในขั้นตอนแรกในการลับสีว ช่างจะลับสีว
กันเอง ด้วยหินลับเกล็ดเพชร ที่มีสีดำค่อนข้างคุ่นตา มีเนื้อที่หยาบลับเนื้อของเหล็กที่ที่ออกมา
และใช้น้ำเป็นตัวทำให้เกิดความเย็นลดความร้อน

ภาพประกอบ 22 หินลับเกล็ดเพชร

2.2 หินลับหินปูน ใช้สำหรับขั้นตอนที่ 2 เนื้อละเอียดกว่าหินเกล็ดเพชร เพื่อให้สีว
เกิดความคมและเรียบยิ่งขึ้น เพราะหินปูนมีเนื้อที่ละเอียด หินปูนก้อนเล็กใช้สำหรับสีวที่มีมุมหลิบ
ที่ยากต่อการเข้าถึง ที่เห็นเป็นร่องรอยการลับที่เป็นร่องลึกที่ปรากฏในภาพหินปูน คือ ร่องรอย
การลับสีวซุด และสีวขมวด ถือเป็นเคล็ดลับของการลับสีวของสหกรณ์

ภาพประกอบ 23 หินลับหินปูน

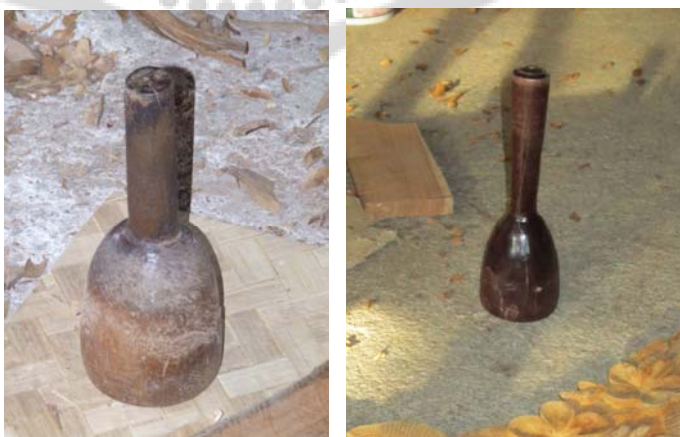
การลับสีวมีวิธีการลับที่ต้องฝึกฝน เพราะถ้าลับไม่ดีจะทำให้ความคมของสีวหายไป
และเนื้อเหล็กจะสึกหรอ ต้องใช้การสังฆสมประสพการณ์ องค์ความรู้นี้ต้องใช้การฝึกฝนให้เกิด
ความชำนาญ

ส่วที่มีคุณภาพก็ขึ้นอยู่กับวิธีลับที่ดี ถ้าลับไม่ดีความคมก็จะเสียไป แล้วประสิทธิภาพในการแกะสลักก็จะไม่สมบูรณ์อาจทำให้ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เสียหาย และไม่สมบูรณ์ตามความต้องการของส่ว และที่สำคัญอาจทำให้เนื้อไม้เสียไปด้วย และที่จะเสียหายไปมากกว่านั้นคืออาจเสียไม้ทั้งท่อนไปเลยก็เป็นได้ งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ดีก็ต้องมีเครื่องมือที่มีคุณภาพและส่วที่มีการสั่งสมประสบการณ์ ความชำนาญในการแกะสลักไม้ ดังนั้นงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะออกมาสวยงามวิจิตรประณีตก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของส่วด้วยเช่นกัน

3. ค้อนไม้ ค้อนเหล็ก

ค้อนเป็นอุปกรณ์ใช้ตอกส่วในการแกะสลัก ค้อนสำหรับตอกส่วแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีอยู่ 2 ชนิด คือค้อนไม้ และค้อนเหล็ก ค้อนก็เป็นเครื่องมือประจำตัวส่วอีกอย่างหนึ่งที่ส่วต้องมีประจำตัวทุกคน เพราะความชำนาญในการใช้ การควบคุมน้ำหนักของค้อน ส่วแต่ละคนจะใช้ค้อนจนเกิดความเคยชิน จนรู้น้ำหนักในการตอกเป็นอย่างดี และสามารถกำหนดน้ำหนักในการตอกส่วสร้างศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ได้อย่างเหมาะสม รู้น้ำหนักต้นลึกว่าต้องใช้แรงประมาณเท่าไร

ป่าทองพูน มณีสอน ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับค้อนประจำตัวของป่าทองพูนว่า “ป่ารักค้อนนี้มากเพราะค้อนนี้ ถึงมีข้าวกิน ส่งลูกเรียนจบ ก็เพราะค้อนนี้ ครั้งหนึ่งมีฝรั่งมาเห็นก็ขอซื้อค้อนนี้แต่ป่าไม่ขาย เพราะค้อนนี้เป็นเครื่องมือทำมาหากินอยู่กับป่ามานานหลายสิบปี” (ทองพูน มณีสอน. 2454: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 24 ค้อนสำหรับตอกส่ว

ค้อนไม้ตอกส่ว มีขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ค้อนทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้แดง ไม้ชิงชัน เป็นไม้เช่นเดียวกับด้ามจับของส่ว ทำให้เวลาตอกเสียงจะไม่ดังรบกวนเท่าไร หัวค้อน มีลักษณะคล้าย ตลุมพุกเล็กๆ ด้ามจับเป็นทรงกระบอกขนาดพอเหมาะกะกับมือจับ เหตุที่ใช้ไม้ทำเป็นค้อน เพราะจะมีน้ำหนักเบา ทำให้เบาแรงขณะแกะสลักสามารถควบคุมน้ำหนักการตอก ยังช่วยรักษาส่ว และด้ามจับช่วยยืดอายุการใช้งานของส่วให้ยาวนานขึ้น

ค้อนที่ใช้เป็นค้อนไม้มีหลายขนาด ขนาดใหญ่ใช้เมื่อต้องการใช้แรงมาก เช่นการแกะขึ้นโครง การเซาะร่องลึก การเจาะฉลุ ค้อนเล็กใช้เมื่อต้องการแรงน้อย เช่น เก็บส่วนพื้นที่โค้งมน เวลาเก็บรายละเอียดสร้างลวดลาย ให้สวยงามรวดเร็ว ละเอียดประณีต

การใช้ค้อนให้เหมาะสมกับความอ่อนของเนื้อไม้ ค้อนไม้เล็กเหมาะสำหรับใช้แกะไม้มะขาม ไม้ที่มีเนื้ออ่อนแกะง่าย

ภาพประกอบ 25 ค้อนเหล็กตอกส่ว ขนาดเล็ก และขนาดใหญ่

ค้อนเหล็กตอกส่ว มีทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ จะใช้ในขั้นตอนแรกๆ ในการแกะผิวเปลือกไม้ ในการขึ้นโครงสร้างขั้นตอนแรก จะช่วยทุ่นเวลา การเจาะช่องให้ทะลุ

การใช้ค้อนเหล็กเพื่อเพิ่มน้ำหนักในการเจาะได้ง่ายกว่าค้อนไม้ที่น้ำหนักเบากว่า การใช้ค้อนเหล็กเสียงจะดังมาก และจะทำให้ด้ามจับส่วชำรุดได้ง่ายและสามารถแตกได้

สล่าภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ บอกให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ "การใช้ค้อนไม้ เพื่อรักษาด้ามจับของส่ว เพื่อยืดอายุการใช้งานของส่ว และเมื่อใช้ค้อนไม้ทำให้น้ำหนักในการแกะ มีความสม่ำเสมอมากกว่า ค้อนเหล็ก การใช้ค้อนไม้ในการแกะจะไม่ทำให้มีเสียงดังมากนัก"

ดังนั้นการใช้ค้อนขึ้นอยู่กับความถนัดของสล่า ทั้งค้อนไม้ และค้อนเหล็ก ส่วนใหญ่สล่าถนัดใช้ค้อนไม้เพราะกำหนดน้ำหนักมือได้ง่ายกว่า สามารถควบคุมน้ำหนักในการแกะสลักได้ง่าย ค้อนไม้ น้ำหนักจะเบา เสียงไม่ดัง เมื่อกระทบกับด้ามจับส่ว และมีความหนืดของค้อนไม้กับปลายด้ามจับของส่ว จะทำให้ปลายด้ามจับของส่วชำรุดน้อยกว่า และช่วยยืดอายุการใช้งานของส่วได้หลายสิบปี

4. เครื่องขัด

ในอดีตส่วจะใช้กระดาษทรายในการขัดเส้นไม้ แต่ต่อมา ส่วก็คิดค้นวิธีใหม่ในการขัดไม้ที่ได้ผลและรวดเร็ว และยังเพิ่มความแข็ง ของเนื้อไม้ได้ในครั้งเดียว คือ การเผาไหม้ด้วยเครื่องเป่าไฟที่ใช้แก๊ส ไฟจะเผาเส้นไม้ให้ไหม้ไฟไป พร้อมกับทำให้ผิวไม้มีความมันเงา ดุมีชีวิตชีวา เพิ่มความแข็งให้กับไม้ และประโยชน์ที่ได้รับอีกประการหนึ่งก็คือ ป้องกันแมลงกัดกินเนื้อไม้ เป็นการรักษาสภาพงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไปในตัว และสามารถยืดอายุของผลงานให้มีความทนทานมากขึ้น

เมื่อแก๊สเป็นทรัพยากรสิ้นเปลือง และมีราคาแพงขึ้น ส่วก็ได้คิดค้นหนทางใหม่ เพื่อช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายลง จากค่าแก๊สเปลี่ยนมาใช้เครื่องขัดไฟฟ้า

ดังนั้นในปัจจุบันส่วาสหกรณ์ก็ใช้เครื่องขัดไฟฟ้า จากนั้นเป็นต้นมาการใช้เครื่องขัดก็มีความสะดวก รวดเร็ว ลดต้นทุนการผลิตทำให้ได้กำไรเพิ่มขึ้น การขัดด้วยเครื่องขัดต้องขัด 2-3 รอบในขั้นตอนแรกขัดเส้นที่มีขนาดใหญ่เสียก่อน ขั้นตอนที่สองขัดตามซอกหลืบเล็กๆ และขัดด้วยมือในซอกหลืบที่เล็กๆลงไป

ขั้นตอนที่สามขัดด้วยเครื่องอีกรอบให้ละเอียดขึ้น โดยการเปลี่ยนหัวขัดที่มีความละเอียดสูง เมื่อขัดด้วยเครื่องเสร็จ จึงลงมือขัดด้วยกระดาษทรายอีกครั้ง เก็บรายละเอียด ทำความสะอาด เตรียมพร้อมในขั้นตอนลงสี หรือเคลือบเงาต่อไป

ภาพประกอบ 26 เครื่องขัดเนื้อไม้

5. ไม้รองกระแทก ขวาน

ภาพประกอบ 27 ไม้รองกระแทก ขวาน

ใช้ในการรองกระแทก เพราะไม่มีรูปทรงที่ต่างกัน ไม้บางท่อนไม่สามารถตั้งตรงได้ หรือมีขนาดเล็ก ต้องใช้ไม้รองกระแทกจากพื้น เพื่อให้ไม้ไม่ชำรุด

ขวานเพื่อตัดไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออก และปรับรูปทรงให้เหมาะสม

6. เครื่องมือเหล็ก ประกอบด้วย เลื่อย เลื่อยไฟฟ้า สว่าน ขวาน กบไสไม้

เมื่อก่อนในอดีตมีแต่เลื่อยมือธรรมดา ปัจจุบันมีอุปกรณ์และเครื่องมือมากมายที่อำนวยความสะดวกให้กับสล่ามากมาย เป็นอุปกรณ์ตกแต่งไม้ให้มีรูปทรง และขนาดตามต้องการ สล่าคนใดมีปัจจัยพอที่จะซื้อเครื่องมือต่างๆ มากน้อยแต่ภายในกลุ่มก็ช่วยกัน เอื้อเพื่อต่อกันใครมีใครไม่มีก็แบ่งปันกันใช้ได้

เรื่อนี้สหกรณ์ฯได้รับความอนุเคราะห์สว่านมา 4 ตัว จาก อบต. ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง เพื่อใช้ในสหกรณ์ฯถือเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญ ในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมแกะสลัก

คุณประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ การอนุเคราะห์อุปกรณ์ต่างๆจากอบต. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ว่า “จะให้การสนับสนุนเป็นอุปกรณ์เท่านั้นจะสนับสนุนทางด้านเงินช่วยเหลือมิได้ เพราะผิดระเบียบการบริหารของ อบต. จึงได้อุปกรณ์สว่านมา 4 ตัวในรอบหลายปี ส่วนมาก อบต. จะสนับสนุนกลุ่มหัตถกรรม มากกว่าสนับสนุนสหกรณ์ที่เป็นนิติบุคคล” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 28 เลื่อย เลื่อยไฟฟ้า สว่าน ขวาน กบไสไม้

1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์

ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จำเป็นต้องอาศัยการสังสรรค์ความรู้ และประสบการณ์ในการแกะสลัก สล่ำหรือช่าง ต้องมีความรู้ทางด้านเทคนิควิธีการในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ดังที่ วิจิตร ไชยวิชิต อธิบายลักษณะงานช่างแกะสลัก ว่า

...เป็นงานศิลปกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า งานช่างแกะสลักไม้ เป็นงานช่างฝีมือซึ่งต้องใช้ความชำนาญเฉพาะตัวจะต้องใช้ความประณีต โดยช่างจะต้องถ่ายทอดรูปแบบและลวดลายลงบนวัสดุ ด้วยการใช้สิ่วที่ทำจากโลหะเหล็กกล้าที่แข็ง และเหนียวทำให้เกิดความคมด้วยการตีการเจียรและตกแต่งให้เป็นสิ่วหน้าตรง หน้าโค้งขนาดต่างๆ และค้อนไม้เป็นเครื่องมือในการแกะสลัก สามารถสื่อความรู้สึกได้ด้วยการสัมผัสด้วยมือและด้วยสายตา ซึ่งต้องอาศัยการใช้เครื่องมือเป็น ซึ่งการแกะสลักให้ได้ดีนั้นจะต้องเข้าใจลักษณะลวดลายต่าง ๆ ดีพอ สามารถเขียนลวดลายต่าง ๆ ได้และต้องรู้จักการใช้สิ่วและค้อนลักษณะงานช่างแกะสลักแต่ละชั้นไม่แตกต่างกันที่วิธีการทำงาน แต่แตกต่างกันที่ลักษณะของผลงานแต่ละชั้นนั้น เช่น การแกะสลักพระพุทธรูปก็เห็นว่าเป็นลักษณะของแกะสลักแบบประติมากรรมลอยตัว... (วิจิตร ไชยวิชิต. 2536: 171-177)

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เป็นงานประติมากรรม (Sculpture) ที่มีความวิจิตรประณีตที่ถ่ายทอด 3 ลักษณะ ได้แก่

1. แกะสลักเป็นภาพนูนต่ำ (Bass Relief) ภาพที่มีความนูนแต่ไม่สูงจึงเรียกว่า ภาพสลักนูนต่ำ และไล่ความลึกลงในแต่ละชั้น ซึ่งต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น ช้าง ม้า เสือ กระต่าย กิณีรี ปลา นกยูง ภาพชลบท วิถีชีวิต ป้ายต่างๆ หน้ากาก นักชั้ตร มังกร เทพเจ้าแม่กวนอิม และภาพพระบรมฉายาลักษณ์ราชกาลที่ 9

2. แกะสลักเป็นภาพนูนสูง (High Relief) มักสลักภาพซ้อนๆ กัน หรือทับกันเป็นชั้นๆ ตัวภาพจะนูนสูงยื่นออกมาครั้งซึกสิ่งต่างๆ มีความนูนชัดเด่นขึ้นมา เช่น หนุ่มาน สุวรรณมัจฉา ช้าง และโขลงช้าง

3. แกะสลักเป็นภาพลอยตัว (Round Relief) สามารถมองดูภาพแกะสลักได้รอบตัว ยกตัวอย่างเช่น การแกะสลักองค์พระพุทธรูป สัตว์ทั้งตัว กิณีรี นก ช้าง และพระพิฆเนตร

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีกระบวนการและขั้นตอนการทำงานที่ต้องพิถีพิถันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อมในการแกะสลัก การจัดเตรียมลิวให้มีความคมเหมาะสำหรับการแกะสลัก การวางแผนการแกะสลักใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ในการวางองค์ประกอบภาพของผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แกะสลักโดยเริ่มจากการแกะโครงร่าง (Out Line) ด้วยกระบวนการทางลบ สล้าจะต้องคิดกลับด้านจากการป้้นกระบวนการทางบวก การจัดวางมิติของผลงาน การแกะรูปทรงให้มองเห็นเป็นภาพโดยรวม ขั้นตอนต่อมาคือแกะให้เห็นเป็นภาพให้มีองค์ประกอบ การเก็บรายละเอียด การขัดไม้ ให้ไม่มีเสี้ยน และถ้ามีการทำสีต้องเตรียมพื้นผิวไม้ให้เหมาะสำหรับลงสี หรือเคลือบเงาผลงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้มีความสวยงาม

จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้หลากหลายประเภทด้วยกัน มีกระบวนการขั้นตอนการแกะสลักไม้ ดังนี้

จากการศึกษาผู้วิจัยพอสรุปประเภทงานแกะสลักของสหกรณ์ได้ 10 รูปแบบ

1. ช้างนูนต่ำ
2. ช้างนูนสูง
3. ม้า
4. ปลา ปลาทอง
5. ป้ายอวยพร
6. วิถีชีวิตชนบท
7. ตัวละครในวรรณคดี
8. เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์
9. พระพุทธรูป
10. อื่นๆ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย

ดังนั้นทั้ง 10 รูปแบบ ดังกล่าวครอบคลุมประเภทงานที่สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ได้สร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประณีตศิลป์ สร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อนสะท้อนสภาพสังคมการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดงถึงสภาพจิตใจของสมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสรรค์งานให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และวัฒนธรรม ทั้งด้านรูปแบบดั้งเดิม และรูปแบบพัฒนา ลวดลายส่วนใหญ่นำเอามาจากธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น ต้นไม้ สัตว์ มนุษย์ ซึ่งรูปแบบก็ได้จากท่าทางอิริยาบถ การเคลื่อนไหวของสัตว์ต่างๆ วิถีชีวิต การดำรงชีวิต ตัวละครในป่าหิมพานต์ รวมถึงความเชื่อและแรงศรัทธาทางศาสนาพุทธ สหกรณ์ได้สร้างสรรค์รูปแบบมากมายโดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาการแกะสลักไม้จากบรรพบุรุษสู่ สล่าในปัจจุบัน และนำภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ที่สืบทอดมานำไปพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากการศึกษาวิจัยผู้วิจัย โดยการสังเกตพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้พัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ใหม่ ๆ อย่างมากมาย

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟัง เกี่ยวกับรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม่ว่า “การผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ทำมาทั้งหมดมีหลายประเภท มีช้าง ม้า กระจ่าง สัตว์นำโชคต่างๆ มังกร เสือ สิงโต นก นกยูง ตัวละครไทย และตัวละครในป่าหิมพานต์ กิณรี สุวรรณมัจฉา หนุมาน จำพวกโต๊ะ ก็มี รูปแกะสลักที่เป็นวิถีชีวิตชนบท ป่า ที่ถูกพัฒนาขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของสล่า” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ด้วยตัวแปรทางสังคมในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบดั้งเดิมที่ลดความนิยมลงไป สล่าภายในสหกรณ์ฯ จึงต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนารูปแบบใหม่มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและสังคมสมัยใหม่ ด้วยภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่สั่งสม และใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับศึกษาความต้องการของตลาด ซึ่งรวมถึงตลาดการท่องเที่ยวที่ภาครัฐได้ให้การสนับสนุน ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป มาพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขึ้นมาใหม่ บ้างเป็นงานศิลปะ บ้างเป็นงานที่มีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย เป็นการเพิ่มคุณค่าความน่าสนใจให้กับตัวสินค้า หรือศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อตรงตามความต้องการของผู้บริโภค หรือลูกค้า ด้วยความฉลาดของสล่าจึงทำให้ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีความนิยมขึ้นมาอีกครั้ง

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง สรุปได้เป็นลักษณะความสัมพันธ์ดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
2. รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
3. รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ ที่สหกรณ์ฯ สร้างขึ้น ทุกรูปแบบได้ถูกพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิมที่มีมานั้น ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิวัฒนาการทางการเปลี่ยนแปลง ตามรสนิยม ความต้องการ และความคิดสร้างสรรค์ของ สภาวะสังคม ตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงจุดประสงค์การสร้างสรรค เพื่อถ่ายทอดคุณค่า ความงามทางศิลปะ แสดงอารมณ์ของผู้สร้างที่มีคุณค่าความงามทางจิตใจ สะท้อนคุณค่าความงามทางสังคมล้ำหนา และเพื่อตอบสนองความสะอาดสบาย

สละถนอม เล่าให้ผู้วิจัย ฟังเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ว่า “งานแกะไม้ของเชียงใหม่ แตกต่างจากของที่อื่นในเรื่องรูปแบบ และเอกลักษณ์ มีความแตกต่างจากที่อื่นๆ ในเรื่องรายละเอียดที่นี้จะมีความละเอียดสูง เป็นรูปแบบของภูมิปัญญาพื้นบ้าน งานทางภาคเหนือจะมีความละเอียดอ่อนกว่าภาคอื่น (ถนอม. 2551: สัมภาษณ์)

1. รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

การสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ได้สังเกตความงามสุนทรีย์จากธรรมชาติ แล้วใช้การลอกเลียนแบบจากธรรมชาติ การถ่ายทอดความสวยงามของธรรมชาติที่ผู้สร้างได้สัมผัสจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบตัวแล้วนำความรู้สึคนั้น ๆ มาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีความสวยงามน่าอัศจรรย์

ความงามที่ธรรมชาติรังสรรค์ขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถที่จะสร้างสิ่งใดมาเทียบเคียงได้ มนุษย์เพียงได้แต่เก็บภาพความทรงจำ บันทึกเป็นภาพความทรงจำนำมาถ่ายทอด โดยการลอกเลียนแบบจากธรรมชาติ เป็นแรงบันดาลใจ แนวคิดการสร้างงานศิลปะ ในช่วงแรกเริ่มในการสร้างสรรคงานศิลปะ เป็นการถ่ายทอดความงามตามที่ตามองเห็นออกมาเป็นงานศิลปะ ยกตัวอย่างเช่น ภาพสัตว์ ภาพคน ภาพต้นไม้ป่าเขา ภาพแม่น้ำลำธาร ภาพทะเล ในแต่ละภาพมีความสวยงามแฝงอยู่ด้วยตัวเอง ขึ้นอยู่กับศิลปินผู้สร้างว่าต้องการถ่ายทอดนำเสนอส่วนใดเป็นสำคัญ การถ่ายทอดนั้นอาจนำมาแสดงทั้งหมด หรือตัดทอนเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อเน้นส่วนที่สำคัญ หรือเพิ่มคุณค่าให้กับส่วนที่ต้องการนำเสนอให้เป็นจุดเด่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ และการเลือกสรรของศิลปินผู้สร้าง ที่ต้องการจะถ่ายทอดความงามผ่านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และผู้บริโภค การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการพัฒนารูปแบบของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีการพัฒนา

ตามยุคสมัย และรสนิยมที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภค สล่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ที่สั่งสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ มาพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และรสนิยมของผู้บริโภคได้อย่างน่าสนใจ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติแบบดั้งเดิม และรูปแบบที่พัฒนาแล้ว

2. รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต

2.1 วิถีชีวิต

ภาพวิถีชีวิตเป็นการสะท้อนภาพความเป็นจริงในอดีตของชาวไทยที่มีความอบอุ่นอยู่กับแบบพึ่งพาอาศัยกัน เอื้อเพื่อต่อกัน ปรากฏเป็นคุณค่าทางใจ รวมถึงคุณค่าทางสังคมในการทำเกษตรกรรม ภาพที่ปรากฏจะเป็นเรื่องราวการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนชนบทในท้องถิ่นไทย การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในชุมชนอย่างสงบสุขที่ถ่ายทอดผ่านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีคุณค่าความงามทางศิลปะ เป็นรูปแบบดั้งเดิมซึ่งมีการแกะสลักศิลปหัตถกรรมภาพวิถีชีวิตมานานหลายสิบปีมาแล้วเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์การดำรงวิถีชีวิตของชาวบ้านชนบทท้องถิ่นไทย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพวิถีชีวิตชนบท เป็นรูปแบบดั้งเดิมของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ที่มีการแกะสลักกันมาอย่างยาวนาน และได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบัน เป็นประติมากรรมภาพหุ่นต่ำ ภาพวิถีชีวิตชนบท จัดวางองค์ประกอบของภาพ ที่สอดแทรกเรื่องราวการดำรงชีวิตของชาวชนบท โดยใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ของสล่าที่สั่งสมมานับหลายสิบปี

2.2 ป้ายตัวอักษร

ป้ายตัวอักษรเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ถูกพัฒนาขึ้นให้มีความทันสมัยกับสังคมปัจจุบัน ด้วยความคิดของสล่าในการเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายน่าสนใจ เพิ่มประโยชน์ใช้สอยให้กับตัวงาน ให้มีคุณค่าความงามควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ต้องการได้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด สล่าจึงพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบดั้งเดิม มาเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบพัฒนาป้ายตัวอักษร ซึ่งผู้วิจัยสามารถแบ่งจำพวกได้ดังนี้ 1. ป้ายมงคล 2. ป้ายอวยพร 3. ป้ายต้อนรับ 4. ป้ายบ้านเลขที่ 5. ป้ายคำเตือน

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมตามสังคมที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา ให้มีความทันสมัยกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2.3 เฟอร์นิเจอร์

เฟอร์นิเจอร์ที่ไม่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากหลายรูปแบบด้วยกัน จากรูปแบบดั้งเดิมที่มีการทำกันมาอย่างช้านานแล้ว

สล่าทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ การสืบทอดการสร้างสรรค์ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เฟอร์นิเจอร์ว่า “เริ่มแกะจากการสืบทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ศึกษามาตั้งแต่อายุ 15 ปี เรียนจบมศ.3 เคยทำงานที่โรงพยาบาลสวนดอก แต่หันมาทำแกะสลัก เพราะได้เงินมากกว่า และในช่วงนั้นการแกะสลักกำลังได้รับความนิยม สมัยรุ่นพ่อแม่ งานแกะส่วนใหญ่เป็นช่างเต็มตัว ป่า ที่ได้รับความนิยมมาก และยังมีโซฟา โต๊ะอาหาร และนิยมแกะสลักไม้เป็นช่างตัวใหญ่ๆ” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

การพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ในศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เฟอร์นิเจอร์ โดยการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยมากกว่าเป็นเฟอร์นิเจอร์ธรรมดาเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปมาดังนี้ โต๊ะอาหารพร้อมเก้าอี้, โต๊ะตู้

2.4 เครื่องประดับตกแต่ง โคมไฟ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่พัฒนาขึ้น เพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นการพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลายและยังเป็นการนำไม้ที่เหลือใช้จากการแกะสลักศิลปหัตถกรรม หรือไม้ที่ไม่มีประโยชน์ปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ ไม่มีค่า นำมาทำเป็นโคมไฟ ทั้งโคมไฟภายใน และ โคมไฟภายนอกอาคาร

มือไม้ว่างสบู่ เป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ตกแต่งภายในร้าน ให้มีความสุนทรีย์ให้เหมาะการผ่อนคลายอารมณ์ ทำให้มีรีนรมย์ สบายทั้งกายและใจพร้อมกัน ด้วยการรับรู้ทางการมองเห็นเครื่องตกแต่งภายในด้วยศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ได้จากธรรมชาติ จะทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกดีเหมือนเข้าไปใกล้กับธรรมชาติทำให้ความรู้สึกสบายมากขึ้น

กรอบรูป เป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านที่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน เหมาะสำหรับให้เป็นของขวัญ แก่ผู้รับที่จะนำไปใส่รูปครอบครัวเพื่อตกแต่งบ้าน

2.5 ของที่ระลึก

เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการมาท่องเที่ยวภายในจังหวัดเชียงใหม่ และนำไปเป็นของที่ระลึก ให้ระลึกคิดถึงกัน ของที่ระลึกได้ถูกพัฒนาขึ้นตามการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด การพัฒนารูปแบบมีมากมาย และที่ได้รับความนิยมตอนนี้มีดังนี้ คือกล่องไม้

กล่องไม้มีขายรูปแบบมีทั้งฝา และไม่มีฝา กล่องหลายชั้น เป็นของที่ระลึกให้กับคนทุกเพศทุกวัยได้ เป็นของที่ระลึกที่สามารถใช้ประโยชน์ใช้สอยได้

ดังนั้นการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ตามความต้องการของตลาด และผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ยังคงเอกลักษณ์ของงานแกะสลักไม้ของชาวล้านนาที่มีความละเอียดประณีตสวยงาม ด้วยภูมิปัญญา และประสบการณ์ของสล่าที่ยังคงสืบทอดองค์ความรู้ ฝีมือ และการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้อยู่คู่ชาติพันธุ์ล้านนา

3. รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3.1 พระพุทธรูป

การแกะสลักศิลปหัตถกรรมไม้พระพุทธรูปมีกันมาอย่างช้านาน ด้วยในอดีตกาลชนชาวไทยสร้างงานศิลปะเพื่อตอบสนองต่อศาสนา ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปศาสนาที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจชาวพุทธ ให้ดำรงตน สร้างประพฤติดตนให้อยู่ในจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม

3.2 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์

เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ถูกพัฒนารูปแบบใหม่ขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในยุคสมัยปัจจุบันที่มีความต้องการสิ่งที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพราะสังคมสมัยปัจจุบันที่ต้องการสิ่งปกป้องคุ้มครองทางด้านจิตใจ จึงกำเนิดความเชื่อที่ว่า ควรนำรูปภาพหรือรูปเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ ที่ตนนับถือมาบูชา เพื่อให้เกิดสิริมงคลเสริมดวงของตนและครอบครัว

เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นภูมิปัญญาทางความเชื่อที่แฝงด้วยกุศโลบายที่แยบยล ของบรรพบุรุษชนชาวไทยที่ยังคงสืบทอดถึงความสวยงาม และคุณค่าทางจิตใจที่แฝงอยู่ ให้สืบสานต่อไปชั่วลูกชั่วหลานไทยสืบไป

3.3 ตัวละครในวรรณคดี

ความคิดสร้างสรรค์ในการนำตัวละครในวรรณคดีไทย หรือตัวละครในป่าหิมพานต์ มาสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จัดวางองค์ประกอบศิลป์ ถ่ายทอดเรื่องราวจินตนาการออกมาเป็นการแกะสลักไม้ เป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด ประณีต และชำนาญด้านการแกะสลักไม้ และสล่าผู้แกะสลักจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับลายไทย และวรรณคดีไทย ทั้งในรูปแบบประติมากรรม หนุนต่ำ หนุนสูง และลอยตัว

เรื่องราวที่นำมาสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในรูปแบบดั้งเดิม จะมีจุดเด่นเป็นตัวละครในวรรณคดี ตามเรื่องราวที่หยิบยก เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ป่าหิมพานต์ ผลงานส่วนใหญ่เป็นภาพ กิณรี หนุมาน สุวรรณมัจฉา มักริผล สิงห์ และสัตว์หิมพานต์

3.4 สัตว์มงคล

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพสัตว์มงคลมีการแกะสลักกันมานานแล้ว แต่ในอดีตไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่าไร แต่ปัจจุบันสัตว์มงคลได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายทั่วประเทศ ด้วยปัจจุบันมนุษย์มีความสนใจ ใส่ใจในเรื่องความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นอย่างมากด้วยความเชื่อเกี่ยวกับ ดวง ราศี และฮวงจุ้ย การนำรูปภาพ หรืองานประติมากรรมสัตว์มงคลมาประดับบ้าน ร้านค้า เพื่อเป็นการเสริมดวงให้มีความรุ่งโรจน์ มีอำนาจวาสนา พันธุ์อุปสรรคประสบความสำเร็จในกิจการ หน้าที่ การค้าขาย การทำธุรกิจ ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภาพสัตว์มงคลในยุคปัจจุบันได้รับความนิยม และการตอบรับจากสังคมเป็นอย่างดี สังเกตได้จากมีการแกะสลักภาพสัตว์มงคลกันอย่างมาก และมียอดขายที่สูงทุกๆ เดือนตลอดปี

ภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้ถูกส่งสมองค์ความรู้มาหลายรุ่น จากการสืบทอดองค์ความรู้ที่มีรูปแบบเดิมและมีรูปแบบที่พัฒนาตามสังคมนตรีการแข่งขันทางการตลาด ที่ต้องการความสะดวกรวดเร็วในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยการพัฒนาทางเทคโนโลยีทางด้านวัสดุ อุปกรณ์ในการแกะสลักไม้ ที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้กับสล่าในการสร้างสรรค์ผลงานช่วยย่นระยะเวลาในกระบวนการขั้นตอนที่ยุ่งยากลง ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีขั้นตอน ดังนี้

1. ช่างหนูตำ

การแกะสลักช่างหนูตำ จะใช้ไม้แผ่นขนาดยาวประมาณ 1 เมตร กว้างประมาณ 50 เซนติเมตร หนาประมาณ 2 นิ้ว

เมื่อเตรียมแผ่นไม้ และ ลีวอุปกรณ์ในการแกะสลักเรียบร้อยแล้ว มีกระบวนการสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา สรุปเป็นข้อได้ดังต่อไปนี้

1. ร่างภาพช่างเป็นโคลงลงบนแผ่นไม้ที่เตรียมไว้ การร่างสล่าจะใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ของสล่าเอง โดยไม่มีการร่างภาพต้นแบบไว้ก่อน ทั้งหมดเกิดจากการร่างสด โดยไม่ต้องใช้ต้นแบบอีกแล้ว เพราะสล่าทุกคนมีประสบการณ์เชี่ยวชาญมาหลายสิบปี ภาพช่างทุกลีสล่าอยู่ในสมองของสล่าแล้วถ่ายทอดออกมาลงบนแผ่นไม้

ในงานแกะสลักภาพช่างหนูตำ ส่วนใหญ่จะเป็นภาพโคลงช่างประกอบกันหลายเชือก บ้างภาพอาจจะมีมากเป็น 10 เชือก มีทั้งช่างตัวผู้ที่เป็นจำฝูง ช่างพัง ช่างพาย และลูกช่างตัวน้อย ปรากฏอยู่ในภาพ เมื่อร่างภาพเสร็จแล้วจะเริ่มขั้นตอนต่อไป

2. ใช้ลิวจากตอกลงในแนวตั้ง ตามโครงร่าง ของช่างทุกตัว แล้วจะกำหนดส่วนที่ต้องฉลุเอาไว้ เพื่อขั้นตอนในการฉลุ

ภาพประกอบ 29 ขั้นตอนที่ 2

3. ขั้นตอนการฉลุ เมื่อกำหนดจุดที่ต้องฉลุไม้ออกแล้ว ใช้สิ่วฉากตอกไม้ให้ทะลุ เพื่อให้ใบเลื่อยเข้าไปทำการฉลุได้ เมื่อฉลุได้หมดทุกส่วนแล้ว ก็เตรียมสิ่วเล็บมือ และสิ่วขุดในขั้นตอนต่อไป

ภาพประกอบ 30 ขั้นตอนที่ 3

4. แกะชั้นโครงร่างภาพช้างให้เป็นตัวมีความโค้ง และสร้างมิติของตัวช้างด้วยสิ่วเล็บมือ และสิ่วขุดให้ภาพช้างทั้งโขลงมีความชัดเจนขึ้น

ภาพประกอบ 31 ขั้นตอนที่ 4

5. เก็บรายละเอียดของภาพด้วยการสร้างมิติของการทับซ้อนของตัวช้างของตัวช้างแต่ละตัว ด้วยสิ่วขมวดให้ภาพช้างมีความชัดเจนตามธรรมชาติ ดูสมจริง และใช้เครื่องขัดขัดเสี้ยนออกให้ผิวไม้เรียบ ไม่ปรากฏเสี้ยน ทำความสะอาดเพื่อเตรียมทำในขั้นตอนต่อไป

ภาพประกอบ 32 ขั้นตอนที่ 5

6. ขั้นตอนการไสตาทำเล็บช้าง ด้วยสิ่วขมวด และแต่งหนังช้างด้วยสิ่วเล็บมือ ด้วยวิธีการพลิกข้อมือให้เกิดเป็นลวดลายที่ต่อเนื่องกันเกิดเป็นลายหนังช้าง ซึ่งช้างจะมีหนังที่ขรุขระเป็นเส้นเต็มตัว เมื่อแต่งหนังช้าง และใช้สิ่วขมวดแกะลายตกทองช้าง เพราะช้างจะมีท้องที่ย่นจะปรากฏลายตกทองช้าง เพื่อให้ดูสมจริง การไสลายหนังและการตกทองช้างต้องวางจังหวะของเส้นโค้งดูเป็นธรรมชาติ ไม่แข็งกระด้าง ให้ดูมีความสมจริงตามธรรมชาติ

ภาพประกอบ 33 ขั้นตอนที่ 6

7. ขั้นตอนการขัดจะขัดด้วยเครื่องขัดก่อน แต่เปลี่ยนหัวขัดที่มีความละเอียดขึ้นกว่าหัวการขัดในครั้งแรก แต่ข้อควรระวัง อย่าขัดให้ลายของผิวช้าง และลายการตกทองช้างเลือนหายไป เมื่อขัดด้วยเครื่องแล้วจึงขัดด้วยมือโดยใช้กระดาษทรายขัดไม้ ขัดในส่วนที่เครื่องเข้าไม่ถึง และขัดเก็บลายละเอียดอีกรอบ ปัดฝุ่นทำความสะอาดเพื่อเตรียมทำสีหรือเคลือบเงา

ภาพประกอบ 34 ชั้นตอนที่ 7

8. ในขั้นตอนการเคลือบเงาให้ใช้น้ำยาเคลือบเงาไม้ทาลงบนผิวไม้ทั้งแผ่น ประมาณ 2-3 รอบ ขึ้นอยู่กับอากาศที่เหมาะสมสำหรับการลงน้ำยาเคลือบเงาต้องเป็นอากาศแห้ง พอมืด และแสงแดดไม่ควรแรงเกินไป งานโขลงช้างที่ได้จะมีสีเนื้อไม้ จะโชว์ลวดลายของเนื้อไม้ที่มีความสวยงามเหมาะสำหรับแกะไม้สัก และไม้สักทอง

ถ้าต้องการย้อมสีให้เป็นสีโอ๊ค ทาลงบนเนื้อไม้ทั้งแผ่น 2 รอบ อากาศที่เหมาะสมก็จะเป็นอากาศเช่นเดียวกันกับขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ผลงานที่ออกมาจะมีสีเข้มกว่าการเคลือบเงาแต่ยังคงปรากฏลายไม้ที่สวยงามอยู่เหมาะสำหรับการแกะสลักไม้ที่มีลวดลายที่สวยงามเพื่อโชว์ลายไม้

ภาพประกอบ 35 ชั้นตอนที่ 8

2. ช้างนูนสูง

ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพช้างนูนสูงต่างจากการแกะสลักช้างนูนต่ำ ไม้ที่ใช้จะใช้ไม้ท่อน หรือ ส่วนราก หรือ ส่วนโคนไม้

สล่าจะศึกษาพิจารณารูปทรงของท่อนไม้อย่างถ่องแท้ เพื่อจะวางโครงสร้างภาพช้างในลีลา การจัดวางองค์ประกอบของภาพจะปรากฏสิ่งต่างๆในงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้มีเรื่องราวในงาน มีส่วนประกอบของภาพที่แสดงมิติของภาพให้มีระยะที่สวยงาม

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การแกะสลักศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ช้างนูนสูงของ สล่าสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง จะมีเรื่องราวของภาพของธรรมชาติ ต้นไม้ น้ำตก ลำธาร ช้างเล่นน้ำทำให้งานดูมีชีวิตชีวา รื่นรมณ์ อารมณ์ที่แสดงถึงความชุ่มชื้นของธรรมชาติป่าที่มีช้างเล่นน้ำอย่างสบายใจ เมื่อมองภาพทำให้อารมณ์ดี สบายใจ สงบ ผ่องด้วยอารมณ์ที่สนุกสนาน น่ารักของภาพช้างที่เล่นน้ำอย่างสบายใจ

ภาพประกอบ 36 ช้างนูนสูง

จากการศึกษาผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ภาพช้างนูนสูง ได้เป็นข้อๆดังนี้

1. ไม้ที่ใช้จะเป็นไม้ท่อน ไม้ราก หรือไม้ส่วนโคน เมื่อสล่าพิจารณารูปทรงของไม้อย่างละเอียดแล้ว ก็ร่างสวดลงบนท่อนไม้ด้วยชอล์กโดยร่างเป็นรูปร่างง่าย ๆ พิจารณารูปทรงของไม้ที่อำนวยให้เป็นรูปหัวช้างก็จะยึดโครงรูปทรงส่วนนั้นเป็นหัวช้าง องค์ประกอบของภาพจะมีหัวช้างใหญ่เป็นจุดเด่น และมีส่วนประกอบด้านรอบข้างเป็นลำธาร ป่า ต้นไม้ โขดหินน้ำตก และมีช้างทั้งตัวแต่มีตัวเล็กประกอบเข้ากันกับป่า ลำธารนั้นๆ เหมือนภาพช้างกำลังเล่นน้ำในลำธาร ต้นไม้ในธรรมชาติ งานแกะสลักจะเป็นงานองค์ประกอบศิลป์

ดังนั้นงานศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพช่างสูงจะเป็นงานองค์ประกอบศิลป์ และด้วยการใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์โดยไม่มีการร่างแบบขึ้นมาก่อน พิจารณาตามรูปทรงของไม้ จึงทำให้งานทุกชิ้นจะไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นงานศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพช่างสูงเป็นงานต้นแบบทุกชิ้น (Original) เป็นงานศิลป์ที่ต้องใช้ส่วที่ชำนาญ มีความสามารถทางการแกะสลักมีความรู้ทางด้านองค์ประกอบศิลป์ และมีความรู้เรื่องกายวิภาค และช่างลีลาของช่างตามธรรมชาติ

ภาพประกอบ 37 การร่างภาพด้วยชอล์ก

2. ใช้สิ่วฉากสิ่วเล็บมือ หลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กถึงใหญ่ช่วยกันขึ้นโครงร่างของภาพจัดวางสัดส่วนองค์ประกอบของภาพให้มีเรื่องราวในมิติแรก (Fore Ground) ระยะหน้า ด้านบนเป็นหินงอกหินย้อย

ภาพประกอบ 38 การแกะสลักขึ้นโครงสร้าง

การแกะสลักจะเริ่มแกะจากระยะหน้าไล่มาระยะกลาง และระยะหลัง เรียงตามลำดับ สร้างให้เกิดเป็นภาพ 3 มิติ

ภาพประกอบ 39 การแกะสลักรูปทรง

3. ขั้นตอนนี้จะใช้เวลามากที่สุด คือการแกะสลักภาพให้เป็นรูปทรงที่ชัดเจนขึ้น เริ่มตั้งแต่หัวข้างหัวใหญ่ จุดเด่นของภาพ และแกะในส่วนระยะกลางของภาพ (Middle Ground) ให้เป็นรูปร่างชัด

ภาพประกอบ 40 การแกะสลักรูปทรงชัด

4. ขั้นตอนนี้ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 3 มีการแกะระยะกลางให้ชัดเจนขึ้น และเริ่มแกะระยะหลัง (Back Ground) โดยใช้สิ่วเล็บมือ สิ่วขุด และสิ่วขมวด ขนาดต่าง ๆ

ภาพประกอบ 41 การแกะสลักจัดวางส่วนประกอบ

ในขั้นตอน 2 ขั้นตอนข้างต้นการแกะสลักขึ้นอยู่กับสล่าว่าพอใจที่จะแกะในส่วนใดก่อนหลัง จะไม่ตายตัว มีการพลิกแพลงขั้นตอนได้ตามความถนัด หรือความชื่นชอบของสล่าแต่ละคน

ภาพประกอบ 42 การแกะสลักภาพช้างองค์ประกอบ

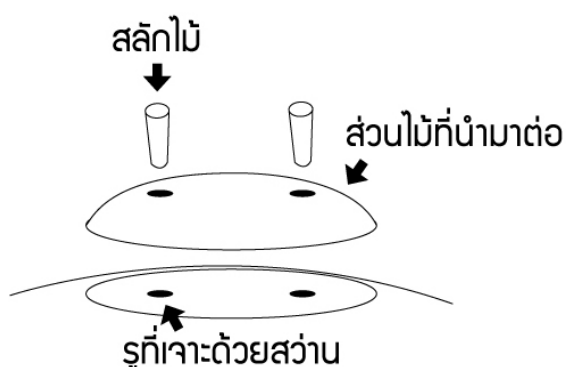
5. การต่อไม้จะทำเมื่อเนื้อไม้ไม่พอ ภาพที่ออกมาหรือไม่สมบูรณ์ หรือเนื้อไม้มีเนื้อที่ไม่เพียงพอในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมที่มีความโดดเด่น การต่อไม้ส่วนมากจะต่อส่วนของวงช้างที่ต้องหนุนลอยออกมา เพื่อให้ผลงานมีความสมบูรณ์ แสดงออกถึงลีลาของวงช้างให้มีความสมจริง น่าสนใจมากขึ้น

วิธีการต่อไม้เป็นภูมิปัญญาของสล่าที่สืบทอดกันมาหลายศตวรรษ และสล่าทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับภูมิปัญญาการต่อไม้ ให้ฟังว่า

“การต่อไม้จะทำให้วงช้างมีความสมจริงลอยออกมาจากภาพเบื้องหลัง ภาพจะมีมิติมากขึ้น ทำกันมานานแล้วตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นย่าสอนต่อกันมา การต่อไม้ไม่ยากแต่ต้องวัดให้แม่นยำ กะให้ถูกระยะ และการเข้าไม้ต้องใช้สลักที่เป็นไม้ ไม้ใช้ตะปูเพราะอาจหลุดได้ ถ้าสลักเป็นไม้จะไม่หลุดเลย เมื่อเข้าไม้แล้ว ใช้การร่อนกับขี้เลื่อยอุดอีกที เพื่อไม่ให้เป็นรอยต่อ เมื่อก่อนใช้กาวลาเท็กซ์แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่แล้ว กาวลาเท็กซ์แห้งช้าทำงานต่อไม้ไม่ได้ กาวร่อนแห้งเร็ว แข็งมาก ทำงานต่อได้เลย ไม่ต้องรอให้แห้งสะดะรดเร็วกว่า” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

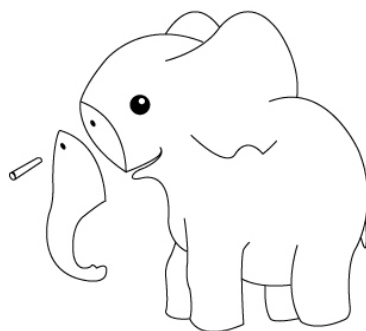
ภูมิปัญญาการต่อไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีดังนี้

1. การเตรียมไม้สำหรับนำมาต่อต้องดูเนื้อไม้ที่มีความเข้ากัน ต้องใช้ไม้ประเภทเดียวกัน เลือกเนื้อไม้ที่มีลวดลายคล้ายกัน และสีที่กลมกลืนกัน
2. เตรียมไม้สำหรับนำมาต่อให้มีความเหมาะสม วัดขนาดของไม้ที่จะนำมาต่อและส่วนที่ต้องการจะต่อ ตัดไม้ที่นำมาต่อให้ได้ขนาดตามต้องการ ลองนำมาประกบกัน ตัดส่วนที่ไม่ต้องการออก ตัดแต่งไม้ทั้งสองด้านให้ต่อกันสนิท ปรับแต่งให้มีความพอดี ติดกันเนียนสนิททั้งสองด้าน ขัดด้านที่จะนำมาต่อให้เรียบ
3. นำไม้มาประกบกัน แล้วใช้สว่านเจาะรูให้ลึกถึงส่วนไม้หลัก จำนวนรูดูตามความเหมาะสมของขนาดไม้ และบริเวณที่นำมาต่อ
4. นำไม้มาเหลาสำหรับไว้ทำสลัก ให้เป็นแท่งทรงกระบอกให้มีเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับรูพอดี การทำสลัก สลักต้องทำจากไม้ ถ้าทำจากเหล็กหรือใช้ตะปูไม้ที่ต่อจะค่อยๆ หลวมและหลุดออกในที่สุด
5. นำไม้ที่ต่อมาประกบกับส่วนไม้ที่จะเพิ่มไม้

ภาพประกอบ 43 ภาพสาธิตการต่อไม้

6. นำสลักที่ทำจากไม้ที่เหลาให้เท่ากันรู มาเสียบเข้าไป เพื่อยึดไม้ที่ต่อกันให้สนิท ถ้าเสียบสลักไม่ลง ก็เหลาเพิ่มเพื่อให้เสียบเข้าได้อย่างพอดี ที่สำคัญอย่าให้สลักเล็กกว่ารู ต้องให้สลักเข้าลงไปนรูอย่างสนิท แล้วตัดสลักส่วนเกินออก

ภาพประกอบ 44 ภาพสาธิตการประกบเพื่อต่อไม้

7. เมื่อต่อไม้เสร็จแล้ว ขัดให้เรียบผิวไม้เสมอกัน แล้วใช้ขี้เลื่อยกับกาวร้อนอัดบนรอยต่อไม้ให้เห็นรอยการต่อของไม้ และอัดในส่วนที่เป็นสลักด้วย

เทคนิคสำคัญ

- ไม้ที่ใช้ต่อต้องตัดไม้ให้เป็นแบบเฉียง สำหรับเอาไปต่อกับอีกชิ้นดังภาพ

ภาพประกอบ 45 ภาพภูมิปัญญาการต่อไม้หนุ่มาทกับนางสุวรรณมัจฉา

- ใช้ส่วนเจาะรู และใช้ไม้มาทำสลัก ใช้ตะปูไม่ได้เพราะตะปูสามารถหลุดออกมาได้ ถ้าใช้ไม้เป็นสลักจะติดไม้สามารถหลุดออกมาได้

6. เป็นขั้นตอนการแกะสลักขั้นตอนสุดท้ายคือการเก็บรายละเอียด และตกแต่งลวดลายให้มีความสวยงาม แต่งหนัง เปิดตา ทำเล็บข้าง เก็บงานตามรอยแตกด้วยกาวร้อนกับขี้เลื่อย อดิตใช้กาวลาเท็กซึ่งช้า และลำบาก การอุดรอยแตกเพื่อไม่ให้แตกเพิ่มอีกตามรอยแตกตามธรรมชาติ แล้วจึงตรวจสอบระยะมิติของภาพให้มีระดับที่สวยงาม ตกแต่งความตื้นลึกของภาพให้มีความเหมาะสม ทำความสะอาด เตรียมทำสีในขั้นตอนต่อไป

7. การทำสีข้างให้เหมือนข้างในธรรมชาติ จะต้องใช้สีดำในการเปลี่ยนสีไม้ สีที่ใช้เป็นสีน้ำพลาสติก สีดำทาลงบนไม้ที่เป็นตัวข้าง รอแห้งแล้วจึงนำไปล้างน้ำ เพื่อให้สีหลุดออกบางส่วน โดยการใช้แปรงสีฟันขัด สีที่ติดอยู่ในร่องก็จะดำกว่าสีที่ติดอยู่บนพื้นผิวนูน สีที่ได้ออกมาจะเป็นสีเหมือนธรรมชาติ

คุณทองพูน มาลัยวรรณ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการแกะสลักข้างว่า “การแกะข้างช่วงที่ยากคือการวางแผนแบบลวดลาย แต่ตอนนี้สามารถจินตนาการได้เลย เพราะแกะสลักข้างมานานจนชำนาญ มันอยู่ในหัวอยู่แล้ว พอเห็นรูปทรงไม้ก็วางแบบในสมองได้เลย โดยไม่ต้องร่างแบบบนกระดาษ ใช้ชอล์กเขียนโครงง่าย ๆ ลงบนไม้ได้เลย ขั้นตอนการแกะข้าง ร่างตามจินตนาการ แกะโครงร่างตามด้วยการขัดด้วยหัวสว่าน และเครื่องกระแทก แต่งหนัง เปิดตา ทำเล็บข้าง ทำความสะอาด เก็บงานตามรอยแตกด้วยกาวร้อน อดีใช้กาวลาเท็กซ์ซึ่งช้า และลำบาก ปัจจุบันจึงใช้กาวร้อน และใช้เรื่อยปะตามรอยแตกของเนื้อไม้เพื่อไม่ให้แตกเพิ่มอีกตามรอยแตกตามธรรมชาติ แต่งหนัง ลงสีดำแล้วล้างให้ดูสมจริง ตกแดด และจึงนำไปขาย” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

ในสมัยก่อนใช้แล็กเกอร์สีเข้มลงบนไม้ทั้งภาพ ต่อมาผู้บริโภคชอบสีข้างที่เหมือนจริงตามธรรมชาติ จึงลงตัวข้างให้เป็นสีดำ แต่ก่อนใช้สีดำจากน้ำมะเกลือ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าที่คิดค้นขึ้นและได้ถ่ายทอดมาสู่รุ่นปัจจุบัน จากการศึกษาผู้วิจัยพบภูมิปัญญาเทคนิคการทำสีดำดังนี้

ภูมิปัญญาเทคนิคการทำสีดำ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองมีวิธีการดังนี้

ในอดีตนำสีที่ได้มาจากธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนาในการ นำลูกมะเกลือมาดองทิ้งไว้จะได้สีดำ สล่ำเรียกกันว่า น้ำมะเกลือมีคุณสมบัติในการให้สีที่สวยไม่ทึบจนเกินไป สีจะออกไปรุ่งแสงดูเป็นธรรมชาติ และสีจากน้ำมะเกลือมีความยึดเกาะ กับเนื้อไม้ เพราะสีที่ได้จากน้ำมะเกลือจะซึมเข้าไปในเนื้อไม้ไม่ได้เคลือบแค่นผิวไม้เท่านั้น ซึ่งจะทำให้สีมีความทนทานติดทนกับตัวศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

การทำน้ำมะเกลือ ป้าทองพูน มณีสอน เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “นำลูกมะเกลือมาแช่น้ำธรรมดา ดองไว้ประมาณ 1 เดือน ก็พอใช้ได้แต่ถ้าต้องการให้สีเข้มขึ้น หรือมีสีดำมากขึ้นในดองต่อไป สีจะยิ่งเข้มขึ้นตามเวลาในการดอง ใช้เวลาในการดองมากเท่าไรสีจะออกมาเข้มขึ้นเท่านั้น เมื่อได้สีระดับที่ต้องการให้ใช้แปรงทาสีทาลงบนผิวไม้ที่ต้องการให้เป็นสีดำ หลังจากการสร้างลายและการขัดทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว สีจากน้ำมะเกลือจะซึมเข้าไปในเนื้อไม้ สีจะไม่เคลือบผิวไม้แต่จะซึมเข้าไป รอให้แห้งแล้วลองอีกรอบ สีที่ออกมาจะดูสวยงามเป็นธรรมชาติและทนทานนานหลายสิบปี” (ทองพูน มณีสอน. 2454: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 46 งานที่ใช้สีจากน้ำมะเกลือ ผลงานชิ้นนี้ อายุ 10 ปีมาแล้ว

ดังนั้นในปัจจุบันสลาภายในสหกรณ์ฯ เปลี่ยนมาใช้สีน้ำพลาสติกสีดำเป็นส่วนมาก ขั้นตอนการลงสี หลังจากการขัดและทำความสะอาดสร้างลวดลายเรียบร้อยแล้วใช้สีน้ำพลาสติกสีดำทาลงบนส่วนที่ต้องการให้เป็นสีดำ รอให้สีแห้งแล้วนำผลงานไปล้างน้ำใช้แปรงสีฟันขัดให้สีหลุดออกในบางส่วน สีจะติดในร่องลึกลวดลายที่แกะไว้ให้มีสีเข้มกว่าส่วนที่นูน ส่วนที่นูนสีจะหลุดออกทำให้งานดูไม่ดำทึบเกินไป เมื่อลดค่าของสีดำลงให้สีออกมาดูเป็นธรรมชาติ ข้อดีของสีน้ำพลาสติกคือ สีจะเคลือบแคผิวไม้ ไม่ซึมเข้าไปถึงเนื้อไม้ สีจะมีสีด้านดูแห้งแล้งเมื่อผ่านเวลาไปสีก็อาจจะหลุดและจางออกตามกาลเวลา และสีจะมีความดำทึบตามคุณสมบัติของสีพลาสติกที่มีคุณสมบัติทึบแสง จึงจำเป็นต้องล้างออกเพื่อให้จางลง ซึ่งปัจจุบันใช้เทคนิคสีน้ำพลาสติก เพราะหาซื้อได้ง่าย สะดวกสบายกว่า อาจจะเพิ่มขั้นตอนการล้าง แต่การดองน้ำมะเกลือต้องใช้เวลานาน สลาจึงเลือกใช้เทคนิคสีพลาสติก ทำให้เทคนิคน้ำมะเกลือเริ่มที่จะเลือนหายไปซึ่งยังมีการใช้น้ำมะเกลืออยู่บ้างแต่เป็นส่วนน้อย

ภาพประกอบ 47 ภาพผลงานที่ใช้สีน้ำพลาสติก

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ความแตกต่างของสีจากน้ำมะเกลือกับสีน้ำพลาสติก สีจากน้ำมะเกลือจะเป็นสีธรรมชาติมากกว่า ไม่ดำจนเกินไป ติดทนนาน เพราะสีน้ำมะเกลือจะซึมเข้าไปในเนื้อไม้ สีพลาสติกจะด้าน เคลือบอยู่บนผิวไม้ไม่ซึมเข้าไปในเนื้อไม้ และสีจากน้ำมะเกลือจะทนติดทนนานกว่าสีน้ำพลาสติก

จากการสังเกต และสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ความนิยมล่าสุด ณ ขณะนี้ไม่นิยมทำซ่างสีดำอีกแล้ว เพราะมีกันอย่างแพร่หลาย เริ่มมีรสนิยมแบบใหม่

ดังนั้นความนิยมการทำสีดำ ในอนาคตจะลดลง จะมีการซ่างสีเนื้อไม้หรือสีอ้อกเพิ่มขึ้น การเคลือบเงาหรือการทำสีอ้อก เพื่อให้เห็นลายของเนื้อไม้ลดทอนของไม้ตามธรรมชาติที่สวยงาม จะสังเกตได้ว่าความนิยมของผู้บริโภคก็จะกลับไปกลับมา

เมื่อทำสีเรียบร้อยแล้ว รอให้สีแห้งสนิท จึงมาถึงขั้นตอนสุดท้ายในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ซ่างนูนสูง

8. การประกอบส่วนงาเข้าไปในงาน การทำงาซ่างต้องใช้ไม้โมกมัน เพราะไม้โมกมันมีสีขาวอมเหลืองคล้ายสีขางงาซ่าง เนื้อไม้อ่อนแกะง่าย นำมาขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบเนียนเหมาะสำหรับนำมาทำงาซ่าง นำไม้โมกมันการเหลาให้เป็นรูปทรงของงาซ่างจะกำหนดความยาวตามขนาดของหัวซ่าง

ภาพประกอบ 48 งานซ่างนูนสูง การทำงาซ่าง

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการทำส่วนงาซ่างว่า "ส่วนงาจะใช้ไม้โมกมัน เพราะ เนื้อไม้จะมีสีขางงาซ่าง เหมาะสำหรับทำเป็นส่วนงา งานนี้จะให้ผู้เฒ่า ผู้แก่เป็นผู้ทำให้เป็นการกระจายรายได้ให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ ได้มีรายได้" เป็นการช่วยกันของสล่าภายในกลุ่มสหกรณ์ให้มีรายได้เลี้ยงชีพ เพราะ สล่าผู้เฒ่า ผู้แก่ไม่มีเรี่ยวแรงเหมือนเดิมในการแกะสลักงานชิ้นใหญ่ ต้องอาศัยแกะสลักงานชิ้นเล็กๆ เบาๆ เพื่อเลี้ยงปากท้อง (ทรง โสภา, 2554: สัมภาษณ์)

การประกอบงานช่าง โดยการนำงานช่างที่ทำจากไม้โมกมันสอดเข้าไปในโพงที่เตรียมไว้
อย่างพอดี ใช้กาวยร้อนประสานติดกับตัวงานจนติดสนิท ทั้งสองข้าง ถือเป็นการเสร็จสิ้นสมบูรณ์

ภาพประกอบ 49 ภาพผลงานช่างต่ำ

3. ม้า

การแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้า มีทั้งหุ่นต่ำและหุ่นสูง ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะมีความเชื่อของชนชาวจีน เกี่ยวกับม้าว่าเป็นสัตว์ที่แข็งแรง รวดเร็ว มุ่งมั่นไปสู่เป้าหมายอย่างไม่ย่อท้อ มีความพยายาม บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองจากความเพียร จึงนิยมซื้อไปตกแต่งบ้านเพื่อเตือนตนไม่ให้ย่อท้อ ขยันหมั่นเพียร เพื่อความรุ่งเรือง

ซึ่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้า จะมีขนาดค่อนข้างใหญ่ เพื่อแสดงความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ การหดเกร็งของกล้ามเนื้อในความพยายามทยานไปข้างหน้า ซึ่งม้าเป็นสัตว์ที่อยู่กันเป็นฝูง ร่วมวิ่งไปด้วยกัน จะทำให้ภาพที่ออกมามีพลังมากขึ้น

ม้าเป็นสัตว์ที่มีกล้ามเนื้อสวยงาม สลัดต้องมืองค์ความรู้เกี่ยวกับกายวิภาคกล้ามเนื้อ สัตว์ส่วน ลีลาการวิ่งผ่านอากาศที่ต้องแสดงอารมณ์ความรวดเร็ว สรีระที่สวยงามในท่าวิ่งของม้า

สลัดจะพิจารณารูปทรงของไม้ที่ได้มา จินตนาการฝูงม้ากำลังวิ่งด้วยความรวดเร็ว จัดวางองค์ประกอบของภาพ ส่วนใหญ่ภาพม้าจะวิ่งจากขวาไปซ้าย บ่งบอกถึงวิ่งไปข้างหน้าผ่านอากาศที่มีลมแรงพัดชนส่วนคอ หางสบัดไปตามลมที่ผ่านจากด้านหน้าไปสู่ด้านหลัง วางจุดเด่นให้เข้ากับรูปทรงของไม้ที่มีลักษณะอิสระ (Free Form) มีการวางภาพม้าที่เอี้ยวหันมองม้าด้านหลังเพื่อแสดงอารมณ์ความห่วงใยต่อเพื่อน หรือคอยส่งสัญญาณให้กำลังใจม้าตัวด้านหลังมีความพยายามต่อไป

จากการศึกษาผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้า ได้เป็นข้อๆดังนี้

1. เตรียมไม้ในการแกะสลักม้า ใช้ไม้สักขนาดใหญ่ จะเป็นส่วนโคนต้น หรือส่วนต่อไม้

ภาพประกอบ 50 ไม้สำหรับแกะสลักม้า

2. ออกแบบจัดวางองค์ประกอบให้มีความสวยงาม มีจุดเด่นของภาพให้มีความน่าสนใจ การวางจุดเด่นควรพิจารณารูปทรงของไม้ด้วยเพื่อองค์ประกอบที่สวยงาม
3. ใช้ชอล์กร่างโครงสร้างง่าย ๆ จัดวางองค์ประกอบให้มีความสมบูรณ์ แล้วจึงใช้สีฉากตกแต่งตามโครงสร้าง เพื่อกำหนดส่วนตัวม้า และส่วนพื้นออกจากกัน
4. แกะส่วนที่เป็นพื้นออก เพื่อให้ส่วนตัวม้าลอยตัวขึ้นด้วยสีเล็บมือและสีขูด
5. แกะส่วนตัวม้าให้มีสัดส่วนกายวิภาคให้ถูกต้อง แสดงลีลาท่าทางการวิ่งให้พริ้วไหว
6. แกะส่วนม้าให้มีกล้ามเนื้อความหนาของกล้ามเนื้อของม้าให้ชัดเจน ถูกต้อง ส่วนแผงคอให้มีความพริ้วไหว พร้อมกับหางที่ลู่ต่อกระแสมด้วยสีขมวด
7. เก็บรายละเอียดหน้าตาของม้า เล็บ ขา ให้มีความความละเอียด พร้อมกับแกะพื้นหลังให้มีมิติ ให้ภาพมีความคมชัดขึ้น
8. เก็บรายละเอียดให้มีความประณีตสวยงาม แล้วจึงขัดด้วยเครื่องขัด และกระดาษทรายเก็บรายละเอียด

ภาพประกอบ 51 ม้าหมุนต่ำ

9. การทำสีโอ๊คให้ภาพมีมิติน้ำหนักที่กลมกลืนสวยงาม โดยการใช้สีโอ๊คน้ำหนักอ่อนแก่ ผสมด้วยอัตราส่วนที่พอเหมาะสีจะออกมาสวยงาม และใช้เทคนิคการพ่นสีด้วยเครื่องแอร์บรัช และต้องทำเมื่ออากาศดีไม่มีความชื้นในอากาศมาก หรือฝนตก

ภูมิปัญญาเทคนิคการทำสีโอ๊คด้วยแอร์บรัช ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง โดยมีวิธีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 150 อย่างละเอียดทำความสะอาด เอาขี้เลื่อยออกให้หมด
2. พ่นสีที่เตรียมไว้โดยเริ่มจากสีอ่อนกลาง สีที่เตรียมไว้จะมีความแตกต่างของน้ำหนักไว้ 3 น้ำหนัก สีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลกลาง และสีน้ำตาลเข้ม เมื่อพ่นด้วยสีน้ำตาลอ่อนด้วยแอร์บรัชแล้วรอให้แห้ง ก็นำไปขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 180 ให้เรียบเนียนอีกครั้ง
3. ทำความสะอาด แล้วพ่นสีน้ำตาลกลางในส่วนที่ต้องการให้สีเข้มขึ้นและมีมิติรอให้แห้งแล้วขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 320 ขัดให้ละเอียดเรียบให้สีกลมกลืนกันให้มากที่สุด

ภาพประกอบ 52 ม้านูนต่ำย้อมสีโอ๊ค

4. ทำความสะอาด แล้วพ่นสีน้ำตาลเข้มในส่วนที่ต้องการความเข้มจัดและในมิติ ลึกลงในภาพ แล้วขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 380 ให้เนียนที่สุด ตกแต่งรายละเอียด แล้วทำความสะอาด

5. เคลือบเงาให้มีความเงางาม การลงสีจะขึ้นอยู่กับอากาศต้องเป็นอากาศที่แห้งพอมีแดด การขัดจะต้องขัดทุกขั้นตอนก่อนลงสีต่อไป และต้องประณีตใจเย็น และใส่ใจในรายละเอียด

ภาพประกอบ 53 ภาพพระยะไกล้ ม้านูนต่ำย่อมนสีไ้ค

สล่าสุริชัย กัณฑา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการทำเทคนิคการทำสีแบบนี้ว่า “สล่าสุริชัย เป็นคนคิดค้นขึ้นมาเอง ซึ่งตอนนี้ สล่าคนอื่นที่ต้องการทำสีในลักษณะนี้ต้องมาซื้อสีจากสล่าสุริชัย และนำไปทำ แต่งานออกมาก็จะไม่เหมือนสล่าสุริชัย เพราะมีความแตกต่างทางด้านรายละเอียด และความสวยของสี และความเงางามที่ไม่เหมือนของสล่าสุริชัย” (สุริชัย กัณฑา, 2554: สัมภาษณ์)

ดังนั้น เทคนิคการทำสีไ้คด้วยแอร์บรัชก็จะมีอยู่ในวงแคบๆ เพราะสล่าที่ทำได้น้อย ต้องใช้ฝีมือทางด้านการทำสีด้วยแอร์บรัช และการขัดด้วยกระดาษทรายหลายเบอร์ในทุกขั้นตอน ต้องใช้ความใส่ใจ และเก็บรายละเอียด สล่าต้องมีความประณีต และมีความรู้เรื่องการใช้สีอย่างเหมาะสมด้วย ซึ่งเทคนิคดังกล่าวเป็นเทคนิคเฉพาะสล่าสุริชัยเป็นผู้ค้นพบ ถึงสล่าคนอื่นจะนำไปทำแต่บทสรุปของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทำสีไ้คด้วยแอร์บรัชก็จะออกมาไม่เหมือนกันด้วยเหตุผลบางประการ

จากการศึกษาและสังเกตผู้วิจัยพบว่า ตอนนี้งานที่ได้รับความนิยมคือ มังกร เป็นสัตว์นำโชคที่ขายดีที่สุดในตอนนี้ เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีรายละเอียดมาก สล่าต้องมีฝีมือ มีองค์ความรู้ความชำนาญในการแกะสลัก และมีความประณีต ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพมังกรมีราคาค่อนข้างสูง งานหนึ่งชิ้นจะตกราคาอยู่ที่ 10,000 บาท ขึ้นไปขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลาย รองลงมาคือม้านูนต่ำทำสีไ้ค มีออเดอร์ส่งทั่วประเทศ ตอนนี้มีออเดอร์ ส่งลูกค้าที่จังหวัดอุดรธานี และลูกค้าที่กรุงเทพฯ

ภาพประกอบ 54 ภาพมังกร

4. ปลา ปลาทอง

ปลา ปลาทอง ก็เป็นที่นิยมในการแกะสลักทุกกลุ่มภายในสหกรณ์ฯ เพราะขายได้ตลอดราคาไม่แพงมาก ก็ถือเป็นสัตว์มงคลอีกชนิดหนึ่งที่มีความเชื่อทางสิริมงคลอยู่ การมีเครื่องตกแต่งบ้านเป็นปลาทอง หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ตามคำที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” บ้านผู้ใดมีปลาบ่งบอกถึงการส่งเสริมความร่ำรวยมีทรัพย์สิน อาหาร น้ำไม่ขาด และปลาอยู่ในน้ำ น้ำให้ความหมายอยู่เย็นเป็นสุข

สล่าภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการแกะสลักปลาว่า “ทำงานแกะสลักปลาหรือปลาทองออกมาได้เท่าไรขายได้ตลอด เหมือนช่างที่ทำมาขายก็ยังไม่พอกับความต้องการของผู้บริโภคเลย” (สล่าภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ. 2554: สัมภาษณ์)

ดังนั้นปลากลายเป็นศิลปหัตถกรรมอีกรายการหนึ่งที่ขายดีมีผลกำไรมาก สล่าภายในสหกรณ์ฯ มีความชำนาญในการแกะสลักช่างเป็นอันดับหนึ่ง และลำดับต่อมาคือปลา และเมื่อปลาขายดีก็มีการพัฒนารูปแบบเพื่อเพิ่มความหมายของปลาให้มีความหมายที่ดีเพิ่มขึ้น คือการลงสีทองเพิ่มความหมายความเป็นมงคลยิ่งขึ้น ความร่ำรวยเงินทอง ความสมบูรณ์ในทุกๆด้าน จนได้เป็นสินค้าศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ปลาทองที่ขายดีเพิ่มอีกรายการหนึ่งด้วย

จากการศึกษาผู้วิจัยได้สรุป กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ปลา ปลาทอง ได้เป็นข้อๆดังนี้

ขั้นตอนการสร้างสรรค์เริ่มจากการเตรียมเครื่องมือ และวัตถุดิบที่สำคัญคือไม้ ไม้ที่นิยมกันอย่างแพร่ในทุกกลุ่มในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือไม้สัก การแกะสลักปลานิยมใช้ไม้แผ่นที่มีรูปทรงอิสระ

ภาพประกอบ 55 การตัดไม้สำหรับแกะสลักปลา

1. เมื่อคัดเลือกไม้ได้ตามที่ต้องการ ร่างแบบให้เหมาะสมกับรูปทรงของไม้ โดยใช้ซอล์กร่างวางลวดลายก่อนพอมันใจแล้วจึงใช้ปากกาเคมี ร่างทับอีกครั้งลงบนแผ่นไม้แบบจะไม่ตายตัวขึ้นอยู่กับจินตนาการของสล่าในการจัดวางองค์ประกอบให้มีความสมดุล มีจุดเด่น ภาพปลากำลังแหวกว่ายในสายธารา แสดงออกถึงความพลิ้วไหวตามกระแสน้ำไหล ความมีชีวิตชีวา หมู่ปลาที่มีชีวิตกำลังเล่นน้ำกัน และว่ายน้ำอย่างสดใส
2. การแกะสลักโครงร่างรอบนอกให้เห็นรูปทรงปลา ตามลวดลายที่วางไว้ เป็นโครงสร้างรวมทั้งแผ่นไม้วางองค์ประกอบผลงานให้มีความเหมาะสมกับรูปทรงไม้ และฉลุไม้ให้เกิดช่องว่างในงานบาง เพื่อให้เกิดความโปร่ง มีอากาศผ่านทำให้ภาพดูไม่อึดอัด ทำให้มีชีวิตชีวาเป็นอิสระ

ภาพประกอบ 56 โครงสร้างรูปทรงของตัวปลาและ แกะเป็นโครงสร้างทั่วทั้งภาพผลงาน

ความโดดเด่นของลวดลายขึ้นอยู่กับสไล์ และความชำนาญ การควบคุมคุณภาพของงาน ขึ้นอยู่กับสไล์และราคา ถ้างานมีรายละเอียดมากกว่าราคาก็จะสูง ถึงงานจะเป็นประเภทเดียวกันรายละเอียดต่างกันราคาก็จะต่างกัน

3. ขั้นตอนการแกะสลักให้มีความลึกเกิดมิติขึ้นของผลงาน แกะรูปทรงปลาที่กำลังแหวกว่ายในสายน้ำ มีความรู้สึกว่ายอากาศอยู่ในท้องปลาทำให้ปลาลอยตัวอยู่ในน้ำได้จะทำให้ภาพดูมีชีวิตชีวา

ภาพประกอบ 57 การแกะภาพความลึก แกะหน้าไม้ให้มีความโค้งมน

4. เมื่อแกะให้เห็นว่าเป็นรูปทรงปลาให้มีลวดลาย รูปทรงที่พริ้วไหวตามต้องการ จัดวางองค์ประกอบของภาพผลงาน ให้เหมาะกับรูปทรงของไม้

ภาพประกอบ 58 การแกะสลักลวดลายปลา

5. การแกะสลักไม้เน้นรายละเอียดแล้วเก็บรายละเอียดส่วนย่อย ในส่วนคลีบปลา หางปลาที่แสดงความพลิ้วไหว เพื่อความสวยงามประณีต

ภาพประกอบ 59 การเก็บรายละเอียด

6. การทำสีทองและสีเงินเป็นการเพิ่มคุณค่า

การทำสีทองเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับตัวงานเพิ่มขึ้น ด้วยการเพิ่มคุณค่าทางด้านความเชื่อในเรื่องมงคล การทำสีทองและสีเงินจะใช้สีทองและสีเงินเขื่อน้ำมัน เพราะจะให้พื้นผิวที่มันวาว สะท้อนแสง เมื่อโดนแสงจะออกมาเป็นสีทองอะระรัมตา สีทองจะมีคุณค่าทางใจในความเชื่อถึงความรุ่งเรือง

**ภูมิปัญญาการทำสีทองและสีเงินศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์
หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง โดยมีวิธีขั้นตอนดังต่อไปนี้**

1. เมื่อแกะสลักเก็บรายละเอียดเรียบร้อยแล้ว ทำความสะอาดไม้ให้มีฝุ่นเตรียมสีทองและสีเงิน
2. ทาสีทองและสีเงินลงบนพื้นที่ที่ต้องการให้เป็นสีทองและสีเงิน หรือทาตัวปลาสลับสีกันระหว่างสีทองและสีเงิน เน้นจุดเด่นให้มีสีทองมากกว่าสีเงิน เป็นการวางสีที่เอื้อให้มีองค์ประกอบศิลป์ที่สวยงาม รอให้แห้ง แล้วทาช้ำอีกรอบ
3. ตรวจสอบว่าสีเสมอกันทั่วทั้งตัวปลา หรือพื้นที่ที่ต้องการให้เป็นสีทองและสีเงิน ถ้าไม่เสมอทาสีทองช้ำอีกรอบให้สีเสมอกันทั่ว
4. เมื่อตากผลงานให้แห้งแล้ว ใช้น้ำยาเคลือบเงา ทาให้ทั่วทั้งภาพ เทคนิคสำคัญคือทาสีที่ไม่ได้ลงสีทอง เพื่อให้ภาพทั้งหมดมันวาวให้งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีพื้นผิวที่กลมกลืนกันทั้งภาพ

ภาพประกอบ 60 ศิลปหัตถกรรมปลา

จากการศึกษาการทำสีทอง และสีเงินของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง พบว่า นอกจากปลาทอง ปลาเงินแล้วยังมีการลงสีทองและสีเงิน เป็นการเพิ่มคุณค่าความเชื่อทางใจ ให้กับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภาพมังกรและภาพนกยูงที่เป็นสัตว์มงคล

ภาพประกอบ 61 นกยูงทอง

และบางครั้งเพื่อให้ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม่มีจุดเด่นของสีทองเพื่อเป็นจุดสนใจด้วยเช่นป้ายเตือนต่างๆ ระวังสุนัขดุ และตัวอักษรที่ต้องการให้มีความชัดเจน

ภาพประกอบ 62 งานประเภทที่ลงสีทอง

การพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมตามสังคมที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา ศิลปหัตถกรรมจึงต้องพัฒนาตัวงานขึ้นให้เท่าทันกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นคือการทำป้ายต่าง ๆ เช่น ป้ายมงคล ป้ายต้อนรับ ป้ายบ้านเลขที่ ป้ายเตือน ฯลฯ

จากการศึกษาพบว่า บางป้ายก็มีความเชื่อแฝงอยู่ ป้ายเสริมดวง เพื่อความมงคลของผู้อยู่อาศัย ยกตัวอย่าง เช่น ป้ายนักษัตรตามปีเกิดสมาชิกภายในบ้าน นำรูปนักษัตรมาแกะลงบนแผ่นป้ายบ้านเลขที่ ดังที่ป่าทองพูน มณีสอน เล่าให้ผู้วิจัยฟัง เกี่ยวกับป้ายตัวอักษรว่า “ส่วนใหญ่สั่งทำเพราะป้ายมีการเจาะจงการเขียนตัวอักษรตามความต้องการของผู้สั่งทำ อย่างป้ายนักษัตรมีคนสั่งทำวางโชว์ที่ร้าน พอลูกค้าคนอื่นมาเห็นบอกว่าสวยดี และยังมีความหมายดีก็เลยสั่งทำ ต่อมาก็นิยมกันอย่างแพร่หลาย”(ทองพูน มณีสอน. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 63 ป้ายบ้านเลขที่

5. ป้ายตัวอักษร

ป้ายตัวอักษรเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ถูกพัฒนาขึ้นให้มีความทันสมัยกับสังคมปัจจุบัน ด้วยความคิดของสล่าในการเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายน่าสนใจ เพิ่มประโยชน์ใช้สอยให้กับตัวงาน ให้มีคุณค่าความงามควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมที่ต้องลัดเข้มขัดกับการจับจ่าย ผู้บริโภคต้องการได้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด สล่าจึงพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบดั้งเดิม มาเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบพัฒนาป้ายอักษร และด้วยสังคมปัจจุบันที่การสื่อสารด้วยคำพูดน้อยลงกลายเป็นการสื่อสารด้วยตัวอักษร ข้อดีคือเข้าใจง่าย ไม่เสียเวลา และไม่เสียพลังงานในการพูดซ้ำ ลดการกระทบกระทั่งกันระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร

ภายใต้สังคมปัจจุบันที่ผู้คนไม่มีเชื่อมั่นในจิตใจจำต้องหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ อย่างเช่น ป้ายมงคล ป้ายอวยพร เพิ่มความเชื่อมั่นทางจิตใจ และป้ายบ้านเลขที่ที่เพิ่มความสวยงาม และสิริมงคลให้กับสมาชิกที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ป้ายตัวอักษรของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

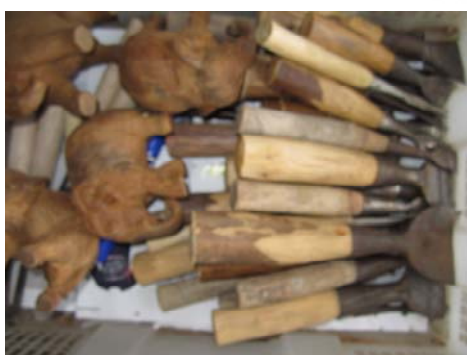
1. ร่างตัวอักษรตามออเดอร์ที่สั่งมา โดยการจัดวางตัวอักษรให้เหมาะสมกับแผ่นไม้ที่จัดเตรียมไว้ ให้เกิดความสมดุลของความยาวของประโยคตัวอักษรกับไม้ ไม้ที่ใช้จะใช้ไม้แผ่นขัดเรียบ เลือกไม้ที่ตัดตามลายไม้ ไม่ใช่ไม้ที่ตัดขวางลายไม้

ภาพประกอบ 64 ไม้สำหรับแกะสลักป้าย

2. กดลายตัวอักษรด้วยเครื่องกดตามตัวอักษร เครื่องจะเจาะตามเส้นขอบของตัวอักษรลึกประมาณ 2 เซนติเมตร หลังจากนั้นก็เตรียมสีฉาบ และสีฉลပ်ในขั้นต่อไป

3. ใช้สีฉาบ และสีฉลပ် ทากส่วนที่ไม่ต้องการออก ส่วนรอบนอกของตัวอักษร เพื่อให้ตัวอักษรนูนลอยขึ้นมา

ภาพประกอบ 65 การแกะตัวอักษร

4. เก็บรายละเอียดของตัวอักษรให้มีความคมชัด และส่วนหัวของตัวอักษร
5. ขัดพื้นให้เรียบเนียนเสมอกัน ด้วยกระดาษทราย

ภาพประกอบ 66 การอุดรอยแตกของไม้

6. การอุดรอยแตกของไม้ รอยแตกจะมีอยู่ตามธรรมชาติ ถ้าไม่อุดรอยแตกนั้นเมื่อผ่านอากาศที่แห้ง และชื้นจะทำให้ไม้หดตัว ทำให้รอยแตกนั้นเพิ่มขึ้น และสุดท้ายก็จะทำให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ชิ้นนั้นๆ เสียหายได้

ภูมิปัญญาการอุดรอยแตกตามธรรมชาติของเนื้อไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เตรียมกาวร้อน และขี้เลื่อย สำหรับอุดรอยแตก เมื่อก่อนกาวที่ใช้จะใช้กาวลาเท็กซ์ แต่กาวลาเท็กซ์จะแห้งช้าทำงานต่อได้ยาก หรือทำไม่ได้เลย การใช้กาวร้อนมีความสะดวกสบาย รวดเร็วกว่ามาก ช่วยย่นเวลาในการทำงานให้น้อยลง และกาวร้อนมีคุณสมบัติการยึดติดที่มีความแข็งแรงมาก

ภาพประกอบ 67 ขั้นตอนที่1 กาวร้อน

2. นำขี้เถ้าอุดตามรอยแตก แล้วใช้กาาร้อนหยอดลงไปตามรอยแตกที่มี ใช้ขี้เถ้าอุดซ้ำอีกครั้ง เพื่อไม่ให้เห็นรอยกาาร้อน แล้วจึงรอแห้ง

ภาพประกอบ 68 ชั้นตอนที่ 2 อุดรอยแตก

3. นำขี้เถ้าอุดตามรอยอีกครั้งในขณะที่ กาาร้อนยังไม่แห้ง (ชั้นตอนที่ 2 และ 3 ต้องทำอย่างรวดเร็ว)

ภาพประกอบ 69 ชั้นตอนที่ 3 อุดรอยแตก

4. ตรวจสอบการอุดว่าอุดได้หมดทุกรอยแตกแล้ว ต่อด้วยการใช้สิ่วฉากขุดส่วนที่เกินออกมาให้ผลงานมีความเรียบร้อย และใช้กระดาษทรายขัดอีกครั้ง เตรียมเคลือบเงา หรือลงสีในชั้นตอนต่อไป

ภาพประกอบ 70 ชั้นตอนที่ 4 อุดรอย

7. การตกแต่งป้ายมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะลงสีทองตามตัวอักษร หรือการทำสีโอะคให้ไม่มีสีเข้มขึ้น และยังโชว์ลายเนื้อไม้อยู่ หรือการเคลือบเงาให้ผิวมีความมันวาว ป้องกันการกัดกินของแมลง มีสวยงาม เพราะลวดลายของเนื้อไม้สักที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ

ภาพประกอบ 71 ป้ายตัวอักษร

แต่เมื่อลูกค้าไม่พอใจในสีของผลงานที่ทำขึ้น สล่าสามารถเปลี่ยนจากสีที่ไม่ชอบให้เป็นสีเนื้อไม้ธรรมชาติได้ ดังนี้

ภูมิปัญญาเทคนิคการเปลี่ยนสีจากสีดำเป็นสีเนื้อไม้ตามธรรมชาติ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ดังนี้

ได้โดยการขัดสีดำออกให้หมดทั้งภาพจนเห็นสีของเนื้อไม้ทั้งภาพด้วยเครื่องขัด และกระดาษทราย อาจต้องแกะสลักลวดลายเพิ่มขึ้น เพราะการขัดอาจลบลวดลายของงานศิลปหัตถกรรมจนเลือนลาง เมื่อแกะเพิ่มแล้วเก็บรายละเอียด และขัดด้วยกระดาษทราย แล้วใช้แว็กลง และใช้เครื่องขัดหัวละเอียดขัดให้ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม่มีความมันวาวสวยงามมีคุณค่าขึ้น โชว์ลวดลายของลายไม้ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ

ป้าทองพูน มณีสอน เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเปลี่ยนสีตาของศิลปหัตถกรรมให้เป็นสีเนื้อไม้ธรรมชาติว่า “มีการเปลี่ยนสีบ่อยเหมือนกัน เพราะลูกค้ามาเห็นผลงานศิลปหัตถกรรมที่ทำสีตาไว้ แต่ลูกค้าไม่ชอบแต่ต้องได้สีเนื้อไม้ ป้าทองพูนก็บอกว่าสามารถเปลี่ยนสีได้ ลูกค้าต้องการก็ทำให้ได้ตามที่ลูกค้าต้องการ” (ทองพูน มณีสอน. 2554: สัมภาษณ์)

ดังนั้นเทคนิคทุกเทคนิค ที่มีหลากหลายกระบวนการการสร้างสรรค์สามารถปรับเปลี่ยนได้ สล่าสามารถพลิกแพลงภูมิปัญญาเทคนิค และสามารถพัฒนาเทคนิคด้วยการบูรณาการกระบวนการสร้างสรรค์ตามความสามารถ ความชำนาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสล่า เพื่อพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีคุณค่าความงามทางด้านศิลปะ เพื่อพัฒนาคุณค่าทางใจเพิ่มขึ้น และเป็นการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความหลากหลาย ประณีตสวยงามเพิ่มขึ้นด้วย

6. วิถีชีวิตชนบท

เป็นการสะท้อนภาพวิถีการดำรงชีพของชนชาวชนบท การทำกิจกรรม การเกษตร งานแกะสลักเป็นภาพการทำมาหากินของชาวชนบท ที่สงบสุข เป็นการดำเนินชีวิตของชนชาวไทยที่เป็นบริบทรากฐานของชาวไทยตามคำพูดที่ว่า “อยู่เย็นเป็นสุข” ภาพเหล่านี้ปรากฏในงานศิลปกรรมหลากหลายประเภท รวมถึงในงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีเรื่องราว มีองค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งเสริมเรื่องราว สล่าต้องมีความรู้ทางด้านองค์ประกอบศิลป์ การจัดวาง จุดเด่น ความสมดุลย์ ความเป็นเอกภาพ สอดแทรกเรื่องราวของความเป็นอยู่ของชนบท แสดงวิถีชีวิตที่สงบสุขร่มเย็นในแผ่นดินไทย

ภาพประกอบ 72 ภาพหุ่นต่า พระเจ้าอยู่หัว

ภาพวิถีชีวิตเป็นการสะท้อนภาพความเป็นจริงในอดีตของชาวไทยที่มีความอบอุ่น สบายงาม มีคุณค่าทางใจ รวมถึงคุณค่าทางสังคมที่ถ่ายทอดผ่านรูปแบบศิลปะหัตถกรรม การแกะสลักไม้ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนชนบทในท้องถิ่นไทยใต้ร่มพระบารมีของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภาพประกอบ 73 ภาพนูนต่ำวิถีชีวิต

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพวิถีชีวิตชนบท ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง จะเป็นภาพนูนต่ำ มีขั้นตอนดังนี้

1. ร่างภาพวิถีชีวิตชนบทลงบนกระดาษโดยการร่างโครงสร้างแบบง่ายๆ จัดวางองค์ประกอบของภาพ สอดแทรกเรื่องราวการดำรงชีวิตของชาวชนบท โดยใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ของสล่าที่สั่งสมมานานับหลายสิบปี
2. เตรียมไม้ ขนาดพอเหมาะกับภาพร่าง ถ้าร่างภาพสีเหลี่ยมผืนผ้า ต้องเตรียมไม้เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาจปรับเปลี่ยนตามรูปทรงของไม้ ไม้ที่ใช้จะเป็นไม้แผ่น หรือไม้ท่อน
3. การแกะสลักโครงร่างและเริ่มแกะในระยະหน้า (Fore Ground) ส่วนระยະหน้าจะต้องละเอียดที่สุด เพื่อดึงดูดความสนใจและชัดเจนที่สุด ภาพระยະหน้าส่วนใหญ่เป็นคนที่กำลังทำกิจกรรมต่างๆอยู่
4. แกะสลักส่วนของระยະกลาง (Middle Ground) ในระยະกลางจะไม่ชัดเจนเท่าระยະหน้า ระยະกลางจะเป็นภาพบ้านเรือนต้นไม้ ลดหลั่นกันลงไปสร้างให้เกิดมิติตื้นลึกในงาน การที่บ้านเรือนปลูกติดกันแสดงอารมณ์ถึงความอบอุ่น การพึ่งพาอาศัยกันของชาวชนบท การแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งกันและกัน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่มีการแข่งขันดิ้นรนในการดำเนินชีวิต
5. แกะในส่วนระยະหลัง (Back Ground) สร้างให้ภาพมี 3 มิติ เก็บรายละเอียดเรื่องราววิถีการทำมาหากินในแนวทางกิจกรรมการเกษตร และจุดเด่นของภาพ
6. การขัดด้วยเครื่องขัดหัวละเอียด และกระดาษทราย การใช้เครื่องขัดจะขัดในบริเวณพื้นที่กว้าง ส่วนพื้นที่เล็กจะใช้กระดาษทรายในอดีตการขัดค่อนข้างยาก เพราะสล่าไม่มีเครื่องขัด เพราะยังไม่มีเทคโนโลยีที่ก้าวไกลเท่าในปัจจุบันต้องใช้กระดาษทรายซึ่งผลงานศิลปะหัตถกรรม

การแกะสลักไม้ภาพวิถีชีวิตชนบทค่อนข้างซับซ้อน มีการทับซ้อนของรูปทรง บ้านเรือน ผู้คน ต้นไม้ และส่วนประกอบมากมาย ทำให้การขัดค่อนข้างยาก จึงมีภูมิปัญญาเกิดขึ้นในการกำจัดเส้นไม้ด้วยการเผา จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยค้นพบภูมิปัญญาการกำจัดเส้นไม้เผาเส้นผลงานของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ภาพประกอบ 74 ภาพรวมผลงาน วิถีชีวิต

7. ตัวละครในวรรณคดี

ความคิดสร้างสรรค์ในการนำตัวละครในนิทานมาสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จัดวางองค์ประกอบศิลป์ถ่ายทอดเรื่องราวจินตนาการออกมาเป็นการแกะสลักไม้ เป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด ประณีต และชำนาญด้านการแกะสลักไม้ และมีความรู้เกี่ยวกับลายไทย และวรรณคดีไทย

ด้วยความสวยงาม และคุณค่าแห่งประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องราวที่แต่งขึ้นด้วยการเรียบเรียงภาษา ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกลอง คุณค่าทางภาษาไทยที่มีรากฐานมาอย่างยาวนาน บ่งบอกถึงความสุนทรีย์ของคนไทย และด้วยการใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์เรียบเรียงเรื่องราวในบทกวี วรรณคดี และนิทานประราที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างจินตนาการให้กับศิลปิน เพื่อสรรค์สร้างงานศิลปะนับหลายล้านชิ้น หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพลายไทยบนผนังตามวัดวาอาราม รวมถึงศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สละสลวยน่าได้หยิบยกเรื่องราวในวรรณคดี และเรื่องราวของป่าหิมพานต์ เทพเทวดา มาถ่ายทอดในรูปแบบของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งในรูปแบบประติมากรรม หนู่นต่ำ หนู่นสูง และลอยตัว

จากการศึกษาวิจัยสรุปกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ตัวละครในวรรณคดี ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมไม้ในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมภาพตัวละครในวรรณคดี จำเป็นต้องใช้ไม้เนื้ออ่อนคุณภาพดี แกะได้ง่าย ไซ้ลวดลายของไม้ งานประเภทนี้จะไม่ทำสี จึงต้องเป็นไม้สักเท่านั้น เพราะคุณสมบัติของไม้สักมีความเหมาะสมหลายประการด้วยกัน ประการแรกด้วยลวดลายของลายไม้ที่สวยงาม ประการที่สอง เพราะไม้สักแกะได้ง่าย ทนทานคงรูป ซึ่งจะไม่ยากนักในการแกะสลักภาพที่มีลายละเอียดเรื่องราวที่มีองค์ประกอบทับซ้อนกัน มีความละเอียดของการแกะสลักลวดลายไทย

เมื่อคัดเลือกไม้ได้ตามที่ต้องการแล้ว เตรียมแบบร่างให้เหมาะสมกับรูปทรงของไม้ โดยการจัดวางองค์ประกอบภาพตามเรื่องราวในวรรณคดี และมีจุดเด่นเป็นตัวละครในวรรณคดี

2. ใช้ซอส์กร่างวางลวดลายก่อนพอมันใจแล้วจึงใช้ ปากกาเคมี ร่างทับอีกครั้งลงบนไม้

3. ใช้สิ่วสลักแกะตามเส้นรอบนอก (Out Line) ให้เกิดเป็นภาพร่างที่มีสัดส่วนที่ถูกต้อง เริ่มเซาะล่องลึกลง ให้เกิดมิติระยะหน้า (Fore Ground) หนุนขึ้นมา จะเป็นภาพตัวละครในวรรณคดี จะมีจุดเด่นเป็นตัวละครในวรรณคดี ตามเรื่องราวที่หยิบยก เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ป่าหิมพานต์ ผลงานส่วนใหญ่เป็นภาพ กิณรี หนุมาน สุวรรณมัจฉา มักริผล สิงห์ และสัตว์หิมพานต์

ภาพประกอบ 75 หนุมานและกิณรี

4. แกะสลักภาพระยะหน้า และเริ่มแกะในระยะกลาง (Middle Ground) จะเป็นภาพ ต้นไม้ ลำธาร สัตว์หิมพานต์ตัวเล็กๆ ยกตัวอย่างเช่น ปลา นกยูง นก ลิง ลายไทย ก้อนหิน พุ่มไม้ ดอกไม้ ลวดลายไทยประกอบ ยกตัวอย่างเช่น น้ำที่เป็นลายไทย กนกลายไทย ใบไม้ลายไทย ดอกบัวลายไทย

ภาพประกอบ 76 ภาพสัตว์หิมพานต์

จากการศึกษาพบว่า การใช้ลวดที่มีขนาดใหญ ในพื้นที่ที่มีขนาดใหญ การใช้ลวดที่มีขนาดเล็ก ในพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก เพื่อเป็นการเก็บรายละเอียด

ดังนั้นการใช้ลวดที่มีหน้าตัดเป็นรูปตัววี หรือหน้าตัดเป็นรูปตัวยู ขึ้นอยู่กับเทคนิคของช่างในการเลือกสรรค์ ว่าจุดที่แกะนั้นเหมาะสำหรับการแกะให้เป็นพื้นผิว อย่างไร ยกตัวอย่าง เช่น การแกะให้เป็นภาพหน้าตัก แสดงการไหลของน้ำ ช่างจะใช้ลวดที่มีหน้าตัดเป็นรูปตัววี การแกะให้เป็นภาพใบไม้ แสดงการทับซ้อน ความเบาบางของใบไม้ ช่างจะใช้ลวดที่มีหน้าตัดเป็นรูปตัวยู

5. แกะสลักกระยะหลัง (Back Ground) ให้ภาพมีมิติ 3 มิติ มีน้ำหนักของภาพที่เหมาะสม เกิดการทับซ้อนของเรื่องราวในภาพตามบทประพันธ์ในวรรณคดี เช่น ภาพป่าหิมพานต์ ที่มีเรื่องราวที่น่าสนใจ มีความอัศจรรย์ของสรรพสิ่งต่างๆ ที่เหนือธรรมชาติในป่าหิมพานต์ ทั้งต้นไม้ ลำธาร ดอกไม้ และเหล่าสัตว์น้อยใหญ่ในหิมพานต์ มีความสวยงามและน่าอัศจรรย์ ในรูปแบบอุดมคติที่มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์

ซึ่งการแกะสลักศิลปหัตถกรรมที่มีเรื่องราว มีองค์ประกอบภาพที่ทับซ้อน การแกะทำได้ยาก ต้องใช้เทคนิคภูมิปัญญาของสล่าที่สั่งสมรวมทั้งประสบการณ์ในการแกะสลักให้ได้ภาพที่มีความสมบูรณ์ สวยงาม น่าอัศจรรย์ และน่าทึ่ง

ภาพประกอบ 77 หนุมาน กับนางสุวรรณมัจฉา

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ที่มีเรื่องราว องค์ประกอบที่ทับซ้อนกันหลายมิติในภาพตัวละครในวรรณคดี

ภูมิปัญญาการหักไม้ในการสร้างมิติภายในภาพศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีวิธีการดังนี้

ภูมิปัญญาที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ เทคนิคในการแกะสลักงานที่มีความซับซ้อนหลายมิติภายในตัวงาน การคิดงานให้มีมิติที่ชัดเจน สล่านั้นมีวิธีเป็นเทคนิคที่น่าทึ่ง ด้วยการหักไม้ในส่วนระยະหน้าสุดออก แต่การหักไม้ต้องทำหลังจากแกะสลักระยະหน้าให้เสร็จสมบูรณ์เสียก่อน แล้วจึงหักไม้ระยະหน้าที่แกะแล้วออก เพื่อเปิดช่องให้แกะสลักระยະกลาง และระยະหลังได้อย่างสะดวก เป็นวิธีที่น่าสนใจมาก แต่ข้อควรระวังในการหักไม้ คือต้องหักเพียงครั้งเดียว ให้ขาดออกจากกันเลย เพื่อง่ายในการต่อกลับคืนดั้งเดิม การทำเทคนิคนี้สลาผู้สร้างสรรค์ต้องมีความชำนาญ และมีใจ สล่านั้นต้องเข้าใจสภาพของงานว่าส่วนใด จุดใดที่หักได้ง่ายและสามารถต่อได้อย่างแนบเนียนไม่เห็นร่องรอย ความชำนาญดังกล่าวต้องใช้ประสบการณ์ และการฝึกฝนมาอย่างดีถึงจะ เข้าใจในกระบวนการขั้นตอนและข้อควรระวังในการสร้างสรรค์ผลงาน

เมื่อแกะระยະกลาง และระยະหลังเรียบร้อยแล้ว ก็นำไม้ส่วนที่หักออกมาต่อให้เป็นภาพดั้งเดิม การต่อไม้จะใช้การร้อนในการต่อ เพราะการร้อนมีคุณสมบัติแห้งเร็ว แข็งแรงสามารถทำงานต่อได้เลย ไม่ต้องรอกาวแห้งเหมือนกาวลาเท็กซ์และคุณสมบัติของกาวลาเท็กซ์จะไม่คงทน สามารถหลุดออกได้ในภายหลัง

การต่อไม้จะต้องใช้ความแม่นยำ และความละเอียดสูง ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เพราะผู้หญิงจะมีความละเอียด ใจเย็นกว่าสลาผู้ชาย

การต่อควรทำเพียงครั้งเดียว เพราะว่าการต่อที่ไม่ดีในครั้งแรกอาจทำให้งานเสียหายได้ เพราะการร้อนจะแห้งไวมาก การดึงออกอีกครั้งอาจทำให้เกิดความเสียหายได้ และการต่อไม่จะออกมาไม่สมบูรณ์ ดังที่คาดไว้

เหตุผลที่ใช้การหัก และไม่ใช้เลื่อย เพราะการเลื่อยจะทำให้เสียเนื้อไม้ การต่อกลับคืนจะไม่แนบเนียนสนิท แต่การหักจะไม่เสียเนื้อไม้ หักไม้ออกในรูปแบบไหน ร่องรอยการหักก็จะ เป็นรูปแบบนั้น เมื่อนำมาต่อก็จะเรียบเนียนสนิทไม่ทิ้งร่องรอยให้เห็น

ภาพประกอบ 78 รายละเอียดที่จะต้องใช้เทคนิคการหักไม้

จากการศึกษาเก็บข้อมูล สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับเทคนิคการหักไม้ว่า “เทคนิคการสร้างมิติ ให้ภาพมีระยะสามมิติ เมื่อช่างต้องการแกะภาพลายละเอียดในระยะหลัง ช่างจะหักเนื้อไม้บริเวณระยะหน้าออกเสียก่อนและนำมาติดในภายหลัง โดยที่จะใช้การหักเนื้อไม้ ช่างจะไม่ใช้วิธีการเลื่อยไม้ เพราะจะทำให้เสียเนื้อไม้ เมื่อแกะในระยะหลังเสร็จเรียบร้อย ช่างจะนำไม้ส่วนที่หักออกมาติด ดั้งเดิมโดย ใช้การกาวตราช่าง การร้อน หรืออีพ็อกซี่ และเริ่มแกะต่อในระยะหน้า จะทำให้มิติของผลงานมีความลึก และสมจริงสมจังมากยิ่งขึ้น” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 79 รายละเอียดลายไทย

ดังนั้นเทคนิคภูมิปัญญาการหักไม้ ในการสร้างมิติภายในภาพศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีมาอย่างยาวนาน ตกทอดทางองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ ถ่ายทอดกันสืบมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเทคนิคชั้นสูง ที่ผู้ทำต้องมีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เทคนิคนี้ต้องใช้ความละเอียด ฝีมือชั้นสูง เพื่อสร้างสรรค์งานที่แสดงออกถึงความสวยงาม อ่อนช้อย มีชีวิตชีวา พริ้วไหวแห่งลวดลายลีลา ด้วยองค์ประกอบเรื่องราว เป็นงานศิลปหัตถกรรมชิ้นเอกที่มีความอัจฉริยะในวรรณคดีไทย

ภาพประกอบ 80 กิณรีนูนต่ำ

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้หุ่นต่ำ จะมีกรอบสี่เหลี่ยม ซึ่งเป็นไม้ชั้นเดียวกับงานการแกะสลักต้องใช้ความระมัดระวัง สลัดต้องมีความประณีตสูง เป็นองค์ประกอบศิลป์ที่มีเรื่องราวค่อนข้างมาก มีตัวละครเป็นจุดเด่นของภาพ ส่วนรองเป็นสัตว์ที่เกี่ยวกับเรื่องราวในวรรณคดี ประกอบด้วยลายไทยจัดวางอย่างกลมกลืนในระยะกลาง สร้างมิติด้วยช่องว่างให้มี

ความลึกมองเห็นระยะหลังซึ่งมีรายละเอียดน้อยกว่า ระยะหน้า และระยะกลาง ผลงานราคา
ค่อนข้างสูงเพราะเป็นงานที่มีรายละเอียดสูง สล้าต้องใช้ความประณีต และมีความสามารถในการแกะสลักสูง มีฝีมือชั้นเยี่ยม

ภาพประกอบ 81 กิณรีนูนสูง

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สูง จะใช้ไม้ท่อน หรือไม้ต่อ มีกรอบเป็นรูปร่างอิสระ
ตามรูปทรงของไม้ กรอบจะปล่อยลัทธิรูปทรงตามธรรมชาติของไม้ ไม่ผ่านการแกะสลัก เป็นงาน
ที่น่าหลงใหล เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพื้นผิวตามธรรมชาติ กับพื้นผิวที่
ผ่านการสร้างสรรค์แล้ว ทำให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เข้ากันได้อย่างกลมกลืน ดูอัศจรรย์ เป็นงาน
ที่วิจิตรประณีต จากการสร้างสรรค์ด้วยน้ำมือมนุษย์

ภาพประกอบ 82 กิณรีลอยตัว

ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ลอยตัว สล่่าต้องมีฝีมือ และความชำนาญสูง มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสัดส่วนของมนุษย์ ความรู้เกี่ยวกับตัวละครในวรรณคดี และวรรณคดีไทย ลายไทย ลายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อเรื่องในวรรณคดีที่ถูกจินตนาการแต่งแต้มตามอุดมคติ และความคิดสร้างสรรค์ตามความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ภาพประกอบ 83 ลายละเอียดกินรีลอยตัว

วรรณคดีไทยเป็นเรื่องเล่าปรัมปรา ที่บรรพบุรุษของเราได้แต่งขึ้น เป็นความฉลาดในการใช้ภาษาที่สระสรวย ด้วยการบอกเล่า จดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบัน ด้วยความรื่นรมย์ของบรรพบุรุษของเราที่มีความสุนทรีย์ได้ใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ แต่งเรื่องราวต่างๆที่เหนือธรรมชาติแต่แฝงไปด้วยคติสอนใจ ให้เรียนรู้เรื่องความดี ความชั่ว เป็นกุศโลบายที่แยบยลในการสอนลูกหลานในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา

ในอดีตกาลชนชาวไทยมีความศรัทธาต่อศาสนาพุทธเป็นสิ่งสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำบุญตักบาตรทุกเช้า การดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายมาบังคับ เพราะชนชาวไทยยึดถือจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมไทยอันดีงามเพียงเท่านั้นก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข สงบร่มเย็น เป็นความสุขทางใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นแรงบัลดาลให้มีการสร้างสรรค์ถักทอถ้อยคำ เรียบเรียงเป็นบทร้อยแก้ว และร้อยกรอง ประโยคสระสรวยเรียบเรียงเป็นเรื่องราวอันน่าอัศจรรย์ในวรรณคดีหลายเรื่องของไทย มีการสอดแทรกจารีต ประเพณี ความเชื่อ และความศรัทธาต่อศาสนา เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกในเรื่องความดี ความชั่ว เป็นการกล่อมเกลาจิตใจของชนชาวไทยให้มีความละเอียดอ่อน

วรรณคดีไทย เป็นเรื่องราวที่เร้าความสนใจ ด้วยเรื่องที่น่าสนใจเหนือธรรมชาติ สอดแทรกคติสอนใจอย่างแยบคาย อยู่ในเรื่องเล่า นิทานปรัมปรา บทประพันธ์ บทกวี วรรณคดี โดยการใช้ภาษาที่งดงาม สระสรวย ผูกเป็นเรื่องราวที่ตื่นเต้นเร้าใจ โดยการโลดแล่นของตัวละครที่ถูกแต่งขึ้นให้มีความดี เก่งกาจ ฉลาด ที่ต้องฝ่าอุปสรรคด้วยการต่อสู้กับเหล่าร้าย พิสูจน์ตนเองเกี่ยวกับความรัก มีเรื่องราวที่น่าติดตามในความอัศจรรย์นั้น และจบด้วยความดีงาม เป็นกุศโลบายที่แยบยลเท่าที่เผ่าพันธุ์มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา

8. เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์

เป็นเรื่องความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นความเชื่อตั้งแต่โบราณถึงคุณงามความดีของเทพผู้ปกปักรักษามนุษย์ให้มีปัจจัย 4 ครบถ้วนบริบูรณ์

การมีที่อยู่อาศัย บ้านเรือนอยู่เย็นเป็นสุขไม่มีการทำสงครามรบราฆ่าฟันกัน ถึงมีการรบก็ขอให้ฝ่ายตนเป็นผู้มีชัย

การมีอาหารอุดมสมบูรณ์ การปลูกข้าว ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ โดยมีฤดูกาลที่อำนวยต่อการทำนา ปลูกข้าว หน้าฝนก็ขอให้มีน้ำไม่ขาดแคลน

การมีเครื่องนุ่งห่มที่ได้จากการเลี้ยงหม่อน เลี้ยงไหม ถักทอเป็นผ้าไหม ที่มีลวดลายแต่ละพื้นที่เป็นภูมิประเทศท้องถิ่นที่มีความสวยงาม ทำมาสามใส่

การปลูกพืชพันธุ์ของไทยที่ปลูกนำมาทำยาสมุนไพรช่วยรักษาโรค ทั้งภายในร่างกาย เป็นภูมิปัญญาของไทยตั้งแต่โบราณ และสืบทอดมายังรุ่นปัจจุบัน

ในเรื่องราวความเชื่อต่างๆข้างต้น มีความเชื่อและความศรัทธาต่อ เทพผู้ปกปักรักษา คุ่มครองสรรพสิ่ง ด้วยการกราบไหว้บูชาแสดงความเคารพ ต่อธรรมชาติและสรรพสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำมาใช้สอย กิน รักษา สามใส่ ชนชาวไทยรู้สึก สำนึกถึงคุณค่า และ รู้สึกขอบคุณในสิ่งต่างๆที่นำมาใช้เพื่อดำรงชีวิตให้มีความปรกติสุขร่มเย็น

ดังนั้นจึงมีการสร้างรูปเคารพเพื่อบูชา กราบไหว้ออกมาในรูปแบบของงานประติมากรรมจิตรกรรม และที่มีความนิยมมากที่สุด คือ งานประติมากรรมไม่ว่าจะเป็น การปั้นดิน การหล่อด้วยโลหะ และการแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพ

จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความเชื่อที่ถูกปลูกฝังกันมาจากบรรพบุรุษ เกี่ยวกับการแกะสลักเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องสำคัญมากที่ผู้แกะสลักจะต้องทำ และต้องผ่านกระบวนการมาแล้วหลายประการดังนี้

ประการแรก สล่าที่จะแกะสลักเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ต้องเป็นคนดีไม่เคยทำผิดร้ายแรง ผิดลูกผิดเมีย ไม่ฆ่าสัตว์ใหญ่ มีความนำถือเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่จะแกะสลัก

ประการที่สอง คุณสมบัติของสล่าในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ สล่าต้องผ่านการเข้าพิธีไหว้ครูถือ ชนกำนลครู และเข้าพิธีรับมอบวิชา องค์ความรู้ การแกะสลักไม้มาเรียบร้อยแล้ว ถือเป็นการอนุญาตของครูบาอาจารย์ให้นำศิลปะการแกะสลักไม้ไปทำได้ ไปสร้างอาชีพ ทำมาหากิน และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ลูกศิษย์ต่อไปได้

ประการที่สาม ต้องจัดประรำพิธี เพื่อขอขมาลาโทษ และขออนุญาตแกะสลักรูปเคารพของเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ พร้อมเครื่องเส้นไหว้ตามหลักประเพณี และจัดไหว้ครูบาอาจารย์ผู้ถ่ายทอดความรู้ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งครูเทพ ครูผี และครูคน สล่าจะต้องถือศีล 5 ไม่นกินเนื้อสัตว์ ก่อนจัดพิธีเป็นเวลา 1 อาทิตย์ เพื่อบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ และทำพิธีกรรมอีกครั้งตอนสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็นการเบิกเนตรพร้อมกับทำพิธีกรรมทางศาสนา

ข้อปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น ยังมีการสืบทอดกันอยู่ภายในกลุ่มสหกรณ์ฯทำให้งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ มีคุณค่าทางใจแห่งความศรัทธาต่อเทพนั้นๆ เพื่อขอพรในการปกป้องคุ้มครอง ความปลอดภัยของชีวิต และเสริมสิริมงคล ช่วยเตือนจิตใจให้มุ่งต่อการทำดีไม่ประพฤตีสั่งที่เสี่ยงต่อความชั่วร้าย

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมวัสดุในการแกะสลัก วัสดุที่สำคัญคือไม้ ไม้จะเป็นไม้เนื้อหอม เพื่อช่วยเสริมให้งานมีคุณค่าความงามมากขึ้น บ่งบอกถึงความงามทางสุนทรีย์ะ การรับรู้ความงามของมนุษย์ ผัสสะของมนุษย์ รับรู้ความงาม 5 ทาง นอกจากการรับรู้ความงามด้วยการมองเห็น งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่สวยงามแล้วยังได้รับรู้ความงามด้วยกลิ่นของไม้เนื้อหอมที่ช่วยส่งเสริมงานให้มีคุณค่าทางจิตใจในด้านความเชื่อ และความศรัทธา

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ด้วยไม้เนื้อหอม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง

การเลือกไม้สำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เลือกไม้เนื้อหอม นำมาสร้างสรรค์เป็นรูปเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ สำหรับเคารพกราบไหว้ บูชาของชนชาวไทยที่มีความเชื่อและความศรัทธาต่อเทพเทวดา ที่เป็นตัวแทนของความดี

การเลือกไม้เนื้อหอม เป็นกุศโลบายของสล่าที่เลือกไม้เนื้อหอม มาแกะสลักเป็นรูปเคารพ เพราะความหอมของเนื้อไม้ ทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นไม้ที่สะอาดพอที่จะนำมาสร้างสรรค์รูปเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นกุศโลบายที่แยบคายให้ผู้กราบไหว้บูชา เมื่อได้กลิ่นหอมจากเนื้อไม้ จะทำให้รู้สึกถึงสุนทรีย์ ส่งเสริมให้ผู้กราบไหว้มีจิตใจที่ผ่องคลาย สงบ รู้สึกสบาย เมื่อได้มากราบไหว้บูชา เพราะความหอมของเนื้อไม้ให้ความรู้สึกถึงความหอมที่มาจากธรรมชาติ ช่วยให้ผู้มากราบไหว้ผ่องคลายและได้รู้สึกถึงความศรัทธามากยิ่งขึ้น นั่นคือความแยบคายของสล่า ในการสร้างสรรค์ความงามที่พัฒนาจิตใจ ที่แทรกอยู่ในตัวของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ใช้ไม้เนื้อหอม ก่อนข้างมีน้อยเพราะไม้เนื้อหอมจะหาได้ยาก และราคาสูง เพราะเป็นที่ต้องการของสล่าทั่วทั้งเชียงใหม่ ด้วยเหตุนี้สล่าจึงพัฒนารูปแบบการแกะสลักศิลปหัตถกรรมเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ให้มีขนาดเล็ก เพื่อที่จะใช้ไม้เนื้อหอมที่ให้น้อยลง แต่ยังคงคุณค่าความศรัทธาอยู่ การทำศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องรางห้อยคอ เสริมสิริมงคล และต้องใช้ความละเอียดประณีตในการแกะสลักมากในการแกะสลักให้ออกมาสวยงามสมบูรณ์

ดังนั้นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ไม้เนื้อหอมจะมีราคาสูงมาก และหาได้ยากอาจจะต้องสั่งทำขึ้น

2. ร่างภาพลงบนกระดาษ กำหนดขนาดด้วยสเกล (Scale) แล้วร่างด้วยชอล์กลงบนเนื้อไม้ตามแบบแผนธรรมเนียมในการสร้างเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือ ปรากฏประทับยืน ปรากฏประทับนั่ง แต่ละปรากฏจะมีรายละเอียดองค์ประกอบจำเพาะที่แตกต่างกัน

ภาพประกอบ 84 ภาพร่างเจ้าแม่กวนอิม

พระพิฆเนศ เป็นมหาเทพผู้ทรงภูมิปัญญายิ่งใหญ่ ผู้จัดอุปสรรคและอำนวยความสะดวกใน ทุกสิ่ง พระองค์ทรงเป็นเทพเจ้าแห่งสากล (Universal God)

พระพิฆเนศ คือ เทพเจ้าที่มีปรีชาญาณเฉลียวฉลาด มีฤทธานุภาพมาก และทรงคุณธรรม คอยปราบภัยพาลและอภิมาลคนดี อีกทั้งยังเป็นเทพผู้กตัญญูถึงพร้อมด้วยความดีงามสมควรแก่การสักการบูชาเป็นอย่างยิ่ง หากใครจะประกอบพิธี หรือทำกิจกรรมใด การเริ่มต้นสิ่งใหม่ ๆ เช่น เปิดกิจการร้านค้า เริ่มการทำงาน ขึ้นบ้านใหม่ ออกเดินทาง หรือแม้กระทั่งการบวงสรวงทำพิธีมงคลต่าง ๆ ฯลฯ ต้องบอกกล่าววบูชาองค์พระพิฆเนศก่อนเป็นลำดับแรก จึงจะเป็นสิริมงคล และประสบความสำเร็จ

การนับถือพระพิฆเนศในเมืองไทย พระพิฆเนศได้กลายเป็นเทพเจ้าองค์สำคัญในศาสนาฮินดู (พราหมณ์) ความศรัทธาเชื่อถือได้แพร่หลายสู่แผ่นดินสยาม ตั้งแต่สมัยโบราณปรากฏเป็นรูปประติมากรรมพระพิฆเนศ ณ โบราณสถานหลายแห่ง

ภาพประกอบ 85 เจ้าแม่กวนอิมนูนสูง

เจ้าแม่กวนอิม ออกเสียง กวนอิม ตามสำเนียงฮกเกี้ยน หรือ กวนอิน ตามสำเนียงกลาง (จีน: 觀音; อังกฤษ: Guan Yin) พระโพธิสัตว์ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นองค์เดียวกันกับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ในภาษาสันสกฤต ซึ่งมีต้นกำเนิดจากพระสูตรมหายานในอินเดีย และได้ผสมผสานกับความเชื่อพื้นถิ่นดั้งเดิมของจีน คือตำนานเรื่องพระธิดาเมี่ยวซ่าน ก่อให้เกิดเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิมในภาคสตรีขึ้น เพื่อแสดงออกถึงความอ่อนโยน และแสดงถึงความเมตตากรุณาให้เด่นชัดยิ่งขึ้นดังเช่นความรักของมารดาที่มีต่อบุตร ซึ่งเป็นการผสมผสานกลมกลืนทางความเชื่อที่ปราศจากข้อขัดแย้ง เนื่องจากในสังคหกรรมปุณทริกสูตรได้อธิบายว่า พระอวโลกิเตศวรนั้นสามารถแบ่งภาคเพื่อโปรดสรรพสัตว์ได้มากมายทั้งปางบุรุษและสตรี และเป็นธรรมดาของพระโพธิสัตว์มหายานที่เมื่อเข้าไปสู่ดินแดนอื่นทั้งทิเบต จีน หรือ ญี่ปุ่น ย่อมผสมผสานกลมกลืนได้กับเทพท้องถิ่นนั้น ๆ

ภาพประกอบ 86 พระอวโลกิเตศวร

พระอวโลกิเตศวร (เทวนาคี अवलोकितेश्वर , จีน 觀世音) พระโพธิสัตว์องค์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีผู้เคารพศรัทธามากที่สุด และเป็นเสมือนบุคคลาธิษฐานแห่งมหากรุณาคุณของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เรื่องราวของพระอวโลกิเตศวรปรากฏอยู่ทั่วไปในคัมภีร์สันสกฤตของเถรวาท

อันแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความสำคัญยิ่งของพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ พุทธศาสนิกชนชาวจีนจะรู้จักพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ในพระนามว่า กวนซี้ม หรือ กวนอิม ซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าอวโลกิเตศวรในภาษาสันสกฤต คือผู้ฟังสดับเสียงแห่งโลก แต่โดยทั่วไปแล้วมักให้อรรถาธิบายเป็นใจความว่าหมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของสัตว์โลก (ที่กำลังตกอยู่ในห้วงทุกข์) คำว่ากวนซี้มนี่พระกุมารชิวะชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีนเป็นผู้แปลขึ้น ต่อมาตัดออกเหลือเพียงกวนอิมเท่านั้น

3. แกะสลักโครงร่างรอบนอกให้เป็นโครงร่างโดยรวมให้มีสัดส่วนที่ถูกต้อง จัดวางท่าทางในปางที่ต้องการ จัดองค์ประกอบให้มีความสมบูรณ์

ภาพประกอบ 87 ขั้นตอนที่ 3 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์

4. แกะรายละเอียดให้มีความชัดเจนหน้าตาใบหน้าดวงตาลายละเอียดปีกย่อยเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม

ภาพประกอบ 88 ชั้นตอนที่ 4 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์

5. แกะรายละเอียดของลวดลายเสื้อผ้า เครื่องประดับ เก็บรายละเอียดให้มีความพริ้วไหวสวยงาม

ภาพประกอบ 89 ชั้นตอนที่ 5 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์

6. ขัดศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ด้วยเครื่องขัด และขัดด้วยกระดาษทรายอีกรอบ เพื่อเตรียมเครื่องเงาให้ผลงานทรงคุณค่าและมีความทนทานต่อสภาพอากาศและแมลงมากัดกิน การเครื่องเงาช่วยรักษางานศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความสวยงามทนทานหลายสิบปี

ภาพประกอบ 90 ชั้นตอนที่ 6 รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม

จากการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ ในขณะนี้ สล่ำภายในกลุ่มสหกรณ์มีคนทำค่อนข้างน้อย มีไม่มาก เพราะราคาค่อนข้างสูง และ สล่ำมีคุณสมบัติไม่เพียงพอ มีข้อจำกัดหลายด้าน ในการจัดพิธีต้องใช้ต้นทุนมาก ผู้สั่งทำไม่ ประสงค์ที่จะจ่ายค่าใช้ค่าจ่ายในส่วนนี้ สล่ำจึงไม่รับงาน เพราะต้องรับภาระในการจัดพิธี

สล่ำทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ การแกะสลักศิลปะหัตถกรรมเทพศักดิ์สิทธิ์ ว่า “ตอนนี้ มีสล่ำทำน้อย ต้องสั่งทำเพราะว่าต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงไม้เนื้อหอมก็หายาก ราคาค่อนข้าง สูง และสล่ำที่มีคุณสมบัติในการรับมอบจากครูบาอาจารย์ มาแล้วก็มีน้อยมีไม่กี่คนที่สามารถ แกะสลักงานนี้ได้ เคยมีลูกค้าต้องการแต่พอบอกราคา ลูกค้าก็สู้ราคาไม่ไหวจึงทำให้งาน ศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์มีน้อย แต่สล่ำเราก็ยังต้องอนุรักษ์ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างไว้ เป็นมรดกที่ตกทอดที่เหล่าสล่ำต้องช่วยกันสืบ สานกันต่อไป ไม่ใช่ใครคิดจะแกะสลักก็ แกะได้ตามอำเภอใจ ไม่จัดพิธีไม่ไหวครูไม่มีพิธีกรรม ใดๆ ไม่ปฏิบัติตามความเชื่อที่มี ถือว่าผิดครูบาอาจารย์ที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการ แกะสลักไม้ไว้ให้” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ถือเป็นภูมิปัญญาทางความเชื่อที่แฝงด้วยกุศโลบายที่แยบยล ของบรรพบุรุษชนชาว ไทยที่ยังคงสืบทอด ต่อไปชั่วลูกชั่วหลานไทยสืบไป

9. พระพุทธรูป

ในอดีตชนชาวไทยมีความเชื่อและความศรัทธาต่อศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก ด้วยความนับถือ การบูชาวิธีหนึ่งในการแสดงการบูชานับถือในพระพุทธศาสนา ชนชาวไทยได้สร้างงานศิลปะที่ตอบสนองต่อความเชื่อและความศรัทธา ที่เรียกกันว่างานพุทธศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมที่แสดงความเชื่อ เรื่องราวในพระไตรปิฎก เรื่องราวพุทธประวัติ ทศชาติ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ เพื่อเป็นสิ่งเตือนใจและถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธศาสนา

งานพุทธศิลป์มีกันอย่างแพร่หลายทั่วทั้งประเทศและที่มีให้เห็นกันมากที่สุดคือปฏิมากรรมพระพุทธรูป เป็นรูปเคารพ ตัวแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระประธานประดิษฐานในโบสถ์จุดศูนย์กลางของวัด วัดคือศูนย์รวมทางจิตใจ ของชนชาวไทยมาอย่างช้านาน วัดเป็นที่ที่พุทธศาสนิกชนมาชุมนุมกัน เพื่อแสดงความศรัทธาและมาทำบุญตามวิถีของชาวพุทธ

การได้มากราบไหว้พระพุทธรูปเปรียบเสมือนการได้มากราบไหว้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความสุขทางใจที่ได้รับเป็นความสุขปิติอย่างแท้จริง

และด้วยกุศโลบายของศิลปินผู้สร้าง ให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงการทำความดี ประพฤติปฏิบัติชอบ ตามศีลธรรม การทำความดีทั้ง กาย วาจา ใจ เป็นผู้บริสุทธิ์ในทุกขณะจิตตามคำสอนตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก เหมือนได้อยู่ต่อหน้าองค์สมเด็จพระศรีอริยวงศาคตญาณองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้บูชา ขอศีล ขอพร ความเป็นสิริมงคลให้เกิดแก่ตัว การทำบุญละจากบาป เสมือนมีธรรมะในหัวใจเป็นรากฐานบริบทความคิด คติชนของชนชาวไทย ที่มีต่อศาสนา

ด้วยคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ตรัสรู้สรรพสิ่งของโลก พระผู้หลุดพ้นทุกข์พ้นทุกข์ พระผู้ซึ่งเป็นครูแห่ง 3 โลก ด้วยความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชนชาวไทยมาอย่างช้านานนับหลายพันปี พุทธศาสนิกชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ร่วมใจสร้างศาสนสถาน และพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นสิ่งที่ระลึกถึงการประพฤติปฏิบัติชอบ ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเรื่องของการดับทุกข์ทั้งปวง ด้วยอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค หนทางแห่งการหลุดพ้นจากกิเลส โมหะ โทสะ และความโลภ มุ่งสู่นิพพาน ด้วยคุณงามความดีที่สั่งสมจากอดีตชาติ และปัจจุบันชาติตามคำสอนที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก

ชนชาวล้านนาเป็นอีกหนึ่งชนชาติที่มีความศรัทธาต่อศาสนาอย่างยิ่งยวด ด้วยการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวล้านนา ยังคงสืบสานพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อในเรื่อง ครูบาอาจารย์ เทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมถึงการบูชาคุณงามความดีของบุพการีและบรรพบุรุษ

ในพิธีกรรมของชาวล้านนาได้ชื่อว่าเป็นผู้ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี และ วัฒนธรรม ของตนมาตลอด โดยเฉพาะความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั้นย่อมเป็น ประจักษ์พยานได้ดี ถึงความร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างสรรค์สิ่งที่สวยงาม ดังที่ปรากฏให้เห็นในวัดวาอาราม โบสถ์ พระพุทธรูป ที่มีเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นมรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมล้านนาที่สืบทอดมาถึงวันนี้

สังคมของชาวล้านนาท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวได้ว่า มีการปลูกฝังประเพณีอันดี งามในสังคมส่วนรวม และยังคงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนชาวล้านนา ที่ปรากฏเอกลักษณ์ใน ชีวิตประจำวัน และวิถีการดำรงชีวิต ในฐานะผู้สร้างงานแกะสลักไม้ก็ได้ตระหนักดีว่าผู้สร้างงาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสวนใหญ่มีพื้นฐานความสามารถทางการแกะสลักไม้โดยธรรมชาติ ภายใต้นตนเองอย่างน่าทึ่ง ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า คุณสมบัติเช่นนี้เกิดจากการปลูกฝังราก วัฒนธรรม ที่มีชนบททำเนียมประเพณีเฉพาะตัวของท้องถิ่นล้านนา สภาพแวดล้อมที่ ประกอบด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาตั้งแต่เยาว์วัย ผลสืบทอดดังกล่าว จึงทำให้เกิดกลุ่ม ศิลปหัตถกรรมล้านนา ส่วนหนึ่งคือความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน รวมกลุ่มกันสร้างผลงานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับแรงบัลดาลใจจากท้องถิ่นล้านนา และความ ศรัทธาต่อศาสนา ออกมาในรูปแบบศิลปหัตถกรรมล้านนา

ดังนั้นศิลปหัตถกรรมล้านนา เป็นภาพสะท้อนหนึ่งซึ่งแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อ พระพุทธศาสนาของชาวล้านนาได้อย่างชัดเจน ซึ่งศิลปหัตถกรรมที่โดดเด่นที่สุดของชาวล้านนา คือ ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ และชาวล้านนาได้นำภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมแกะสลัก ไม้มาสร้างสรรค์พระพุทธรูปเป็นงานปฏิมากรรมพุทธศิลป์

ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ปฏิมากรรมพุทธศิลป์ พระพุทธรูป ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่มีมาอย่างช้านานจากอดีตโบราณมาแล้ว ด้วยความศรัทธาของล้านนาได้สร้างสรรค์ แกะสลักพระพุทธรูปจากไม้ด้วยความศรัทธาแห่ง พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นที่สการบูชาของชนชาวล้านนา ในพิธีกรรมทางศาสนาที่ชาวล้านนา ได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณไว้ ด้วยการปลูกฝังจากบรรพบุรุษ ทางสหกรณ์ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีความเชื่อและพิธีกรรมก่อนที่จะสร้างสรรค์การแกะสลักไม้ ปฏิมากรรมพระพุทธรูปหลายประการด้วยกัน พิธีกรรมอาจจะคล้ายคลึงกับการสร้างสรรค์ ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์อยู่บ้าง แต่ยังมีส่วนที่แตกต่างกัน ดังนี้

ประการแรก คุณสมบัติของสล่า ผู้แกะสลักต้องเป็นคนดี ไม่ผิดศีลร้ายแรง ไม่เคยฆ่า สัตว์ใหญ่ ไม่ผิดลูกผิดเมียใคร ปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5

ประการที่สอง สล่าผู้แกะสลักสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ปฏิมากรรม พระพุทธรูป ต้องบวชเรียนปฏิบัติตนตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรง ตรัสไว้ในพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกที่ปฏิบัติดีแล้ว เป็นเนื้อนาบุญของโลก การบวชใน พระพุทธศาสนา ตามหลักไต่ยรัตน์

ข้อนี้คือข้อแตกต่างด้านคุณสมบัติของสล่าระหว่างการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ กับ ปฎิมากรรมพระพุทธรูป คือต้องบวชถึงจะแกะสลักพระพุทธรูปได้

ประการที่สาม ก่อนที่จะสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ปฎิมากรรมพระพุทธรูปสล่าต้องถือศีล 5 อย่างเคร่งครัด เป็นเวลาก่อนล่วงหน้า 1 เดือน และในขณะที่แกะสลักศิลปหัตถกรรมปฎิมากรรมพระพุทธรูปจนเสร็จสิ้น

ประการที่สี่ ต้องทำพิธีทางศาสนาและจัดปริมพิธีขอพรจากสวรรค์เทพเทวดา เพื่อขออนุญาตในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ปฎิมากรรมพุทธศิลป์พระพุทธรูป ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และขอพรให้สร้างสรรคงานแกะสลักได้อย่างเรียบร้อย เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ และสวยงามวิจิตรประณีต เพื่อเป็นการแสดงออกถึงแรงศรัทธาในการแกะสลักไม้

สล่าจะได้มีสมาธิ แสดงฝีมือที่สั่งสมมา และความสามารถที่เกิดจากการถ่ายทอดความงามที่มาจากจิตใจแห่งความศรัทธา และเพื่อเป็นการบูชาต่อพระพุทธรูปศาสนาที่บรรพบุรุษ ตนเอง และลูกหลานนับถือตลอดมาและตลอดไป

ปฎิมากรรมพระพุทธรูปถือเป็นงานพุทธศิลป์ ที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาและการร่วมมือร่วมใจของสล่าและชนชาวล้านนาที่รวบรวมพลังกำลังกาย และกำลังใจรวมถึงความเชื่อที่แรงกล้า ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปศาสนา และนำภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เป็นเครื่องประจักษ์พยานแสดงออกถึง ความสุนทรีย์ที่รวมกับความศรัทธาต่อพระพุทธรูปศาสนา ออกมาเป็นงานพุทธศิลป์ที่สวยงามวิจิตรประณีต

ภาพประกอบ 91 พระพุทธรูป

ประการที่ห้า เมื่อแกะสลักศิลปหัตถกรรมพระพุทธรูปพุทธศิลป์ เสร็จสิ้นแล้ว ต้องทำพิธีทางศาสนาอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการขอบพระคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครอง ปกป้องรักษาให้ทำงานได้อย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค ได้ผลงานศิลปหัตถกรรมพระพุทธรูปที่ทรงคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าความงามทางสังคมของชุมชนชาวล้านนา เป็นศูนย์รวมจิตใจแห่งความศรัทธาที่ชาวล้านน่านับถือและให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกว่าสิ่งอื่นใด

จากการศึกษาพบว่า เป็นภูมิปัญญาที่แฝงความเชื่อและความศรัทธาอันล้ำค่าเป็นมรดกทรงปัญญา รวมกับความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระพุทธศาสนา และกลุ่มสหกรณ์ก็เป็นหนึ่งชุมชนที่ยังคงรักษาขนบทำเนียบประเพณี พิธีกรรมต่างๆไว้ และสืบสานสืบทอดกันต่อสู่ลูกหลานต่อไป

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ พระพุทธรูปมีกระบวนการต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมแบบร่าง กำหนดปางของพระพุทธรูป ปางประทับยืน หรือ ปางประทับนั่ง ร่างภาพบนกระดาษ วัดสัดส่วน ด้วยการกำหนดสเกล เป็นตารางขนาด 1 นิ้ว สี่เหลี่ยมจตุรัส เพื่อให้สัดส่วนออกมาได้อย่างถูกต้อง

2. เตรียมไม้ให้เหมาะกับขนาด และรูปทรงหรือปางที่ต้องการ บางครั้งอาจต้องมีการต่อเนื้อไม้ เพราะอาจไม่มีไม้ในรูปทรงที่ต้องการจึงจำเป็นต้องต่อไม้ให้ได้รูปทรงที่ต้องการ และนำไม้ที่เตรียมไว้เข้าพิธีทางศาสนา

ภาพประกอบ 92 ขั้นตอนที่ 2 พระพุทธรูป

เพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้สร้างสรรค์ผลงานศิลปหัตถกรรมพระพุทธรูปให้ลุล่วงไปด้วยดี พระสงฆ์ในพิธีจะพรมน้ำมนต์ที่ไม้ เพื่อสิริมงคลแก่สล่าผู้แกะสลัก

3. แกะสลักเค้าโครงรอบนอก (Out Line) ตามแบบที่เตรียมไว้ให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสม และถูกต้อง

4. แกะส่วนรายละเอียดของพระพุทธรูปในปางต่างๆ ทั้งพระพาหะ ต้นพระหู พระหัตถ์ พระพักตร์ พระเศียร

ภาพประกอบ 93 ขั้นตอนที่ 4 พระพุทธรูป

5. แกะสลักส่วนพระพักตร์ พระกร ถ่ายทอดอารมณ์ผ่านพระพักต์ ของพระพุทธรูปตามอุดมคติ ความเชื่อของการสร้างพระพุทธรูป พระพักตร์ที่อ่อนโยนร่างกายที่ไม่แสดงกล้ามเนื้อ ลักษณะอันเป็นเอกบุรุษ พระกรตั้งลำเทียน พระขนงโค้งดั่งคันศร พระเนตรเลียบต่ำ พระนาสิกโต้งเป็นสัน ทรงสง่าพระบันพระองค์ตรง ท่าทางสงบนิ่ง เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตา อ่อนโยน ทรงพลังแห่งคุณงามความดี การสร้างพระพุทธรูปในลักษณะดังกล่าว เป็นกุศโลบายของสล่าศิลปินผู้สร้างช่วยส่งเสริมผลงานให้มีคุณค่าความงามทางใจควบคู่กับคุณค่าความงามทางศิลปะ และมีผลต่อคุณค่าความงามทางสังคม เพราะพระพุทธรูปศูนย์รวมของจิตใจ ของพุทธศาสนิกชน ล้านนาไทย เป็นกุศโลบายที่แยบคาย เพื่อให้ผู้มาสักการะ บูชา มีความรู้สึกสงบ เป็นที่พึ่งทางใจ ส่งเสริมเกิดสติปัญญา เตือนใจให้รู้ชอบถูกผิด รู้สึกตกอยู่ในภาวะแห่งความศรัทธา

ภาพประกอบ 94 ปฏิมากรรมพระพุทธรูป

ในความสวยงามในอุดมคติ ที่มีความวิจิตรบรรจง ประณีต ด้วยฝีมือของสล่าผู้สร้างที่ถ่ายทอดผ่านการแกะสลักที่มีความละเอียดอ่อนพิถีพิถันมีชีวิต ถ่ายทอดความรู้สึกแห่งความศรัทธาในขณะที่แกะสลัก ผลงานจะมีอารมณ์ความรู้สึกมีชีวิตชีวา มีความอ่อนโยน สงบ ปลอดภัย เป็นสุขใจอย่างปิติแห่งความศรัทธา

6. เก็บรายละเอียดในงานทั้งหมดด้วยความละเอียด ประณีต แล้วขัดศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ พระพุทธรูปให้มีความเรียบเนียนสะอาดตาอย่างประณีตบรรจงและเตรียมทำความสะอาด เพื่อเตรียมเข้าพิธีทางศาสนาอีกรอบ

จัดพิธีทางศาสนา ทำบุญเลี้ยงพระและถวายพระพุทธรูปที่แกะสลักให้แก่พระพุทธรูปศาสนา เพื่อเป็นการทำนุบำรุงพระศาสนา และเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาถือเป็นการเสริมสิริมงคล

สล่าสุธิชัย กัณหา เล่าให้ผู้วิจัยฟัง เกี่ยวกับการสร้างศิลปะหัตถกรรมพระพุทธรูปว่า” สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ไม่รับแกะสลักศิลปะหัตถกรรมพระพุทธรูปเพื่อไว้ขายหรือเช่า เพราะทางกลุ่มมีความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เกี่ยวกับคุณสมบัติของสล่า สล่าต้องบวชเรียนเป็นฑิตมาแล้วและต้องมีพิธีทางศาสนาและการแกะสลักพระพุทธรูปทำเพื่อถวายให้แก่ พระพุทธรูปศาสนาไว้ประดิษฐานเป็นพระประธานในวัดที่ชุมชนสหกรณ์และชาวบ้านจะสร้างถวายเท่านั้นหรือไม่ก็บูชากราบไหว้ส่วนตัวของสล่าเอง คนที่ไม่ได้บวชเรียนห้ามแกะเพราะเชื่อว่าถ้าแกะสลักโดยที่ไม่ได้บวช สล่าผู้นั้นจะกลายเป็นบ้าหรือติดเหล้าเมายา กลายเป็นคนไม่ปกติ” (สุธิชัย กัณหา. 2554: สัมภาษณ์)

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานแกะสลักศิลปหัตถกรรม พระพุทธรูปว่า "รูปแบบการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ โดยเฉพาะการแกะสลักพระพุทธรูป ทางสหกรณ์และสมาชิกทุกคนมีความเชื่อว่า การแกะสลักพระพุทธรูปนั้นผู้แกะจะต้องผ่านการบวชเรียนมาแล้ว จึงจะแกะสลักได้ จะต้องได้รับการมอบจากครู ถึงจะแกะสลักได้เทวรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพต่าง ๆ พระพินเนศ เป็นของสูง ถ้าเป็นคนธรรมดาที่ยังไม่ได้บวช และไม่ได้รับมอบจากครู แกะสลักมักจะเพี้ยน (ตีมเหล้าหนัก)

เมื่อก่อนก็มีบ้างแต่คนที่แกะเคยบวชเรียนมาก่อน และได้เข้ารับพิธีไหว้ครู ถือน้ำก้านลครุ หรือมอบจากครูบา อาจารย์แล้วจึงแกะสลักได้"(ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

และสล่าทรง โสภา เล่าต่อ ว่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการแกะสลักศิลปหัตถกรรม พระพุทธรูปเป็นสินค้าว่า"คนที่เข้ามาซื้องานแกะสลักที่เป็นพระพุทธรูป บางคนก็เป็นฝรั่งมาซื้อเค้าไม่เข้าใจว่าเป็นของสูง สำคัญสำหรับเรา ก็เอาไปไว้ที่บ้านได้บ้าง ในห้องน้ำ หน้าพระบ้านเราเอาไปไว้ที่วิหาร ฝรั่งไม่รู้เอาไปทำอะไรไม่ได้ แต่เราถือเป็นของสูง แกะช่างก็ได้เงินเหมือนกัน แกะสลักพระพุทธรูปขายได้เงินก็ไม่สบายใจ" (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ดังนั้นผู้วิจัยได้เข้าใจเจตจำนงของการปลูกฝังภูมิปัญญาความเชื่อในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ปฏิมากรรมพุทธรูปของกลุ่มชนล้านนา ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง จากบรรพบุรุษก็เป็นผลดีในการอนุรักษ์ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ด้วยความเชื่อและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ที่ทรงคุณค่าทางสังคมด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ อนุรักษ์เสริมคุณค่าความงามทางศิลปะ ที่ส่งผลต่อชุมชนล้านนาพัฒนาสุนทรีย์ ทางคุณค่าความงามทางจิตใจ เป็นกุศโลบายอย่างแยบคายจากการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ เพื่อเป็นการกล่อมเกลาจิตใจให้เกิดสุนทรีย์ภายในจิตใจ

10. อื่น ๆ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย

10.1 เฟอร์นิเจอร์

10.1.1 โต๊ะอาหารพร้อมเก้าอี้

10.1.2 โต๊ะตู้

10.2 เครื่องประดับตกแต่ง

10.2.1 โคมไฟ

10.2.2 มือไม้วางสบู่

10.2.3 กรอบรูป

10.3 ของที่ระลึก

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองได้พัฒนารูปแบบให้มีประโยชน์ใช้สอยเพื่อความสะดวกสบายและมีความสวยงามเพิ่ม สุนทรีย์ในการดำรงชีวิต

การพัฒนาารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้จากเดิมเป็นงานศิลป์ แต่ในสภาวะที่ต้องมีการแข่งขันทางการตลาด สหกรณ์ฯต้องพัฒนาารูปแบบผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีประโยชน์ใช้สอยขึ้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับตัวสินค้า และเพื่ออำนวยความสะดวกให้มนุษย์ให้มีสุนทรีย์ในการดำรงชีวิต และเป็นที่น่าสนใจของผู้บริโภคจะได้สิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งมีความสวยงามแห่งความงามทางศิลปะควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย

การพัฒนาารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของ สหกรณ์ฯ และตัวสล่า มีการพัฒนาารูปแบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดหาสินค้าที่ลูกค้ามีความต้องการ และเพิ่มรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในรูปแบบที่น่าสนใจ หลากหลายที่ลูกค้าชื่นชอบ และถ้างานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้ ยกตัวอย่างเช่น ร้านสปาในเชียงใหม่ เป็นสถานที่ที่มีลูกค้าและได้รับความนิยม ร้านสปาจะตกแต่งในสไตล์ล้านนา ซึ่งเฟอร์นิเจอร์ เครื่องตกแต่งภายใน และเครื่องบรรจุกุภัณฑ์ต่างๆจะเป็นงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ป่าทองพูน มณีสอน เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ รูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่พัฒนาในขณะนี้ว่า “ตอนนี้มีสปาหลายแห่งมาสั่งทำมือสำหรับวางสบู่ และ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักดอกไม้สำหรับตกแต่งผนัง ที่ป่าทองพูนเป็นคนพัฒนาารูปแบบทั้งสองชิ้น อย่างการทำมือวางสบู่ และป่าทองพูนยังพัฒนาลีลาของมือไม้แกะสลักสำหรับวางเครื่องประดับ เช่น แหวนสร้อยคอ กำไล และมือไม้แกะสลักสำหรับวางเทียนหอม รูปหอม และได้รับความนิยมจากสปาภายในจังหวัดเชียงใหม่ หลายเจ้า และยังมีดอกลีลาวดีด้วย”(ทองพูน มณีสอน. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 95 รูปดอกลำดวน

10.1 เฟอร์นิเจอร์

เฟอร์นิเจอร์ที่ไม่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากหลายรูปแบบ จากรูปแบบดั้งเดิมเป็นรูปแบบที่ได้รับการพัฒนามีดังนี้

10.1.1 โຕะอาหารพร้อมแก้อี้

การทำโຕะอาหารและแก้อี้จะใช้ไม้ที่มีขนาดใหญ๋ ส่วนลำต้น หรือรากไม้ โดยการศึกษารูปทรงของไม้ และออกแบบให้มีความเหมาะสมที่จะทำโຕะหรือแก้อี้ ไม้ที่ใช้ทำโຕะหรือแก้อี้จะเป็นไม้ที่ไม่สามารถ แกะสลักศิลปหัตถกรรม หรือเมื่อแกะออกมาแล้วผลงานจะไม่สวยงามบุรณหรือส่วนที่ตาไม้มากไม่เหมาะกับการแกะสลักที่ต้องใช้ความละเอียด

การแกะสลักส่วนที่ไม่ต้องการออกให้ได้รูปทรงของโຕะ และแก้อี้ปรับแต่งขาตั้งในเกิดความสมดุลไม่กระดก พอหนึ่งแล้วไม้ขัดกับสรีระมนุษย์ นั่งได้สบายมีพนักพิง การแกะสลักโຕะอาจใช้เครื่องมือหนักในการจัดการและขัดด้วยเครื่องขัดเท่านั้น อาจจะไม่ต้องใช้สิ่วเลย

อีกวิธีหนึ่งคือนำแผ่นไม้หรือเศษไม้ที่ไม่สามารถแกะสลักศิลปหัตถกรรมได้แล้วมาต่อกันโดยภูมิปัญญาการต่อสลักไม้หรือการเข้าเดือยไม้ให้เป็นโຕะหรือแก้อี้

ภาพประกอบ 96 โຕะ-แก้อี้ชุดรับแขก

การสร้างสรรค์โຕะหรือแก้อี้ มีข้อควรระวังในเรื่องการขัดผลงานต้องขัดให้ละเอียดไม่มีเสี้ยนไม้ เพราะอาจเป็นอันตรายได้ เวลานั่งจะได้ไม่เกิดการบาดเจ็บ สล่าผู้สร้างต้องลองนั่งดูก่อนเพื่อตรวจสอบว่านั่งได้สบายไม่ต่ำไปหรือสูงไป ไม่กระดกให้เกิดความรำคาญ ไม่มีเสี้ยนก่อให้เกิดอันตรายหรือบาดเจ็บ และแก้อี้มีความเหมาะสมกับโຕะอาหาร

โຕะและแก้อี้ ส่วนใหญ่จะทำเป็นชุด ชุดใหญ่มีแก้อี้ 3 ตัวต่อโຕะหนึ่งตัว ใช้เป็นโຕะอาหาร หรือโຕะรับแขกก็ได้ ไม่จำกัดการใช้งานขนาดความสูงจะไม่สูงมากเมื่อนั่งเท้าจะติดพื้นทำให้ลุกนั่งได้สบาย

10.1.2 โຕะตู้

เป็นการพัฒนารูปแบบจากเดิมเป็นโຕะธรรมดาแต่การทำตู้เป็นการเพิ่มลูกเล่นให้มีประโยชน์ใช้สอย เพิ่มขึ้นจากโຕะธรรมดา เป็นโຕะที่มีตู้ใส่ของเพิ่มขึ้น ด้วยการออกแบบของสล่าเพียงแต่ตัดด้านขวางและชุดเนื้อไม้ด้านในออกให้กลวง และขัดไม้ให้มีเสี้ยน แล้วทำชั้นวางของและติดบานพับทำเป็นบานประตู

ภาพประกอบ 97 รูปแบบพัฒนา โต๊ะตู้

ดังนั้นโต๊ะตู้ เป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยม เพราะลูกค้าชอบ เป็นงานที่มีประโยชน์ใช้สอย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การดำรงชีวิต และมีความสวยงามในตัว เหมาะสำหรับลูกค้าที่ชอบตกแต่งบ้านให้เป็นธรรมชาติ และความหรูหราภายในตัว และยังมีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าหนึ่งอย่างเพื่อลดเนื้อที่ใช่สอยของบ้านได้อีกด้วย โต๊ะตู้พร้อมตู้เวลาเดียวกัน

10.2 เครื่องประดับตกแต่ง

10.2.1 โคมไฟ

ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่พัฒนาเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นการพัฒนารูปแบบให้มีขนาดหลากหลายและยังเป็นการนำไม้ที่เหลือใช้จากการแกะสลักศิลปหัตถกรรม หรือไม้ที่ไม่มีประโยชน์ปล่อยทิ้งไว้เฉยๆ ไม่มีค่า นำมาทำเป็นโคมไฟ ทั้งโคมไฟภายใน และ โคมไฟภายนอกอาคาร

- โคมไฟภายในอาคาร เพื่อตกแต่งภายในบ้านให้สวยงามมีรสนิยมนดูหรูหรา ด้วยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ไม้ที่สวยงามผ่านการออกแบบให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้งาน และเพื่อความสว่างของบ้าน ทั้งโคมไฟตั้งโต๊ะหัวนอน และโคมไฟมุ่มห้องโดยใช้การดึงเสาไม้แกนหลัก และใช้ไม้แผ่นขัดเรียบมาประกอบด้วยผ้าเป็นโคม

ภาพประกอบ 98 โคมไฟภายใน

- โคมไฟภายในอาคาร เพื่อตกแต่งสถานที่สนามหญ้าและให้แสงสว่างเวลาค่ำคืน เมื่อนั่งชมวิวยุโรปอากาศบริสุทธิ์ด้านนอกบ้าน โดยการนำเศษไม้เหลือใช้จากการสร้างศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้มาสร้างสรรค์ให้มีประโยชน์ใช้สอยดีกว่าปล่อยให้ทิ้งไว้ หรือเอาไปทิ้งให้เสียประโยชน์ ให้มีมูลค่าเพิ่ม และเป็นการรักษาทรัพยากรไม้ไม่ให้สิ้นเปลือง

ดังนั้นด้วยความฉลาดของสล่าที่นำไม้ที่ไม่มีค่าไร้ประโยชน์ นำมาสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เป็นการพัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลายน่าสนใจ เมื่อนำไปแต่งหน้าร้านทำให้มีความตื่นตาน่าสนใจ เชิญชวนให้ลูกค้าเข้ามาชมศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ภายในร้านทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ภาพประกอบ 99 โคมไฟภายนอก

10.2.2 มือไม้วางสบู่

มือไม้วางสบู่เป็นที่ต้องการของสปาภายในจังหวัดเชียงใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ สปาจะตกแต่งภายในให้ดูเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะสปาในเชียงใหม่มีความนิยมนำศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ไปตกแต่งหน้าร้าน และตกแต่งภายในร้านเป็นอย่างมาก และตอนนี้นิยมหาบรรจุภัณฑ์ที่ทำจากธรรมชาติไปใส่เครื่องหอม เครื่องสำอางค์ และน้ำยาต่างๆ ที่ใช้ในสปา นอกจากเซรามิกแล้วยังต้องการรูปลักษณะที่สวยงาม มีความสุนทรีย์ให้เหมาะกับการสปา ช่วยผ่อนคลายอารมณ์ ทำให้มีสุนทรีย์ นุ่มนวลสบายทั้งกายและใจพร้อมกัน ด้วยการรับรู้ทางการมองเห็น เครื่องตกแต่งภายในด้วยศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ และการสัมผัส ด้วยการนวดที่ผ่อนคลาย เมื่อมองภายในร้านสปา ทุกอย่างที่ได้จากธรรมชาติ และมีความสุนทรีย์ก็จะทำให้ลูกค้ามีความรู้สึกดีเหมือนเข้าไปใกล้กับธรรมชาติ และด้วยกลิ่นหอมของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ยิ่งทำให้ความรู้สึกสบายเพิ่มขึ้น

ภาพประกอบ 100 มือไม้วางสบู่

เพราะเหตุดังกล่าว ทำให้ศิลปะหัตถกรรมผลิตภัณฑ์รูปมือใช้สำหรับวางผลิตภัณฑ์ต่างๆ จึงได้รับความนิยมและยังมีศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้รูปดอกลำดวนได้รับความนิยมไปตกแต่งผนังภายในสปาและภายในห้องน้ำ เพราะดอกลำดวนให้ความรู้สึกนุ่มนวลผ่อนคลายและทำจากไม้สามารถเปียกจึงได้รับความนิยมเช่นกัน

ภาพประกอบ 101 รูปดอกลำดวน

ดังนั้น จากการศึกษาจะเห็นได้ว่ารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้พัฒนาอยู่
 เนื่องๆ ตามสังคมที่เปลี่ยนไป และตามความนิยมของสภาวะสังคมนั้นๆ ศิลปหัตถกรรมการ
 แกะสลักไม้รูปแบบดั้งเดิมก็ยังคงมีอยู่ และเพิ่มรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ได้รับการ
 พัฒนา ก็จะมีให้เห็นอยู่ตลอด ทั้งที่เป็นงานศิลปะและงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
 ประติมากรรม และงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ใช้ประโยชน์ใช้สอยได้ และงาน
 ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้พุทธศิลป์

10.2.3 กรอบรูป เป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านที่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน
 เหมาะสำหรับให้เป็นของขวัญ แก่ผู้รับที่จะนำไปใส่รูปครอบครัวเพื่อตกแต่งบ้าน ด้วยการ
 ประกอบโครงแบบเข้าเดือย อาจจะมีการแกะสลักบางเพื่อความสวยงาม

ภาพประกอบ 102 รูปกรอบรูป

10.3 ของที่ระลึก เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และนำของที่
 ระลึกไปฝากแก่เพื่อนสนิท ญาติ พ่อแม่ เหมือนของขวัญให้ระลึกคิดถึงกัน ของที่ระลึกได้ถูก
 พัฒนาขึ้นตามการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดการพัฒนาในรูปแบบมีมากมายตั้งแต่ พวง
 กุญแจ ที่เสียบปากกา ช่างตัวเล็กๆของที่ระลึกจะมีขนาดเล็ก

ภาพประกอบ 103 ของที่ระลึก

และที่ได้รับความนิยมตอนนี้มีดังนี้ คือกล่องไม้ นำไม้ที่เหลือจากการแกะสลักไม้ ศิลปหัตถกรรมขนานใหญ่ นำไม้มาตัดด้านขวางเป็น 2 ชั้น และขุดเนื้อไม้ด้านออกเป็นสองด้าน ให้เป็นกล่องและนำบานพับมาติดประกอบกันเป็นกล่องและแกะสลักตกแต่งเพื่อให้ความสวยงามและติดขอเกี่ยวเพื่อปิดฝากล่อง

กล่องไม้มีหลายรูปแบบมีทั้งฝา และไม่มีฝา กล่องหลายชั้น เป็นของที่ระลึกให้กับคนทุกเพศทุกวัยได้ เป็นของที่ระลึกที่สามารถใช้ประโยชน์ใช้สอยได้

ภาพประกอบ 104 ของฝากที่ระลึก

ดังนั้นการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ตามความต้องการของตลาด และผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ยังคงเอกลักษณ์ของงานแกะสลักไม้ที่มีความละเอียดสวยงามด้วยภูมิปัญญา และประสบการณ์ของสล่าที่ยังคงสืบทอดองค์ความรู้ ฝีมือ และการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้อยู่คู่ชาติพันธุ์ล้านนา

ซึ่งรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองต่าง ๆ จะกล่าวในส่วนต่อไป ด้วยการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสล่า จึงมีรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กำเนิดขึ้นอย่างมากมาย ตามรสนิยมของผู้บริโภค และตลาด และปัจจัยในการสร้างรูปแบบใหม่ที่สำคัญคือ ความคิดสร้างสรรค์ของสล่าในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สะท้อนศักยภาพของงานแกะสลักไม้ที่สามารถดัดแปลง ปรับปรุงพัฒนาให้มีคุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย กล่าวคือ ความสวยงามแปลกใหม่ มีความน่าสนใจ ล้ำนำสมัยกว่าใครอื่น และสามารถพัฒนาผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความหลากหลาย เพิ่มคุณค่าความงามทางศิลปะให้กับตัวงาน และพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีรูปแบบที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

รูปแบบดั้งเดิมประกอบด้วย ช้าง ม้า

- ช้าง เป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีชื่อเสียงที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ช้างเป็นเอกลักษณ์อันดับหนึ่ง ในรูปแบบดั้งเดิม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองมาหลายทศวรรษ ด้วยการพัฒนารูปแบบจากรูปแบบดั้งเดิม สู่รูปแบบพัฒนาโดยนำภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมาพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ ๆ

สล่าทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟัง เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพช้างว่า “ช้างแกะสลักมีมาอย่างยาวนานตั้งแต่ รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย จนเป็นเอกลักษณ์ประจำของสล่าล้านนา ในภาคเหนือ” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

วิวัฒนาการของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพช้าง เป็นประเภทงานประติมากรรม ทั้งประติมากรรมหุ่นต่ำ ประติมากรรมหุ่นสูง ประติมากรรมลอยตัว ที่มีรูปแบบลักษณะที่หลากหลาย

สล่าประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของสหกรณ์ว่า “เอกลักษณ์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง คือ ช้างหุ่นต่ำ ช้างทอนไม้หุ่นสูง ช้างต่อไม้ลอยตัว ช้างลีลา และเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ขายดีที่สุด มีเท่าไรก็ขายหมด” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์) สล่าจึงนิยมแกะสลักไม้ภาพช้างเป็นส่วนมาก

ภาพประกอบ 105 รูปแบบดั้งเดิมช้างธรรมดา

ภาพประกอบ 106 รูปแบบดั้งเดิมแล็กเกอร์

ช้างลี้ลา ถูกพัฒนาขึ้นจากช้างยืนเฉยๆธรรมดาในรูปแบบดั้งเดิมที่ลูกค้านำไปประดับตกแต่งด้านหน้าประตูบ้าน ห้างร้านของชาวไทยเชื้อสายจีน ได้เปลี่ยนเป็นรูปแบบพัฒนาเป็นช้างลี้ลา ด้วยท่วงท่าที่นำมาจากช้างตามธรรมชาติ ที่มีความน่ารัก ยกตัวอย่างเช่น ท่าทางลีลา การเล่นน้ำ ลีลาซุงวงช้าง ท่าทางหยอกเล่นกัน ท่าทางลูกช้างเล่นกับแม่ช้าง ท่าทางจู่หากันเดินตามกัน ท่าทางที่มีชีวิตชีวา อริยบทตามธรรมชาติของช้าง

ภาพประกอบ 107 รูปแบบพัฒนาช้างลี้ลา

ภาพประกอบ 108 รูปแบบพัฒนาช้างลี้ลีสีดำ

รูปแบบพัฒนา ทางด้านเทคนิคการเปลี่ยนสีเนื้อไม้ เป็นช้างหนังสีดำ ให้เหมือนสีช้างตามธรรมชาติ เปลี่ยนจากรูปแบบดั้งเดิม ที่ช้างเป็นสีเนื้อไม้ หรือการเคลือบแล็กเกอร์โชว์ลายไม้เท่านั้น ซึ่งลูกค้าชาวไทย และลูกค้าชาวต่างชาติลดความนิยมลง ทำให้ผลงานขายได้น้อยไม่มีกำไร สล่าจึงพัฒนารูปแบบของการทำสีหนังช้างให้เหมือนช้างในธรรมชาติให้เป็นสีดำ ด้วยการลอกเลียนแบบสีหนังช้างตามธรรมชาติ และการแกะลวดลายของผิวหนังช้าง ที่มีพื้นผิวหยาบเป็นลายเส้นตลกท้องช้าง

ภาพประกอบ 109 รูปแบบพัฒนาช้างเล่นกัน   ภาพประกอบ 110 รูปแบบพัฒนาช้างชูงวง

ต่อมาในยุคปัจจุบัน จากการศึกษาโดยการลงพื้นที่ สล่าทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับความนิยมงานแกะสลักช้างที่เปลี่ยนไปว่า “อย่างตอนนี้กำลังแกะสลักช้างอยู่ และช้างก็ไม่นิยมทำสีดำอย่างอดีตอีกแล้ว เพราะยุคหนึ่งฝรั่งชอบช้างที่มีสีดำเหมือนธรรมชาติ และต่อมาความนิยมก็เปลี่ยนเป็นช้างสีเนื้อไม้หรือไม้โอ๊ค เพราะให้เห็นลายของเนื้อไม้ลวดลายของไม้ที่สวยงาม ความนิยมก็จะกลับไปกลับมา” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานจากข้อมูลที่ได้ว่า ความชื่นชอบของลูกค้า และตลาดต่องานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพช้างจะกลับไปกลับมา เพราะความเบื่อหน่ายกับงานเดิมๆ ลูกค้าต้องการความแปลกใหม่จากตลาดส่วนใหญ่ ในขณะที่ปัจจุบันได้กลับมาชื่นชอบงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพช้างที่ไม่ทำหนังช้างให้เป็นสีดำ แต่เป็นสีไม้ตามธรรมชาติ เพื่อให้เห็นลวดลายของไม้ สล่าจึงปรับเปลี่ยนมาสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพช้างไม่ลงสีดำตามความต้องการของลูกค้า

เพราะฉะนั้นสล่าจึงเลือกไม้ที่มีลวดลายสวยงามมาแกะสลัก อย่างเช่น ไม้สัก เพราะไม้สักจะมีลวดลายของไม้ที่สวยงามชัดเจน บางก็ย้อมสีศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ช้างให้เป็นสีโอ๊คที่มีคุณสมบัติในการช่วยรักษาเนื้อไม้ให้มีความทนทาน

ภาพประกอบ 111 รูปแบบพัฒนาช่างสีไม้

ภาพประกอบ 112 รูปแบบพัฒนาช่างสีไอศ

งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ขายได้ดีมากตอนนี้คือช่างเป็นสัตว์มงคลที่ได้รับความนิยมมากที่สุดที่เป็นหนูตัว แขนงผาผนัง และเป็นต่อไม้จะขายดีกว่าเป็นแผ่นหนูตัว

- ม้า ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ด้วยความเชื่อเรื่องสัตว์มงคล ม้าถือเป็นสัตว์มงคลชนิดหนึ่งที่มีความชื่นชอบ ม้า เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความปราดเปรียวว่องไว ประดุจชายชาติอาชาไนย แข็งแรง อดทน ว่องไว รวดเร็ว ตั้งแต่โบราณนานมาจึงใช้ม้าเป็นพาหนะในการเดินทางแทบจะทุกรูปแบบบนผืนแผ่นดิน ม้าจึงเป็นสัญลักษณ์ของความขยัน ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้าเป็นรูปแบบดั้งเดิม ตามคติความเชื่อของชาวจีน ในเรื่องการประดับตกแต่งภาพม้า ประติมากรรมม้าไว้ในบ้าน หรือที่เรียกกันอย่างเป็นทางการว่า ศาสตร์ฮวงจุ้ย เพื่อเสริมดวงบารมีให้กับเจ้าของบ้าน ด้วยการนำภาพ หรืองานประติมากรรมสัตว์มงคลทั้งหลายมาประดับตกแต่งตามจุดต่างๆภายในบ้าน และในความหมายสัญลักษณ์ของม้าถือเป็นเรื่องดีจึงได้รับความนิยมมากในขณะนี้

มีการสั่งทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้าต้องใช้ฝีมือชั้นสูง และต้องศึกษากายวิภาคของม้า การแกะส่วนกล้ามเนื้อ ท่วงท่า การวิ่ง และการกระโดด ต้องแสดงอารมณ์ความสนุกสนาน ปราดเปรียวว่องไว คึกคัก แสดงถึงความแข็งแรงมีพลัง และสง่างาม

ภาพประกอบ 113 รูปแบบดั้งเดิมที่ถูกพัฒนาขึ้น ภาพม้า

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้าเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายและได้มีการพัฒนา รูปแบบให้มีความสวยงามยิ่งขึ้น และเป็นที่ต้องการของตลาดมากในขณะนี้ คือการแกะสลักไม้ ภาพม้าทั้งต่อ วังวนกันเป็นวงกลมรอบต้น และทำสีด้วยการย้อมสีไม้อัด ด้วยภูมิปัญญา กระบวนการทำสีด้วยเทคนิคการทำสีด้วยแอร์บรัช การผสมสีหลายน้ำหนักสีด้วยกาผสมสีวาด เทค เป็นเทคนิคที่สละสุริชัย กัญญา สล่าภายในสหกรณ์เป็นผู้คิดค้น และตอนนี้ผสมสีเพื่อ สำหรับขาย เป็นที่ต้องการของสล่าอื่นๆ เพราะตลาดมีความงานแกะสลักไม้ภาพม้าย้อมสี

ภาพประกอบ 114 รูปแบบพัฒนา ม้าย้อมสีอัด

การพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้า ด้วยการพัฒนาเทคนิคการทำสีที่ สล่า ภายในสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองได้พัฒนาขึ้น ด้วยประสบการณ์ และการคิดค้นรูปแบบ ใหม่ เพื่อให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีความแตกต่างจากแหล่งอื่น มีรายละเอียด ความสวยงาม และได้รับความนิยมมากขึ้น

รูปแบบพัฒนาประกอบด้วย มังกร ปลาทอง นกยงทอง นกแก้ว นกอินทรี

นอกจากสัตว์มงคลข้าง ม้า ในรูปแบบดั้งเดิม ยังมีรูปแบบที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ พัฒนาขึ้นตามความต้องการของผู้บริโภค ทางด้านความเชื่อในเรื่องสัตว์มงคล ตามความเชื่อของคนเชื้อสายจีน ที่ชื่นชอบนำไปตกแต่งบ้านเพื่อเสริมสิริมงคล และยังมีความชื่นชอบศิลปหัตถกรรมที่ทำสีทอง ตามความเชื่อในเรื่อง สีทองเป็นสีแห่งมงคล สีทองอร่ามตา บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งโรจน์ และร่ำรวยทรัพย์สินเงินทอง รวมถึงความนิยมในสีเงินด้วยเช่นเดียวกัน

การพัฒนาแบบการทำสีเงิน สีทอง ในอดีตไม่ปรากฏ รูปแบบดั้งเดิมจะเป็นสีเนื้อไม้ธรรมชาติ หรือเคลือบแล็กเกอร์ หรือสีจากธรรมชาติ หรือถ้าเป็นสีทองก็ด้วยการปิดทองคำเปลวซึ่งราคาต้นทุนจะสูงมาก เพราะในขณะนั้นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ทำสีทองไม่ค่อยมี อาจจะช่วยเหตุผลที่ว่า ไม่ได้รับความนิยม ผู้บริโภคอาจจะชอบงานที่แสดงลวดลายไม้ตามธรรมชาติที่มีความสวยงามอยู่แล้ว หรือราคาการทำสีทองในขณะนั้นมีราคาสูงสละไม่สามารถเพิ่มต้นทุนได้ หรือเทคโนโลยีการผลิตสีในอดีตยังคงล่าสมัยทำให้สีทอง สีเงินไม่มีความสวยงามเหมาะสม แต่ปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีการผลิตสีที่ทันสมัย การผลิตสีเงิน สีทองที่มีคุณภาพ เหมาะสมสวยงาม สีให้ความรู้สึกของพื้นผิวที่มันวาว เหมาะสำหรับการลงบนเนื้อไม้ และราคาของสีเงิน สีทองไม่สูงเท่าแต่ก่อน จึงทำให้รูปแบบพัฒนาขึ้นมาใหม่ ด้วยการทำสีทอง ได้รับความนิยม และรวมกับความเชื่อเรื่องสัตว์มงคลข้างต้น จึงทำให้งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สัตว์มงคลทำสีเงิน สีทองได้รับความนิยม และชื่นชอบจากผู้บริโภคจนถึงปัจจุบันสังเกตได้จาก ทุกร้านของสล่ามีงานประเภทศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สัตว์มงคลทำสีเงิน สีทองประดับหน้าร้านมากกว่างานประเภทอื่น

- มังกร ราชาแห่งสรรพสัตว์ที่มีเกล็ดทั้งมวลในจักรวาล เป็นสัญลักษณ์ของความแข็งแกร่ง ความดีงาม ความตั้งใจอุทิศสหายพยายาม ความกล้าหาญและความอดทน มังกรคือจิตวิญญาณแห่งการเปลี่ยนแปลง และการฟื้นฟูให้ดีขึ้น นอกจากนี้มังกรยังเป็นผู้นำฝนแห่งชีวิตมาให้ จึงนับได้ว่ามังกรเป็นตัวแทนของพลังแห่งผลิตผลตามธรรมชาติ

สำหรับชาวจีน มังกรหมายถึงความโชคดีทั้งหลายจึงทำให้ร้านอาหาร และร้านค้าใช้รูปมังกรเป็นสัญลักษณ์ของตน นอกจากนี้ชาวจีนยังยกให้มังกรเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจอันยิ่งใหญ่ แห่งองค์จักรพรรดิอีกด้วย ภายในท้องพระโรงใหญ่และพระราชวังแห่งนครต้องห้าม (The Forbidden City) ในเมืองปักกิ่งจะมีการตกแต่งประดับประดาไปด้วยมังกรนับพันๆ ตัวเกี่ยวกระหวัดอยู่ตามผนังห้อง เพดาน ประตู และพระราชบัลลังก์ขององค์จักรพรรดิ ภาพมังกรเหมาะอย่างยิ่งสำหรับคนเกิดปีระกาซึ่งเชื่อกันว่า แปลงร่างมาเป็นนกไฟนิกซ์ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกันกับมังกร

ด้วยความเชื่อของชนเชื้อสายจีนข้างต้น จึงเชื่อได้ว่าความเชื่อเรื่องสัตว์มงคลมีอิทธิพลต่อการสล่าในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สัตว์มงคล เพื่อตอบสนองกับความ ต้องการของผู้บริโภคที่มีความเชื่อดังกล่าว ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนจะมีกำลังซื้อผลงาน ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้และเป็นตลาดที่กว้างทั่วประเทศ

จากการศึกษาและสังเกตผู้วิจัยพบว่า งานที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน และอนาคต คือ มังกร เป็นสัตว์มงคลนำโชคที่ขายดีที่สุดตอนนี้เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีรายละเอียดสวยงาม มาก สล่าต้องมีฝีมือ มีองค์ความรู้ความชำนาญในการแกะสลักด้วยความประณีต และได้ผลกำไร สูงกว่างานประเภทอื่น

สล่าสุริชัย กัณฑ์ เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพมังกรว่า “งานแกะสลักมังกรมีราคาขายค่อนข้างสูง งานหนึ่งชิ้นจะตกราคาอยู่ที่ 10,000 บาท ขึ้นไปขึ้นอยู่กับ ความละเอียดของลวดลาย มีออเดอร์ส่งทั่วประเทศ ตอนนี้มีออเดอร์ ส่งลูกค้าที่จังหวัดอุดรธานี และลูกค้าที่กรุงเทพฯ” (สุริชัย กัณฑ์. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 115 รูปแบบพัฒนา ภาพมังกร

นอกจากมังกร และยังมี ม้า ช้าง นางเงือกปลาโลมา ปลาทอง นกยูง อินทรี ป้าย ต่างๆ มีทั้งหุ่นต่ำ หุ่นสูง ลอยตัว และประกอบเข้าในตู้กระจกที่ประดับน้ำตก ส่วนใหญ่จะเป็น งานชิ้นใหญ่ๆ

- ปลาเงิน ปลาทอง ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพปลาเงินปลาทอง เป็น สัตว์มงคลอีกประเภทหนึ่งได้รับความนิยม ด้วยความเชื่อที่ว่าปลาเป็นสัญลักษณ์แห่งความ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์ต่างๆ ทรัพย์ในดินสินในน้ำ ดังคำที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ด้วย ความเชื่อดังกล่าว จึงทำให้งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพปลาได้รับความนิยม และสล่า ได้พัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม ที่เป็นการแกะสลักไม้ลายไทยที่ไม่ทำสี พัฒนามาเป็นรูปแบบ พัฒนาด้วยการทำสีศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพปลาให้เป็นสีเงิน หรือสีทองเชื่อน้ำมัน เป็นการเพิ่มคุณค่าทางความเชื่อทางด้านจิตใจให้กับตัวศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพปลา

จากเดิมการแกะสลักภาพปลาเป็นปลารูปแบบดั้งเดิมจะเป็นลายไทย ปลาในวรรณคดี ที่มีลวดลายศิลปะไทยที่อ่อนช้อย พริ้วไหวความละเอียดสูง โดยฝีมือของสล่าที่มีความสามารถที่สั่งสมองค์ความรู้ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องศิลปะไทย ลายไทย เทคนิคการแกะสลักที่มีความซับซ้อน กลวิธีในการแกะสลักที่เฉพาะของสล่าแต่ละคน เป็นเอกลักษณ์เชิงช่างของแต่ละสล่า ไม่สามารถลอกเลียนแบบกันได้ ขึ้นอยู่กับการฝึกฝน ความถนัดเฉพาะตัวของสล่า

ภาพประกอบ 116 รูปแบบดั้งเดิม ปลาลายไทย

แต่ก่อนยังไม่มีเทคโนโลยีในการผลิตสีเงิน สีทอง แต่ ปัจจุบันมีเทคโนโลยีการผลิตสีให้มีคุณภาพ และคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับการลงสีบนไม้ได้อย่างสวยงาม และด้วยความคิดสร้างสรรค์ของสล่า ได้พัฒนารูปแบบศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพปลาที่แปลกใหม่ เพิ่มคุณค่าทางใจ กล่าวคือ การลงสีทอง สีเงิน เป็นสีที่ป้องกันถึง เงิน ทอง รวมถึงความเจริญรุ่งเรือง ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง ที่เป็นภาพสะท้อนออกมาจากปลาเงิน ปลาทอง

ภาพประกอบ 117 รูปแบบพัฒนา ปลาเงิน ปลาทอง

- นัก ศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ภาพนก สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง สร้างสรรค์งานประเภทประติมากรรมนูนต่ำ ประติมากรรมนูนสูง ประติมากรรมลอยตัว เป็นรูปแบบที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่หลายชนิด ยกตัวอย่างเช่น นกยูงทอง นกแก้ว นกอินทรี

ส่วนใหญ่การสร้างสรรคศิลป์หัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพนกยูง จะใช้ไม้สัก เพราะเป็นไม้มงคล และการแกะสลักภาพนกยูงจะทำเทคนิคภูมิปัญญาการลงสีทองบนตัวนก เพื่อความเป็นสิริมงคล เพิ่มคุณค่าให้กับตัวผลงานนกยูงรำแพน การแกะสลักต้องใช้ความสามารถ และความประณีตในการแกะส่วนหางของนกยูงให้มีความสวยงาม ดุมีชีวิตชีวา เป็นธรรมชาติ ด้วยท่วงท่าที่สง่างาม จึงได้รับความชื่นชอบจากลูกค้าสำหรับไว้ตกแต่งบ้านเรือน

ภาพประกอบ 118 รูปแบบพัฒนา นกยูงทอง

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เนื้อแก้ว จะใช้ไม้มะม่วงเพราะหาได้ง่าย ราคาถูกกว่าไม้สัก สามารถหาขนาดใหญ๋ได้ง่าย คุณสมบัติของไม้มะม่วงเนื้อไม้มีความอ่อนแกะสลักได้ง่ายแต่เนื้อไม้ไม่ละเอียดเท่าไม้สัก เนื้อไม้ของไม้มะม่วงจะมีน้ำหนักสีไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้น งานที่ใช้ไม้มะม่วงต้องทำสี หรือย้อมสีเนื้อไม้ให้เนื้อไม้มีน้ำหนักสีที่ใกล้เคียงกัน

ภาพประกอบ 119 รูปแบบพัฒนานกแก้ว

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพนกอินทรี ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นนกอินทรีเป็นนกนักล่าที่มีสายตาเฉียบคม มีอำนาจ ไม่กลัวเกรงกับอันตราย เหมาะสำหรับลูกคำที่เป็นนักธุรกิจที่ต้องมีการบริหารลูกน้อง เป็นผู้วิเศษทัศนวิสัยกว้างไกล การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมนกอินทรีจะทำให้เป็นสิริมงคล เพื่อให้คู่ครองมีความสุข นำเกรงขาม

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า การสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพนก รูปแบบพัฒนาที่ได้รับความนิยมเป็นนัยของกว่านกชนิดอื่น เพราะความสวยงาม และความสง่างามนัยของเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงาม ดังพระยานกยูงทองในพระไตรปิฎก จึงนิยมนำศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของมาประดับบ้านให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต และครอบครัว ในการเจริญในสติปัญญา ความดีงาม

ทางกลุ่มสหกรณ์มีแนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขึ้นอยู่กับสลา หรือสลาเองด้วยการจินตนาการ การสร้างสรรค์มีบ้างที่มีการสั่งทำ

งานทำยากที่สุดคือ มังกร ตัวละครไทย และตัวละครในป่าหิมพาน เพราะต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง และงานจำพวกนี้ต้องใช้รายละเอียดสูง

จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้้อย่างต่อเนื่อง จากรูปแบบดั้งเดิม ปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบพัฒนา ทั้งที่นำรูปแบบดั้งเดิมมาพัฒนา และพัฒนางานขึ้นมาใหม่ ๆ ก็มีให้เห็นหลากหลายรูปแบบอยู่เช่นกัน

โดยปัจจัยที่ทำให้มีการพัฒนารูปแบบเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น

- ความเบื่อหน่ายในรูปแบบเดิม ๆของผู้บริโภค และตัวสลาเอง
- สลามีความตั้งใจสร้างงานขึ้นมาใหม่ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ เพื่อค้นหาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ใหม่ขึ้นมา
- พัฒนาตามความต้องการของผู้บริโภค และความเชื่อของผู้บริโภค ข้อนี้เป็นสาเหตุหลักใหญ่ข้อแรกๆที่สลาคำนึงถึงก่อนสาเหตุอื่น
- ปริมาณ ขนานของไม้ วัตถุดิบที่มี และสภาวะทรัพยากรไม้ที่น้อยลง
- เทคโนโลยีที่นำมาสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีความทันสมัยขึ้น ทั้งในเรื่องเครื่องมือ คุณภาพของเคมีภัณฑ์ เช่น น้ำยาเคลือบไม้ สีย้อมไม้ สีทาไม้

ปรากฏการณ์ที่พบทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงลมหยาใจของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ยังมีชีวิต และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่คู่ควรค่าแก่การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญา และถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังให้เข้าใจถึงคุณค่าภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงปลูกฝังการอนุรักษ์มรดกทางปัญญา ตามวิถีความเชื่อ ความศรัทธาทางด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา

2. การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ของไทยได้วิวัฒนาการเป็นลำดับ โดยได้ยึดเอารูปแบบดั้งเดิมของวิธีการแกะสลักมาประดิษฐ์ดัดแปลงมาเป็นรูปแบบพัฒนา เพื่อให้เกิดความสวยงามและมีประโยชน์ใช้สอยคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักไม้ประดับตกแต่งบ้าน งานปฏิมากรรมเทวรูป ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา วิธีการแกะสลักอย่างถูกต้องจากบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงถึงฝีมือสล่าล้านนาที่มีความสามารถ ยังคงปรากฏให้เห็นไม่ขาดตา โดยเฉพาะการแกะสลักไม้ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานนับร้อยปี

ตั้งแต่อดีต การสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ส่วนใหญ่จะเน้นให้ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา การถ่ายทอดความรู้ผ่านทางคำสอนทางศาสนา สภาพความเป็นอยู่ของชาวล้านนาเป็นแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไหลเลื่อนขึ้นไปถึงอาณาจักรล้านนาที่ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองนับตั้งแต่พระยามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง การขยายตัวความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ชาวล้านนาได้ชื่อว่า เป็นผู้ยึดมั่นในวัฒนธรรมขนบประเพณีของตนมาโดยตลอด โดยเฉพาะความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา นั้นย่อมเป็นประจักษ์พยานได้ดีในความร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การสร้างสรรค์สิ่งที่สวยงามดังปรากฏให้เห็น เช่น วัดวาอารามต่างๆ และถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นมรดกกันล้ำค่า สืบทอดมาถึงวันนี้ เช่น เดียวกันความยึดมั่นเรื่องกรรม คือ การกระทำ หรือแสดงออกต่อสิ่งๆ ที่เชื่อว่ามีอำนาจลี้ลับสามารถให้คุณได้หากเข้าใจปฏิบัติ หรือแสดงการระวอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “คุณค่าความงามทางสังคม”

การสืบทอดภูมิปัญญากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีลักษณะความรู้ที่ตกผลึกทางปัญญา ผ่านกระบวนการสั่งสมความรู้การถ่ายทอดโดยตรง หรือทางอ้อม

ในการศึกษาภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยกลุ่มชุมชนจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มกิวแลน้อย
2. กลุ่มยู่หว่า
3. กลุ่มกากสล่า

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ คุณประทวน ชันทะ ผู้นำกลุ่ม โทร: 053 822220, 01 9927422 มีสมาชิก 170 คน สหกรณ์ฯ ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก บริเวณพื้นที่ใกล้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ จำนวน 15 คูหา เป็นร้านค้าสำหรับจัดจำหน่ายสินค้าจำนวน 13 คูหา ร้านค้าของสหกรณ์ 1 คูหา และอีก 1 คูหา เป็นโรงงานแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้

ภาพประกอบ 120 สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สักป่าตอง

จากการศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สักป่าตอง มีการจัดจำหน่ายด้วยตัวเอง เรียกว่า ศูนย์แสดง และจำหน่ายสินค้า เป็นสินค้า OTOP สีสาวของตำบลบ้านแม่ ด้วยการสนับสนุนโดย พัฒนาชุมชน อำเภอสันป่าตอง และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่

ภาพประกอบ 121 อาคารสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สักป่าตอง

สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่า และคุณภาพของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ดังนั้นในปัจจุบันนี้ สล่ำที่มีฝีมือ นับวันยิ่งมีอายุมากขึ้น แต่สหกรณ์ฯ ยังคงดำเนินกิจกรรมกระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ต่อไป เพราะมีการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาเชิงช่าง ของสล่ำให้แก่บุคคลที่ต้องการศึกษา เพื่อเพิ่มภูมิปัญญาหรือการนำความรู้ การแกะสลักไม้ไปสร้างอาชีพ ทำมาหากิน รวมทั้งถ่ายทอดให้ผู้ที่สนใจ

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สันป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

เกิดขึ้นระหว่างส่วภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ ทำให้สหกรณ์ฯ มีความเข้มแข็งทางด้านฝีมือ เทคนิคเชิงช่างที่โดดเด่น แตกต่างจากกลุ่มอาชีพการแกะสลักไม้กลุ่มอื่นที่ไม่มีการพัฒนา ได้แต่ลอกเลียนแบบรูปแบบเดิมๆ ไม่แปลกใหม่ แต่ส่วภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ จะเป็นส่วชั้นครูที่มีอายุ และประสบการณ์มีสิ่งสมมานับหลายสิบปี มีความเชี่ยวชาญในเทคนิคการแกะสลักเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากครูส่วจะมีความสามารถสูงแกะสลักไม้เป็นรูปอะไรก็ได้

เป็นการตกลักทางภูมิปัญญาที่สั่งสม ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้มีความรู้ ความสามารถ และฝีมือ พร้อมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างพัฒนารูปแบบขึ้นมาใหม่ๆ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพลิกแพลงเทคนิคให้มีความเหมาะสม และที่สำคัญมีทักษะการแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาดในสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

รวมถึงการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับปรุงพัฒนาให้เป็นภูมิปัญญาสมัยใหม่ มีการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบพัฒนา กันอย่างกลมกลืนเหมาะสมมีคุณภาพ และมีคุณค่าความงามศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ขั้นตอนกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. เริ่มจากส่วได้คิดค้นพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบใหม่
2. นำมาปรึกษาส่วผู้เฒ่า และร่วมกันคิดค้นหาเทคนิคที่เหมาะสม รวมถึงกลวิธีการแกะสลักให้มีความวิจิตร ประณีต
3. ปรับปรุง และพัฒนารูปแบบไปพร้อมๆ กันระหว่างส่ว กับส่วผู้เฒ่า
4. ส่วผู้เฒ่าจะนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่สั่งสม มาพลิกแพลงแก้ไขในจุดบกพร่อง
5. ร่วมกันหาวิธีที่เหมาะสมที่ทำให้ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีคุณภาพ และทรงคุณค่าความงามทางด้านศิลปะไว้อย่างสูงสุด

การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับปรุงเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาสมัยใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. การแกะให้เห็นด้านหลังแต่มีระยะหน้าจะใช้เทคนิค การหักไม้ระยะหน้าก่อน และแกะด้านในระยะเวลาให้เป็นฉากหลัง เมื่อแกะเสร็จแล้วจึงใช้การต่อไม้ด้านหน้าด้วยกาวร้อน ในอดีตใช้กาวลาเท็กซ์ ผสมขี้เถ้าใส่น้ำเข้าไปนิหนอย และใช้เป็นตัวประสานไม่ให้ติดกัน แต่กาวลาเท็กซ์จะแห้งช้าทำงานต่อไปไม่ได้ต้องรอให้แห้งเสียก่อน จึงจะทำงานต่อไปได้ แต่ปัจจุบันใช้กาวร้อนผสมกับขี้เถ้าจะแห้งทันที ทำงานต่อไปได้เลย แล้วแกะด้านหน้าให้เสร็จภาพก็จะออกมา มีมิติ มีระยะหน้า ระยะกลาง ระยะหลังเป็น 3 มิติ

2. เทคนิคการต่อไม้ เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาทำกันตั้งแต่บรรพบุรุษสืบต่อกันมา มีดังนี้

2.1 การเตรียมไม้ที่จะนำมาต่อต้องดูเนื้อไม้ที่มีความเข้ากันทั้งสี และลวดลายที่นำมาต่อ

2.2 ตัดไม้ให้มีขนาดเท่ากันทั้งสองด้านที่จะต่อกัน ให้ต่อกันอย่างสนิท และด้านที่จะประกบกันขัดให้เรียบ

2.3 ใช้สว่านเจาะรูทั้งไม้ที่จะนำมาต่อ กับตัวงานให้รูตรงกัน ในส่วนที่จะต่อไม้

2.4 นำไม้มาเหลาเป็นแท่งทรงกระบอกที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเท่ากับรู

2.5 ประกบไม้ที่นำมาต่อเพิ่มขึ้นกับตัวงาน

2.6 นำสลักที่ทำจากไม้ที่นำมาเหลาให้เท่ากันรู มาเสียบเข้าไป เพื่อยึดไม้ที่ต่อกันให้สนิท ถ้าเสียบสลักไม่ลง ก็เหลาเพิ่มเพื่อให้เสียบเข้าได้อย่างพอดี ที่สำคัญอย่าให้สลักเล็กกว่ารู ต้องให้สลักเข้าลงไปรูอย่างสนิท แล้วตัดสลักส่วนเกินออก

2.7 เมื่อต่อไม้เสร็จแล้ว ขัดให้เรียบผิวไม้เสมอกัน แล้วใช้ซีลี้อยู่กับกาวร้อนอัดบนรอยต่อไม้ให้เห็นรอยการต่อของไม้ และอัดในส่วนที่เป็นสลักด้วย

เทคนิคสำคัญ - ไม้ที่ใช้ต่อต้องตัดไม้ให้เป็นแบบเฉียง สำหรับเอาไปต่อกับอีกชิ้น

- ใช้สว่านเจาะรู และใช้ไม้มาทำสลัก ใช้ตะปูไม้ได้เพราะตะปูสามารถหลุดออกมาได้ ถ้าใช้ไม้เป็นสลักจะติดไม้ไม่สามารถหลุดออกมาได้

3. การทำสีในสมัยก่อน การทำสีดำจะใช้ลูกมะเกลือแช่น้ำ ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน ยิ่งแช่ไว้นาน สียิ่งเข้มมาก ดำมากที่สุดที่ได้จากการดองลูกมะเกลือสีจะทนนานหลายสิบปี สีที่ออกมาจะดูเป็นธรรมชาติ มีความมันว่าสีจะซึมเข้าเนื้อไม้ แต่ปัจจุบันใช้สีพลาสติกจะดำ สีที่ออกมาจะดูไม่สวยเท่ากับสีจากน้ำมะเกลือ การใช้สีพลาสติก เมื่อทาแล้วต้องล้างออกเพื่อไม่ให้สีมีความเข้มเกินไป สีจะเคลือบอยู่บนผิวไม้นั้น หลังจากล้างสีแล้วก็รอแห้ง แล้วตรวจดูว่าเข้มไปหรือไม่ถ้าเข้มไปต้องล้างน้ำออกอีกรอบ

4. การกำจัดเสี้ยนไม้ ในอดีตใช้การเผา การเผาด้วยแก๊สจะสวยกว่า เพราะจะทำให้เงาดีดูมีชีวิตชีวามากขึ้น และการเผาเสี้ยนไม้จะมีคุณสมบัติที่ดีอยู่อย่างหนึ่งคือ เป็นการป้องกันแมลงมากัดกินไม้ได้ และถ้าใช้สีดำจากมะเกลือแล้วเผาจะออกมาสวยดีเหมือนดั่งมีชีวิต แต่ปัจจุบันใช้เครื่องขัดเสี้ยนไม้ จะมีความสะดวกรวดเร็วมาก

ปัจจุบันภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ดั้งเดิม และเทคนิคต่างๆกำลังสูญหายไปเพราะเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย และความสะดวกสบายรวดเร็วเข้ามาแทนที่กลายเป็นภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สมัยใหม่ไปเสียแล้ว

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นอยู่กับวิถีสังคมไทยมาอย่างช้านาน เพราะวิถีไทยมีที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือจุนเจือกันมาโดยตลอด แม้นเครื่องมือทำมาหากินก็สามารถหยิบยืมกันใช้ได้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันเพื่อยังชีพ กล่าวคือ บ้านนี้ปลูกผักสวนครัว บ้านนั้นเลี้ยงไข่ จับปลาก็นำมาแลกเปลี่ยนกันเป็นอาหารเพื่อยังชีพ ที่เรียกกันว่า เป็นการพึ่งพากันภายในชุมชน คนไทยถึงมีความเคารพกัน เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถ่ายทอดวิชาความรู้มั่นเรื่องนั้น

จะเป็นเรื่องที่เล็กมากก็ตาม ตามวิถีไทยล้านนาถือก็จะให้ความเคารพเปรียบเสมือนครูคนหนึ่ง เช่นกัน และยังครูบาอาจารย์ที่สั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการองค์ความรู้ให้ ถ่ายทอด ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ด้วยแล้วนั้น คู่ควรแก่การเคารพรัก นับถือไว้อย่างสูง ซึ่งสล่าจักเรียกขานกันว่า “ครูสล่า” ครูสล่าจะมีความรู้ ความสามารถมีฝีมือ ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสม และภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ครูสล่าจะมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้ลูกศิษย์ เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งทางตรง และทางอ้อม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

การถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง

1.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในสหกรณ์ฯ

โดยการสอนของครูสล่า ซึ่งเป็นที่มีความรู้ ความสามารถที่สั่งสมประสบการณ์ และมีภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นครูสล่าผู้เฒ่า ที่สล่าภายในสหกรณ์ให้ความเคารพนับถือ สอนสมาชิกที่มีความจำเป็นที่จะศึกษา เพื่อเพิ่มองค์ความรู้ของตนในการประกอบอาชีพ

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “สอนเพื่อเป็นวิทยาทาน ไม่เอาเงินเขา เพราะที่เขา มาเรียนเพื่อต้องการมีรายได้ไปจุนเจือครอบครัว ถ้าไปเก็บเงินเขา เขาก็ลำบาก ครอบครัวของเขาก็จะลำบาก จึงได้สอนฟรี สอนให้เขามีอาชีพ มี 2 คน ที่มีฝีมือเก่งกว่าสล่าทรงอีก ตอนนี้มีอาชีพแกะสลักไม้อยู่” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

สล่าบุญศรี ชั้นหล้า สมาชิกที่เคยได้ศึกษาจากครูสล่า ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “พอได้เรียนกับ ครูสล่าทรง โสภาแล้วก็ช่วยกันทำงานแกะสลักไม้จนขายได้ ผูกฝนกับครูพัก รักจำเรื่อยมา สั่งสมประสบการณ์ และมีฝีมือ จึงมาสอนคุณอาทิตย์ ภรรยาให้เป็นงานแกะสลักช่วยกันทำ โดยแบ่งส่วนงานหนักจะทำเอง ส่วนงานเบาให้ภรรยาทำ เช่น ขัดไม้ ทำลาย ลงสี ช่วยกันทำระหว่าง สามี ภรรยา (บุญศรี ชั้นหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 122 ภาพครูสล่าทรงโสภา

ภาพประกอบ 123 สล่าลูกศิษย์บุญศรี ชั้นหล้า

สามชิกสหกรณ์บ้างก็มีพื้นฐานมาบ้างแล้ว บ้างก็ไม่มีพื้นฐานเลย โดยสอนครูสล่าจะสอนตั้งแต่ขั้นตอนพื้นฐาน ในการจับสิ่ว วิธีการแกะสลัก การคืบสิ่ว การลับสิ่ว การดูแลรักษาวัสดุ อุปกรณ์ วิธีการเลือกไม้ในเหมาะสมกับประเภทงาน เทคนิคขั้นสูงต่างๆในการสร้างศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบลวดลาย และการออกแบบชิ้นงานโดยไม่ต้องร่างลงบนกระดาษก่อน เพียงแค่ศึกษารูปทรงของไม้ให้ถี่ถ้วน ก็สามารถคิดแบบงานได้เลย และสามารถวางแผนงานในตัวเองได้เลยว่าต้องแกะสลักอย่างไร ต้องต่อไม้หรือไม่ ต่อในลักษณะอย่างไร และทำสีไม้อย่างไรจึงทำให้งานแสดงออกถึงคุณค่าความงามได้มากที่สุด

สล่าทรง โสภา จะสอนตั้งแต่การจำสิ่ว การแกะ จนกระทั่งการคิดงาน คิดลายให้ออกแล้วจะจ่ายงานให้ด้วย และงานต้องขายได้ด้วย

มีลูกศิษย์ประมาณ 10 กว่าคน โดยสอนแกะสลักฟรีไม่เก็บเงิน เพื่อนสอนอาชีพถือเป็นการช่วยกัน สอนขั้นพื้นฐานจนขายชิ้นงานได้ ได้ทำการสอนที่สหกรณ์จนปัจจุบันสามารถตั้งตัวได้ และยังคงพึ่งพากันอยู่” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ครูสล่าผู้เฒ่า จะอยู่บอกแนวทางอย่างใกล้ชิด และให้คำแนะนำสั่งสอนให้คำปรึกษา พร้อมทั้งถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ตนได้สั่งสมไว้ให้กับสมาชิก จนสามารถแกะสลักศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ได้ และขายงานได้

ทองพูน มาลัยวรรณ สมาชิกสหกรณ์ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม่ว่า “นอกจากสืบทอดความรู้จาก ปู่ ตา ย่า ยายยังได้ศึกษาหาความรู้ศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้เพิ่มเติมจากการเรียนแกะสลักไม้จากครูสล่าสอนด้วยให้มีศิลปะในการแกะสลักไม้มากขึ้น ตอนนั้นจ่ายค่าวัสดุ อุปกรณ์สิ่ว ไม้ 1,000 บาท สอนให้เป็นตลอดชีวิต ต้องทำงานได้เป็นชิ้นเป็นอัน ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย และต้องขายได้ตั้งแต่ชิ้นแรก

เริ่มเรียนในปี พ.ศ.2523 แก้วหมู่บ้านบ้านแม การเรียนตอนนั้นครูสล่าจะเป็นผู้สอนด้วยตัวเอง และจะเก็บรายละเอียดให้ในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์จนงานสามารถขายได้ เมื่อเรียนเสร็จต้องขายงานแกะสลักได้” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 124 การสาธิตการแกะสลักไม้ ของกลุ่มก๊วแลน้อย สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณพื้นที่ ที่เป็นโรงงานแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้ สล่าทรง โสภา ครูสล่า, ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะใช้บริเวณสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณพื้นที่ ที่เป็นโรงงานแปรรูปไม้และแกะสลักไม้ จะมีครูสล่าทรง โสภา ที่พร้อมถ่ายทอดความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แก่สมาชิกสหกรณ์ และประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ

1.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกสหกรณ์ฯ

บุคคลภายนอกที่มีความสนใจ ซึ่งมักจะเป็นผู้บริโภคน หรือลูกค้าที่มาเยี่ยมชม และมีความชื่นชอบเป็นพิเศษ ถูกใจในฝีมือสล่าเจ้าของงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้นั้นๆ และมีความสนใจที่จะศึกษา แกะสลักงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ทองพูน มาลัยวรรณ เล่าว่าเรื่องการถ่ายทอดความรู้ว่า “คุณทองพูน มาลัยวรรณ เคยมีฝรั่งมาขอให้สอน เพราะชื่นชอบในงานแกะสลัก และอยากแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของล้านนาไทย จึงขอเรียนโดยเสนอราคาให้วันละ 1,000 บาท สอนชั้นพื้นฐาน แกะสลักเป็นช้าง ปลา ต้นไม้” (นางทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

การสอนในลักษณะนี้จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย ทั้งในเรื่องค่าสอน ค่าวัสดุ ค่าอุปกรณ์ ผู้สอนจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ที่ผู้สนใจมาขอให้สอน จะไม่เปิดสอนอย่างเป็นทางการ เหมือนการสอนให้กับสมาชิกข้างต้น แล้วแต่ความสนใจของผู้สนใจเองว่าต้องการสล่าคนใดมาสอน เป็นความพึงพอใจส่วนตัวระหว่างผู้สนใจที่เป็นบุคคลภายนอกกับตัวสล่าเองว่าตกลงกันอย่างไร ในเรื่องนี้จะไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสหกรณ์ฯ

ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกสหกรณ์ฯ

- 1.) การแนะนำวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะสลักไม้ สิว่ ค้อน
- 2.) คุณสมบัติ และความเหมาะสมในการเลือกใช้ไม้ให้มีความเหมาะสม มีคุณค่า
- 3.) ปลุกฝังการใช้ทรัพยากรไม้เชิงอนุรักษ์
- 4.) อธิบายถึงคุณค่ามรดกทางปัญญาของภูมิปัญญาการแกะสลักไม้
- 5.) ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวล้านนาในการแกะสลักไม้
- 6.) สาธิตการร่างภาพลงบนไม้ที่เตรียมไว้
- 7.) สาธิตการแกะสลักไม้ วิธีการแกะสลัก การใช้สิ่วให้เหมาะสม การใช้ค้อน โดยการขึ้นโครงสร้างรอบนอก พร้อมให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม สล่าผู้สอนตรวจสอบความถูกต้อง และแนะนำตัวอย่างที่ถูกต้อง
- 8.) สาธิตการแกะสลักไม้ และเทคนิคในการแกะสลักไปพร้อมกับการแกะสลักเป็นภาพ และสร้างมิติในงาน พร้อมให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม สล่าผู้สอนตรวจสอบความถูกต้อง และแนะนำ สาธิตการแกะสลักตัวอย่างที่ถูกต้อง
- 9.) สาธิตการเก็บรายละเอียดในการแกะสลักไม้ให้มีความสวยงาม
- 10.) แนะนำการทำสีไม้ หรือเปลี่ยนสีเนื้อไม้ตามความเหมาะสมของประเภทงานที่แกะสลัก
- 11.) ยกตัวอย่างการทำสี หรือเปลี่ยนสีไม้ พร้อมสาธิต ให้คำแนะนำ และข้อควรระวังในการปฏิบัติ
- 12.) ให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม สล่าผู้สอนตรวจสอบความถูกต้อง และแนะนำสาธิตการแกะสลักตัวอย่างที่ถูกต้อง อย่างใกล้ชิด
- 13.) บอกวิธีการดูแลรักษาวัสดุ อุปกรณ์ และที่สำคัญคือ สิ่ว อธิบายพร้อมสาธิตการลับสิ่ว สิ่วหน้าตรง สิ่วเล็บมือ สิ่วขุด ด้วยวิธีที่ถูกต้อง และรวมถึงวิธีการเก็บรักษาสิ่วค้อนไม้

ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้ง 13 ขั้นตอน มีรายละเอียดมาก จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการถ่ายทอด เป็นเวลา 2-4 เดือน จึงจะได้ความรู้ครบถ้วนกระบวนการ พร้อมทั้งลูกศิษย์ที่มาเรียนต้องนำองค์ความรู้ที่ได้ไปฝึกฝน สร้างประสบการณ์ของตนเองให้มีความเชี่ยวชาญ

ภาพประกอบ 125 การถ่ายทอดองค์ความรู้ การสาธิตการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของกลุ่มยุหว่า บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำป่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทองพูน มาลัยวรรณ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลุ่มยุหว่า ผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีทองพูน มาลัยวรรณ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง การสอนก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกคนดังกล่าวเองว่าจะสอนที่ใด หรือจะใช้บริเวณสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองก็ได้ ทางสหกรณ์ฯส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในทุกด้านอยู่แล้ว โดยมีประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ

1.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน

การถ่ายทอดลักษณะนี้มี 2 ลักษณะ คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถานศึกษา

1.3.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน

เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวของสมาชิกสหกรณ์เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป กล่าวคือ สมาชิกสอนให้กับบุตร หลานของตนเองไว้ช่วยงานในครอบครัว ไม่ใช่การสอนอย่างจริงจัง ไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน เป็นการเรียนรู้งานในครอบครัวไว้ช่วยเหลืองานครอบครัว ซึ่งอาจจะเป็นงานเล็กงานน้อย เป็นสิ่งเล็กน้อยที่บุตร หลานในครอบครัวช่วยเหลือได้

นางทองพูน มณีสอน เกิดวันที่ 25 พฤศจิกายน 2496 ปัจจุบันอายุ 58 ปี เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับหลานว่า “เคยสอนหลานตอนปิดเทอมให้แกะสลักช้างตัวเล็ก 6x7 นิ้ว มีช้างมีต้นไม้ช้างตัวละ 50 บาท ต้นไม้ต้นละ 10 บาท มีเอามาสอนและจ้างทำด้วยจนหลานสามารถนำเงินเก็บที่ได้จากการแกะสลักไม้ไปซื้อโทรศัพท์มือถือได้” (ทองพูน มณีสอน. 2554: สัมภาษณ์)

และถ้าลูกหลานมีความสนใจ มีฝีมือ และมีความตั้งใจเอาจริงเอาจังกับการแกะสลักไม้ เป็นอาชีพสืบไป ก็เป็นสิ่งที่ดี เพราะครอบครัวจะได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้จาก บรรพบุรุษสืบทอดสู่ลูก หลาน และองค์ความรู้ที่ได้จะมีความสมบูรณ์ไม่มีความหวงแหนวิชา ความรู้ เพราะเป็นลูก เป็นหลาน และเมื่อเติบโตใหญ่จะเป็นสลาที่มีความรู้ความสามารถมาก เพราะได้ฝึกฝนฝีมือตั้งแต่เยาว์ และจะมีความรักในศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะได้ถูก ปลุกฝังให้มีความรัก ความหวงแหน การอนุรักษ์ และรู้ซึ่งถึงคุณค่ามรดกทางภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เป็นอย่างมาก

ภาพประกอบ 126 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน นางทองพูน มณีสอน กลุ่มกิวแลน้อย สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะเป็นบ้านของครอบครัวเอง บ้านเลขที่ 155 ตำบลกิวแลน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ หรือใช้บริเวณสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทองพูน มณีสอน ที่พร้อมถ่ายทอดความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์

1.3.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถานศึกษา

โดยสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะเป็นแหล่งรวมตัวของสลา ครูสลา และสลาผู้เฒ่าที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมมานานับสิบ ๆ ปี รวมถึงสลาผู้ภูมิปัญญาทางด้านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่อาจเรียกได้ว่า ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้

จึงเป็นที่สนใจของชุมชน และโรงเรียนที่ต้องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าอยู่ในหลักสูตรการศึกษา เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ตามการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่เริ่มมุ่งเน้นการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับชุมชน แก้ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรไทย ที่หลงไปกับความเจริญทางด้านวัตถุ

การอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังเมืองกรุง แสวงหาความสบายที่ไม่ตรงกับบริบทของตนเอง พยายามเสาะแสวงหาความรู้เรื่องด้วยการขายที่ดินที่ตนมีให้กับนายทุน เพื่อสนองความต้องการทรัพย์สินเงินทอง เพื่อส่งลูกหลานเข้ามาเรียนในเมืองกรุง โดยมีความเชื่อที่ว่า เมื่อได้เรียนสูง ๆ ก็จะไม่ลำบากเหมือนตน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของสังคมทุนนิยม ที่คนในสังคมสมัยใหม่หลงติดกับดัก และดึงครอบครัวมาติดกับไปด้วยจนไม่สามารถจะพลิกตัวกลับไปเป็นเหมือนเดิม เพราะภาวะหนี้สินที่รุงรัง และกลายเป็นลูกจ้างนายทุนที่มากกว่าหนี้สินของตนไป

ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงมีการปรับหลักสูตรการศึกษาขนานใหญ่ เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นท้องถิ่น รวมถึงมรดกทางปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น และเป็นระบบพึงพากับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนที่กำลังอ่อนแอ และกำลังจะสูญสลายหายไจากสังคมไทย ด้วยการพลิกฟื้นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรากฐานบริบทของไทย ที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ว่า “สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในชุมชน เป็นที่รับรู้ของชุมชนใกล้เคียงที่สนใจมาเยี่ยมชม เป็นที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและตำบลสันป่าตอง และเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

กล่าวคือ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ทรงคุณค่าความงามทางศิลปะ คุณค่าความงามทางสังคม และคุณค่าความงามทางใจ ของชนชาวล้านนาท้องถิ่นทางเหนือ ที่ชุมชนตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความภาคภูมิใจ และนำภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เข้าไปศึกษา ในสถานบันศึกษา หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนกัวแลน้อย ตำบลบ้านแม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบ 127 ป้าบัวเกียง วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปะหัตถกรรม การแกะสลักไม้ ให้แก่นักเรียน โรงเรียนกัวแลน้อย ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

มีสมาชิกของสหกรณ์เป็นวิทยากร หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อุทิศเวลาให้ความรู้แก่นักเรียน คือ ป้าบัวเกียง ทำการสอน และสาธิตการแกะสลักชั้นพื้นฐานให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยจัดองค์ความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของนักเรียน ให้ฝึกปฏิบัติจริงดังนี้

- 1.) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ฝึกให้นักเรียนแกะสลักชั้นพื้นฐานการจับสั้วการใช้สั้ว
- 2.) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ฝึกให้นักเรียนแกะสลักชั้นพื้นฐานการแกะสลักไม้ระดับง่าย
- 3.) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ฝึกให้นักเรียนแกะสลักชั้นพื้นฐาน การแกะลายไทย

การเรียนการสอนที่ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ป้าบัวเกียง ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้นักเรียนทุกระดับชั้น ดังกล่าว มีวิธีการถ่ายทอดที่เหมือนกันดังต่อไปนี้

- โดยนำผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สำเร็จมาเป็นตัวอย่างให้นักเรียนได้ชม
- สอน และสาธิตการจับสั้ว วิธีการใช้สั้วที่ถูกต้อง การคืบก้าวของสั้ว การใช้ค้อนอย่างถูกวิธี การใช้น้ำหนักมือที่สม่ำเสมอ การดูแลรักษาสั้ว พร้อมทั้งข้อควรระวังในการใช้สั้ว
- สาธิตวิธีการแกะสลักระดับง่าย พร้อมอธิบายขั้นตอนการแกะสลักที่ละเอียดอ่อนอย่างละเอียด พร้อมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติไปพร้อมกัน ผู้ถ่ายทอดคอยสังเกตดูให้ความช่วยเหลือ และแนะนำแก่นักเรียนขณะแกะสลัก
- สาธิตการแกะสลักไม้ลายไทย ขั้นตอนการร่างภาพ การขึ้นโครงสร้าง การแต่งตัวลาย การสร้างมิติ การเก็บรายละเอียด การแต่งภาพลายไทยให้มีความสวยงาม พร้อมไหลดูมีชีวิตชีวา

ต่อมานักเรียนที่มีความสนใจเพิ่มขึ้น จึงนำนักเรียนมาสอนที่สหกรณ์ ด้วยเหตุผลว่าการขนย้ายเครื่องมือการแกะสลัก ไม้จำนวนมากมีความลำบาก จึงนำนักเรียนมาเรียนกันที่สหกรณ์ บริเวณสหกรณ์ กว้างพอที่จะรับนักเรียนได้ และเครื่องมือมีความพร้อมแล้วยังมีสถานที่อื่นที่เสนอตัวมาเป็นผู้ช่วยวิทยากรในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพิ่มขึ้น จนมีนักเรียนที่มีความสนใจใช้เวลาหลังเลิกเรียนมาฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม

สถาปนา ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเรียนการสอนภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในสถานศึกษาว่า “เมื่อก่อนประมาณ 2 ปีมาแล้ว ป้าบัวเกียง เริ่มไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนกิ้วแลน้อย มีการนำความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไปสอนนักเรียนระดับ ประถม 3-6 ในขั้นตอนการแกะสลักพื้นฐาน เริ่มจาก การแกะสลักลายง่ายๆ เช่น ลายไทย เคยไปสอนที่โรงเรียนต่อมา นำนักเรียนมาสอนที่สหกรณ์ เพราะปัญหาเรื่องการขนย้ายเครื่องมือแกะ บ้างก็มาเรียนหลังเลิกเรียน” (ประทวน ชันทะ.2554: สัมภาษณ์)

ทองพูน มาลัยวรรณ เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนกึ่งแลนน้อย ว่า “การเผยแพร่ความรู้ ในช่วงหนึ่งโรงเรียนบ้านกึ่งแลนน้อย มีป่าบัวเคียงได้สอนเด็กนักเรียนชั้น ป. 4 ป. 5 และ ป.6 เป็นการสอนขั้นพื้นฐานการแกะสลักไทยเป็นครั้งคราว พอช่วงหลังการขน เครื่องไม้ เครื่องมือไปที่โรงเรียนก็ลำบาก จึงได้นำนักเรียนมาเรียนที่สหกรณ์ เพื่อสะดวกมากขึ้น” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

การที่โรงเรียนกึ่งแลนน้อยได้จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น แสดงถึงคุณค่า ของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ผู้บริหารเล็งเห็นว่ามีมีความสำคัญ ของการศึกษาภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และเพื่อเป็นการสืบทอด อนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อันนาของตนเองก่อนุชนรุ่นหลังให้ดำรงไว้สืบไป

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการพลิกฟื้นภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง มี ดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในสหกรณ์ฯ
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกสหกรณ์ฯ
3. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน
  - 3.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน
  - 3.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถานศึกษา

โดยการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการโดยกระทรวงศึกษาธิการ ตามแผนการศึกษา แห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้ง การศึกษาในระบบ ของโรงเรียนบ้านกึ่งแลนน้อย เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการ อนุรักษ์ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม กำเนิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างยาวนานแล้ว โดยความ ตั้งใจของผู้ศึกษาที่ต้องมีความรัก ความสนใจ ใฝ่เรียนรู้กับองค์ความรู้ดังกล่าว ต้องเป็นคนซึ้ง สันเกตุด จดจำ และต้องฝากตัวเป็นลูกศิษย์คอยปรนนิบัติรับใช้ครูผู้สอน คอยอยู่ร่ำเรียนภายใน เรือนของครู พร้อมอยู่ตลอดเวลาที่จะรับความรู้ และการถ่ายทอด นอกจากการสั่งสอนเป็นวาจา แล้ว ลูกศิษย์จำต้องจกจำลายละเอียดของครูเป็นอย่างดี ด้วยการอาศัยเป็นลูกมือ คอยช่วยหยิบ จำให้กับครูผู้สอนอย่างใกล้ชิด คอยเฝ้ามองการทำงาน วิธีการต่างๆ และได้เรียนรู้เทคนิคต่างๆ เฉพาะทางหรือเทคนิคที่หวงแหน หรือภูมิปัญญาที่ครูผู้สอนได้สั่งสมมาหลายสิบปี ถือเป็น การถ่ายทอด และสืบทอดองค์ความรู้ไปพร้อมๆกัน

เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของสล่าที่มีความตั้งใจที่จะศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างจริงจังต่อแท้ ตลอดจนศึกษาวิธีการ ขั้นตอนการแกะสลักไม้อย่างถี่ถ้วน และโดยสำคัญ การศึกษาเทคนิคเชิงช่าง ที่เป็นเทคนิคขั้นสูงที่สล่าแต่ละคนได้สั่งสมกันมานับหลายสิบปี และมีลายอะเดียดความเป็นเอกลักษณ์ของสล่าผู้นั้นที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลมิสามารถลอกเลียนแบบได้ เป็นความสามารถเฉพาะตนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความถนัดของแต่ละบุคคล

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อมนี้ กล่าวคือ การที่สล่าผู้ฝึกฝนต้องใช้การสังเกต ฝึมือ การทำงานของครูสล่าอย่างละเอียด ที่เรียกกันว่า “ครูพัก ลักจำ” เพราะเทคนิคบางเทคนิคไม่สามารถสั่งสอน อธิบายเป็นคำพูดได้ต้องสังเกตจากการลงมือปฏิบัติงานจริง โดยการเก็บเกี่ยวองค์ความรู้ เทคนิคการแกะสลัก การต่อไม้ การเข้าเดือยไม้ ที่เป็นภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ คอยซักถามข้อสงสัย ถือเป็น การสืบทอด และถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมไปพร้อม ๆ กัน เมื่อเกิดการเรียนรู้ แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเกตมาปรับใช้กับตนให้เกิดการสั่งสม สร้างประสบการณ์ให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความชำนาญ และพัฒนาปรับปรุงงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตนให้เกิดความสมบูรณ์

สล่าบุญศรี ชั้นหล้า สมาชิกที่เคยได้ศึกษาจากครูสล่า ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “พอได้เรียนกับ ครูสล่าทรง โสภาแล้วก็ช่วยกันทำงานแกะสลักไม้จนขายได้ ฝึกฝนกับครูพัก รักจำเรื่อยมา สั่งสมประสบการณ์ และฝีมือ จึงมาสอนคุณอาทิตย์ ภรรยาให้เป็นงานแกะสลักช่วยกันทำ โดยแบ่งส่วนงานหนักจะทำเอง ส่วนงานเบาให้ภรรยาทำ เช่น ขัดไม้ ทำลาย ลงสี ช่วยกันทำระหว่าง สามี ภรรยา (บุญศรี ชั้นหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

การศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของชนชาวล้านนาของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ผู้ที่เข้ามาศึกษาเป็นสล่า ต้องมีความตั้งใจอย่างสูง เพราะเป็นงานที่หนัก ต้องใช้ความวิริยะในการศึกษาอย่างต่อแท้ ต้องฝึกฝนฝีมืออยู่ตลอดเวลา เพราะจำเป็นต้องแข่งขันกับสล่าท่านอื่นอีกหลายท่าน เพราะมีสล่าที่มีฝีมืออยู่มากมาย ถ้าไม่พัฒนาตนให้มีฝีมือ งานศิลปหัตถกรรมของตนก็อาจจะขายไม่ได้

ดังนั้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม มีความสำคัญกับสล่ารุ่นน้องมาก เพราะต้องเริ่มสร้างประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้สวยงาม เทียบเท่าสล่ารุ่นอาวุโส และสั่งสมภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ด้วยการครูพักลักจำ จากสล่ารุ่นพี่ หรือสล่ารุ่นครู เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานของตนต่อไป

ไธด์ กุมประพันธ์ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ว่า “การถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ของช่าง สู้ช่างรุ่นใหม่ มีอยู่บ้างแต่น้อยต้องเป็นคนเอาจริงเอาจัง ที่จะทำอาชีพนี้ เพราะต้องใช้ความอดทน และเป็นคนสนใจใน ครูพักลักจำบ้าง” (ไธด์ กุมประพันธ์. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 128 การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม ภาพครูสล่าทรงโสภา (ภาพคนด้านบน)
สล่าลูกศิษย์บุญศรี ชั้นหล้า (ภาพคนด้านล่าง) กลุ่มกิวแลน้อย สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรม
ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีประทวน ชั้นทะ ประธานสหกรณ์ฯ

ปัจจุบันการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ยัง
พอมิให้เห็นอยู่ในสหกรณ์ เพราะสล่าสมาชิกสหกรณ์มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาความรู้ เพื่อ
พัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อยู่ตลอด อย่างเช่น สล่าสุริชัย กัณฑา ได้คิดค้นการ
เปลี่ยนสีไม้ให้เป็นสีโอ๊ค ด้วยเทคนิคการใช้แอร์บรัช โดยใช้สียี่ห้อหูดเทค และมีกระบวนการ
ขั้นตอนที่คิดค้นขึ้น ไม่เหมือนใคร และตัวชิ้นงานมีคุณค่าความสวยงาม และสล่าสุริชัย กัณฑา
ยังถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนคิดค้นได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มกิวแลน้อย กลุ่มกาบสล่า สมาชิกภายใน
สหกรณ์ฯ นำไปสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณค่าความสวยงามมากขึ้น และได้ผสมสีเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับ
ตนเองอีกทางหนึ่ง สำหรับสล่าที่ผสมสีไม่เป็น

สล่าสุริชัย กัณฑา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเปลี่ยนสีไม้ให้เป็นสีโอ๊คด้วยเทคนิค
แอร์บรัช ว่า “เป็นเทคนิคการทำสีแบบนี้ ผมเป็นคนคิดค้นขึ้นมาเอง ซึ่งตอนนี้ สล่าคนอื่นที่
ต้องการทำสีในลักษณะนี้ต้องมาซื้อสีจากผม และนำไปทำ แต่งานออกมาก็จะไม่เหมือนสล่าสุริชัย
เพราะมีความแตกต่างทางด้านรายละเอียด และความสวยงามของสี และความเงางามที่ไม่เหมือน
ของผม” (สุริชัย กัณฑา. 2554: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์
ไม้สนป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีปรากฏการณ์ดังนี้

ส่วนใหญ่การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อมจะมาพร้อมกับการถ่ายทอดองค์ความรู้
ทางตรง บางครั้งก็เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบผสมผสาน ระหว่างการถ่ายทอดองค์ความรู้
ทางตรง กับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนรู้สูงกว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะการสั่งสอนเพียง
อย่างเดียวไม่ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นองค์ความรู้เชิงช่าง หรือภูมิปัญญาสั่งสม การศึกษาและ

การจดจำเฝ้ามองเทคนิค การแก้ไขปัญหา วิธีทางลัด วิธีการหลบเลี่ยงจากปัญหา และการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกคุณค่าความสวยงามผ่านศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะยังมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตนให้มีการพัฒนา ผักฝนตกผลึกเป็นลักษณะเอกลักษณ์งานของตนให้เกิดความชัดเจน เป็นอัตลักษณ์ประจำตน ที่แสดงถึงความเพียบพร้อมทางด้านวิทยาการ ฝีมือที่วิจิตร และมีความโดดเด่น

การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการพลิกฟื้นภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง และการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม และการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ และการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2535 ได้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งการศึกษาในระบบ ของโรงเรียนบ้านกัวแลน้อย จนเกิดเป็นการศึกษานอกระบบ มีนักเรียนที่มีความสนใจมาศึกษา ใช้เวลาหลังเลิกเรียนมาเรียนที่สหกรณ์ฯ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และการศึกษาตาม อัยาศัย เป็นการให้การศึกษาลูกหลาน และสมาชิกสหกรณ์ที่มีความสนใจ

เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และเพื่อหารายได้ จุนเจือครอบครัว ซึ่งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประทวน ชันทะ กล่าวไว้ว่า “สหกรณ์ฯมีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในชุมชน เป็นที่รับรู้ของชุมชนใกล้เคียงที่สนใจมาเยี่ยมชม เป็นที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง และเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ชุมชนและ สหกรณ์ฯได้สร้างแนวคิด และแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสหลักของสังคมมหภาคได้อย่างยั่งยืน ด้วยแนวคิดอุดมการณ์ ความสัมพันธ์ รวมถึงการอนุรักษ์ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันเด็ก และเยาวชนมีความสนใจในการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้น้อยลง สล่าทรง โสภา ได้กล่าวเกี่ยวกับเด็กที่จะเข้ามาศึกษาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ว่า “เด็กรุ่นใหม่ปัจจุบันไม่มีใครสนใจมาเรียนแล้ว ที่สอนไปบางคนก็มีฝีมือบางคนดีกว่าสล่าทรงอีก สล่าทรงจึงได้ต่อยอดความคิดเพื่อพัฒนาฝีมือของเด็กที่มาเรียนให้” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ด้วยกระแสความนิยมต่อทุนในสถานะสังคมสมัยใหม่ที่นิยมความสะดวก สะบาย เน้นให้เด็ก และเยาวชนมุ่งศึกษาในระบบการศึกษาให้สูงเข้าไว้

อาทิตย์ ชันหล้า ได้กล่าวถึงสถานะศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในปัจจุบันว่า “ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่มีความสนใจในการแกะสลักไม้เลย ส่วนใหญ่จะสนใจแต่เรื่องเรียน” (อาทิตย์ ชันหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

โดยมีความเชื่อที่ว่าเมื่อเรียนสูงจะได้มีงานทำที่สบายกว่ารุ่นพ่อ รุ่นแม่ที่คิดลำบาก แต่เป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดการอพยพออกจากพื้นที่ การเข้ามาหางานทำในเมืองกรุง ทั้งถิ่นฐานภูมิลำเนาของตน เกิดช่องว่างทางประชากร และมีการนำที่ดินของตนออกขายเพื่อนำเงินส่งมาให้ลูกที่อยู่เมืองกรุง เท่ากับว่าเพิ่มภาระในการใช้จ่าย เกิดภาระหนี้สินตามมา และจากคนที่มียุทธศาสตร์ที่ดินทำมาหากินกลับต้องเป็นลูกจ้างเพื่อหาเลี้ยงชีพ สุดท้ายความลำบากที่เคยกลัวว่าจะตกอยู่กับลูกถึงต้องส่งไปเรียนสูงๆ แต่สุดท้ายกลับพากันลำบากทั้งครอบครัว จนมีอาจจะกลับมาเลี้ยงชีพอย่างพอมือพอกินได้อีก

ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในปัจจุบันว่า “ในปัจจุบันเปิดสอนฟรีให้กับบุคคลทั่วไป แต่เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในเรื่องการแกะสลักไม้เท่าไร ส่วนใหญ่มีความสนใจในเรื่องกีฬามากกว่า จิตใจของเด็กสมัยใหม่” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

เมื่อการทิ้งถิ่นฐานนั้นก็หมายความว่า การทิ้งพื้นดินที่อยู่อาศัย รวมถึงการทำไร่ ทำนา การทำสวน ตลอดจนละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสมสืบทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลานให้สูญหายไปตามกระแสสังคมทุนนิยม ทำให้ภูมิปัญญาหลากหลายอย่างต้องหายไปโดยมิอาจเรียกคืน

ประชากรที่อยู่ในพื้นที่เหลือเพียงผู้เฒ่า ผู้แก่อายุมาก คนหนุ่ม คนสาวอพยพเข้าเมืองกรุงมีการดำรงชีวิตแห่งการแข่งขันเอาตัวรอด ไม่มีความสุขอย่างแท้จริง สุดท้ายก็กลับไปถิ่นฐานของตน แต่นั่นก็สายเกินไปแล้ว เพราะเมื่อกลับยังถิ่นฐานก็ไม่รู้ว่าจะทำมาหากินอะไร เพราะตนเองไม่ได้ถูกปลูกฝังให้อยู่กับท้องถิ่น อยู่กับวิถีชีวิตที่ต้องทำไร่ ทำนา ทำสวน ก็กลายเป็นคนที่ทนต่อความตึงเครียด หาทางออกมิได้ เกิดความซึมเศร้า ด้วยความคิดที่ว่า “ไปเรียนในเมืองกรุงจบมาสูง แต่ต้องกลับมาตากแดดที่บ้านนอก” นี่คือการเชื่อผิดๆ ที่ถูกปลูกฝังอย่างผิดๆ จากคนรุ่นพ่อ รุ่นแม่ที่ต้องการแค่ความสุขภายนอกไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง ความสุขที่แท้จริงคือการอยู่ร่วมกันในครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตากัน กินข้าวเย็นรวมกันระหว่างปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน อย่างพร้อมเพียงกัน อิ่มก็อิ่มด้วยกันหิวก็หิวด้วยกัน ดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตที่พึงพา กับธรรมชาติ อยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ตามปรัชญาขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงตรัส เกี่ยวกับการครองชีพด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

จากการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า สหกรณ์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นประติมากรรมในลักษณะประณีตศิลป์ สร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อน สะท้อนสภาพสังคมการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดงถึงความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ วัฒนธรรม และจารีตประเพณี รวมถึงรูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ รูปแบบความสัมพันธ์กับที่ดำรงชีวิต และรูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เคยด้อยค่าลง เพราะความนิยมในกระแสหลักที่มีความนิยมต่อความทันสมัย ที่มองว่าภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เป็นเพียงสิ่งที่ล้าหลังไม่เจริญ เก่าแก่ไม่มีคุณค่าทางความทันสมัย จึงทำให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขาดการสืบทอด และถ่ายทอดองค์ความรู้ และเมื่อสังคมมีรสนิยมแนวทันสมัย สหกรณ์จึงเกิดการปรับตัวตั้งรับกับความทันสมัย โดยการจัดตั้งเป็นแหล่งความรู้เป็นที่รวมใจกันในชุมชนสหกรณ์ฯ การละทิ้งถิ่นฐานที่อยู่ทำให้ศิลปหัตถกรรมมีคุณค่าความงามทางสังคมน้อยลง แต่ยังมีผู้สืบทอดอยู่บ้างซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน การสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมให้เป็นสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ยังทรงคุณค่าความงามทางศิลปะ คุณค่าความงามทางใจ และคุณค่าความงามทางสังคม และยังคงรักษาคุณภาพที่คู่ควรค่าในการสืบทอดภูมิปัญญาให้สู่ชนรุ่นใหม่ของชนชาวล้านนาให้สูญหายไปตามกาลเวลา รวมถึงส่งเสริมการอนุรักษ์ และการสืบทอดศิลปหัตถกรรมชนิดนี้ด้วยหลักศีลธรรมนำปัญญา เพื่อเป็นองค์ความรู้ที่ยั่งยืน

ภายใต้สภาวะกระแสสังคมแห่งการพลิกฟื้นองค์ความรู้ ของสหกรณ์ฯ มีการสืบทอดภูมิปัญญากันอย่างต่อเนื่อง มีการอนุรักษ์และส่งเสริมการเผยแพร่ และสร้างจิตสำนึกให้กับชาติพันธุ์ล้านนา ให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาที่รักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมไว้สืบไป

3. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เป็นงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาวล้านนา ประเภทหนึ่ง ที่สร้างชื่อเสียงให้กับชาวไทยทางภาคเหนือ ที่ทรงคุณค่ามรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนชาวล้านนา ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชนชาวล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แสดงออกให้เห็นในรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่นำธรรมชาติมาเป็นต้นแบบ แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน โดยความมุ่งมั่น ตั้งใจ ประณีตละเอียดละออ ในทุกกระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การคัดสรรไม้ที่ใช้สำหรับสร้างสรรค์งานให้มีความเหมาะสมสวยงาม ซึ่งไม่เป็นทรัพยากรหลักที่มีอยู่มากมายตามทิวเขาทางภาคเหนือ ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งไม้สักทอง ไม้สัก ไม้จันทร์ ไม้โมกมัน ไม้โมก ที่เป็นไม้มงคล บางชนิดมีกลิ่นหอมเหมาะสำหรับนำไปสร้างเป็นพระพุทธรูป หรือเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นรูปเคารพเพื่อบูชาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ แสดงความสวยงามทางจิตใจ และสะท้อนคุณภาพคุณค่าความงามทางสังคม ซึ่งการรับรู้ความงามด้วยการมอง และได้กลิ่นหอมของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ในอดีตการแกะสลักไม้ เป็นการแกะสลักเพื่อพุทธบูชาเป็นงานวิจิตรศิลป์ เครื่องใช้บ้าง เครื่องตกแต่งบ้านบ้างเท่านั้น เป็นงานที่สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาเชิงช่าง กระบวนการผลิต ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้กันเฉพาะท้องถิ่น เป็นงานอดิเรกหลังจากการทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นอาชีพหลัก การแกะสลักไม้เป็นพักผ่อนหย่อนใจ หรือสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเล็กๆน้อยๆ หรือสร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาด้วยพลังแห่งความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

ต่อมามีนักท่องเที่ยวได้มาเห็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงท้องถิ่นที่มาเยือน และเกิดความชื่นชอบ อยากนำกลับไปเป็นสิ่งของที่ระลึกถึงการมาเยือนท้องถิ่นนั้นๆ จึงติดตามหาซื้อติดไม้ ติดมือกลับไป ซึ่งได้ฝากแนวคิดให้กับสล่าที่จะสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก จึงเกิดเป็นอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว ต่อมาการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ระลึก นั้นขายได้ดี ประจวบเหมาะกับการท่องเที่ยวไทยที่กำลังเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก ด้วยการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ และได้นำความเจริญทางเศรษฐกิจที่มีเม็ดเงินหมุนเวียนภายในจังหวัดเชียงใหม่มีมูลค่านับล้าน สล่าจึงมีช่องทางทำมาหากิน จำหน่ายที่กว้างขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวหลายสิบล้านคนต่อปีที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีทั้งนักท่องเที่ยวภายในประเทศ และนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีอำนาจการจับจ่ายที่สูงกว่าภายในประเทศ จนศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้กลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงอันดับต้นๆ ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของเชียงใหม่ที่มีการจัดจำหน่าย

ต่อมาโดยการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างไม่หยุดยั้งของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม วัตถุประสงค์ด้วยวัตถุประสงค์ อำนาจที่ยิ่งใหญ่คือเงินตราได้เข้ามาแทรกแซงในบริบทของสังคมล้านนาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ จึงทำให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดสูง เริ่มมีพ่อค้าคนกลางที่เอาเปรียบผู้ผลิต แล้วจากที่เคยทำเป็นอาชีพเสริม ก็กลายเป็นอาชีพหลักและช่องทางเดียวในการขายได้ เพราะจากเมื่อก่อน ทำไร่ ทำสวนเป็นอาชีพหลัก แล้วการแกะสลักไม้เป็นอาชีพเสริม แต่แล้วต่อมาไม่มีเวลาทำไร่ ทำสวน ทำนาเพราะต้องใช้เวลาทั้งหมดมาสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เต็มเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และแข่งขันกันขายสินค้า เพราะมีการแกะสลักศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้ากันอย่างแผ่หลาย

ดังที่ ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า"เมื่อก่อนการแกะสลักไม้เป็นอาชีพเสริม แต่เมื่อศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เริ่มได้รับความนิยมมีความต้องการจากตลาดสูง จึงทำให้มีการขยายตัวของช่างแกะสลักให้มีเพิ่มมากขึ้น เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของตลาด และรายได้ค่อนข้างดี เพราะเหตุผลดังกล่าวชาวบ้านจึงยึดอาชีพการแกะสลักไม้เป็นอาชีพหลัก

ปัจจุบันสมาชิกของสหกรณ์มีทั้ง อาชีพแกะสลักไม้เป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริมเพราะในสภาวะปัจจุบันที่ต้องแข่งขันและดิ้นรน อาชีพเดียวคงไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว บ้างก็มีส่วนล่ำไย ไร่ นาตามสถานะทางเศรษฐกิจของแต่ละคน" (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

และต่อมาได้ประสบปัญหาการจำหน่ายเพราะมีพ่อค้าคนกลางมาเอาจัดเอาเปรียบผู้ผลิต โดยรับซื้อศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในราคาถูก จำนวนมากเพื่อไปขายตัดราคา และของไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านตำบลบ้านแม่ และตำบลใกล้เคียง รวมถึงสล่าผู้ผลิต รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง สาเหตุนี้จะกล่าวในบทต่อไป

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ก่อเกิดขึ้นโดยการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชน ตำบลบ้านแม่ และตำบลใกล้เคียง โดยมีแกนนำคือ สล่ามี ผู้อาวุโส และเป็นครูสล่าผู้เฒ่าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีความประสงค์ที่จะรวมตัวกันเป็นองค์กร เพื่อจัดตั้งสหกรณ์ฯ ที่เป็นองค์กรนิติบุคคลใน ปี พ.ศ.2518 โดยได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มจากสหกรณ์การเกษตร อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มฯ สามารถใช้ไม้หวงห้ามในการแกะสลักจากกรมป่าไม้ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสมาชิกเริ่มแรก 140 คน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะการไม่เข้าใจในระบบบริหารจัดการสหกรณ์ของชาวบ้าน จึงล้มเลิกไปในครั้งแรก

ต่อมาชาวบ้านภายในชุมชนได้ประสบกับปัญหาทางด้านกฎหมายการแปรรูปไม้หวงห้าม จากกรมป่าไม้ ซึ่งไม้ที่ชาวบ้านภายในชุมชนนำมาแกะสลักเป็นไม้ที่ตายแล้ว อยู่หัวไร่ปลายทุ่งและนำมาแกะสลักเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แต่ทางเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ไม่อนุญาต เพราะไม่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของไม้ได้อย่างชัดเจน และชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิในการยืนยัน การได้รับการอนุญาตใช้ไม้หวงห้ามตามกฎหมายรับรอง ในการครอบครองไม้หวงห้าม แปรรูป ควบคุมตามมาตรา 53 ทวิ ให้ผู้ค้าหรือผู้มีไว้ในครอบครอง เพื่อการค้า ซึ่งสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ หรือสิ่งอื่นใด บรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้าม ที่มีชนิดไม้ขนาดหรือปริมาณเกินกว่าชนิดไม้ ขนาดหรือปริมาณที่ควบคุมอยู่แล้ว ต้องยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่อเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้

ซึ่งเมื่อชาวบ้าน หรือสล่าแกะสลักไม้หวงห้าม ซึ่งเป็นไม้ที่สล่านิยมนำมาแกะสลัก คือ ไม้สัก ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามประเภท 1 และมีการแปรรูปไม้ จึงทำให้มีผลทำผิดกฎหมาย มาตรา 53 ทวิ ดังกล่าว จึงมีโทษตามกระบวนกฎหมาย

และเพื่อเป็นการกระทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย ในการกระทำต่อไม้หวงห้ามที่ผ่านการแปรรูป เป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ชาวบ้านจึงรวมตัวภายในชุมชน และสล่า อีกครั้งหนึ่ง ก่อตั้งสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองขึ้นใน ปี พ.ศ. 2543 ในตอนนั้นมีการถือหุ้นมีสมาชิกจำนวน 140 คน ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก บริเวณพื้นที่ใกล้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ จำนวน 15 คูหา มีสมาชิกที่เปิดร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมแกะสลักจากไม้จำนวน 14 ราย เป็นร้านค้าสำหรับจัดจำหน่ายสินค้าจำนวน 13 คูหา ร้านค้าของสหกรณ์ 1 คูหา และอีก 1 คูหา เป็นโรงงานแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้

ซึ่งมีอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านภายในชุมชน รวมถึงสล่ามีความตั้งใจในการจัดตั้งสหกรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะทนต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบไม่ไหว จากพ่อค้าคนกลางที่กล่าวไปแล้วเมื่อข้างต้น กล่าวคือ พ่อค้าคนกลาง ซึ่งรู้ว่าชาวบ้าน สล่า วางขายหรือขนศิลป์หัตถกรรม การแกะสลักไม้ไปขายไม่ได้เพราะติดในกระบวนการกฎหมาย พ่อค้าคนกลางจึงมารับซื้อผลงานแกะสลักไม้จากชาวบ้าน และสล่า โดยให้ราคาที่ไม่เป็นธรรม กดราคาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ของชาวบ้าน และนำไปขายที่บ้านถวาย อำเภอหางดง ในราคาที่สูง

ดังที่ ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการการตลาดในช่วงแรกของสหกรณ์ฯ ว่า “ต้นกำเนิดของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อยู่ในช่วงเดียวกับบ้านถวายที่มีชื่อเสียงของตลาดค้าไม้แกะสลัก ช่วงนั้นตำบลสนป่าตองมีการแกะสลักไม้กันอยู่แล้วแต่เสียเปรียบทางการตลาด หน้าร้าน และเพราะบ้านถวายเป็นเหมือนศูนย์รวมสินค้าที่พ่อค้าคนกลางมาซื้องานแกะสลักไปวางขายหน้าร้าน และเป็นที่รู้จักของลูกค้ามากกว่าที่อื่น” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

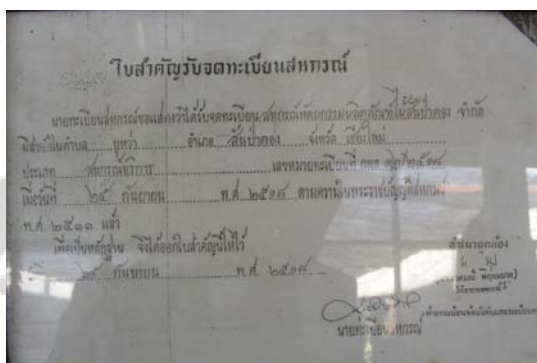
และเมื่อสล่า และชาวบ้านไปเจรจากับพ่อค้าคนกลาง ขอขึ้นราคาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ แต่โดนปฏิเสธจากพ่อค้าคนกลาง โดยให้เหตุผลว่า พ่อค้าคนกลางซื้อเป็นจำนวนมาก และพ่อค้าคนกลางไม่มีความเข้าใจในกระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ว่างานแต่ละชิ้นมีความละเอียดอ่อน ประณีตที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับฝีมือความสามารถของผู้ผลิตที่มีความตั้งใจ มีการสั่งสมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแกะสลักไม้มาอย่างยาวนานขนาดไหนที่จะมีฝีมือได้ถึงปัจจุบัน พ่อค้าคนกลางคิดว่าขนาดงานเท่ากัน ราคาควรเท่ากัน ไม่มองที่รายละเอียดความประณีตในตัวงานศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้เลยแม้แต่หน่อย

ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเริ่มก่อตั้งสหกรณ์ฯ ว่า “การก่อตั้งสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่แกะสลักกันอยู่อย่างแพร่หลายในทุกครัวเรือน ได้มาจัดตั้งเป็นสหกรณ์เมื่อพ.ศ. 2518 แต่ยังไม่แข็งแรงจึงหายไป เกิดจากความไม่เข้าใจในระบบสหกรณ์ของชาวบ้าน และกลับมาจัดตั้งสหกรณ์ฯ อีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2543 เพื่อพัฒนาทางด้านอาชีพ เพิ่มอำนาจในการต่อรองกับตลาดหรือพ่อค้าคนกลาง และเพื่อความถูกต้องทางกฎหมายในการใช้วัสดุไม้อย่างถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด เพราะไม้ที่ใช้และนิยมส่วนใหญ่เป็นไม้สัก ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามประเภทหนึ่ง” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองจำกัด ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยรวบรวมกลุ่มชาวบ้านที่ส่วนใหญ่มีอาชีพแกะสลักกันมานาน และมีจำนวนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มกิวแลน้อย กลุ่มยุหว่า กลุ่มกาบสล่า ฯลฯ รวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ เพื่อร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าเป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักจำนวนมาก โดยได้รับการสนับสนุนจาก นายอำเภอสิทธิชัย ประเสริฐศิริ และอาจารย์ณรงค์ ตุ่นจาเรือน จากโรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม มาช่วยสอนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีคุณภาพมากขึ้น

ด้วยปัญหาดังกล่าว จึงทำให้การรวมตัวของชาวบ้านภายในชุมชน และสภา มีความสามัคคีเข้มแข็ง มุ่งมั่นที่จะจัดตั้งสหกรณ์ให้จงได้ เพื่อจัดช่องว่างระหว่างผู้บริโภครักกับผู้ผลิต ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ออกไป เป็นการขายตรงต่อผู้บริโภค โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางที่หวังเอาไรต์เอาเปรียบ กดขี่ชาวบ้าน สล่าผู้ผลิตอีกต่อไป

แนวทางของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีการปรับตัวในการบริหารจัดการ โดยการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้สนป่าตอง ได้จดทะเบียนประเภท สหกรณ์บริการ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2518

ภาพประกอบ 129 ใบสำคัญรับจดทะเบียนสหกรณ์

ภาพประกอบ 130 ใบอนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้
โดยใช้แรงงาน

ภาพประกอบ 131 ใบอนุญาตค้าไม้มีไว้ในครอบครองเพื่อการค้า

โดยได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มจากสหกรณ์การเกษตร อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มฯ สามารถใช้ไม้หวงห้ามในการแกะสลักจากกรรมป่าไม้ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสมาชิกเริ่มแรก 140 คน โดยในปี พ.ศ. 2543 กลุ่มฯ ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก เพื่อให้มีการบริหารจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อความมั่นคง เพิ่มอำนาจการต่อรองกับตลาด และขยายกิจการ เพิ่มประสิทธิภาพการสร้างงานแกะสลักไม้ให้มีคุณภาพคุณค่ามากขึ้น โดยการบริหาร 4M ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

1. 1M Man กลุ่มสล่า สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมการผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ภาพประกอบ 132 สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมการผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

จากการศึกษาพบว่า สล่าสมาชิกกลุ่มอาชีพแกะสลักไม้ อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลบ้านแม ตำบลกัวแลน้อย ตำบลยุหว่า ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. กลุ่มกัวแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบ 133 กลุ่มกัวแลน้อย

2. กลุ่มยู่หว่า บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบ 134 กลุ่มยู่หว่า

3. กลุ่มกากสล่า บ้านเลขที่ 162 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบ 135 กลุ่มกากสล่า

จำนวนสมาชิกจำนวน 140 คน

1. เป็นสล่าผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้จำนวน 100 คน
2. เป็นกลุ่มแม่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นบรรดาภรรยาของสล่าสมาชิกจำนวน 40 คน
3. อายุเฉลี่ยของสมาชิกสหกรณ์ฯ มีอายุ 45 ปี

สล่าของสหกรณ์เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทางด้านแกะสลักไม้ ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ทางตรง และทางอ้อม และใฝ่หา พัฒนาองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีตั้งแต่ทำงานแกะสลักมาตั้งแต่ อายุ 15 ปี หรือเพิ่งมาเริ่มแกะสลักไม้เมื่ออายุ 40 ปี

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเริ่มต้นมาทำงานแกะสลักไม่ว่า “เริ่มแกะจากการสืบทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ศึกษามาตั้งแต่อายุ 15 ปี เรียนจบมศ.3 เคยทำงานที่โรงพยาบาลสวนดอก แต่หันมาทำแกะสลักเพราะได้เงินมากกว่า และในช่วงนั้นการแกะสลักกำลังได้รับความนิยม สมัยรุ่นพ่อแม่ งานแกะส่วนใหญ่เป็นช่างเต็มตัว ป่า ที่ได้รับความนิยมมาก และยังมีโซฟา โต๊ะอาหาร และนิยมแกะสลักไม้เป็นช่างตัวใหญ่ๆ ลอยตัว เต็มตัว ในช่วงนั้นสล่ายังกล่าวว่า “คนเก็บกินน้อยกว่านี้” ก็คือการเก็บส่วยยังน้อยกว่าปัจจุบัน

แต่ก่อนอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพเสริมคือการค้าสลักไม้ ทำตั้งแต่รุ่นพ่อแม่การทำนามีรายได้แค่พอกิน และในสมัยที่สล่าทรงแกะสลักไม้ได้เงินค่อนข้างดีกว่า สามารถใช้จ่ายด้านการศึกษาและด้านอื่นๆได้” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

บุญศรี ชันหล้า เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเริ่มต้นมาทำงานแกะสลักไม่ว่า “ก่อนนี้อาชีพทำนา ทำไร่ ในปีพ.ศ.2540 ได้เริ่มทำงานแกะสลัก เพื่อเป็นรายได้เสริมส่งลูกไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ เมื่อทำงานแกะสลักได้พักหนึ่งก็ขายที่นาเพื่อใช้เงินที่ได้เป็นทุนในการทำงาน ด้วยอายุที่มากขึ้น และค่าจ้างคนงานที่แพงขึ้นจึงเลิกทำนา หันมาแกะสลักเป็นอาชีพหลัก เมื่อก่อนแกะสลักไม้เป็นงานที่มีคนทำน้อย และงานขายได้ราคาดี มีผลกำไรพออยู่ได้จึงยึดอาชีพการแกะสลักเป็นอาชีพหลัก

พอได้เรียนกับสล่าทรง ก็ช่วยกันทำงานแกะสลักไม้จนขายได้ ผูกพันกับครูพัก รักจำเรื่อยมา สั่งสมประสบการณ์ และมีฝีมือ จึงมาสอนคุณอาทิตย์ ชันหล้า ภรรยาให้เป็นงานแกะสลักช่วยกันทำโดยแบ่งส่วนงานหนักจะทำเอง งานเบาเช่น ขัดไม้ ทำลาย ลงสี จะให้ภรรยาทำช่วยกันทำระหว่าง สามีกับภรรยา

เริ่มมาแกะสลักไม้เมื่ออายุ 40 ปี แรกๆได้ซื้องานมาขายพอช่วงหลังเริ่มแกะเอง โดยเรียนจากเพื่อนสล่าทรงงานแกะช่วงแรกเป็นการแกะข้าง ม้า แต่ที่มีความถนัดมากคือแกะข้าง” (บุญศรี ชันหล้า . 2554 : สัมภาษณ์) และสล่าภายในสหกรณ์ทุกคนมีประสบการณ์ชีวิต และการแกะสลักไม้มาแล้วไม่น้อยกว่า 15 ปี

การคัดเลือกประธานสหกรณ์ฯ ใช้การคัดเลือกจากสล่าที่เป็นที่ถักถือของสล่า และสมาชิกทั้งหมด ด้วยการเสนอชื่อเข้าคัดเลือกตั้ง โดยการลงคะแนนเสียงจากสล่า และสมาชิกทั้งหมด 140 คน จากกลุ่มสมาชิกทั้ง 3 กลุ่มดังนี้

การผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มี 2 ลักษณะดังนี้

1. แบบครัวเรือน กล่าวคือ เป็นการแบ่งงานกันทำระหว่างสามีก ภรรยา ส่วนสามีแกะสลักในส่วนงานหนัก ส่วนภรรยาแกะสลักในส่วนงานเบาๆ เช่น การเก็บลายละเอียด การทำศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยมีการควบคุมคุณภาพของงานให้มีคุณภาพที่ดีทุกชิ้นงานด้วยธรรมาสัยของผู้หญิงที่มีความละเอียดละออกว่าผู้ชาย ทำให้งานศิลปหัตถกรรมมีความสมบูรณ์ สวยงาม

2. แบบคนเดียว กล่าวคือ สถาปนิกผู้สร้างแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ตั้งแต่ขั้นตอนแรก การออกแบบแนวคิด การจัดองค์ประกอบของภาพ การแกะสลัก การเก็บรายละเอียด การทำสี เป็นการใช้ฝีมือ เทคนิคที่สั่งสม เพื่อสร้างงานศิลป์ การควบคุมคุณภาพอยู่ในตัวของสถาปนิก เพราะต้องรักษาคุณภาพศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตนเองไว้ รักษารายได้ และรักษาลูกค้าไว้ดังที่สถาปนิกของพูน มาลัยวรรณ ได้กล่าวเกี่ยวกับการรักษาลูกค้าประจำต้องรักษาคุณภาพของผลงานให้คงที่ว่า “งานที่ขายได้จะเป็นงานที่สวยงาม ดี มีคุณภาพ ส่วนใหญ่เป็น ช่างหนูน๋า ติดผนัง ลูกค้าชาวจีนมักจะเช่าตู้ คอนเทนเนอร์ (container) และมาเหมางานแกะสลักไม้สวยๆ ที่มีรายละเอียดสูง และปราณีตไปขายที่ประเทศจีน” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

ดังนั้นสถาปนิกทุกคนของสหกรณ์ฯ ต้องรักษาฝีมือของตนให้พัฒนาอยู่เสมอ ทั้งต้องพัฒนาทางด้านฝีมือ และพัฒนาทางด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความทันสมัย น่าสนใจอยู่ตลอดเวลา เพื่อรักษารายได้ของตน ซึ่งการรักษาคุณภาพของงานนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่สถาปนิกทุกคนต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ การศึกษาความต้องการของตลาด การออกแบบงานใหม่ๆ ให้มีคุณค่าความงามทางศิลปะควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย เพื่อเพิ่มคุณค่ามากกว่าความสวยงามเพียงอย่างเดียว ให้กับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะสังคมปัจจุบันมีความนิยมศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีความสวยงามและสามารถใช้ประโยชน์ได้

สถาปนิกได้นำให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าว่า “การพัฒนาการแกะสลักไม้ของ กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการพลิกแพลงรูปแบบ ยังคงเน้นรูปแบบเดิม ขึ้นอยู่กับชิ้นงานในรูปแบบที่ขายดี รูปแบบไหนขายไม่ดี จะมีการแกะออกมาน้อย อยู่ที่ลูกค้าชอบแบบไหน เราก็ปรับปรุงแบบให้ตรงใจลูกค้าไว้ก่อน มีการพัฒนารูปแบบ องค์ประกอบของงานบ้างถ้าพัฒนารูปแบบให้ดีขึ้น นอกจากมีออเดอร์ (Order) ตามที่สั่งเข้ามา” (ถนอม. 2551: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า สถาปนิกของสหกรณ์ฯ มีองค์ความรู้ ความสามารถมีฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ สังเกตได้จาก มีการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มาโดยตลอด ทั้งพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม และรูปแบบพัฒนาขึ้นมาใหม่ การคิดค้นเทคนิคใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภค และยังคงรักษาคุณภาพความสวยงามของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

2. 2M Money จัดสรรเงินทุน ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ขึ้นอยู่กับสมาชิกดูแลการจัดซื้อ การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์แกะสลักไม้กันเอง เพราะการคัดเลือกขนาดของไม้ที่นำมาแกะสลักขึ้นอยู่กับสถาปนิกว่าต้องการใช้ขนาดใด มีความยาว ความกว้าง ความหนาขนาดไหน ราคาเท่าไรให้มีความเหมาะสมในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงการตั้งราคาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะเป็นผลต่อเนื่องกันในการตั้งราคาให้เหมาะสมกับราคาไม้และกระบวนการผลิต คุณภาพของตัวงาน ความประณีตละเอียดละออ

การจัดการของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่ เป็นการจัดการระบบพึ่งพากันระหว่างสล่า และสมาชิก ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสล่าทำน หนึ่งรับงานได้แล้ว เมื่อมีงานใหม่มาจะส่งต่อให้เพื่อสล่าที่ยังไม่ได้งาน เป็นการแบ่งรายได้กันให้ ทั่วถึง ไม่มีการหวงงาน หรือกักเก็บงานไว้เพื่อตนเอง จะแบ่งปันงานกัน เป็นการพึ่งพาอาศัยมี ใจต่อกันอย่างเอื้ออาทร ปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ทำกันมาตั้งแต่การเริ่ม เปิดสหกรณ์จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ โดยแสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขของชุมชน สหกรณ์ฯ ไม่เป็นแต่ประโยชน์ส่วนตน เห็นแก่ความเป็นอยู่ของเพื่อสล่า สมาชิกด้วยกันเป็นใหญ่ กว่าอำนาจเงิน

การจัดการของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองมีระเบียบข้อปฏิบัติดังนี้

1. การปันผลทุกสิ้นปี เพื่อกระจายรายได้ให้กับสล่า สมาชิก แต่ปัจจุบันสล่า และสมาชิกลงความคิดเห็นขอไม่รับเงินปันผลสิ้นปี เพื่อนำเงินส่วนนี้มาพัฒนาสหกรณ์ฯ และเงิน เป็นกองทุนกู้ยืม เพื่อเป็นการช่วยเหลือสล่า หรือสมาชิกที่มีความจำเป็นต้องใช้จ่าย หรือผู้ที่มี ปัญหาด้านการเงิน หรือมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย

ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการปันผล ว่า “มีการปันผลทุกสิ้นปี แต่ปัจจุบันสมาชิกทุกคนขอไม่รับเงินปันผล เพื่อนำเงินตรงส่วนนี้ไปพัฒนาสหกรณ์ฯ ในด้าน อื่น หรือใช้ในส่วนกลางเพื่อเป็นการพึ่งพากันระหว่างสมาชิกสหกรณ์ฯ” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

2. สมาชิกสหกรณ์ฯ มีสิทธิ์จะรับงานเอง ตั้งราคางานเอง โดยไม่ต้องปรึกษากับ ทางสหกรณ์ ยกให้เป็นข้อตกลงกันระหว่างสล่ากับลูกค้าว่ามีความพึงพอใจต่อกันอย่างไร เพราะงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีความละเอียดสวยงามแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับฝีมือ ของสล่าแต่ละคน สล่าที่มีความสามารถฝีมือดี งานมีลายละเอียดสูง ก็จะตั้งราคาผลงานสูง สล่า ผู้มีฝีมือปานกลางก็ตั้งราคาไม่สูงเท่ากับสล่าฝีมือดี แล้วแต่ลูกค้าจะตัดสินใจเลือกซื้องานไหน ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้บริโภค หรือลูกค้า ว่ามีความต้องการงานศิลปหัตถกรรมการ แกะสลักไม้ในลักษณะอย่างไร เพราะผู้ซื้อต้องคำนึงถึงราคา คุณภาพงาน ความสวยงาม ความ ประทับใจ เป็นความพึงพอใจส่วนตัว

ทองพูน มาลัยวรรณ กล่าวเกี่ยวกับการรับงานว่า “การเลือก หรือรับงาน แกะสลักไม้ ขึ้นอยู่กับสล่าที่จะเลือกดูตามความเหมาะสม และความถนัดของสล่า ช่างหรือสล่า จะมีความถนัดในการแกะสลักรูปแบบต่าง ๆ กันไป ฝีมือ และความชำนาญที่ต่างกัน” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

ซึ่งทางสหกรณ์ฯ จะให้เกียรติต่อการตัดสินใจของสล่าสมาชิก และผู้บริโภค ใน เรื่องการซื้อ ขาย ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

3. การขายงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รายได้ที่ได้ต้องหักกลับคือผู้สหกรณ์ฯ ร้อยละ 3 ของราคางานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายส่วนกลางของสหกรณ์ฯ ในเรื่องค่าบำรุงอาคาร สถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ อื่นๆ

ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับรายได้ของสมาชิกว่า “ทางด้านรายได้ที่ได้รับสมาชิกแต่ละคนจะรับงานจากลูกค้าของตนเอง โดยไม่ต้องผ่านสหกรณ์ แต่งานที่ขายได้ จะต้องนำเงินเข้าสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 3 ของราคาชิ้นงานที่ได้ขายไป เงินที่สหกรณ์ได้รับ จะต้องไปใช้จ่ายใน 3 ด้าน คือ ค่าบำรุงอาคาร สถานที่ตั้งของสหกรณ์ฯ ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าส่วยจะต้องจ่ายให้กรมป่าไม้ 3 แห่ง และตำรวจอีก 1 แห่งทุกเดือน” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

อาทิตย์ ชันหล้า ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับเงินปันผลว่า “การรับงานจะทำให้ข้อตกลงกันเองระหว่างลูกค้ากับสล่า ราคาจะขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างสล่าและลูกค้า และรายได้ทั้งหมด 3% จะให้กับสหกรณ์ใช้จ่ายในเรื่อง ค่าบำรุงสหกรณ์ ค่าส่วย” (อาทิตย์ ชันหล้า . 2554 : สัมภาษณ์)

ระเบียบข้อปฏิบัติของทางสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. ต้องจ่ายร้อยละ 3 ของยอดการขายให้กับสหกรณ์ฯ
2. ถ้าขายนอกสถานที่ จะต้องแจ้งให้ทางสหกรณ์ฯ ทราบ และต้องจ่าย ร้อยละ 3 (ดังข้อ 1)
3. ถ้าผู้ใดไม่แจ้งให้ทางสหกรณ์ฯ ทราบ และไม่จ่ายค่า ร้อยละ 3 ภายใน 5 วัน จะต้องเสียค่าปรับ 2,000 บาท

มีข้อระเบียบหลักๆ อยู่เพียง 3 ข้อ และยึดหลักกัตถนิยมมิตร การอยู่ร่วมกันในระบบพึ่งพากัน ด้วยการบริหารองค์กรอย่างมีความเข้าใจต่อกัน ให้เกียรติกับสล่า และสมาชิก ในการตัดสินใจในเรื่องกระบวนการผลิต การขายสินค้า ราคาของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงสนับสนุนการถ่ายทอด การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จึงทำให้สหกรณ์ฯ มีความเข้มแข็ง ด้วยการเอื้อเฟื้อต่อกัน การกระจายรายได้สู่กลุ่มสมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นำพาองค์กรให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้าไปพร้อมๆ กันอย่างยั่งยืน

รายได้ต่อเดือนของสลาสาหกรรณหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ประมาณ 4,000 – 10,000 บาท รายได้ของสลาจะไม่คงที่ หรืออาจมีรายได้มากกว่า 10,000 บาท ในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ของทุกปี เป็นช่วง Hi-Season ที่มีนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ มาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ จะเป็นช่วงที่ขายสินค้า ของที่ระลึกศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้กำไรมากกว่าช่วงอื่น

บุญศรี ชันหล้า ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับรายได้ต่อเดือนว่า “ก่อนหน้านี้เคยทำงานก่อสร้างต้องเดินทางไปโน่นที่ ไปนี่ แต่พออายุมากขึ้นก็เหนื่อย แต่งานแกะสลักมีรายได้ดีกว่า และมากพอที่จะส่งลูกเรียนได้ รายได้เดือนหนึ่งได้ประมาณ 4,000 – 10,000 บาท ก็พอแล้ว

ส่วนในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – ตุลาคม จะเป็นสั่งซื้อจากในประเทศ และนอกประเทศ ในช่วงนี้จะขายสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้กำไรน้อยกว่าช่วงไฮ ซีซั่น (Hi-Season) เดือนที่ไม่ได้อยู่ช่วงไฮ ซีซั่น (Hi-Season) มักจะขายสินค้าได้น้อยหรืออาจไม่ได้เลยหรือไม่มีรายได้ในเดือนนั้น

งานแกะสลักไม้ได้ขายได้ทุกเดือน บางเดือนขายได้บ้างบางเดือนก็ขายไม่ได้ บางเดือนก็ขายดีเก็บเงินเฉลี่ยกันไปในแต่ละเดือน” (บุญศรี ชันหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

สุริชัย กัณฑ์ เล่าว่า “รายได้ต่อเดือนไม่แน่นอนนอนแล้วแต่งงานที่ขายได้ประมาณ 20,000 บาท แต่ก็สามารถส่งลูกเรียนจนจบไปหนึ่งคน และอีกคนก็ใกล้จะจบแล้ว” (สุริชัย กัณฑ์. 2554: สัมภาษณ์)

อาทิตย์ ชันหล้า เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับช่วงไฮ ซีซั่น (Hi-Season) ว่า “ช่วงนี้ก็เริ่มแกะสลักงานไว้อวดช่วงไฮ ซีซั่น (Hi-Season) และในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2554 มีงานเทศกาลพืชสวนโลก ทางสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมกับสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองจัดบูทแสดงผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในงานพฤษาโลกที่จะถึงในเร็ว ๆ นี้” (อาทิตย์ ชันหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

ราคาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง

ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจของสลาแต่ละคนว่าจะตั้งราคากันอย่างไร เท่าไร เพราะการตั้งราคาด้วยขนาด มีอาจทำให้ชัดเจนได้ เพราะสลาแต่ละคนมีฝีมือที่แตกต่างกัน ไม่ใช่งานอุตสาหกรรมที่ทำเหมือนกัน คุณภาพเดียวกัน ถึงตั้งราคาเดียวกันได้ ทางสหกรณ์ให้สิทธิ์แก่สลาแต่ละคนในการตั้งราคา ตามความเหมาะสม โดยสลาแต่ละคนจะมีการจัดวางโชว์ภายในร้านของตน

สลาทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ การตั้งราคาว่า “การตั้งราคาจะตกลงกันเองระหว่างลูกค้ากับสลา สลาทรงไม่รับออเดอร์ จะทำงานตามใจตนเอง จากการจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ขึ้นเอง สลาทรงบอกว่า ไม่อยากทำงานที่เค้าสั่งมา มันกดดัน เค้าชอบก็ดีไป เค้าไม่ชอบเราก็อึดอัด ไม่ชอบทำงานที่เราชอบดีกว่า เค้าชอบก็ซื้อไป ไม่ชอบก็ไม่ต้องซื้อ” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 136 บริเวณสหกรณ์ฯ

ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการตั้งราคาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ” การตั้งราคาขึ้นอยู่กับหลายเหตุผล ไม้ที่ใช้ ขนาดของตัวงาน และมีมือความประณีต ความละเอียดของงาน ส่วนใหญ่ สล่าจะเป็นคนตั้งราคากันเอง จะเป็นการต่อรองระหว่างสลากับผู้บริโภคราคาที่ตั้งไว้ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของสลากับผู้ซื้อ ผู้บริโภคระดมกัน” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

เพราะงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ถือเป็นงานศิลปะพื้นบ้าน มรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีคุณค่าความงามทางศิลปะ คุณค่าความงามทางใจ คุณค่าความงามทางสังคม ที่ถ่ายทอดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ผ่านทางจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมล้านนาที่ชาวล้านนามีความรัก และร่วมกันอนุรักษ์มิให้สังคมแห่งการความเจริญเข้ามาแทรกแซงกระบวนการผลิตจนกลายเป็นการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งสล่า และสมาชิกสหกรณ์ยังคงอนุรักษ์กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในรูปแบบครัวเรือน และระบบการจัดการที่เป็นระบบพึ่งพา ช่วยเหลือต่อกันในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยกาน้อมนำแนวทางตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางทางการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการองค์กรสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

นางอาทิตย์ ชันหล้า ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับ รายได้ “รายได้ต่อเดือนไม่แน่นอนนอน แล้วแต่งงานที่ขายได้ประมาณ 20,000 บาท แต่ก็พอเพียง เพราะเราอยู่อย่างพอเพียง พอประมาณในการใช้เงิน ถึงอย่างนั้นเราก็สามารถส่งลูกเรียนจนจบไปหนึ่งคน และอีกคนก็ใกล้จะจบแล้ว” (อาทิตย์ ชันหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

ตัวอย่างการตั้งราคาของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

สถำนอม เล่าถึงราคาศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ว่า “ราคามาตรฐานขนาด 8 x 15 นิ้ว ราคาตามขนาดงาน ขึ้นขนาด 20 – 30 บาท ขึ้นอยู่กับแต่ละร้านจะขายในราคาเท่าใด แต่ละร้านจะแตกต่างกันไม่เกิน 10 บาท” (ถนอม. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 137 ราคาของศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้

ทองสุข ผลคำมา บอกถึงราคาป้ายตัวอักษรว่า “ไม่สำหรับแกะสลักป้ายตัวอักษรแผ่นละ 250- 300 บาท ขายแผ่นละ 500 บาท” (ทองสุข ผลคำมา. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 138 ราคาป้ายตัวอักษร

สุรัชชัย กัณฑ์ เล่าให้ฟังเกี่ยวกับราคาสินค้าว่า “ตอนนี้งานที่ได้รับความนิยมคือ มังกร เป็นสัตว์นำโชคที่ขายดีที่สุดในตอนนี้ และมีรายละเอียดมาก และต้องมีฝีมือ และความประณีต ราคา 10,000 บาท ขึ้นไปขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลาย รองลงมาคือม้า หนู ต่ำทำสี ส่งได้ทั่วประเทศ ตอนนี้มีออเดอร์ ส่งลูกค้าที่จังหวัดอุดรธานี และลูกค้าที่กรุงเทพฯ

นอกจากมังกร และยังมี ม้า ช้าง นางเงือกปลาโลมา ปลาทอง นกยูง อินทรี ป้ายต่างๆ มีทั้งหนู ต่ำ หนู สูง ลอยตัว และประกอบเข้ากับตุ๊กกระจกที่ประดับน้ำตก ส่วนใหญ่จะเป็นงานชิ้นใหญ่

สุรัชชัยเล่าว่า ได้เคยทำงานที่มีชาวต่างชาติมาสั่งให้แกะสลัก ผู้หญิงลอยตัวขนาดเท่าคนจริง มีหางเป็นปลา มีปีกเหมือนกิ้งกือในป่าหิมพาน และประกอบเข้ากับตุ๊กกระจกที่มีน้ำตก ราคาที่ขายในตอนนั้น 500,000 บาท ทำด้วยไม้สัก ในเวลาในการแกะสลัก 1 ปี เป็นงานประติมากรรมประกอบสถานที่” (สุรัชชัย กัณฑ์. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 139 ราคาศิลปหัตถกรรมภาพม้า มังกร

ดังนั้นคุณค่าความงามทางศิลปะของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษมีคุณค่าทางใจของชาวล้านนา ผู้ที่ยึดถือเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครูสลาผู้เฒ่าที่ปลูกฝังองค์ความรู้ และจารีตประเพณี ปงบอกคุณค่าทางสังคมที่ดีมีความสงบสุข ซึ่งสลา และสมาชิกสหกรณ์มีความภาคภูมิใจในอาชีพสลาของตนเอง และงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ยังช่วยให้ชีวิตกับสลาคนหนึ่ง ดังนี้

สล่าทรง โสภา เล่าให้ผู้วิจัยเกี่ยวกับชีวิตของตนว่า “6 เดือนมาแล้วที่ ไม่ได้ทำงานการแกะสลัก เพราะตนเป็นเส้นเลือดในสมองตีบ เพิ่งฟื้นตัววันนี้ วันนี้เป็นวันแรกในรอบ 6 เดือน ที่กลับมาทำงาน งานที่มีเก็บไว้ระหว่าง 6 เดือนนั้นก็นำไปขายหมดแล้วตอนนี้จึงไม่มีงานให้เห็นงานที่กำลังทำก็ถือเป็นงานชิ้นแรกในรอบ 6 เดือน รู้สึกคิดถึงเป็นอย่างมาก เพราะการแกะสลักไม่เป็นการทำให้เรามีความสุข ไม่เครียดกับชีวิตทุกวันนี้ ทุกวันนี้มีความสุขมากที่พ้นตัวหายจากโรคได้กลับมาแกะสลักอีกครั้ง” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

3. 3M Materials การเสาะหาวัตถุดิบ ในที่นี้คือไม้ ภายในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ในท้องถิ่น หัวไร่ ปลายทุ่ง จะเป็นไม้ที่ตายแล้ว ที่ชาวบ้านขุดออกมาเตรียมทำลาย แต่ทางสหกรณ์ขอซื้อมาเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ต่อมาเมื่อทรัพยากรไม้ลดลง การแกะสลักไม้ประสบปัญหาการขาดแคลนไม้เพื่อนำมาแกะสลัก จึงเริ่มมีการจัดซื้อ แต่การจัดซื้อต้องมีความถูกต้อง มีการตรวจสอบไม้ที่ชาวบ้าน หรือผู้ค้าไม้ที่นำมาขายว่ามีความถูกต้องตามกฎหมาย หรือเป็นไม้ในโครงการปลูกป่าทดแทน ทางสหกรณ์ฯ ถึงจะรับซื้อเพื่อให้มีความถูกต้องตามกฎหมาย

คุณประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับที่มาของไม้ว่า “ไม้ที่ได้ส่วนใหญ่มาจากตำบลแม่พริก ไม้เมื่อขุดมาขายแล้ว ทางตำบลร่วมกับชาวบ้านก็จะปลูกขึ้นมาใหม่ เป็นการปลูกไม้ทดแทน” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

คัดสรรคเนื้อไม้ไม่มีความเหมาะสมกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ไม้แต่ละประเภทมีคุณสมบัติที่ต่างกัน ทั้งในเรื่องความแข็งของเนื้อไม้ ความอ่อนของเนื้อไม้ ความคงทนของไม้ก็เป็นปัจจัยในการคัดสรรคไม้ที่นำมาแกะ ซึ่งต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของเนื้อไม้ให้มีความเหมาะสมกับตัวงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความเหมาะสม

ซึ่งความรู้เรื่องการเลือกเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับตัวงาน ถือเป็น การสั่งสมภูมิปัญญา ประสบการณ์ของสล่า จากการเรียนรู้จากครูสล่า หรือจากการเรียนรู้ของตัวสล่าเอง ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของสล่าในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้แต่ละคน

จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่า สล่าทุกคนมีความรู้เรื่องนี้เป็นอย่างดี เพราะภายในสหกรณ์ฯมีการถ่ายทอดความรู้กันอย่างไม่หวงวิชา หรือโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ของสมาชิกสล่าที่ช่วยเหลือกันในทุก ๆ เรื่อง

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ใช้ไม้ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เชิงอนุรักษ์ โดยนำไม้มาใช้ทุกส่วน ทั้งเป็น ต่อ ราก และแผ่น ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม ทางสมาชิกสหกรณ์ฯใช้ไม้ได้อย่างคุ้มค่า ทุกส่วน สามารถนำมาทำเป็นชิ้นงานได้หมด ส่วนเล็กๆอย่างท่อนไม้ก็นำมาแกะสลักเป็นช้างตัวเล็กๆ

ผู้วิจัยได้สังเกตว่า สล่ภายในสหกรณ์ใช้ทรัพยากรไม้ได้อย่างคุ้มค่า ด้วยความฉลาดของ สล่ที่นำไม้ทุกส่วนมาแกะสลักได้ หรือไม้จะขึ้นเล็กขนานไหน สล่ก็สามารถนำมาสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้อย่างเหมาะสมสวยงาม

ภาพประกอบ 140 ภาพวัตถุดิบ ไม้

ไม้ที่นิยมกันมากที่สุดในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นไม้เนื้อละเอียดไม่แข็งจนเกินไปแกะง่าย ไม้หดตัวมากนัก แกะสลักจะไม่เสียรูปร่าง สามารถแกะให้ลายอ่อนพริ้วได้โดยไม่ยาก นอกจากนี้ยังเป็นไม้ที่มีลวดลายของเนื้อไม้ที่สวยงาม มีเสี้ยนน้อยตาไม้ไม่มาก และยังเป็นไม้มงคล มีความคงทน ต่อสภาพอากาศและแมลงกินเนื้อไม้

สล่ทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการคัดเลือกไม่ว่า “นอกจากไม้สักก็เป็นไม้จามจู้รี ไม้ต้นขนุนบางที่พอจะแกะได้บ้างแต่ไม่นิยมเท่าไร ไม้จามจู้รี โคนแดด โคนฝน 3-4 ปี ไม้ก็จะเปื่อยละลายไปหมด จามจู้รีจะมีเนื้ออ่อนกว่าไม้สักแกะง่ายกว่าก็จริง แต่ความคงทนต่างกันมาก จามจู้รีไม่กี่ปีก็พังหมด ไม้มะม่วงไม่นิยมนำมาแกะเพราะ ฝุง่าย” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

ไม้สักปัจจุบันมีราคาแพงมากและเป็นที่ต้องการของช่างแกะสลัก ซึ่งในช่วงนี้กรมป่าควบคุมดูแลเป็นพิเศษ มีสล่หลายกลุ่มขาดแคลนไม้ในการแกะสลัก จึงทำให้ไม้ราคาสูงขึ้น

สล่ทรง โสภา ได้เล่าต่อไปว่า “การเลือกไม้ต้องดูที่เนื้อไม้ที่มีลายแนวนอน ถ้าไม้มีลายขวางจะแกะยาก และแตกง่าย ไม่เหมาะกับการแกะสลัก ไม้จามจู้รี โคนแดด โคนฝน 3-4 ปี ไม้ก็จะเปื่อยละลายไปหมด” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

คุณประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการใช้ไม่ว่า “ข้อด้อยที่ผ่านมากลุ่มสหกรณ์ฯไม่มีการปลูกป่าทดแทน แต่ในอนาคตข้างหน้ามีการวางแผนที่จะมีโครงการร่วมกับกลุ่มหัตถกรรมต่าง ๆ ในการร่วมกันปลูกป่าทดแทน แต่ทางสหกรณ์ฯไม่ได้มีการตัดไม้มาทำงานแกะสลัก เพราะสหกรณ์ฯเอาไม้จากหัวไร่ปลายทุ่ง และไม้ที่ตายแล้ว หรือไม้ที่ชาวบ้านนำมาขายแต่สหกรณ์มีการตรวจสอบให้มีความถูกต้อง” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ราคาไม้ที่นำมาแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ราคาของไม้ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ ขนาดของไม้ และความหนาของไม้ ถ้าเป็นไม้สักจะมีราคาสูงมาก คิวละ 40,000 บาท มีราคาแพงกว่าไม้อื่น แต่มีความเหมาะสมในการแกะสลักกว่าไม้อื่นเช่นกัน สล้าทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่มีความต้องการไม้สักเป็นอย่างมาก เหตุด้วยเช่นกันที่ทำให้ไม้สักมีราคาสูง ถ้าเป็นไม้ชนิดอื่นราคาเรียงตามลำดับ ไม้โมก ไม้แดง ไม้จามจุรี ไม้มะม่วง และไม้ที่มีราคาแพงที่สุด และหายากที่สุด คือ ไม้จันทร์หอม

ประทวน ชันทะ บอกถึงราคาว่า “ราคาซื้อขายไม้สักในปัจจุบันขายเป็นคิวบิส ลูกบาศก์เมตรละ 40,000 บาท ทั้งลำต้นและใบ และราไม้ที่เป็นแผ่นละ 250 – 400 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดและความหนา” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ไฉก กุมประพันธ์ และทองสุข ผลคำมา บอกถึงราคาไม้ที่นำมาแกะสลักว่า “ไม้สำหรับใช้ในแกะสลักได้ซื้อมาจากคนที่นำมาขาย มีราคาแตกต่างกันตามประเภทของไม้ และขนาด อย่างเช่นไม้แผ่น แผ่นละ 400 – 500 บาท เสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาวาสสุประมาณ 1,000 บาท ต่อเดือน ส่วนใหญ่จะเป็นค่าไม้ ค่าอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มี ค้อน เครื่องขัด สว่าน แผ่นไม้รองกระแทก (ไฉก กุมประพันธ์. 2554: สัมภาษณ์),(ทองสุข ผลคำมา. 2554: สัมภาษณ์)

ทรง โสภา ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับราคาของไม้ว่า “ไม้ที่ได้มาจากตำบลแม่พริก ไม้เมื่อขุดมาขายแล้วก็จะปลุกใหม่ เป็นการปลุกไม้ทดแทน ราคาซื้อขายตอนนี้ ขายเป็นคิว คิวละ 40,000 ทั้งลำต้นทั้งใบ ส่วนมากเลือกไม้สักมาแกะเพราะส่วนใหญ่ตลาดชอบ” (ทรง โสภา. 2554: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการจัดการไม้ได้อย่างดี เริ่มด้วยการตรวจสอบไม้ที่ได้มาจากชาวบ้าน หรือผู้ค้าไม้ให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรือรับซื้อไม้จากชุมชนที่มีโครงการปลูกป่าทดแทน การเลือกไม้ให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค และตลาด การใช้ไม้ในเชิงอนุรักษ์ กล่าวคือ การใช้ไม้ทุกส่วนของต้นไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทั้งส่วนลำต้น ราก กิ่งก้าน และนำไม้ที่ไม่มีค่าที่ชาวบ้านจะเผาทำลาย ซึ่งไม้ดังกล่าว เป็นไม้ที่ไม่เหมาะสมสำหรับนำมาแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จึงนำมาทำเป็นโต๊ะ เก้าอี้ โคมไฟ เพื่อไม่ให้ไม้เนื้อแข็งเปล่า และเพิ่มรูปแบบพัฒนาให้กับศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ของสหกรณ์ฯไปในตัว และมีแนวคิดที่จะเข้าร่วมกับโครงการปลูกป่าทดแทน กับรัฐ และเอกชน

4. 4M Management การบริหารของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นระบบพึ่งพา และเกื้อกูลกันระหว่างสล้า และสมาชิก กลุ่มสมาชิกในชุมชนมีการกระจายงาน และรายได้อย่างถ้วนถึงกันทุกคนอย่างยุติธรรม แบ่งปันออร์เดอร์ที่สั่งมา สล้าคนใดได้รับออร์เดอร์แล้วก็แบ่งให้สล้าที่ยังไม่มีออร์เดอร์ให้ทั่วถึงกัน สร้างความสามัคคีกันกันในสหกรณ์ เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

การคัดเลือกประธานสหกรณ์ฯ ใช้การคัดเลือกจากสล่าที่เป็นที่ถนัดมือของสล่า และสมาชิกทั้งหมด ด้วยการเสนอชื่อ เข้าคัดเลือกตั้ง โดยการลงคะแนนเสียงจากสล่า สมาชิกทั้งหมด 140 คน โดยมีคณะกรรมการบริหารด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
2. รองประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
3. เภรัญญิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
4. เลขานุการสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
5. คณะกรรมการสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง 5 คน

ภาพประกอบ 141 กระดานแสดงรายชื่อคณะกรรมการ

ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก บริเวณพื้นที่ใกล้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ จำนวน 15 คูหา มีสมาชิกที่เปิดร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมแกะสลักจากไม้จำนวน 14 ราย เป็นร้านค้าสำหรับจัดจำหน่ายสินค้าจำนวน 13 คูหา ร้านค้าของสหกรณ์ 1 คูหา และอีก 1 คูหา เป็นโรงแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้

ภาพประกอบ 142 ร้านค้าสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง และโรงแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้

การบริหารจัดการ ในช่วงที่ทางภาครัฐมีการสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้มีการให้การสนับสนุนชาวบ้านในการทำอาชีพ และมีการพัฒนาศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้า OTOP ของทางอำเภอสันป่าตอง จึงทำให้เกิดกลุ่มหัตถกรรมต่างๆ กำเนิด และเติบโตขึ้นเป็นดอกเห็ด ทางอำเภอก็ได้จัดสรรที่ดินไว้ให้เปิดหน้าร้านสำหรับชาวบ้าน กลุ่มหัตถกรรม และกลุ่มสหกรณ์ สมาชิกของสหกรณ์บางคนได้ขยายเปิดร้านของตนเอง

จากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ ในชื่อ บ้านกิ้วแลน้อย หมู่บ้านหัตถกรรมต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนเป็นอุปกรณ์ในการแกะสลักให้แก่สหกรณ์ฯ เพราะให้เงินไม่ได้ผิดต่อระเบียบของ อบต. เพราะสหกรณ์ฯเป็นนิติบุคคล (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 143 บ้านกิ้วแลน้อย และหมู่บ้านหัตถกรรมต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 144 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

แผนการตลาดส่วนทางอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องของการตลาด มีการทำโบชัวร์ มีการจัดตลาดให้ทางราชการช่วยพัฒนาชุมชน และอุตสาหกรรมจังหวัด ช่วยประชาสัมพันธ์ มีการโฆษณาสินค้าการแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ ที่ www.Thaitambon.com

คุณประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการสนับสนุนว่า “สมาชิกบางคนก็ได้ไปจัดตั้งกลุ่มกันเพื่อที่จะได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ ซึ่งยังเป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่ แตกต่างกับทางสหกรณ์จะไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากทาง อบต. แต่จะได้เป็นอุปกรณ์ อย่างเช่นส่วาน 4 ตัว ในรอบหลายปี (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 145 ศูนย์แสดง และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านกิ้วแลน้อย

การสนับสนุนจากจังหวัดเชียงใหม่ได้สร้างร้าน 40 คูหา เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมการกลึงไม้ ในชื่อว่า “ถนนลายไม้” เรียบคลองชลประทาน มีการสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2554

ภาพประกอบ 146 คลองชลประทานในอดีต
พ.ศ. 2539

ภาพประกอบ 147 ถนนลายไม้เรียง
คลองชลประทาน ในปัจจุบัน พ.ศ. 2554

สภาถนอม ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนจากทางอำเภอว่า “ทางอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีการสนับสนุนให้เป็นถนนลายไม้ แถวเรียบคลองชลประทานจะเป็นถนนลายไม้ เป็นการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาทางภาคเหนือในปี 2554 ให้เป็นแหล่งการค้าขายผลิตภัณฑ์แกะสลักจากไม้ จากหลายๆ แหล่ง หลายอำเภอ สร้างให้เป็นตลาดใหญ่ เป็นการส่งเสริมตลาด และการท่องเที่ยว” (ถนอม. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 148 ถนนลายไม้เรียบคลองชลประทานในปัจจุบัน จากการสนับสนุนจากทางอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า จากการสนับสนุนดังกล่าว จากทางอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ สล่าสมาชิกสหกรณ์ฯได้ ต่อยอดสร้างหน้าร้านของตนเอง เพื่อขยายกิจการของตน เพิ่มช่องทางในการจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ทองพูน มาลัยวรรณ เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการขยายหน้าร้านว่า “เมื่อก่อนในการจำหน่ายจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้องานแกะสลักจากที่บ้านไปขายที่บ้านถวาย ซึ่งตอนนั้นบ้านถวายยังเป็นตลาดขายงานแกะสลักที่ใหญ่ที่สุดแห่งเดียว แต่ในปัจจุบันเรามีหน้าร้านของตนเองเปิดขายเอง ด้านหน้าร้านจะวางของโชว์ หน้าร้านกว้างประมาณ 3x5 เมตร ส่วนหลังร้านจะเป็นที่สำหรับแกะสลัก ค่าเช่าร้านประมาณ 1,000-1,500 ต่อเดือน แถวเดียวกันนั้นมีร้านประมาณ 40 ร้าน ช่วงที่ขายดีเป็นช่วงระหว่างเดือน ตุลาคม-มกราคม ของทุกปี ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนจีน ฝรั่ง และคนไทยเรียงกันมา” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

ดังนั้นด้วยการพัฒนาตนเองของสล่าอย่างไม่หยุดนิ่ง สามารถขยายกิจการในหลายๆ แห่ง เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า เป็นการเพิ่มผลกำไรให้กับตัวสล่าเองและสหกรณ์ฯ

สล่าสุทธิชัย กัณฑา เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการขยายกิจการว่า “ตอนนี้ได้เปิดหน้าร้าน 3 แห่ง อยู่ที่กอกสล่า 1 ร้าน ที่สหกรณ์ 1 ร้าน ที่กลุ่มยุหว่า 1 ร้าน และขายงานได้ทุกวันนี้” (สุทธิชัย กัณฑา. 2551: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 149 ร้านที่ 1
กลุ่มยุหว่า

ภาพประกอบ 150 ร้านที่ 2
กลุ่มกิวแลน้อย

ภาพประกอบ 151 ร้านที่ 3
กลุ่มกากสล่า

เมื่อชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตองมีความเข้มแข็ง รวมทั้งมีภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชนชาวล้านนา และได้รับการส่งเสริมจากรัฐ พัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อนำสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เข้าคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดเชียงใหม่

ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ให้เป็นสินค้า OTOP ว่า “การคัดสรรสินค้า OTOP คัดสรรจากอำเภอ ถึงจังหวัด ผลงานต้องมีคุณภาพ มีหีบห่อ มีเรื่องราวน่าสนใจ ต้องระบุขั้นตอนการทำทุกขั้นตอน วัสดุประกอบด้วยอะไรบ้าง เพื่อที่ตรวจสอบมาตรฐานเมื่อได้มาตรฐาน จะมีใบ มปช. เป็นใบประกันมาตรฐานชุมชน ออกโดยอุตสาหกรรมจังหวัด และทางจังหวัดจะส่งไปคัดสรรในระดับประเทศ อีกครั้ง จะจัดขึ้นที่เมืองทองธานี โดยการตัดสินจากคณะกรรมการระดับประเทศจากกระทรวงต่างๆ ทางสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตองเคยได้มากที่สุด 3 ดาว ข้อดีของเราคือ หีบห่อ เพราะงานของเราจะมีขนาดที่ต่างกันอย่างมากมาย ทั้งความยาว ความกว้างที่ไม่เท่ากันเลย ถ้าจะมีหีบห่อที่เป็นมาตรฐานค่อนข้างลำบากต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อราคาไม้แกะสลักเพิ่มขึ้นด้วย จึงทำให้นาเสนอ หีบห่อไม่ได้มาตรฐานของ OTOP” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ทางจังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ ทางการตลาด และแนะนำเป็นที่ท่องเที่ยว การจัดจำหน่ายชื่อของที่ระลึก ของฝาก ของขวัญ ในการได้มาเยือนจังหวัดเชียงใหม่

ถนอม เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด “การส่งเสริมแผนการตลาดจากอำเภอ และจังหวัดให้การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องของการตลาด โดยการทำโบชัวร์ ส่งเสริมให้เป็น OTOP มีการจัดหาตลาดให้ทางราชการช่วยพัฒนาชุมชน และอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ ช่วยประชาสัมพันธ์ มีการโฆษณาสินค้าการแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ ที่ www.Thaitambon.com” (ถนอม. 2551: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันมีพ่อค้าจากหลายที่ มาจากกรุงเทพฯ สวนจตุจักร ลำปาง ภูเก็ต ที่เป็นลูกค้าประจำของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ปัจจุบันมีการขนส่งที่สะดวกสบายกว่าสมัยก่อน การขนส่งเข้ากรุงเทพฯ ส่งวันนี้พรุ่งนี้ก่อนเที่ยงผู้ซื้อได้รับงานถึงมือเลย

ด้วยการขนส่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในท้องถิ่นสนป่าตอง และบ้านถวายเป็นปัจจุบันมีบริษัทขนส่งมากกว่า 30 บริษัทที่รับส่งผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก ทั่วประเทศไทย โดยอัตราการส่งมีความคุ้มค่า ราคาถูก และถึงมือลูกค้าอย่างปลอดภัย

ประทวน ชันทะ เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการขนส่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม่ว่า “ในสมัยที่มีการส่งเสริมการค้า ศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้า OTOP มีการขนส่งที่สะดวกสบายมาก ถ้ามีใบประกัน ตั้งแต่ สามดาวขึ้นไปขนส่งผ่านสายการบินได้ในราคา กิโลกรัมละ 4 บาท” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศ

- ตลาดภายในประเทศกำลังมีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น โดยการขนส่งที่มีประสิทธิภาพสะดวกสบาย ถึงมือลูกค้าอย่างสะดวกสบาย มีความพึงพอใจกันทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้จะมีกำไรมากในช่วงไฮ ซีซั่น (HI Season) อยู่ในช่วงเดือน ตุลาคม – มกราคม ซึ่งช่วงเดือนพฤศจิกายน, ธันวาคม เป็นช่วงที่จังหวัดเชียงใหม่มีการจัดงานประจำปี ในงานมหกรรมพืชสวนโลก เฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤกษ์ 2554 วันที่ 15 ธันวาคม 2554 – 14 มีนาคม 2555

ทางสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง และสภา สมาชิกร่วมได้เตรียมตัวสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นสินค้านำไปร่วมงานดังกล่าวด้วย เพราะทางอำเภอได้เสนอร้านค้าในมหกรรมพืชสวนโลกให้ทางสหกรณ์ฯ จำนวน 2 ร้านค้า เพื่อนำงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์ฯ ไปจัดแสดง จำหน่ายภายในงาน

ทองพูน มาลัยวรรณ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการเตรียมงานของสหกรณ์ว่า “งานที่พัฒนาอยู่ตอนนี้ก็มีมาก เพื่อเตรียมเข้าร่วมงานพืชสวนโลก 12-13 พฤศจิกายน 2554 (ภายหลังได้ถูกเลื่อนเวลา เพราะติดปัญหาน้ำท่วม ในวันที่ 28 กันยายน 2554) ในนามสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง สมาชิกในกลุ่มต่างนางานไปวางขาย ใครขายได้จะให้สหกรณ์ฯ ร้อยละ 3 เพื่อใช้ในการใช้จ่ายส่วนกลางของสหกรณ์เช่น ค่ายาม ค่าป่าไม้ ค่าตำรวจ (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

- ตลาดต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติมาซื้อที่สหกรณ์เอง ทางสหกรณ์ไม่มีนโยบายส่งออกนอกประเทศ เพราะว่าการส่งออก ต้องทำเอกสารการขออนุญาต นำไม้ส่งออก ซึ่งมีกระบวนการมากมายหลายขั้นตอน และมีความยากกว่าศิลปหัตถกรรมประเภทอื่น เพราะการส่งออกไม้ เป็นพืชพันธ์ที่มีปัญหาของการนำเข้า เพราะต่างประเทศกลัวการแพร่กระจายของแมลง หรือสายพันธ์ที่ไม่ได้อยู่ในระบบนิเวศของปลายทางประเทศนั้นๆ ต้องมีการตรวจสอบหลายด้าน ทั้งกระบวนการผลิต การฆ่าเชื้อ การอบแห้งเพื่อกำจัดแมลง หีบห่อรวมถึงการจัดส่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ถูกต้องตามกฎหมาย

ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการส่งออกศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ว่า “การส่งสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ส่งออกนอกประเทศ ค่อนข้างยากเพราะต้องผ่าน ตม. ตรวจคนเข้าเมืองในเรื่องการขออนุญาตนำไม้ต่างพันธุ์นอกประเทศเข้าเมือง การส่งออกต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน ทั้งในเรื่องการขออนุญาต และเอกสารที่ยุ่งยากสำหรับชาวบ้านสามชิกสหกรณ์ฯ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเรื่องต่างๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงไม่นิยมส่งออกนอกประเทศ อาศัยลูกค้าที่เป็นชาวต่างชาติมาท่องเที่ยว และมาสั่งออร์เดอร์สินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขึ้นตู้คอนเทนเนอร์ (Container) โดยที่ลูกค้าเป็นผู้จัดการทุกอย่างเองและส่วนใหญ่จะเป็นคนประเทศจีน” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ทองพูน มาลัยวรรณ ได้กล่าวถึงการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ว่า “ช่วงที่ขายดีเป็นช่วงระหว่างเดือน ตุลาคม-มกราคม ของทุกปี ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนจีน ฝรั่งเศส และคนไทยเรียงกันมา

ลูกค้ามีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เช่น คนจีน คนฝรั่ง ช่วงสงกรานต์ก็จะขายได้ดี คนจีนมักจะซื้อเหมาไปขายต่อ และจะต่อราคามาก ฝรั่งเศสก็ต่อมาก มีไกด์นักท่องเที่ยวมาลง ไกด์จะคิดราคากินเปอร์เซ็นต์ 2 เท่า เมื่อฝรั่งรู้จักกลับมาซื้อที่ร้านเองในภายหลัง

งานที่ขายดีจะเป็นงานที่สวยงาม ส่วนใหญ่เป็น ช้าง นูนต่ำ ดิถภัณฑ์ ลูกค้าชาวจีนมักจะเช่าตู้คอนเทนเนอร์ (Container) และมาเหมางานแกะสลักไม้สวยๆ ที่มีลายละเอียดสูง และปราณีตไปขายที่ประเทศจีน” (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

ตลาดภายในประเทศนั้นมี 2 ลักษณะคือ ตลาดขายปลีกและตลาดขายส่ง โดยเป็นแหล่งจำหน่ายที่สำคัญในประเทศ

- ตลาดขายปลีก คือ แหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ ห้างสรรพสินค้า ตลาดนัดสวนจตุจักร และสวนลุมไนท์พลาซ่า
- ตลาดขายส่งที่สำคัญ ได้แก่ กรุงเทพฯ รวมถึงตลาดนัดสวนจตุจักร และสวนลุมไนท์พลาซ่า

- ตลาดส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้ และไม้แกะสลัก ฯ ปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ตลาดคือ ตลาดหลัก ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น และตลาดใหม่ ได้แก่ ตะวันออกกลาง แอฟริกา และเอเชีย

หากได้วิเคราะห์ภาพรวมของการส่งออกเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการตลาด พบว่า ภาพรวมของการส่งออกสินค้าผลิตภัณฑ์ไม้ และไม้แกะสลัก ฯ ของไทยอยู่ในภาวะทรงตัว จากสถิติตัวเลขมูลค่าการส่งออกเปรียบเทียบในราย 3 ปีที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน

ตอนนี้คู่แข่งทางการตลาดก็คือ กลุ่มหัตถกรรมต่างๆที่กำเนิดขึ้นอย่างมากมาย ในช่วงที่การแกะสลักไม้กำลังเฟื่องฟู และเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทนสูงจึงมีความนิยมทำกันมาก ประจวบกับทางภาครัฐในตอนนั้นได้ให้การสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านละ 1,000,000 บาท โดยชาวบ้านหรือกลุ่มชาวบ้านตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไปเขียนโครงการกลุ่มหัตถกรรมพัฒนาชุมชน โดยเขียนหลักการของกลุ่มต่างๆ นำเสนอ องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ เมื่อทาง อบต. ให้ผ่านจะให้เงินสนับสนุนเลย กลุ่มละ 50,000 บาท โดยการบริหารของกลุ่มกันเอง จึงเกิดกลุ่มต่างๆขึ้นอย่างมากมายนั่นเอง เมื่อกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมามากก็เกิดการแข่งขันทางการตลาดสูงขึ้น

ทรง โสภาก ได้กล่าวถึงการตลาดที่มีการแข่งขันสูงว่า “เมื่อก่อนไม่มีการเก็บส่วยขนานนี้ เพราะเมื่อปีพ.ศ. 2541 สหกรณ์เป็นหน้าร้านที่เดียวที่เป็นตลาดค้าปลีกหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่แรก ที่เดียวของสันป่าตอง ต่อมาเริ่มมีการพัฒนาเมื่อ 3-4 ปี ที่แล้วเริ่มมีกลุ่มหัตถกรรมอื่นๆ จัดตั้งขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มมีการแข่งขันทางการตลาดมากขึ้น” (ทรง โสภาก. 2554: สัมภาษณ์)

ปัญหาที่ทุกขั้วร้อนที่สุดของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ สล่า สมาชิก รวมถึงประธาน และรองประธาน สหกรณ์ฯ มีเสียงแห่งความเข้าใจของสล่า สมาชิกเป็นเสียงเดียวกันว่า ปัญหานี้เป็นปัญหาหลักที่ใหญ่หลวงสำหรับผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างทั่วหน้า คือ ปัญหาการเก็บส่วยขนานจากเจ้าพนักงานในพื้นที่ ที่สล่า และสมาชิกสหกรณ์ฯ ต้องเตรียมเงินสำหรับค่าใช้จ่ายด้านนี้เป็น เงินจำนวน 3 รายการ ดังกล่าวข้างต้น ถ้าไม่จ่าย สองเดือนติดกัน พอเดือนที่สามจะมี เจ้าหน้าที่มาจับกุม โทษฐานมีไม้หวงห้ามไว้ในครอบครอง และแปรรูปไม้หวงห้าม

ประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ ได้กล่าวถึงปัญหาของสหกรณ์ฯ ในขณะนี้ว่า “สาเหตุนี้ก็เลยเป็นปัญหาหนึ่งที่สหกรณ์ฯ ได้รับ อีกปัญหาหนึ่งที่ใหญ่หลวงก็คือการเก็บส่วยของกรมป่าไม้ ในเขตใกล้เคียง รวมถึงตำรวจในทุกๆ เดือน” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

ทองพูน มาลัยวรรณ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับปัญหาของสหกรณ์ฯ และกลุ่มแกะสลักไม้ในชุมชนว่า “ค่าใช้จ่ายส่วนกลางของสหกรณ์เช่น ค่ายาม ค่าป่าไม้ ค่าตำรวจ(ส่วย)นี่คือปัญหาใหญ่ในตอนนี้อย่างไรเพราะว่าการจดทะเบียนขออนุญาติของสหกรณ์นั้น จำกัดไม้แกะสลักไม่เกิน 1 เมตร แต่ถ้านอกมาขนาดใหญ่มากกว่า 1 เมตรหรือทำเป็นโต๊ะถือว่าเป็นไม้แปรรูปทันทีซึ่งผิดกฎหมาย ในประเด็นนี้ทำให้เกิดช่องทางให้ผู้รักษากฎหมายมีข้ออ้างนี้ในการหาผลประโยชน์กับสลา และสมาชิกสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง (ทองพูน มาลัยวรรณ. 2554: สัมภาษณ์)

อาทิตย์ ชั้นหล้า ได้กล่าวถึงปัญหาว่า “การรับงานจะทำข้อตกลงกันเองระหว่างลูกค้ากับสลา ราคาจะขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างสลาและลูกค้า และรายได้ทั้งหมด 3% จะให้กับสหกรณ์ใช้จ่ายในเรื่อง ค่าบำรุงสหกรณ์ ค่าส่วย” (อาทิตย์ ชั้นหล้า. 2554: สัมภาษณ์)

การพัฒนาของสหกรณ์หัตถกรรมแกะสลักไม้ ในขั้นต่อไป คือ การวางโครงการปลูกป่าทดแทน โดยการรวมจากทางภาครัฐ และเอกชน เพื่อสืบสานล้มหายใจของต้นไม้ และลมหายใจของศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ล้านนาให้สืบทอดกันต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

ประทวน ชันทะ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับโครงการในพัฒนาของสหกรณ์ฯว่า “ข้อดีที่ยี่ผ่านมากกลุ่มสหกรณ์ฯไม่มีการปลูกป่าทดแทน แต่ในอนาคตข้างหน้ามีการวางแผนที่จะมีโครงการร่วมกับกลุ่มหัตถกรรมต่างๆในการร่วมกันปลูกป่าทดแทน แต่ทางสหกรณ์ฯไม่ได้มีการตัดไม้มาทำงานแกะสลัก เพราะสหกรณ์ฯเอาไม้จากหัวไร่ปลายทุ่ง และไม้ที่ตายแล้ว หรือไม้ที่มีการนำมาอย่างถูกต้อง จากหมู่บ้านที่ เข้าโครงการปลูกป่าทดแทน” (ประทวน ชันทะ. 2554: สัมภาษณ์)

สภาวะสังคมแห่งการพลิกฟื้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมแกะสลักไม้ ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจที่มีรากความคิดของระบบนิยมต่อทุนแทรกซึมเข้าสู่บริบทของสังคมไทยอย่างทั่วหน้า ทางกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นจึงปรับตัวตอบรับกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยทางสหกรณ์มีการบริหารจัดการด้วยแนวคิดอุดมการณ์สัมพันธ์ คือการสร้างชุมชนให้เกิดการรวมตัวอย่างความเข้มแข็งไม่หลงไปตามกระแสสังคมสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ต่อต้าน อยู่กันอย่างพอดี ไม่เบียดเบียนกัน ใช้ความสามาคดีเพิ่มอำนาจการต่อรอง ตัดช่องว่างระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค ทำการตลาด สร้างคุณภาพของสินค้า โดยพัฒนาหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้เป็นสินค้า OTOP เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค กระจายรายได้ให้ทั่วถึงแก่สลา และสมาชิกอย่างยุติธรรม ให้เกียรติในการตัดสินใจ การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปัน สร้างความสุขให้เกิดแก่ชุมชน และร่วมกันสืบทอดและถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้สู่ลูกหลานอนุชนรุ่นหลังต่อไป รวมถึงการร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาให้อยู่คู่ประเทศไทยสืบไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” มุ่งหมายศึกษาเพื่อทราบภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ
- 1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์
- 1.3 ภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
  - 1.3.1 รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
  - 1.3.2 รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
  - 1.3.3 รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อให้ทราบแนวทางของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการปรับตัวในการบริหารจัดการ เพื่อให้มีการบริหารจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบ

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลถูกเลือกจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง และสมาชิกภายในชุมชนที่มีส่วนร่วมมากที่สุด โดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ได้ใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้างๆ ก่อนตามกรอบแนวความคิดของงานวิจัย การเก็บข้อมูลจากประธาน รองประธานกลุ่มผู้นำ สล่า สมาชิกภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ จำนวนกลุ่มชุมชน 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มกิวแลน้อย
2. กลุ่มยุหวา
3. กลุ่มกากสล่า

- สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากสภาสมาชิกกลุ่ม ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลบ้านแม่ ตำบลกิ้วแลน้อย ตำบลยู่หว่า ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 84 หมู่ 3 ตำบลยู่หว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายประทวน ชันทะ
2. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รองประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายถนอม
3. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 155 ตำบลกิ้วแลน้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองพูน มณีสอน
4. กลุ่มยู่หว่า บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองพูน มาลัยวรรณ
5. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 136/2 หมู่ 12 ตำบลยู่หว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางอาทิตย์ ชันหล้า
6. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 136/2 หมู่ 12 ตำบลยู่หว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายบุญศรี ชันหล้า
7. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายทรง โสภา
8. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายไธด์ กุมประพันธ์
9. กลุ่มกิ้วแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นางทองสุข ผลคำมา
10. กลุ่มกาบสภา บ้านเลขที่ 162 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ นายสุริชัย กัณฑา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1 แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกซึ่งสร้างขึ้นสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 2 แบบสังเกต เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลจากประธาน รองประธานกลุ่มผู้นำ สภา สมาชิกภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ โดยการสร้างความคุ้นเคย และการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ข้อมูลที่เป็นประสบการณ์จริงในการสนทนานั้นผู้วิจัยจะเริ่มจากการขออนุญาตในการบันทึกภาพ และเสียง ในการพูดคุย สภาพทั่วไป ไปที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ องค์ความรู้ (Knowledge) การทำมาหากิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ประสบการณ์ในปัจจุบัน และเรื่องราวที่เป็นความทรงจำในอดีตที่ผ่านมา ในการสนทนาจะอาศัยแนวคำถาม (Guideline) ซึ่งจะครอบคลุมถึงวิถีโดยทั่วไป ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ

ในการคลี่คลายปัญหา มีเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังระบบความคิด หรือทัศนคติ ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในด้านภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รูปแบบต่างๆ ดังนี้ 1. รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ 2. รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต 3. รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

เพื่อเผยให้เห็นระบบความสัมพันธ์ในวิถีชีวิต ปรับตัวต่อเศรษฐกิจระบบแนวคิดทุนนิยม ที่เข้ามา เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง โดยการบริหารจัดการภายในชุมชนของกลุ่มสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตองให้เข้มแข็ง และแสวงหาแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เหมาะสม และยั่งยืน

เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการข้อมูลที่อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในอดีตสืบย้อนหลัง ดังนั้นจึงเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถบอกเล่าถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใน ชุมชนได้อย่างละเอียด และสังเกต แบบส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และสามารถ ถ่ายทอดได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน ประธานของกลุ่มสหกรณ์ รองประธานกลุ่มสหกรณ์คณะกรรมการช่าง(สล่า) รวมถึงสมาชิกใน เครือข่ายของกลุ่มสหกรณ์ภายในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย การรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง เกี่ยวกับภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลหลากหลายด้าน เพื่อการศึกษาข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง

การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษารายการภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทางด้านภูมิปัญญากระบวนการผลิต การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กระบวนการบริหารจัดการของชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง การวิเคราะห์เนื้อหาทั้งสามมิติ จำเป็นต้องศึกษาทั้งในด้านเอกสาร งานวิจัย และด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในกลุ่มสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง เพื่อแสวงหาคำตอบของปัญหาการวิจัยได้อย่างครบถ้วน

ด้านเอกสาร การศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ ทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสารสนเทศ

ด้านข้อมูลจากการบอกเล่า การถอดความจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง กับบริบท สังเกตแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับวิถีชีวิตความสัมพันธ์ทางสังคม แนวคิด ความเชื่อ คุณค่าความงาม องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การบริหารจัดการภายในชุมชนชนบทการผลิตภัณฑ์แกะสลักไม้สันป่าตอง

การวิเคราะห์โดยนำข้อมูลที่เก็บจากบันทึกการปฏิบัติภาคสนาม การศึกษาข้อมูลจากพื้นที่จริงมาเรียบเรียงลำดับขั้นตอน และจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ตามปัญหาให้ตรงกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งกำหนดเนื้อหาในการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
  - 1.1 ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ
  - 1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์
  - 1.3 ภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ได้ดังนี้
    - 1.3.1 รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
    - 1.3.2 รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
    - 1.3.3 รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ
2. การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
3. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษา ณ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีรากฐานมาอย่างยาวนาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่อยู่ในชุมชนชาวล้านนาสืบตั้งแต่บรรพบุรุษมาหลายศตวรรษ สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ่าน วิถีชุมชน จากการศึกษาพบว่า

1.1 ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

วัสดุที่ใช้ที่สำคัญ คือ ไม้สำหรับใช้ในแกะสลักส่วนใหญ่ได้จากหัวไร่ปลายทุ่งบ้าง บ้างก็เป็นไม้ที่ตายแห้ง ปล่อยให้ทิ้งไว้ก็ไม่เกิดประโยชน์อันใด จึงนำมาแกะสลักให้เกิดเป็นผลงาน ศิลปะเป็นงานอดิเรกกลับกลายเป็นอาชีพเสริม หลังจากการทำไร่ ทำสวน เพราะการทำไร่ ทำสวนได้รับค่าตอบแทนต่ำ แต่งานแกะสลักไม้ได้รับค่าตอบแทนสูง ต่อมาจึงเปลี่ยนจากอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลักและฝึกฝนแกะสลักกันอย่างต่อเนื่อง เป็นงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เป็นงานประติมากรรม หนุนต่ำ หนุนสูง ลอยตัว งานพุทธศิลป์ อย่างเช่น โบสถ์ไม้ในรูปแบบล้านนา สถาปัตยกรรมห้ายอด การแกะสลักหน้าบัน ประติมากรรม รวมไปถึงพระพุทธรูปไว้บูชาตามวัดล้านนา

ซึ่งอรรถาธิบายของคนล้าหนา จะเป็นคนใจเย็น รักสงบ มีจิตใจดี เมื่อสร้างสรรค์งานต่างๆ จะมีความละเอียดอ่อน นุ่มนวลประณีต และใส่ใจในรายละเอียด จึงสร้างผลงานศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ได้อย่างวิจิตร ประณีต สวยงาม ผลงานที่มีคุณค่าทางวิจิตรศิลป์

การทำงานในสมัยก่อนวัสดุ อุปกรณ์ ก็ง่าย ๆ ไม้ที่ตามค้อนไม้ด้ามเดียว ก็สามารถสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้แ ล้ว แต่ปัจจุบันมีวัสดุอุปกรณ์มากมาย มีชนิด และประเภทของวิธีการที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างหลากหลาย มีลักษณะจำเพาะเป็นเอกลักษณ์ในวิธี ของแต่ละคน ช่างสล่าแต่ละคนมีความถนัด ชื่นชอบวัสดุ อุปกรณ์ที่ไม่เหมือนกัน แตกต่างกัน เล็กน้อยทางรายละเอียดปีกย่อยทางสมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

วัสดุ ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ฯ มีดังนี้

1. ไม้ ที่ใช้มีคุณสมบัติที่ต่างกัน ทั้งในเรื่องความแข็งของเนื้อไม้ ความอ่อนของเนื้อไม้ ความคงทน ของไม้ก็เป็นปัจจัยในการคัดสรรค้ไม้ที่นำมาแกะสลัก

ตาราง 7 คุณสมบัติของเนื้อไม้แกะสลักที่สหกรณ์ฯ เลือกใช้

ประเภทไม้	ความแข็ง	เนื้อไม้	รายละเอียดลักษณะ
ไม้สัก	ปานกลาง	หยาบ	สีน้ำตาล, แกะง่าย, ทนทานไม่บิดงอ
ไม้มะม่วง	อ่อน	ละเอียด	สีน้ำตาลอ่อน, ทนทาน
ไม้โมกมัน	อ่อน	ค่อนข้างหยาบ	สีขาวอมเหลือง
ไม้จันทร์หอม	ปานกลาง	ละเอียด	สีเทาอ่อนออกขาว, กลิ่นหอม
ไม้ขนุน	อ่อน	หยาบ	สีน้ำตาลอ่อน
ไม้จามจุรี	อ่อน	ละเอียด	สีครีมขาว, สีน้ำตาลอ่อน

ไม้ที่สหกรณ์นำมาใช้จะเป็น ต อ ราก และแผ่น ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม ทางสมาชิกสหกรณ์จะใช้ไม้ได้อย่างคุ้มค่า ทุกส่วนสามารถนำมาทำเป็นชิ้นงานได้หมด

ไม้ที่นิยมกันมากที่สุดคือ ไม้สัก และไม้สักทอง ในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นไม้เนื้อละเอียดไม่แข็งจนเกินไปแกะง่าย ไม้หดตัวมากนัก เมื่อนำมาแกะสลักจะไม่เสียรูปร่าง สามารถแกะให้ลายอ่อนพริ้วได้โดยไม่ยาก นอกจากนี้ยังเป็นไม้ที่มี ลวดลายของเนื้อไม้ที่สวยงาม มีเสี้ยนน้อย ตาไม้มีไม่มาก มีความคงทน ต่อสภาพอากาศและแมลงกินเนื้อไม้และยังเป็นไม้ประเภทไม้มงคล ความนิยมในลำดับต่อมา คือ ไม้จามจุรี ไม้มะม่วง

ภูมิปัญญาการเลือกไม้จากความเหมาะสมทางด้านสีของเนื้อไม้ การแกะสลักส่วนงานช่าง ต้องใช้ไม้ที่มีคุณสมบัติของสีที่มีสีขาวอมเหลืองคล้ายสีขาววาวช่าง ไม้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะนำมาทำงาคือไม้โมกมัน เนื้ออ่อนแกะง่าย เนื้อไม้หายาจนเกินไป

ซึ่งไม้ที่ได้ส่วนใหญ่มาจากตำบลแม่มริม ไม้เมื่อขูดมาขายแล้ว ทางตำบลร่วมกับชาวบ้านก็จะปลูกขึ้นมาใหม่ เป็นการปลูกไม้ทดแทน ถูกต้องตามกฎหมาย

2. สี ใช้เพื่อตกแต่งให้ผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ให้มีความสวยงาม สมจริงตามธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสีที่ใช้เป็นสีน้ำพลาสติก สีดำ และต้องมีเทคนิคในการลงสีเพื่อให้ดูเหมาะสมเป็นธรรมชาติ เทคนิคที่สหกรณ์ฯได้ใช้เมื่อต้องการเปลี่ยน สีไม้ให้เป็นสีดำตามธรรมชาติของหนังช่าง มีดังนี้

2.1 สีดำ ในอดีตสีที่ได้นำมาใช้เป็นสีที่ได้มาจากธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา ในการนำลูกมะเกลือมาดองเป็นเดือนๆจนได้สีดำ ปัจจุบันสลาภายในสหกรณ์เปลี่ยนมาใช้สีน้ำพลาสติกสีดำเป็นส่วนมาก

2.2 สีทอง เป็นอี กสีหนึ่งที่ได้รับนิยมนิยม เพราะสีทองบ่งบอกถึงสิ่งที่ดี หมู่มากส่วนมากชื่นชอบ

2.3 น้ำยาเคลือบเงาเพื่อให้งานศิลปหัตถกรรมมีความมันวาว เมื่อลงสีของไม้จะมีสีเข้มขึ้นเล็กน้อย

2.4 สีย้อมไม้ สีโอ๊คใช้ย้อมสีไม้ให้มีสีเข้มขึ้น แต่ยังเห็นลายของเนื้อไม้ สีจะออกเป็นสีโอ๊ค

3. กระดาษทราย กระดาษขัดไม้ ยิงเบอร์สูงๆ ยิงมีความละเอียดมาก
4. ดินสอ ปากกาเมจิก ซอล์ก ไม้บรรทัด ดินสอใช้ร่างภาพบนกระดาษ
5. กระดาษทำแบบ ใช้กระดาษปรู๊ฟ หรือกระดาษปกสีน้ำตาล
6. กาวร้อน ถือว่าเป็นวัสดุที่จำเป็นเพราะเป็นที่นิยมใช้กันแพร่หลาย เกือบทุกกลุ่มผู้ผลิต เพื่อใช้ในการต่อไม้ และการอุดรอยแตก เพื่อรักษางานศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้ไม่ให้เสียหาย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการลงพื้นที่สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบที่สรุปการใช้เครื่องมือในการแกะสลักไม้ได้ดังนี้

1. สีว เครื่องมือการแกะสลักไม้

ในขั้นตอนการสร้างสรรคศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้ออกมาสวยงาม ต้องใช้สีวค่อนข้างมาก ที่มีลักษณะต่างกัน ทั้งการตาก การขูด การเจาะ การฉลุ และการเก็บ รายละเอียดการเลือกใช้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ องค์ความรู้ที่สั่งสมของสลาที่จะเลือกใช้สีว การเลือกใช้ อาจจะไม่เหมือนกัน เพราะสลา มีความถนัดแตกต่างกัน

การเลือกใช้สีขึ้นอยู่กับความถนัดของสล่า และตามเนื้อที่ของส่วนที่แกะ ด้ามจับของจะเป็นไม้ เหล็กที่ทำสีจะเป็นเหล็กกล้ามีคุณสมบัติแข็งและเหนียว

จากการศึกษาสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสีที่มีหลายลักษณะหน้าที่ในการแกะสลัก มีขนาดแตกต่างกัน รวมถึงวิธีการใช้งานตามความเหมาะสมและชำนาญของสล่าภายในสหกรณ์ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้ดังนี้

1. สีเล็บมือจะมีลักษณะโค้ง มีหน้ากว้าง ที่มีลักษณะคล้ายเล็บมือ ดังนั้นจึงตั้งชื่อตามลักษณะที่เห็น ใช้เรียกง่าย ๆ เพื่อให้เข้าใจได้ทั่วกัน สีเล็บมือมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กเรียงไปถึงขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตอกเดินเส้นในส่วนที่เป็นเส้นโค้งและใช้ปาดแต่งแกะแรลลาย

เวลาปาด หรือแกะแรลตัวลาย ช่างจำเป็นต้องดูทิศทางของเนื้อไม้หรือเส้นเมื่อเวลาใช้สีก็ ต้องปาดไปตาม ทิศทางของเนื้อไม้ คือไม่ย้อนเส้นไม้หรือสวนทางเดินของเนื้อไม้ เพราะจะทำให้ ไม้ฉีกหลุดและบิ่นได้ง่าย

การปาดแต่งลาย คือการตั้งสีเพลเฉียงข้างหนึ่ง ฉากข้างหนึ่ง แล้ว ปาดเนื้อไม้ออกจะ เกิดความสูงต่ำไม่เสมอกัน เพื่อทำให้เกิดแสงเงาในตัวลายและมองเห็นให้ชัดเจนตามรูปแบบที่ ต้องการ

2. สีฉากจะมีลักษณะเป็นฉากปลายสีจะมีลักษณะตัดหน้าตรง และตัดเฉียง มี หลากหลายขนาดเพื่อให้เหมาะกับขนาดของตัวงาน และเหมาะกับการใช้งาน ใช้สำหรับตอก เดินเส้นในแนวตรงและขุดพื้น ซึ่งมีหลายขนาด

3. สีขุดจะมีลักษณะโค้งเล็ก คล้ายตัวยู สล่าบางคนก็เรียกว่าสีตัวยู จะมีหน้ากว้าง หลายขนาดด้วยกัน เพื่อใช้ในพื้นี่เล็กใหญ่ต่างกัน

4. สีขมวดจะมีลักษณะเป็นมุมสามเหลี่ยม คล้ายตัววี แต่สล่าบางคนก็เรียกว่าสีตัววี มีหลายขนาดเช่นกัน ตั้งแต่ขนาดหน้ากว้าง 1 นิ้ว จนถึงขนาดหน้ากว้าง 1 เซนติเมตร เพื่อใช้ใน พื้นี่เล็ก และต้องการความละเอียดสูง

จากการศึกษาพบว่า การของสล่าจะใช้สีหน้าฉากก่อนเป็นหลักในขั้นแรกของการ แกะสลัก การตัดตัวลาย คือ ให้หลายส่วนต่างๆ ปรากฏเป็นลายใหญ่ๆ เกิดโครงร่าง กำหนดสัดส่วน และองค์ประกอบของภาพโดยรวมก่อน แล้วใช้สีขุด และสีเล็บมือแกะลายตัว และใช้สีตัวเล็กตาม ให้ปรากฏลวดลายหรือรูปทรงให้มีความชัดเจนขึ้น เมื่อถึงขั้นที่จะแต่งลาย ให้อ่อนช้อยพริ้วไหวสวยงาม ต้องใช้สีขมวดในการเก็บลายละเอียด ขนาดหน้ากว้างหรือ แคบ ของสีดังกล่าวมีหลายขนาดตามทีสล่าสั่งทำขึ้นเฉพาะ เพื่อใช้ให้เหมาะสมกับงาน เหล็กที่ นำมาทำสีของสล่าสหกรณ์ฯ ใช้เหล็กกล้า เพราะมีคุณสมบัติแข็งและเหนียวทนทานต่อแรง กระแทก และสนิม

ลิวที่สล่าภายในสหกรณ์ฯใช้สั่งทำจาก หมูบ้านที่ทำลิวกันตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อจำหน่ายให้สล่าภายในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีนับหลายร้อยคน ชื่อว่าหมูบ้านป่าอ้อย เป็นชุมชนที่ทำลิวกันหลายครัวเรือน ลิวจากบ้านป่าอ้อยมีชื่อเสียงที่สุด เป็นที่ต้องการของช่างแกะสลักไม้ทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่

การดูแลรักษาลิวให้คม และพร้อมในการแกะสลักอยู่เสมอ ด้วยการรักษา และจัดเก็บให้เป็นระเบียบ และที่สำคัญการลับจะช่วยยืดอายุการใช้งานของลิวได้หลาย 10 ปี สล่าที่ดีต้องดูแลเครื่องมือหากินของตนเอง

2. หินลับ

การดูแลรักษาลิวให้มีประสิทธิภาพในการแกะสลักอยู่เสมอ ทำให้สะดวกสบายขณะแกะสลัก และไม่มีผลกระทบต่อการทำงาน ถ้าเกิดลิว ไม่มีประสิทธิภาพอาจทำให้งานเสียหาย หรือไม่สมบูรณ์ตามความต้องการของสล่าในการสร้างศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้

จากการลงพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยพบว่าสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีการดูแลรักษาเครื่องมือลิวดังนี้

เริ่มแรกสล่ามีวิธีการดูแลรักษาด้วยการจัดเก็บให้เรียบร้อยเมื่อใช้งานเสร็จในทุกครั้ง อีกวิธีที่มีความสำคัญในการดูแลรักษาช่วยยืดอายุการใช้งานของลิวได้ คือ การลับให้ลิวมีความคมอยู่เสมอ และเพื่อให้พร้อมในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความคมของลิวส่งผลต่อความสมบูรณ์สวยงามของชิ้นงานศิลปหัตถกรรมแกะสลัก ไม้ และลิวจะไม่มีสนิม ไม่ทำให้เหล็กของลิวสึกกร่อนช่วย ยืดอายุการใช้งานของลิวให้มากขึ้น

การลับลิวของสล่านั้นพบว่า มีขั้นตอนในการลับ 2 ขั้นตอน ด้วยหินลับ 2 ชนิดด้วยกัน

2.1 หินลับเกล็ดเพชร ใช้สำหรับลับลิวในขั้นตอนแรกในการลับลิว ช่างจะลับลิวกันเอง ด้วยหินลับเกล็ดเพชร ที่มีสีดำค่อนข้างคุ่นตา มีเนื้อที่หยาบลับเนื้อของเหล็กที่ท้อออก และใช้น้ำเป็นตัวทำให้เกิดความเย็นลดความร้อน

2.2 หินลับหินปูน เนื้อละเอียดกว่าหินเกล็ดเพชร เพื่อให้ลิวเกิดความคมและเรียบยิ่งขึ้น เพราะหินปูนมีเนื้อที่ละเอียด หินปูนก้อนเล็กใช้สำหรับลิวที่มีมุมหยาบที่ยากต่อการเข้าถึง ถือเป็นเคล็ดลับของการลับลิวของสหกรณ์

3. ค้อนไม้ ค้อนเหล็ก

ค้อนก็เป็นเครื่องมือประจำตัวสล่าอีกอย่างหนึ่งที่สล่าต้องมีประจำตัวทุกคน เพราะความชำนาญในการใช้ การควบคุมน้ำหนักของค้อน สล่าแต่ละคนจะใช้ค้อนจนเกิดความเคยชิน จนรู้น้ำหนักในการตอกเป็นอย่างดี และสามารถกำหนดน้ำหนักในการตอกลิวได้อย่างเหมาะสม

ค้อนไม้ มีขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ค้อนทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้แดง ไม้ชิงชัน เป็นไม้เช่นเดียวกับด้ามจับของลิว ทำให้เวลาตอกเสียงจะไม่ดังรบกวนเท่าไร หัวค้อน มีลักษณะคล้ายตุ่มพุกเล็กๆ ด้ามจับเป็นทรงกระบอกขนาดพอเหมาะกับมือจับ เหตุที่ใช้ไม้ทำเป็นค้อน เพราะจะมีน้ำหนักเบา ทำให้เบาแรงขณะแกะสลักสามารถควบคุมน้ำหนักการตอก ยังช่วยรักษาด้ามจับลิว ช่วยยืดอายุการใช้งานของลิวให้ยาวนานขึ้น

ก้อนเหล็กตอกสี่ มีทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ จะใช้ในขั้นตอนแรกๆ ในการแกะผิวเปลือกไม้ ในการขึ้นโครงสร้างขั้นตอนแรก จะช่วยทุ่นเวลา การเจาะช่องให้ทะลุ

ดังนั้นการใช้ก้อนขึ้นอยู่กับความถนัดของสล่า ทั้งก้อนไม้ และก้อนเหล็ก แต่สล่าส่วนใหญ่จะถนัดก้อนไม้เพราะกำหนดน้ำหนักมือได้ง่ายกว่า ควบคุมน้ำหนักในการแกะสลักได้ง่าย

4. เครื่องขัด

ใช้ขัดไม้ไม่ให้มีเสี้ยนด้วยไฟฟ้าเป็นเครื่องมือหนักที่มีความจำเป็นทำให้สะดวกสบาย ย่นเวลาการทำงานได้มาก เพราะถ้าใช้กำลังคนขัดจะใช้เวลาและอาจจะทำให้เกิดบาดแผลจากเสี้ยนไม้ได้ เมื่อก่อนใช้การเผาไหม้ด้วยเครื่องเป่าไฟที่ใช้แก๊ส ไฟจะเผาเสี้ยนไม้ให้ไหม้ไฟไป พร้อมกับทำให้ผิวไม้มีความมันเงา ดูมีชีวิตชีวา เพิ่มความแข็งให้กับไม้ และประโยชน์ที่ได้รับอีกประการหนึ่งก็คือ ป้องกันแมลงมากัดกินเนื้อไม้ เป็นการรักษาผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไปในตัว และสามารถยืดอายุของผลงานให้มีความทนทานมากขึ้น

5. ไม้รองกระแทก ขวาน

ใช้ในการรองกระแทก เพราะไม่มีรูปทรงที่ต่างกัน ไม้บางท่อนไม่สามารถตั้งตรงได้ หรือมีขนาดเล็ก ต้องใช้ไม้รองกระแทกจากพื้น เพื่อไม่ให้ไม้ชำรุด ขวานเพื่อตัดไม้ส่วนที่ไม่ต้องการออก และปรับรูปทรงให้เหมาะสม

6. เครื่องมือหนัก ประกอบด้วย เลื่อย เลื่อยไฟฟ้า สว่าน ขวาน กบไสไม้

ในอดีตมีแต่เลื่อยมือธรรมดา ปัจจุบันมีอุปกรณ์และเครื่องมือมากมายที่อำนวยความสะดวกให้กับสล่ามากมาย เป็นอุปกรณ์ตกแต่งไม้ให้มีรูปทรง และขนาดตามต้องการ สล่าคนใดมีปัจจัยพอที่จะซื้อเครื่องมือต่างๆ มากน้อยแต่ภายในกลุ่มก็ช่วยกัน เอื้อเฟื้อต่อกันใครมีใครไม่มีก็แบ่งปันกันใช้ได้

1.2 ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จำเป็นต้องอาศัยการสังมองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการแกะสลัก สล่าหรือช่าง ต้องมีความรู้ทางด้านเทคนิค วิธีการในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เป็นงานประติมากรรม (Sculpture) ที่มีความวิจิตรประณีตที่ถ่ายทอด 3 ลักษณะ ได้แก่

1. แกะสลักเป็นภาพนูนต่ำ (Bass Relief) ภาพที่มีความนูนแต่ไม่สูงจึงเรียกว่า ภาพสลักนูนต่ำ และไล่ความลึกลงในแต่ละชั้น ซึ่งต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น ช้าง ม้า เสือ กระต่าย กิณี ปลา นกยูง ภาพชลบท วิถีชีวิต ป้ายต่างๆ หน้ากาก นักฆัตรี มังกร เทพเจ้าแม่กวนอิม และภาพพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 9

2. แกะสลักเป็นภาพนูนสูง (High Relief) มักสลักภาพซ้อนๆ กัน หรือทับกันเป็นชั้นๆ ตัวภาพจะนูนสูงยื่นออกมาครึ่งซีกสิ่งต่างๆ มีความนูนชัดเด่นขึ้นมา เช่น หนุมาน สุวรรณมัจฉา ช้าง และโขลงช้าง

3. แกะสลักเป็นภาพลอยตัว (Round Relief) สามารถมองดูภาพแกะสลักได้รอบตัว ยกตัวอย่างเช่น การแกะสลักองค์พระพุทธรูป สัตว์ทั้งตัว กินรี นก ช้าง และพระพิฆเนศ

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีกระบวนการและขั้นตอนการทำงานที่ต้องพิถีพิถันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อมในการแกะสลัก การจัดเตรียมลวดให้มีความคมเหมาะสำหรับการแกะสลัก การวางแผนการแกะสลักใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ในการวางองค์ประกอบภาพของผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มี 10 รูปแบบ ดังนี้

1. ช้างนูนต่ำ

ศิลปหัตถกรรม ช้างนูนต่ำเป็นภาพงานโขลงช้างที่ได้จะมีสีเนื้อไม้ จะโชว์ลวดลายของเนื้อไม้ที่มีความสวยงามเหมาะสำหรับแกะไม้สัก และไม้สักทอง

2. ช้างนูนสูง

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพช้างนูนสูงต่างจากการแกะสลักช้างนูนต่ำ ไม้ที่ใช้จะใช้ไม้ท่อน หรือ ส่วนราก หรือ ส่วนโคนไม้ สล่ำจะศึกษาพิจารณารูปทรงของท่อนไม้อย่างถ่องแท้ เพื่อจะวางโครงสร้างภาพช้างในลีลา การจัดวางองค์ประกอบของภาพจะปรากฏสิ่งต่างๆในงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ให้มีเรื่องราวในงาน มีส่วนประกอบของภาพที่แสดงมิติของภาพให้มีระยะที่สวยงาม

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การแกะสลัก ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ช้างนูนสูง จะมีเรื่องราวของภาพของธรรมชาติ ต้นไม้ น้ำตก ลำธาร ช้างเล่นน้ำทำให้งานดูมีชีวิตชีวา รื่นรม อารมณ์ที่แสดงถึงความชุ่มชื้นของธรรมชาติป่าที่มีช้างเล่นน้ำอย่างสบายใจ เมื่อมองภาพทำให้อารมณ์ดี สบายใจ สงบ แผงด้วยอารมณ์ที่สนุกสนาน น่ารักของภาพช้างที่เล่นน้ำอย่างสบายใจ

เป็นงานศิลป์ที่ต้องใช้สล่ำที่ชำนาญ มีความสามารถทางการแกะสลักมีความรู้ทางด้านองค์ประกอบศิลป์ และมีความรู้เรื่องกายวิภาค และช้างลีลาของช้างตามธรรมชาติ

การต่อไม้ด้วยการลงสลักไม้ จะทำเมื่อเนื้อไม้ไม่พอ ภาพที่ออกมาจะไม่สมบูรณ์ หรือเนื้อไม้มีเนื้อที่ไม่เพียงพอในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมที่มีความโดดเด่น การต่อไม้ส่วนมากจะต่อส่วนของวงช้างที่ต้องนูนลอยออกมา เพื่อให้ผลงานมีความสมบูรณ์ แสดงออกถึงลีลาของวงช้างให้มีความสมจริง น่าสนใจมากขึ้นถือเป็น

ภูมิปัญญาการต่อไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ขั้นตอนการแกะสลักชิ้นตอนสุดท้ายคือการเก็บรายละเอียด และตกแต่งลวดลายให้มีความสวยงาม แต่งหนัง เปิดตา ทำเล็บข้าง เก็บงานตามรอยแตกด้วยการร้อยกับซี่เลื่อย อดีตใช้กาลาเท็กซ์ซึ่งช้า และลำบาก การอุดรอยแตกเพื่อไม่ให้แตกเพิ่มอีกตามรอยแตกตามธรรมชาติ แล้วจึงตรวจสอบระยะมิติของภาพให้มีระดับที่สวยงาม ตกแต่งความตื้นลึกของภาพให้มีความเหมาะสม ทำความสะอาด

เมื่อทำสี่เรียบร้อยแล้ว รอให้สีแห้ง จึงมาถึงขั้นตอนสุดท้ายในการสร้างสรรค์ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ช่างหนูสูง คือ การประกอบส่วนงานเข้าไปในงาน การทำ งาข้าง ต้องใช้ไม้โมกมัน เพราะไม้โมกมันมีสีขาวอมเหลืองคล้ายสีข้างงาข้าง เนื้อไม้อ่อนแกะง่าย นำมาขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบเนียนเหมาะสำหรับนำมาทำงาข้าง นำไม้โมกมันการเหลาให้เป็นรูปทรงของงาข้างจะกำหนดความยาวตามขนาดของหัวข้าง

การประกอบงาข้าง โดยการนำงาข้างที่ทำจากไม้โมกมันสอดเข้าไปในโพรงที่เตรียมไว้ อย่างพอดี ใช้การร้อยประสานติดกับตัวงานจนติดสนิท ทั้งสองข้าง ถือเป็นการเสร็จสิ้นสมบูรณ์

3. ม้า

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ภาพม้า จะมีขนาดค่อนข้างใหญ่ เพื่อแสดงความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ การหดเกร็งของกล้ามเนื้อในความพยายามทยานไปข้างหน้า ซึ่งม้าเป็นสัตว์ที่อยู่กันเป็นฝูง ร่วมวิ่งไปด้วยกัน จะทำให้ภาพที่ออกมามีพลังมากขึ้น

ม้าเป็นสัตว์ที่มีกล้ามเนื้อสวยงาม สลัดต้องมืองค์ความรู้เกี่ยวกับกายวิภาคกล้ามเนื้อ สัตว์ส่วน ลีลาการวิ่งผ่านอากาศที่ต้องแสดงอารมณ์ความรวดเร็ว สรีระที่สวยงามในท่าวิ่งของม้า

การทำสีให้ภาพมีมิติน้ำหนักที่กลมกลืนสวยงาม โดยการใช้น้ำยาสีผสมด้วยอัตราส่วนที่พอเหมาะสีจะออกมาสวยงาม และใช้เทคนิคการพ่นสีด้วยเครื่องแอร์บรัช และต้องทำเมื่ออากาศดีไม่มีความชื้นในอากาศมาก หรือฝนตก

4. ปลา ปลาทอง

ปลาเงินทอง กลายเป็นศิลปหัตถกรรมอีกรายการหนึ่งที่ขายดีมีผลกำไรมาก สลัดภายในสหกรณ์มีความชำนาญในการแกะสลักข้างเป็นอันดับหนึ่ง และลำดับต่อมาคือปลา และเมื่อปลาขายดีก็มีการพัฒนารูปแบบ เพื่อเพิ่มความหมายของปลาให้มีความหมายที่ดีเพิ่มขึ้น คือการลงสีทองเพิ่มความหมายความเป็นมงคลยิ่งขึ้น ความร่ำรวยเงินทอง ความสมบูรณ์ทุกด้าน

การทำสีทอง และสีเงินจะใช้สีทองและสีเงินเขื่อน้ำมัน เพราะจะให้พื้นผิวที่มันวาว สะท้อนแสง เมื่อโดนแสงจะออกมาเป็นสีทองอร่ามตา สีทองจะมีคุณค่าทางใจในความเชื่อถึงความรุ่งเรือง

จากการศึกษาการทำสีทอง และสีเงินของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง พบว่า นอกจากปลาทอง ปลาเงินแล้วยังมีการลงสีทองและสีเงิน เป็นการเพิ่มคุณค่าความเชื่อทางใจ ให้กับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภาพมังกรและภาพนกยูงที่เป็นสัตว์มงคล

5. ป้ายตัวอักษร

ป้ายตัวอักษรเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ถูกพัฒนาขึ้นให้มีความทันสมัยกับสังคมปัจจุบัน ด้วยความคิดของสล่าในการเพิ่มรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายน่าสนใจ เพิ่มประโยชน์ใช้สอยให้กับตัวงาน ให้มีคุณค่าความงามควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมที่ต้องรัดเข็มขัดกับการจับจ่าย ผู้บริโภคต้องการได้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด สล่าจึงพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบดั้งเดิม มาเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบพัฒนาป้าย

การตกแต่งป้ายมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะลงสีทองตามตัวอักษร หรือการทำสีโอ๊คให้ไม่มีสีเข้มขึ้น และยังใช้วัสดุอื่น ๆ ไม่อยู่ หรือการเคลือบเงาให้ผิวมีความมันวาว ป้องกันการกัดกินของแมลง และสวยงาม เพราะลวดลายของเนื้อไม้สักที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ

6. วิถีชีวิตชนบท

เป็นการสะท้อนภาพวิถีการดำรงชีพของชนชาวชนบท การทำสิกรรม การเกษตร งานแกะสลักเป็นภาพการทำมาหากินของชาวชนบทที่สงบสุข เป็น การดำเนินชีวิตของชนชาวไทยที่เป็นบริบทรากฐานของชาวไทยตามคำพูดที่ว่า “อยู่เย็นเป็นสุข” ภาพเหล่านี้ปรากฏในงานศิลปกรรมหลากหลายประเภท รวมถึงในงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีเรื่องราว มีองค์ประกอบต่างๆที่ส่งเสริมเรื่องราว สล่าต้องมีความรู้ทางด้านองค์ประกอบศิลป์ การจัดวาง จุดเด่น ความสมดุล ความเป็นเอกภาพ เรื่องราวของความเป็นอยู่ของชนบท แสดงวิถีชีวิตที่สงบสุขร่มเย็นในแผ่นดินไทย

ภาพวิถีชีวิตเป็นการสะท้อนภาพความเป็นจริงในอดีตของชาวไทยที่มีความอบอุ่น สวยงาม มีคุณค่าทางใจ รวมถึงคุณค่าทางสังคมที่ถ่ายทอดผ่านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนชนบทในท้องถิ่นไทยได้รับพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เป็นเครื่องเป่าไฟจะใช้แก๊สเป็นเชื้อเพลิง โดยสล่านำเครื่องเป่าไฟมาเผาเสี้ยนไม้ให้ไหม้หายไป ถือเป็นภูมิปัญญาของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

แต่ปัจจุบันราคาแก๊สได้สูงขึ้นทำให้สล่าจำเป็นต้องเปลี่ยนไปใช้เครื่องขัดไฟฟ้า และประจวบเหมาะกับเทคโนโลยีที่พัฒนาเครื่องขัดแบบมือจับที่มีขนาดเล็ก เคลื่อนที่ได้ง่าย และสามารถเปลี่ยนหัวขัดให้มีความละเอียดได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว และช่วยลดต้นทุนในการซื้อแก๊ส เชื้อเพลิงสิ้นเปลือง และใช้การเคลือบเงา หรือทาแล็กเกอร์เพื่อป้องกันการกัดกินเนื้อไม้ของแมลง

7. ตัวละครในวรรณคดี

ความคิดสร้างสรรค์ในการนำตัวละครในนิทานมาสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จัดวางองค์ประกอบศิลป์ถ่ายทอดเรื่องราวจินตนาการออกมาเป็นการแกะสลักไม้ เป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด ประณีต และชำนาญด้านการแกะสลักไม้ และมีความรู้เกี่ยวกับลายไทย และวรรณคดีไทย

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สล่าชาวล้านนาได้หยิบยกเรื่องราวในวรรณคดีและเรื่องราวของป่าหิมพานต์ เทพเทวดา มาถ่ายทอดในรูปแบบของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งในรูปแบบประติมากรรม หนุนต่ำ หนุนสูง และลอยตัว

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ที่มีเรื่องราว องค์ประกอบที่ทับซ้อนกันหลายมิติในภาพตัวละครในวรรณคดี

ภูมิปัญญาการหักไม้ในการสร้างมิติภายในภาพศิลปหัตถกรรมการสลักไม้ ของ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ภูมิปัญญาที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์ เทคนิคในการแกะสลักงานที่มีความซับซ้อนหลายมิติภายในตัวงาน การคัดงานให้มีมิติที่ชัดเจน สล่าจะมีวิธีเป็นเทคนิคที่น่าทึ่ง ด้วยการหักไม้ในส่วนระยะหน้าสุดออก แต่การหักไม้ต้องทำหลังจากแกะสลักระยะหน้าให้เสร็จสมบูรณ์เสียก่อน แล้วจึงหักไม้ระยะหน้าที่แกะแล้วออก เพื่อเปิดช่องให้แกะสลักระยะกลาง และระยะหลังได้อย่างสะดวก เป็นวิธีที่น่าสนใจมาก แต่ข้อควรระวังในการหักไม้ คือต้องหักเพียงครั้งเดียว ให้ขาดออกจากกันเลย เพื่อง่ายในการต่อกลับคืนดั้งเดิม การทำเทคนิคนี้สล่าผู้สร้างสรรค์ ต้องมีความชำนาญ และมั่นใจ สล่าต้องเข้าใจสภาพของงานว่าส่วนใด จุดใดที่หักได้ง่ายและสามารถต่อได้อย่างแนบเนียน ไม่เห็นร่องรอย ความชำนาญดังกล่าวต้องใช้ประสบการณ์ และการฝึกฝนมาอย่างดีถึงจะ เข้าใจในกระบวนการขั้นตอนและข้อควรระวังในการสร้างสรรค์ผลงาน เหตุผลที่ใช้การหัก และไม่ใช่เลื่อย เพราะการเลื่อยจะทำให้เสียเนื้อไม้ การต่อกลับคืนจะไม่แนบเนียนสนิท แต่การหักจะไม่เสียเนื้อไม้ หักไม้แบบไหน ร่องรอยการหักก็จะเป็นรูปแบบนั้น เมื่อนำมาต่อก็จะเรียบเนียนสนิทไม่ทิ้งร่องรอยให้เห็น

ดังนั้นเทคนิคภูมิปัญญาการหักไม้ ในการสร้างมิติภายในภาพศิลปหัตถกรรมการสลักไม้ที่มีมาอย่างยาวนาน ตกทอดทางองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ ถ่ายทอดกันสืบมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเทคนิคชั้นสูง ที่ผู้ทำต้องมีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เทคนิคนี้ต้องใช้ความละเอียด ฝีมือชั้นสูง เพื่อสร้างสรรค์งานที่แสดงออกถึงความสวยงาม อ่อนช้อย มีชีวิตชีวา พริ้วไหวแห่งลวดลายลีลา ด้วยองค์ประกอบเรื่องราว เป็นงานศิลปหัตถกรรมชิ้นเอกที่มีความอัศจรรย์ในวรรณคดีไทย

8. เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์

เป็นเรื่องความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็น ความเชื่อตั้งแต่โบราณถึงคุณงามความดีของเทพผู้ปกป้องรักษามนุษย์ให้มีปัจจัย 4 ครบถ้วนบริบูรณ์

ดังนั้นจึงมีการสร้างรูปเคารพเพื่อบูชา กราบไหว้ออกมาในรูปแบบของงานประติมากรรม จิตรกรรม และที่มีความนิยมมากที่สุดคือประติมากรรมไม่ว่าจะเป็น การปั้นดิน การหล่อด้วยโลหะ และการแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพ

จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความเชื่อที่ถูกปลูกฝังกันมาจากบรรพบุรุษ เกี่ยวกับการแกะสลักเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องสำคัญมากที่ผู้แกะสลักจะต้องทำ และต้องผ่านกระบวนการมาแล้วหลายประการดังนี้

ประการแรก สล่าที่จะแกะสลักเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ต้องเป็นคนดีไม่เคยทำผิดร้ายแรง ผิดลูกผิดเมีย ไม่ฆ่าสัตว์ใหญ่ มีความนับถือเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่จะแกะสลัก

ประการที่สอง คุณสมบัติของสล่าในการสร้างสรรค์ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ สล่าต้องผ่านการเข้าพิธีไหว้ครูถือ ชันกำนลครู และเข้าพิธีรับมอบวิชา องค์ความรู้ การแกะสลักไม้มาเรียบร้อยแล้ว ถือเป็นการอนุญาตของครูบาอาจารย์ให้นำศิลปการแกะสลักไม้ไปทำได้ ไปสร้างอาชีพ ทำมาหากิน และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ลูกศิษย์ ลูกหาต่อไปได้

ประการที่สาม ต้องจัดประรำพิธี เพื่อขอขมาลาโทษ และขออนุญาตแกะสลักรูปเคารพของเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ พร้อมเครื่องเส้นไหว้ตามหลักประเพณี และจัดไหว้ครูบาอาจารย์ผู้ถ่ายทอดความรู้ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งครูเทพ ครูผี และครูคน สล่าจะต้องถือศีล 5 ไม่นกินเนื้อสัตว์ ก่อนจัดพิธีเป็นเวลา 1 อาทิตย์ เพื่อบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ และทำพิธีกรรมอีกครั้งตอนสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็นการเบิกเนตรพร้อมกับทำพิธีกรรมทางศาสนา

ข้อปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น ยังมีการสืบทอดกันอยู่ภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ ทำให้งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ มีคุณค่าทางใจแห่งความศรัทธาต่อเทพนั้นๆ เพื่อขอพรในการปกป้องรักษา ค้ำครอง ความปลอดภัยของชีวิต และเสริมสิริมงคล ช่วยเตือนจิตใจให้มุ่งต่อการทำดีไม่ประพฤตีสั่งที่เสี่ยงต่อความชั่วร้าย

ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ด้วยไม้เนื้อหอม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง

การเลือกไม้สำหรับสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เลือกไม้เนื้อหอม นำมาสร้างสรรค์เป็นรูปเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ สำหรับเคารพกราบไหว้ บูชาของชนชาวไทยที่มีความเชื่อและความศรัทธาต่อเทพเทวดา ที่เป็นตัวแทนของความดี

การเลือกไม้เนื้อหอม เป็นกุศโลบายของสล่าที่เลือกไม้เนื้อหอม มาแกะสลักเป็นรูปเคารพ เพราะความหอมของเนื้อไม้ ทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นไม้ที่สะอาดพอที่จะนำมาสร้างสรรค์รูปเคารพเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อได้กลิ่นหอมจากเนื้อไม้ จะทำให้รู้สึกถึงสุนทรีย์ ส่งเสริมให้ผู้กราบไหว้มีจิตใจที่ผ่อนคลาย สงบ รู้สึกสบาย เมื่อได้มากราบไหว้บูชา เพราะความหอมของเนื้อไม้ให้ความรู้สึกถึงความหอมที่มาจากธรรมชาติ ช่วยให้ผู้มากราบไหว้ผ่อนคลายและได้รู้สึกถึงความศรัทธามากยิ่งขึ้น นั่นคือความแยบคายของสล่า ในการสร้างสรรค์ความงามที่พัฒนาจิตใจ ที่แทรกอยู่ในตัวของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ดังนั้นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ไม้เนื้อหอมจะมีราคาสูงมาก และหาได้ยากอาจจะต้องสั่งทำขึ้น

ถือเป็นภูมิปัญญาทางควา มเชื่อที่แฝงด้วยกุศโลบายที่แยบยล ของบรรพบุรุษชนชาว ไทยที่ยังคงสืบทอด ต่อไปชั่วลูกชั่วหลานไทยสืบไป

9. พระพุทธรูป

ทางสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีความเชื่อและพิธีกรรมก่อนที่จะ สร้างสรรค์การแกะสลักไม้ ปฏิมากรรมพระพุทธรูปหลายประการด้วยกัน พิธีกรรมอาจ จะ คล้ายคลึงกับการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์อยู่บ้าง แต่ยังมีส่วนที่ แตกต่างกัน ดังนี้

ประการแรก คุณสมบัติของสล่า ผู้แกะสลักต้องเป็นคนดี ไม่ผิดศีล ร้ายแรง ไม่เคยฆ่า สัตว์ใหญ่ ไม่ผิดลูกผิดเมียใคร ปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5

ประการที่สอง สล่า ผู้แกะสลักสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ปฏิมากรรม พระพุทธรูป ต้องบวชเรียนปฏิบัติตนตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรง ตรัสไว้ในพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกที่ปฏิบัติดีแล้ว เป็นเนืองนาคบุญของโลก การบวชใน พระพุทธศาสนา ตามหลักไตรรัตน์

ข้อนี้คือข้อแตกต่างด้านคุณสมบัติของสล่าระหว่างการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ กับ ปฏิมากรรมพระพุทธรูป คือต้องบวชถึงจะแกะสลักพระพุทธรูปได้

ประการที่สาม ก่อนที่จะสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ปฏิมากรรม พระพุทธรูปสล่าต้องถือศีล 5 อย่างเคร่งครัด เป็นเวลาก่อนล่วงหน้า 1 เดือน และในขณะที่ แกะสลักศิลปหัตถกรรมปฏิมากรรมพระพุทธรูปจนเสร็จสิ้น

ประการที่สี่ ต้องทำพิธีทางศาสนาและจัดปริมพิธีขอพรจากสวรรค์เทพเทวดา เพื่อขอ อนุญาตในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ปฏิมากรรมพุทธศิลป์พระพุทธรูป ต่อสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ และขอพรให้สร้างสรรค์ งานแกะสลักได้อย่างเรียบร้อย เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ และ สวยงามวิจิตรประณีต เพื่อเป็นการแสดงออกถึงแรงศรัทธาในการแกะสลักไม้

สล่าจะได้มีสมาธิ แสดงฝีมือที่สั่งสมมา และความสามารถที่เกิดจากการถ่ายทอดความ งามที่มาจากจิตใจแห่งความศรัทธา และเพื่อเป็นการบูชาต่อพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษ ตนเอง และลูกหลานนับถือตลอดมาและตลอดไป

ปฏิมากรรมพระพุทธรูปถือเป็นงานพุทธศิลป์ ที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาและการ ร่วมมือร่วมใจของสล่าและชนชาวล้านนาที่รวบรวมกำลังกาย และกำลังใจรวมถึงความเชื่อที่แรง กล้า ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และนำภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เป็น เครื่องประจักษ์พยานแสดงออกถึง ความสุนทรีย์ที่รวมกับความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ออกมาเป็นงานพุทธศิลป์ที่สวยงามวิจิตรประณีต

ประการที่ห้า เมื่อแกะสลักศิลปหัตถกรรมพระพุทธรูปพุทธศิลป์ เสร็จสิ้นแล้ว ต้องทำพิธีทางศาสนาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครอง ปกป้องรักษาให้ทำงานได้อย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค ได้ผลงานศิลปหัตถกรรมพระพุทธรูปที่ทรงคุณค่าทางจิตใจของชุมชนชาวล้านนา เป็นศูนย์รวมจิตใจแห่งความศรัทธาที่ชาวล้านนานับถือและให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกว่าสิ่งอื่นใด

จากการศึกษาพบว่า เป็นภูมิปัญญาที่แฝงความเชื่อและความศรัทธาอันล้ำค่าเป็นมรดกทรงปัญญา รวมกับความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระพุทธรูปศาสนา และกลุ่มสหกรณ์ก็เป็นหนึ่งชุมชนที่ยังคงรักษาขนบทำเนียมประเพณี พิธีกรรมต่างๆไว้ และสืบสานสืบทอดกันส่งลูกหลานต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยได้เข้าใจเจตจำนงของการปลูกฝังภูมิปัญญาความเชื่อในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ปฏิมากรรมพุทธรูปของกลุ่มชาวล้านนา ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง จากบรรพบุรุษก็เป็นผลดีในการอนุรักษ์ ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ด้วยความเชื่อและความศรัทธาต่อพระพุทธรูปศาสนา ที่ทรงคุณค่าทางสังคมด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ อนุรักษ์เสริมคุณค่าความงามทางศิลปะ ที่ส่งผลต่อชุมชนล้านนาพัฒนาสุนทรีย์ ทางคุณค่าความงามในใจ เป็นกุศโลบายอย่างแยบคายจากการสร้างสรรคงานพุทธศิลป์ เพื่อเป็นการกล่อมเกล่าจิตใจให้เกิดสุนทรีย์ภายในจิตใจ

10. อื่น ๆ ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย

ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองได้พัฒนารูปแบบให้มีประโยชน์ใช้สอยเพื่อความสะดวกสบายและมีความสวยงามเพิ่ม สุนทรีย์ในการดำรงชีวิต

การพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้จากเดิมเป็นงานศิลป์ แต่ในสภาวะที่ต้องมีการแข่งขันทางการตลาด สหกรณ์ฯต้องพัฒนารูปแบบผลงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้มีประโยชน์ใช้สอยขึ้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับตัวสินค้า และเพื่ออำนวยความสะดวกให้มนุษย์ให้มีสุนทรีย์ในการดำรงชีวิต และเป็นที่น่าสนใจ ของผู้บริโภคจะได้สิ่งที่อำนวยความสะดวกซึ่งมีความสวยงามแห่งความงามทางศิลปะควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย

การพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ของ สหกรณ์ฯ และตัวสลา มีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดหาสินค้าที่ลูกค้ามีความต้องการ และเพิ่มรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ในรูปแบบที่น่าสนใจ หลากหลายที่ลูกค้าชื่นชอบ และถ้างานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้

10.1 เฟอร์นิเจอร์

เฟอร์นิเจอร์ที่ไม่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากหลายรูปแบบ จากรูปแบบดั้งเดิมเป็นรูปแบบที่ได้รับการพัฒนามีดังนี้

10.1.1 โต๊ะอาหารพร้อมเก้าอี้

10.1.2 โต๊ะตู้

10.2 เครื่องประดับตกแต่ง

10.2.1 โคมไฟ

10.2.2 มือไม้วางสบู่

10.2.3 กรอบรูป

10.3 ของที่ระลึก

เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และนำของที่ระลึกไปฝากแก่เพื่อน ญาติ พ่อแม่ เหมือนของขวัญให้ระลึกถึง ดึงกัน ของที่ระลึกได้ถูกพัฒนาขึ้นตามการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดการพัฒนาแบบมีมากมายตั้งแต่ พวงกุญแจ ที่เสียบปากกา ข้างตัวเล็กๆของที่ระลึกจะมีขนาดเล็ก

ดังนั้นการพัฒนาแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ตามความต้องการของตลาด และผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ยังคงเอกลักษณ์ของงานแกะสลักไม้ที่มีความละเอียดสวยงามด้วยภูมิปัญญา และประสบการณ์ของสล่าที่ยังคงสืบทอดองค์ความรู้ ฝีมือ และการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้อยู่คู่ชาติพันธุ์ล้านนา

ซึ่งรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองต่างๆ จะกล่าวในส่วนต่อไป ด้วยการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสล่า จึงมีรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กำเนิดขึ้นอย่างมากมาย ตามรสนิยมของผู้บริโภค และตลาด และปัจจัยในการสร้างรูปแบบใหม่ที่สำ คัญคือ ความคิดสร้างสรรค์ของสล่าในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้สะท้อนศักยภาพของงานแกะสลักไม้ ที่สามารถดัดแปลง ปรับปรุง พัฒนาให้มีคุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย กล่าวคือ ความสวยงามแปลกใหม่ มีความน่าสนใจล้ำนำสมัยกว่าของใครอื่น และสามารถพัฒนาผลงานศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ให้มีความหลากหลาย เพิ่มคุณค่าความงามทางศิลปะให้กับตัวงาน และพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีรูปแบบที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่าทางกลุ่มสหกรณ์ฯ มีแนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ขึ้นอยู่กับสล่า หรือช่างเองด้วยการจินตนาการ และการสร้างสรรค์ มีบ้างที่มีการสั่งทำจากลูกค้า งานที่ทำยากที่สุดคือ มังกร ตัวละครไทย และตัวละครในป่าหิมพาน เพราะต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง และงานจำพวกนี้ต้องใช้รายละเอียดสูง

ปัจจุบันพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่ มีการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างต่อเนื่อง จากรูปแบบดั้งเดิม ปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบพัฒนา ทั้งที่นำรูปแบบดั้งเดิมมาพัฒนา และพัฒนางานขึ้นมาใหม่ ๆ ก็มีให้เห็นหลากหลายรูปแบบอยู่เช่นกัน

- โดยปัจจัยที่ทำให้มีการพัฒนารูปแบบเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น
- ความเบื่อหน่ายในรูปแบบเดิมๆของผู้บริโภค และตัวสละเอง
  - สลามีความตั้งใจสร้างงานขึ้นมาใหม่ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ เพื่อค้นหา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ใหม่ขึ้นมา
  - พัฒนาตามความต้องการของผู้บริโภค และความเชื่อของ ผู้บริโภค ข้อนี้เป็น สาเหตุหลักใหญ่ข้อแรกๆ ที่สละคำนึงถึงก่อนสาเหตุอื่น
  - ปริมาณ ขนาดของไม้ วัตถุดิบที่มี ในสภาวะทรัพยากรไม้ที่น้อยลง
  - เทคโนโลยีที่นำมาสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีความ ทันสมัยขึ้น ทั้งในเรื่องเครื่องมือ คุณภาพของเคมีภัณฑ์ เช่น น้ำยาเคลือบไม้ สีย้อมไม้ สีทาไม้

ปรากฏการณ์ที่พบทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มี อยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงลมหายใจของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ยังมีชีวิต และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้เห็นถึงคุณค่าของ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ หน้าที่ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญา และถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลังให้เข้าใจถึงคุณค่าภูมิปัญญาการ สร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงปลูกฝังการอนุรักษ์มรดกทางปัญญา ตามวิถี ความเชื่อ ความศรัทธาทางด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา

2. การศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากการศึกษา พบว่า ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ของไทยได้วิวัฒนาการเป็นลำดับ โดยได้ยึดเอารูปแบบดั้งเดิมของวิธีการแกะสลักมาประดิษฐ์ดัดแปลงมาเป็นรูปแบบพัฒนา เพื่อให้เกิดความสวยงามและมี ประโยชน์ใช้สอยอย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักไม้ประดับ ตกแต่งบ้าน งานปฏิมากรรมเทวรูป ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ ความรู้ ภูมิปัญญา วิธีการแกะสลักอย่างถูกต้องจากบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงถึงฝีมือสลาล้านนาที่มี ความสามารถ ยังคงปรากฏให้เห็นไม่ ขาดตา โดยเฉพาะการแกะสลักไม้ที่มีประวัติศาสตร์มา อย่างยาวนานนับร้อยปี

ตั้งแต่อดีต การสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ส่วนใหญ่จะ เน้นให้ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา การถ่ายทอดความรู้ผ่านทางคำสอนทางศาสนา สภาพ ความเป็นอยู่ของชาวล้านนาเป็นแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่เบียดเบียนกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ในชุมชน

จากการขยายตัวความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ที่มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ชาวล้านนาได้ชื่อว่า เป็นผู้ยึดมั่นใน วัฒนธรรมชนบประเพณีของตนมาโดยตลอด โดยเฉพาะความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา นั้นย่อมเป็นประจักษ์พยานได้ดีในความร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การสร้างสรรค์สิ่ง ที่สวยงามงดงามดังปรากฏให้เห็น เช่น วัดวาอารามต่างๆ และถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นมรดกอันล้ำค่า สืบทอดมาถึงวันนี้ เช่นเดียวกันความยึดมั่นเรื่องกรรม คือ การกระทำ หรือ แสดงออกต่อสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจลี้ลับ สามารถให้คุณได้หากเข้าใจปฏิบัติ หรือแสดงคารวะอย่าง ถูกต้อง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “คุณค่าความงามทางสังคม”

แนงน้อย ปัญจพรรค์ (2537: 181) ได้อธิบายถึง สังคมล้านนาท้องถิ่นภาคเหนือ มีการปลูกฝังประเพณีอันดีงามในสังคมส่วนรวม ยังคงมีบทบาทสำคัญเอกลักษณ์ในชีวิตประจำวันอยู่ในฐานะผู้สร้างงานแกะสลักไม้ก็ได้ตระหนักดีว่าผู้สร้างงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่มีพื้นฐาน ความสามารถทางการแกะสลักไม้ โดยธรรมชาติภายในตนเองอย่างน่าทึ่ง ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าคุณสมบัติเช่นนี้เกิดจากการปลูกฝังของรากวัฒนธรรมที่สงบสุข และจิตสำนึกในความรัก รักษา และอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งเป็น “คุณค่าความงามทางใจ” เป็นประเพณีอันเฉพาะตัวของท้องถิ่น สภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาตั้งแต่เยาว์วัย ผลสืบทอดดังกล่าวจึงทำให้เกิดกลุ่มศิลปหัตถกรรมภาคเหนือส่วนหนึ่งที่ยังหวงอาลัยในมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน รวมกลุ่มกันสร้างผลงานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากท้องถิ่นออกมาในรูปแบบศิลปหัตถกรรมไทยภาคเหนือ

ซึ่งช่างแกะสลักไม้ หรือที่ชาวล้านนาเรียกกันว่า “สล่า” ได้รับการปลูกฝังทางด้านจิตใจ ให้มีความรักต่องานแกะสลักไม้ ความเชื่อทางศาสนา ความเคารพต่อจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน หรือสังคมนั้นๆ ทุกเรื่องราวในชีวิตมีอิทธิพลในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่ไม่เหมือนภาคใด

จากการศึกษา พบว่า ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เป็นศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาวล้านนา ที่สามารถสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ได้ไว้อย่างดี ด้วยความรักและความศรัทธาในการแกะสลักไม้ จึงรักษาคุณค่าความงามทางสังคม คุณค่าความงามทางศิลปะ รวมถึงคุณค่าความงามทางจิตใจ ได้อย่างครบถ้วน ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้านสมาชิกภายในกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

การสืบทอดภูมิปัญญากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีลักษณะความรู้ที่ตกผลึก ทางปัญญา ผ่านกระบวนการสั่งสมความรู้การถ่ายทอดโดยตรง หรือทางอ้อม

จากการศึกษา พบว่า ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการจัดจำหน่ายด้วยตัวเอง เรียกว่า ศูนย์แสดง และจำหน่ายสินค้า เป็นสินค้า OTOP สี่ดาว ของตำบลบ้านแม่ ด้วย การสนับสนุนโดย พัฒนาชุมชน อำเภอสันป่าตอง และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่

สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่า และคุณภาพของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ดังนั้นในปัจจุบันมี สล่าที่มีฝีมือ นับวันยังมีอายุมากขึ้น แต่สหกรณ์ฯ ยังคงดำเนินกิจกรรมกระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ต่อไป เพราะมีการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาเชิงช่าง ของสล่าให้แก่บุคคลที่ต้องการศึกษา เพื่อเพิ่มภูมิปัญญาหรือการนำความรู้การแกะสลักไม้ไปสร้างอาชีพ ทำมาหากิน รวมทั้งถ่ายทอดให้ผู้สนใจ

โดยสังเกตได้จากการให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ของสล่า พบว่า ในเรื่องเกี่ยวกับการสืบทอดองค์ความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ ให้กับผู้ที่สนใจ ได้มีการถ่ายทอดความรู้ฟรี โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เพื่อเป็นวิทยาทานแก่ผู้ที่สนใจนำไปสร้างอาชีพ ขอเพียงให้มีความรัก และอนุรักษ์

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และห้ามทำผิดครู อาจารย์ และรักษาความเชื่อที่แฝงในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ กล่าวคือ ไม่ทำผิดทางความเชื่อ ความศรัทธา พิธี จารีต วัฒนธรรมล้าหน้าของสล่า รวมถึงการนำภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยสล่าผู้เชี่ยวชาญไปสอนในโรงเรียนกึ่งแล่น้อย ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และมีการเปิดสอนในบริเวณสหกรณ์ฯ พร้อมทั้งมีการแกะสลักไม้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้ได้เยี่ยมชมโดยไม่หวังวิชา และมีหน้าร้านจัดจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในบริเวณเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม

การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีลักษณะที่ไม่ตายตัวสามารถใช้ลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ได้ หรืออาจถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ทั้ง 2 ลักษณะ โดยการผสมผสานกันระหว่าง 2 ลักษณะ จะมีประสิทธิภาพทางด้านการถ่ายทอดเป็นอย่างมาก จะทำให้ได้องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีความเข้มข้น แต่นั่นก็ขึ้นอยู่กับผู้รับการถ่ายทอดจะมีความสนใจ ใส่ใจกับการฝึกฝนมากน้อยเพียงใด และมี การสังเกตเทคนิคของสล่าผู้สอน และนำไปปรับปรุง เพื่อพัฒนาฝีมือของตนเองหรือไม่

**กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้
สันป่าตอง ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่**

เกิดขึ้นระหว่างสล่าภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ ทำให้สหกรณ์ฯ มีความเข้มแข็งทางด้านฝีมือเทคนิคเชิงช่างที่โดดเด่น แตกต่างจากกลุ่มอาชีพการแกะสลักไม้กลุ่มอื่นที่ไม่มีการพัฒนา ได้แต่ลอกเลียนแบบรูปแบบเดิมๆ ไม่แปลกใหม่ แต่สล่าภายในกลุ่มสหกรณ์ฯ จะเป็นสล่าชั้นครูที่มีอายุ และประสบการณ์ที่สั่งสมมานับหลายสิบปี มีความเชี่ยวชาญในเทคนิค การแกะสลักเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากครูสล่าจะมีความสามารถสูงแกะสลักไม้

เป็นการตกผลึกทางภูมิปัญญาที่สั่งสม ถูกถ่ายทอดต่อมาจากบรรพบุรุษ เป็นการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้มีความรู้ ความสามารถ และฝีมือ พร้อมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างพัฒนารูปแบบ บันขึ้นมาใหม่ๆ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพลิกแพลงเทคนิคให้มีความเหมาะสม และที่สำคัญมีทักษะการแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาดในสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

รวมถึงการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับปรุงพัฒนาให้เป็นภูมิปัญญาสมัยใหม่ มีการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบพัฒนา กันอย่างกลมกลืนเหมาะสมมีคุณภาพ และมีคุณค่าความงามศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

เป็นการผสมผสานระหว่างความคิดแบบใหม่กับความคิดแบบดั้งเดิม ให้มีความกลมกลืน และถือเป็นโอกาสที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้แก่สภารุ่นน้องไปพร้อม ๆ กัน รวมถึงการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับปรุงพัฒนาเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่มีความเหมาะสมกับยุคสมัย และมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นอยู่กับวิถีสังคมไทยมาอย่างช้านาน เพราะวิถีไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือจุนเจือกันมาโดยตลอด แม้นเครื่องมือทำมาหากินก็สามารถหยิบยืมกันใช้ได้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันเพื่อยังชีพ กล่าวคือ บ้านนี้ปลูกผักสวนครัว บ้านนั้นเลี้ยงไก่เอาไว้ จับปลาก็นำมาแลกเปลี่ยนกันเป็นอาหารเพื่อยังชีพ ที่เรียนกันว่า เป็นการพึ่งพากันภายในชุมชน คนไทยถึงมีความเคารพกัน เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถ่ายทอดวิชาความรู้แม้นเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่เล็กมากก็ตาม ตามวิถีไทยล้านนาถือก็จะเป็นให้ความเคารพเปรียบเสมือนครูคนหนึ่งเช่นกัน

และยิ่งครูบาอาจารย์ที่สั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการองค์ความรู้ให้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ด้วยแล้วนั้น คู่ควรแก่การเคารพรัก นับถือไว้อย่างสูง ซึ่งสละจักเรียกขานกันว่า “ครูสลา” ครูสลาจะมีความรู้ ความสามารถมีฝีมือ ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสม และภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ครูสลาจะมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้ลูกศิษย์ เพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งทางตรง และทางอ้อม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

การถ่ายทอดองค์ความรู้ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง

1.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในสหกรณ์ฯ

โดยการสอนของครูสลา ซึ่งเป็นที่มีความรู้ ความสามารถที่สั่งสมประสบการณ์ และมีภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นครูสลาผู้เฒ่า ที่สลาภายในสหกรณ์ให้ความเคารพนับถือ สอนสมาชิกที่มีความจำนงที่จะศึกษา เพื่อเพิ่มองค์ความรู้ของตนเองในการประกอบอาชีพ

จากการศึกษา พบว่า สมาชิกสหกรณ์บ้างก็มีพื้นฐานมาบ้างแล้ว บ้างก็ไม่มีพื้นฐานเลย โดยสอนครูสลาจะสอนตั้งแต่ขั้นตอนพื้นฐาน ในการจับสิ่ว วิธีการแกะสลัก การคืบสิ่ว การลับสิ่ว การดูแลรักษาวัสดุ อุปกรณ์ วิธีการเลือกไม้ในเหมาะสมกับประเภทงาน เทคนิคขั้นสูงต่าง ๆ ในการสร้างศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบลวดลาย และการออกแบบชิ้นงานโดยไม่ต้องร่างลงบนกระดาษก่อน เพียงแค่ศึกษารูปทรงของไม้ให้ถี่ถ้วน ก็

สามารถคิดแบบงานได้เลย และสามารถวางแผนงานในตัวเองได้เลยว่าต้องแกะสลักอย่างไร ต้องต่อไม้หรือไม่ ต่อในลักษณะอย่างไร และทำสีไม้อย่างไรจึงทำให้งานแสดงออกถึงคุณค่า ความงามได้มากที่สุด

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะใช้ บริเวณสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณพื้นที่ ที่เป็นโรงงานแปรรูปไม้และแกะสลักไม้ จะมีครูสลาทรง โสภาก ที่พร้อมถ่ายทอต่อความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แก่สมาชิกสหกรณ์ และประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ

1.2 การถ่ายทอต่อองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกสหกรณ์ฯ

จากการศึกษา พบว่า บุคคลภายนอกที่มีความสนใจ ซึ่งมักจะเป็นผู้บริโภค หรือลูกค้า ที่มาเยี่ยมชม และมีความชื่นชอบเป็นพิเศษ ถูกใจในฝีมือสลาเจ้า ของงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้นั้นๆ และมีความสนใจที่จะศึกษาการแกะสลักงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

การสอนในลักษณะนี้จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย ทั้งในค่าวัสดุ ค่าอุปกรณ์ แต่เรื่องค่าสอน ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนฟรี

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอต่อองค์ความรู้ของกลุ่มผู้ว่า ผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีทองพูน มาลัยวรรณ สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง การสอนก็ขึ้นอยู่กับสมาชิกคนดังกล่าวเองว่าจะสอนที่ใด หรือจะใช้บริเวณสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองก็ได้ ทางสหกรณ์ฯส่งเสริมการถ่ายทอต่อองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในทุกด้านอยู่แล้ว โดยมีประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์ฯ

1.3 การถ่ายทอต่อองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน

จากการศึกษา พบว่า การถ่ายทอต่อองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน มี 2 ลักษณะ คือ การถ่ายทอต่อองค์ความรู้ในครัวเรือน และการถ่ายทอต่อองค์ความรู้ในสถานศึกษา

1.3.1 การถ่ายทอต่อองค์ความรู้ในครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า เป็นการถ่ายทอต่อความรู้ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวของสมาชิกสหกรณ์เป็นการถ่ายทอต่อความรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป กล่าวคือ สมาชิกสอนให้กับบุตรหลานของตนเองไว้ช่วยงานในครอบครัว ไม่ใช่การสอนอย่างจริงจัง ไม่มีกำหนด เวลาแน่นอน เป็นการเรียนรู้งานในครอบครัว ไว้ช่วยเหลืองานครอบครัว และเมื่อเติบโตใหญ่จะเป็นสลาที่มีความรู้ความสามารถมาก เพราะได้ฝึกฝนฝีมือตั้งแต่เยาว์ และจะมีความรักในศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะได้ถูกปลูกฝังให้มีความรัก ความหวงแหน การอนุรักษ์ และรู้ซึ่งถึง คุณค่ามรดกทางภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เป็นอย่างมาก

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอต่อองค์ความรู้ในครัวเรือน ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะเป็นบ้านของครอบครัวเอง บ้านเลขที่155 ตำบลกัวแลน้อย อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ หรือใช้บริเวณสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทองพูน มณีสอน ที่พร้อมถ่ายทอต่อความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีประทวน ชันทะ ประธานสหกรณ์

1.3.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถานศึกษา

จากการศึกษา พบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะเป็นแหล่งรวมตัวของสล่า ครูสล่า และสล่าผู้เฒ่าที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมมานับสิบ ๆ ปี รวมถึงสล่าผู้มีภูมิปัญญาทางด้านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่อาจเรียกได้ว่า ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้

จึงเป็นที่สนใจของชุมชน และโรงเรียนที่ต้องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าอยู่ในหลักสูตรการศึกษา เป็นหลักสูตรท้องถิ่น ตามการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่เริ่มมุ่ง เน้นการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับชุมชน แก้ปัญหาการ อพยพ ย้ายถิ่นฐานของประชากรไทย ที่หลงไปกับความเจริญทางด้านวัตถุ

พบว่า การอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังเมืองกรุง แสวงหาความสบายที่ไม่ตรงกับบริบทของตนเอง พยายามเสาะแสวงหาความรู้เรื่องด้วยการขายที่ดินที่ตนมีให้กับนายทุน เพื่อสนองความต้องการทรัพย์ ยืนเงินทอง เพื่อส่งลูกหลานเข้ามาเรียนในเมืองกรุง โดยมีความเชื่อที่ว่า เมื่อได้เรียนสูง ๆ ก็จะไม่ลำบากเหมือนตน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของสังคมทุนนิยม ที่คนในสังคมสมัยใหม่หลงติดกับดัก และดึงครอบครัวมาติดกับไปด้วยจนไม่สามารถจะพลิกตัวกลับ ไปเป็นเหมือนเดิม เพราะภาวะหนี้สินที่รุงรัง และกลายเป็นลูกจ้างนายทุนที่มากกว่านซื้อที่ดินของตนไป

ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงมีการปรับหลักสูตรการศึกษาขนาดใหญ่ เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นท้องถิ่น รวมถึงมรดกทางปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น และเป็นระบบพึงพากับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน ที่กำลังอ่อนแอ และกำลังจะสูญสลายหายในจากสังคมไทย ด้วยการพลิกฟื้นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรากฐานบริบทของไทย ที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม

กล่าวคือ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ทรงคุณค่าความงามทางศิลปะ คุณค่าความงามทางสังคม และคุณค่าความงามทางใจ ของชนชาวล้านนาท้องถิ่นทางเหนือ ที่ชุมชนตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความภาคภูมิใจ และนำภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เข้าไปศึกษา ในสถานบันศึกษา หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน กิ่งแลน้อย ตำบลบ้านแม จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษา พบว่า มีสมาชิกของสหกรณ์เป็นวิทยากร หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อุทิศเวลาให้ความรู้แก่นักเรียน คือ ป้าบัวเกียง ทำการสอน และสาธิตการแกะสลักขั้นพื้นฐานให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยจัดองค์ความรู้ พื้นฐานที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของนักเรียน ให้ฝึกปฏิบัติจริงดังนี้

1.) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ฝึกให้นักเรียนแกะสลักขั้นพื้นฐานการจับสั้ว การใช้สั้ว

2.) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ฝึกให้นักเรียนแกะสลักชิ้นพื้นฐานการแกะสลักไม้ระดับง่าย

3.) นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ฝึกให้นักเรียนแกะสลักชิ้นพื้นฐาน การแกะลายไทย

การที่โรงเรียนกวีแลน้อยได้จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น แสดงถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ผู้บริหารเล็งเห็นความสำคัญ ของการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และเพื่อเป็นการสืบทอด อนุรักษ์องค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อันนาของตนเองก่อนุชนรุ่นหลังให้ดำรงไว้สืบไป

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการพลิกฟื้นภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง มีดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในสหกรณ์ฯ
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกสหกรณ์ฯ
3. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน
  - 3.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน
  - 3.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถานศึกษา

โดยการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการโดยกระทรวงศึกษาธิการ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2535 ได้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งการศึกษาในระบบ ของโรงเรียนบ้านกวีแลน้อย เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม

จากการศึกษา พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม กำเนิดขึ้นในสังคมไทยมายาวนานแล้ว โดยความตั้งใจของผู้ศึกษาที่ต้องมีความรัก ความสนใจ ใฝ่เรียนรู้กับองค์ความรู้ดังกล่าว ต้องเป็นคนช่างสังเกต จดจำ และต้องฝากตัวเป็นลูกศิษย์คอยปรนนิบัติรับใช้ครูผู้สอน คอยอยู่ร่ำเรียนภายในเรือนของครู พร้อมอยู่ตลอดเวลาที่จะรับความรู้ และการถ่ายทอด นอกจากการสั่งสอนเป็นนาวาแล้ว ลูกศิษย์จำต้องจดจำรายละเอียดของครูเป็นอย่างดี ด้วยการอาศัยเป็นลูกมือ คอยช่วยหยิบจับให้กับครูผู้สอนอย่างใกล้ชิด คอยเฝ้ามองการทำงาน วิธีการต่างๆ และได้เรียนรู้เทคนิคต่างๆ เฉพาะทางหรือ เทคนิคที่หวงแหน หรือภูมิปัญญาที่ครูผู้สอนได้สั่งสมมาหลายสิบปี ถือเป็น การถ่ายทอด และสืบทอดองค์ความรู้ไปพร้อมๆกัน

การเรียนรู้ของสล่าที่มีความตั้งใจที่จะศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างจริงจัง ต้องแท้ ตลอดจนศึกษาวิธีการ ขั้นตอนการแกะสลักไม้อย่างถี่ถ้วน และ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาเทคนิคเชิงช่าง ที่เป็นเทคนิคขั้นสูงที่สล่าแต่ละคนได้สั่งสมกันมานับหลายสิบปี และมีหลายละเอียดความเป็นเอกลักษณ์ของสล่าผู้นั้นที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลมีสามารถลอกเลียนแบบได้ เป็นความสามารถเฉพาะตนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ความถนัดของแต่ละบุคคล

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อมนี้ กล่าวคือ การ ที่สล่าผู้ฝึกฝนต้องใช้การสังเกต ฝึ้มองการทำงานของครูสล่าอย่างละเอียด ที่เรียกกันว่า “ครูพัก ลักจำ” เพราะเทคนิคบางเทคนิคไม่สามารถสั่งสอน อธิบายเป็นคำพูดได้ต้องสังเกต จากการลงมือปฏิบัติงานจริง โดยการเก็บเกี่ยวองค์ความรู้ เทคนิคการแกะสลัก การต่อไม้ การเข้าเดือยไม้ ที่เป็นภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ คอยซักถามข้อสงสัย ถือเป็น การสืบทอด และถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมไปพร้อมๆ กัน เมื่อเกิดการเรียนรู้ แล้ว นำองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเกต มาปรับใช้กับตนให้เกิดการ สะสมสร้างประสบการณ์ให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความชำนาญ และพัฒนาปรับปรุงงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตนให้เกิดความสมบูรณ์

การศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของชนชาวล้านนาของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ผู้ที่เข้ามาศึกษาเป็นสล่า ต้องมีความตั้งใจอย่างสูง เพราะเป็นงานที่หนัก ต้องใช้ความวิริยะในการศึกษาอย่างต่อแท้ ต้องฝึกฝนฝีมืออยู่ตลอด เพราะจำเป็นต้องแข่งขันกับสล่าท่านอื่นอีกหลายท่าน เพราะมีสล่าที่มีฝีมืออยู่มากมาย ถ้าไม่พัฒนาตนให้มีฝีมืองานศิลปหัตถกรรมของตนก็อาจจะขายไม่ได้

ดังนั้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทาง อ้อม มีความสำคัญกับสล่ารุ่นน้องมาก เพราะต้องเริ่มสร้างประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้สวยงาม เทียบเท่าสล่ารุ่นอาวุโส และสั่งสมภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ด้วยการครูพักลักจำ จากสล่ารุ่นพี่ หรือสล่ารุ่นครู เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานของตนต่อไป

จากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีปรากฏการณ์ดังนี้

ส่วนใหญ่การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อมจะมาพร้อมกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง บางครั้งก็เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบผสมผสาน ระหว่างการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง กับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงกว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะการสั่งสอนเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นองค์ความรู้เชิงช่าง หรือภูมิปัญญาสั่งสม การศึกษาและการจดจำฝึ้มองเทคนิค การแก้ไขปัญหา วิธีทางลัด วิธีการหลบเลี่ยงจากปัญหา และการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกคุณค่าความสวยงามผ่านศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะยังมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตนให้มีการพัฒนา ฝึกฝนตกผลึกเป็นลักษณะเอกลักษณ์งานของตนให้เกิดความชัดเจน เป็นอัตลักษณ์ประจำตน ที่แสดงถึงความเพียบพร้อมทางด้านวิทยาการ ฝีมือที่วิจิตร และมีความโดดเด่น

การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
ได้มีการพลิกฟื้นภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ทั้งในการถ่ายทอดองค์ความรู้
ทางตรง และการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม และการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ และ
การจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดแผนการศึกษาแห่งชาติ
ฉบับพุทธศักราช 2535 ได้มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งการศึกษาในระบบ
ของโรงเรียนบ้านกิวแลน้อย จนเกิดเป็นการศึกษานอกระบบ มีนักเรียนที่มีความสนใจมาศึกษา
หลังเลิกเรียนที่สหกรณ์ฯ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็น
การให้การศึกษาลูกหลาน และสมาชิกสหกรณ์ที่มีความสนใจ

เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และเพื่อหารายได้
จุนเจือครอบครัว ซึ่งชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนและ สหกรณ์ฯ ได้สร้างแนว วัตถุประสงค์ และแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับการ
เปลี่ยนแปลงจากกระแสหลักของสังคมมหภาคได้อย่างยั่งยืน ด้วยแนวคิดอุดมการณ์
ความสัมพันธ์ รวมถึงการอนุรักษ์ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันเด็ก และเยาวชนมีความสนใจในการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการ
แกะสลักไม้น้อยลง ด้วยกระแสความนิยมต่อทุนในสภาวะสังคมสมัยใหม่ที่นิยมความ
สะดวกสบาย เน้นให้เด็ก และเยาวชนมุ่งศึกษาในระบบการศึกษาให้สูงเข้าไว้

โดยมีความเชื่อที่ว่าเมื่อเรียนสูงจะได้มีงานทำที่สบายกว่ารุ่นพ่อ รุ่นแม่ที่คิดลำบาก แต่
เป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดการอพยพออกจากพื้นที่ การเข้ามาหางานทำในเมืองกรุง ทิ้งถิ่นฐาน
ภูมิลำเนาของตน เกิดช่องว่างทางประชากร และมีการนำที่ดินของตนออก ขายเพื่อนำเงินส่งมา
ให้ลูกที่อยู่เมืองกรุง เท่ากับว่าเพิ่มภาระในการใช้จ่าย เกิดภาระหนี้สินตามมา และจากคนที่
ที่ดินทำมาหากินกลับต้องเป็นลูกจ้างเพื่อหาเลี้ยงชีพ สุดท้ายความลำบากที่เคยกลัวว่าจะตกอยู่
กับลูกถึงต้องส่งไปเรียนสูงๆ แต่สุดท้ายกลับพากันลำบากทั้งครอบครัว จนมีอาจจะกลับมาเลี้ยง
ชีพอย่างพอมือพอกินได้อีก

เมื่อการทิ้งถิ่นฐานนั้นก็หมายความว่า การทิ้งพื้นดินที่อยู่อาศัย รวมถึงการทำไร่ ทำนา
การทำสวน ตลอดจนจนละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสมสืบ
ทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลานให้สูญหายไปตามกระแสสังคมทุนนิยม ทำให้ภูมิปัญญาหลากหลาย
อย่างต้องหายไปโดยมีอาจเรียกคืน

ประชากรที่อยู่ในพื้นที่เหลือเพียงผู้เฒ่า ผู้แก่อายุมาก คนหนุ่ม คนสาวอพยพเข้าเมืองกรุง มีการดำรงชีวิตแห่งการแข่งขันเอาตัวรอด ไม่มีความสุขอย่างแท้จริง สุดท้ายก็กลับไปถิ่นฐานของตน แต่นั่นก็สายเกินไปแล้ว เพราะเมื่อกลับยังถิ่นฐานก็ไม่รู้ว่าจะทำมาหากินอะไร เพราะตนเองไม่ได้ถูกปลูกฝังให้อยู่กับท้องถิ่น อยู่กับวิถีชีวิตที่ต้องทำอะไร ทำนา ทำสวน ก็กลายเป็นคนที่ทนต่อความตึงเครียด หาทางออกมิได้ เกิดความซึมเศร้า ด้วยความคิดที่ว่า “ไปเรียนในเมืองกรุงจบมาสูง แต่ต้องกลับมาตากแดดที่บ้านนอก” นี่คือการเชื่อผิดๆ ที่ถูกปลูกฝังอย่างผิดๆ จากคนรุ่นพ่อ รุ่นแม่ที่ต้องการแค่ความสุขภายนอกไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง ความสุขที่แท้จริงคือการอยู่ร่วมกันในครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตากัน กินข้าวเย็นร่วมกันระหว่างปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน อย่างพร้อมเพรียงกัน อิ่มก็อิ่มด้วยกัน หิวก็หิวด้วยกัน ดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตที่พึงพากับธรรมชาติ อยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ตามปรัชญาขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงตรัส เกี่ยวกับการครองชีพด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

3. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากการศึกษา พบว่า ในอดีตการแกะสลักไม้ เป็นการแกะสลักเพื่อพุทธบูชาเป็นงานวิจิตรศิลป์ เครื่องใช้บ้าง เครื่องตกแต่งบ้านบ้างเท่านั้น เป็นงานที่สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาเชิงช่าง กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้กันเฉพาะท้องถิ่น เป็นงานอดิเรกหลังจากการทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นอาชีพหลัก การแกะสลักไม้เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ หรือสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือสร้างขึ้นด้วยพลังแห่งความศรัทธาต่อพระพุทธรูปศาสนา

ต่อมามีนักท่องเที่ยวได้มาเห็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงท้องถิ่นที่มาเยือน และเกิดความชื่นชอบ อยากนำกลับไปเป็นสิ่งของที่ระลึกถึงการมาเยือนท้องถิ่นนั้นๆ จึงชวนขายหาซื้ออดีตไม้ ดัดมือกลับกลับไป ซึ่งได้ฝากแนวคิดให้กับสล่าที่จะสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อจำหน่าย เป็นของที่ระลึก จึงเกิดเป็นอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว ต่อมาการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ระลึก นั้นขายได้ดี ประจวบเหมาะกับการท่องเที่ยวไทยที่กำลังเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก ด้วยการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ และได้นำความเจริญทางเศรษฐกิจ

โดยการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างไม่หยุดยั้งของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม วัดความเจริญด้วยวัตถุ อำนาจที่ยิ่งใหญ่คืออำนาจเงินตรา ได้เข้ามาแทรกซึมในบริบทของสังคมล้านนาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ จึงทำให้เกิดการแข่งขันทางการตลาดที่สูงมาก เริ่มมีพ่อค้าคนกลางที่เอาเปรียบผู้ผลิต แล้วจากที่เคยทำเป็นอาชีพเสริม ก็กลายเป็นอาชีพหลักและช่องทางเดียวในการขายได้

และต่อมาได้ประสบปัญหาการจำหน่ายเพราะมีพ่อค้าคนกลางมาเอาดีเอาเปรียบผู้ผลิต โดยรับซื้อศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในราคาถูก จำนวนมากเพื่อไปขายตัดราคา และผลงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านตำบลบ้านแม และตำบลใกล้เคียง รวมถึงสล่าผู้ผลิต รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง สาเหตุนี้จะกล่าวในบทต่อไป

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ กำเนิดขึ้นโดยการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชน ตำบลบ้านแม่ และตำบลใกล้เคียง โดยมีแกนนำคือ สล่ำมี ผู้อาวุโส และเป็นครูสภาผู้เฒ่าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีความประสงค์ที่จะรวมตัวกันเป็นองค์กร เพื่อจัดตั้งสหกรณ์ ที่เป็นองค์กรนิติบุคคลใน ปี พ.ศ.2518 โดยได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มจากสหกรณ์การเกษตร อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มฯ สามารถใช้ไม้หวงห้ามในการแกะสลักจากกรรมป่าไม้ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสมาชิกเริ่มแรก 140 คน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะการไม่เข้าใจในระบบบริหารจัดการสหกรณ์ของชาวบ้าน จึงล้มเลิกไปในครั้งแรก

ต่อมาชาวบ้านภายในชุมชนได้ประสบกับปัญหาทางด้านกฎหมายการแปรรูปไม้หวงห้าม จากกรรมป่าไม้ ซึ่งไม้ที่ชาวบ้านภายในชุมชนนำมาแกะสลักเป็นไม้ที่ตายแล้ว อยู่ หัวไร่ปลายทุ่งและนำมาแกะสลักเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แต่ทางเจ้าหน้าที่กรรมป่าไม้ไม่อนุญาต เพราะไม่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของไม้ได้อย่างชัดเจน และชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการยืนยัน การได้รับการอนุญาตใช้ไม้หวงห้ามตามกฎหมายรับรอง ในการครอบครองไม้หวงห้าม แปรรูป ควบคุมตามมาตรา 53 ทวิ ให้ผู้ค้าหรือผู้มีไว้ในครอบครอง เพื่อการค้า ซึ่งสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ หรือสิ่งอื่นใด บรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้าม ที่มีชนิดไม้ขนาดหรือปริมาณเกินกว่าชนิดไม้ ขนาดหรือปริมาณที่ควบคุมอยู่แล้ว ต้องยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่อเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่กรรมป่าไม้

ซึ่งเมื่อชาวบ้าน หรือสภาแกะสลักไม้หวงห้าม ซึ่งเป็นไม้ที่สล่านิยมนำมาแกะสลัก คือ ไม้สัก ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามประเภท 1 และมีการแปรรูปไม้ จึงทำให้มีผลทำผิดกฎหมาย มาตรา 53 ทวิ ดังกล่าว จึงมีโทษตามกระบวนกฎหมาย

และเพื่อเป็นการกระทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย ในการกระทำต่อไม้หวงห้ามที่ผ่านการแปรรูป เป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ชาวบ้านจึงรวมตัวภายในชุมชน และสล่า อีกครั้งหนึ่ง ก่อตั้งสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองขึ้นใน ปี พ .ศ. 2543 ในตอนนั้นมี การถือหุ้นมีสมาชิกจำนวน 140 คน ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก บริเวณพื้นที่ใกล้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ จำนวน 15 คูหา มีสมาชิกที่เปิดร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมแกะสลักจากไม้จำนวน 14 ราย เป็นร้านค้าสำหรับจัดจำหน่ายสินค้าจำนวน 13 คูหา ร้านค้าของสหกรณ์ 1 คูหา และอีก 1 คูหา เป็นโรงงานแปรรูปไม้ และแกะสลักไม้

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองจำกัด ก่อตั้งอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยรวบรวมกลุ่มชาวบ้านที่ส่วนใหญ่มีอาชีพแกะสลักกันมานาน และมีจำนวนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มกิวแลน้อย กลุ่มยู่หว่า กลุ่มกากส่า ฯลฯ รวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ เพื่อร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้า เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักจำนวนมาก โดยได้รับการสนับสนุนจาก นายอำเภอสิทธิชัย ประเสริฐศิริ และอาจารย์ณรงค์ ตุ่นจาเรือน จากโรงเรียนบ้านกาตวิทยาคม มาช่วยสอนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีคุณภาพมากขึ้น

ด้วยปัญหาดังกล่าว จึงทำให้การรวม ตัวของชาวบ้านภายในชุมชน และสล่า มีความสามัคคีเข้มแข็ง มุ่งมั่นที่จะจัดตั้งสหกรณ์ให้จงได้ เพื่อจัดช่องว่างระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิต ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ออกไป เป็นการขายตรงต่อผู้บริโภค โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางที่หวังเอาไรต์เอาเปรียบ กดขี่ชาวบ้าน สล่าผู้ผลิตอีกต่อไป

แนวทางของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีการปรับตัวในการบริหารจัดการ โดยการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผลิตภัณฑ์การแกะสลักไม้สนป่าตอง ได้จดทะเบียนประเภท สหกรณ์บริการ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2518 และก่อตั้งสำเร็จเมื่อปี พ.ศ. 2543

โดยได้รับ การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มจากสหกรณ์การเกษตร อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มฯ สามารถใช้ไม้หวงห้ามในการแกะสลักจากกรรมป่าไม้ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีสมาชิกเริ่มแรก 140 คน โดยในปี พ.ศ. 2543 กลุ่มฯ ได้มีการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่มฯ และร้านค้าของสมาชิก เพื่อให้มีการบริหารจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อความมั่นคง เพิ่มอำนาจการต่อรองกับตลาด และขยายกิจการ เพิ่มประสิทธิภาพการสร้างงานแกะสลักไม้ให้มีคุณภาพคุณค่ามากขึ้น โดยการบริหาร 4M ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

1. 1M Man กลุ่มสล่า สมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง

จากการศึกษาพบว่า สล่าสมาชิกกลุ่มอาชีพแกะสลักไม้ อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลบ้านแม ตำบลกัวแลน้อย ตำบลยุหว่า ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. กลุ่มกัวแลน้อย บ้านเลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. กลุ่มยุหว่า บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
3. กลุ่มกากสล่า บ้านเลขที่ 162 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จำนวนสมาชิกถือหุหนมีสมาชิกจำนวน 140 คน

1. เป็นสล่าผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้จำนวน 100 คน
2. เป็นกลุ่มแม่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นบรรดาภรรยาของสล่าสมาชิกจำนวน 40 คน

สล่าของสหกรณ์เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทางด้านแกะสลักไม้ ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ทางตรง และทางอ้อม และใฝ่หา พัฒนาองค์ความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มีตั้งแต่ทำงานแกะสลักมาตั้งแต่ อายุ 15 ปี หรือเพิ่งมาเริ่มแกะสลักไม้เมื่ออายุ 40 ปี

3. อายุเฉลี่ยของสมาชิกสหกรณ์ฯ มีอายุ 45 ปี

การคัดเลือกประธานสหกรณ์ฯ ใช้การคัดเลือกจากสล่า ที่เป็นที่ถักถือของสล่า และสมาชิกทั้งหมด ด้วยการเสนอชื่อเข้าคัดเลือกตั้ง โดยการลงคะแนนเสียงจากสล่า และสมาชิกทั้งหมด 140 คน จากกลุ่มสมาชิกทั้ง 3 กลุ่ม

การผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มี 2 ลักษณะดังนี้

1. แบบครัวเรือนกล่าวคือ เป็นการแบ่งงานกันทำระหว่างสามี ภรรยาส่วนสามีแกะสลักในส่วนงานหนัก ส่วนภรรยาแกะสลักในส่วนงานเบาๆ เช่น การเก็บลายละเอียด การทำสีศิลปะหัตถกรรม การแกะสลักไม้ โดยมีการควบคุมคุณภาพของงานให้มีคุณภาพที่ดีทุกชิ้นงาน ด้วยอหิชาศัยของผู้หญิงที่มีความละเอียดลออกว่าผู้ชาย ทำให้งานศิลปะหัตถกรรมมีความสมบูรณ์ สวยงาม

2. แบบคนเดียว กล่าวคือ สล่าผู้สร้างแกะสลักศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ตั้งแต่ขั้นตอนแรก การออกแบบแนวคิด การจัดองค์ประกอบของภาพ การแกะสลัก การเก็บลายละเอียด การทำสี เป็นการใช้ฝีมือ เทคนิคที่สั่งสม เพื่อสร้าง งานศิลป์ การควบคุมคุณภาพอยู่ในตัวของสล่า เพราะต้องรักษาคุณภาพศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ของตนเองไว้ รักษารายได้ และรักษาลูกค้าไว้

จากการศึกษา พบว่า สล่าทุกคนของสหกรณ์ฯ ต้องรักษาฝีมือของตนให้พัฒนาอยู่เสมอ ทั้งต้องพัฒนาทางด้านฝีมือ และพัฒนาทางด้านรูปแบบศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ให้มีความทันสมัย น่าสนใจอยู่ตลอดเวลา เพื่อรักษารายได้ของตน ซึ่งการรักษาคุณภาพของงานนั้นเป็นเรื่องสำคัญที่สล่าทุกคนต้องพัฒนาด้านอยู่เสมอ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ การศึกษาความต้องการของตลาด การออกแบบงานใหม่ๆ ให้มีคุณค่าความงามทางศิลปะควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย เพื่อเพิ่มคุณค่ามากกว่าความสวยงามเพียงอย่างเดียว ให้กับศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ เพราะสังคมปัจจุบันมีความนิยมศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้ที่มีความสวยงามและสามารถใช้ประโยชน์ได้

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า สล่าของสหกรณ์ฯ มีองค์ความรู้ ความสามารถมีฝีมือ และความคิดสร้างสรรค์ สังเกตได้จาก มีการพัฒนารูปแบบศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้มาโดยตลอด ทั้งพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิม และรูปแบบพัฒนาขึ้นมาใหม่ การคิดค้นเทคนิคใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภค และยังคงรักษาคุณภาพความสวยงามของศิลปะหัตถกรรมแกะสลักไม้

2. 2M Money จัดสรรเงินทุน การจัดการของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการระบบพึ่งพากันระหว่างสล่า และสมาชิก ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสล่าท่านหนึ่งรับงานได้แล้ว เมื่อมีงานใหม่มาจะส่งต่อให้เพื่อสล่าที่ยังไม่ได้งาน เป็นการแบ่งรายได้กันให้ทั่วถึง ไม่มีการหวงงาน หรือกักเก็บงานไว้เพื่อตนเอง จะแบ่งปันงานกัน เป็นการพึ่งพาอาศัยมีน้ำใจต่อกันอย่างเอื้ออาทร ปรากฏการณ์ดังกล่าว เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ทำกันมาตั้งแต่การเริ่มเปิดสหกรณ์จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ โดยแสดงถึงการอยู่รวมกันอย่างเป็นสุขของชุมชนสหกรณ์ฯ ไม่เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน เห็นแก่ความเป็นอยู่ของเพื่อนสล่า สมาชิกด้วยกันเป็นใหญ่กว่าอำนาจเงิน

- การจัดการของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองมีระเบียบข้อปฏิบัติดังนี้

1. การปันผลทุกสิ้นปี เพื่อกระจายรายได้ให้กับสล่า สมาชิก แต่ปี จจุบันสล่า และสมาชิกลงความคิดเห็นขอไม่รับเงินปันผลสิ้นปี เพื่อนำเงินส่วนนี้มาพัฒนาสหกรณ์ และเงินเป็นกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ เพื่อเป็นการช่วยเหลือสล่า หรือสมาชิก

2. สมาชิกสหกรณ์ มีสิทธิ์จะรับงานเอง ตั้งราคางานเอง โดยไม่ต้องปรึกษากับทางสหกรณ์ ซึ่งทางสหกรณ์ จะให้เกียรติต่อการตัดสินใจของสล่าสมาชิก และผู้บริหาร ในเรื่องการซื้อ ขาย ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

3. การขายงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รายได้ที่ได้ต้องหักกลับคือผู้สหกรณ์ ร้อยละ 3 ของราคางานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายส่วนกลางของสหกรณ์ ในเรื่องค่าบำรุงอาคาร สถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ อื่นๆ

- ระเบียบข้อปฏิบัติของทางสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. ต้องจ่ายร้อยละ 3 ของยอดการขายให้กับสหกรณ์
2. ถ้าขายนอกสถานที่ จะต้องแจ้งให้ทางสหกรณ์ฯ ทราบ และต้องจ่าย ร้อยละ 3 (ตั้งข้อ 1)
3. ถ้าผู้ใดไม่แจ้งให้ทางสหกรณ์ทราบ และไม่จ่ายค่า ร้อยละ 3 ภายใน 5 วันจะต้องเสียค่าปรับ 2,000 บาท

มีข้อระเบียบหลักๆอยู่เพียง 3 ข้อ และยึดหลักกัลยาณมิตร การอยู่ร่วมกันในระบบพึ่งพากัน ด้วยการบริหารองค์กรอย่างมีความเข้าใจต่อกัน ให้เกียรติกับสล่า และสมาชิก ในการตัดสินใจในเรื่องกระบวนการผลิต การขายสินค้า ราคาของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงสนับสนุนการถ่ายทอด การสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จึงทำให้สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ด้วยการเอื้อเฟื้อต่อกัน การกระจายรายได้สู่ กลุ่มสมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นำพาองค์กรให้มีความมั่นคงเจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กันอย่างยั่งยืน

- รายได้ต่อเดือนของสล่าสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง รายได้ต่อเดือนประมาณ 4,000 – 10,000 บาท รายได้ของสล่าจะไม่คงที่ หรืออาจมีรายได้มากกว่า 10,000 บาท ในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ของทุกปี เป็นช่วงไฮ ซีซั่น (Hi-Season) ที่มีนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ มาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ จะเป็นช่วงที่ขายสินค้า ของที่ระลึกศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้กำไรมากกว่าช่วงอื่น

- ราคาสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจของสล่าแต่ละคนว่าจะตั้งราคากันอย่างไร เท่าไร เพราะการตั้งราคาด้วยขนาด มีอาจทำให้ชัดเจนได้ เพราะสล่าแต่ละคนมีฝีมือที่แตกต่างกัน ไม่ใช่งานอุตสาหกรรมที่ทำเหมือนกัน คุณภาพเดียวกัน ถึงตั้งราคาเดียวกันได้ ทางสหกรณ์ให้สิทธิ์แก่สล่าแต่ละคนในการตั้งราคา ตามความเหมาะสม โดยสล่าแต่ละคนจะมีการจัดวางโชว์ภายในร้านของตน

เพราะงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ถือเป็นงานศิลปะพื้นบ้าน มรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีคุณค่าความงามทางศิลปะ คุณค่าความงามทางใจ คุณค่าความงามทางสังคม ที่ถ่ายทอดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ผ่านทางจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมล้านนาที่ชาวล้านนามี ความรัก และรวมกันอนุรักษ์มิให้สังคมแห่งการความเจริญเข้ามาแทรกแซงกระบวนการผลิตจนกลายเป็นการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งสละ และสมาชิกสหกรณ์ยังคงอนุรักษ์กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ในรูปแบบครัวเรือน และระบบการจัดการที่เป็นระบบพึ่งพา ช่วยเหลือต่อกันในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยการน้อมนำแนวทางตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงขององค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางทางการดำเนินชีวิต และการบริหารจัดการองค์กรสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

พบว่า คุณค่าความงามทางศิลปะของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษมีคุณค่าทางใจของชาวล้านนา ผู้ที่ยึดถือเชื่อฟังในคำสั่งสอนของครูสลาผู้เฒ่าที่ปลูกฝังองค์ความรู้ และจารีตประเพณี บ่งบอกคุณค่าทางสังคมที่ดีมีความสงบสุข ซึ่งสละ และสมาชิกสหกรณ์มีความภาคภูมิใจในอาชีพสลาของตนเอง

3. 3M Materials การเสาะหาวัตถุดิบ ในที่นี้คือไม้ ภายในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ในท้องถิ่น หัวไร่ ปลายทุ่ง จะเป็นไม้ที่ตายแล้ว ที่ชาวบ้านขุดออกมาเตรียมทำลาย แต่ทางสหกรณ์ขอซื้อมาเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ต่อมาเมื่อทรัพยากรไม้ลดลง การแกะสลักไม้ประสบปัญหาการขาดแคลนไม้เพื่อนำมาแกะสลัก จึงเริ่มมีการจัดซื้อ แต่การจัดซื้อต้องมีความถูกต้อง มีการตรวจสอบไม้ที่ชาวบ้าน หรือผู้ค้าไม้ที่นำมาขายว่ามีความถูกต้องตามกฎหมาย หรือเป็นไม้ในโครงการปลูกป่าทดแทน ทางสหกรณ์ฯ ถึงจะรับซื้อเพื่อให้มีความถูกต้องตามกฎหมาย

- คัดสรรคเนื้อไม้ให้มีความเหมาะสมกับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ไม้แต่ละประเภทมีคุณสมบัติที่ต่างกัน ทั้งในเรื่องความแข็งของเนื้อไม้ ความอ่อนของเนื้อไม้ ความคงทนของไม้ก็เป็นปัจจัยในการคัดสรรคไม้ที่นำมาแกะ ซึ่งต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของเนื้อไม้ ให้มีความเหมาะสมกับ ด้วงงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้มีความเหมาะสม ซึ่งความรู้เรื่องการเลือกเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับด้วงงาน ถือเป็นภารกิจสำคัญปัญหา ประสบการณ์ของสลา จากการเรียนรู้จากครูสลา หรือจากการเรียนรู้ของตัวสลาเอง

จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่า สลาทุกคนมีความรู้เรื่องนี้ เป็นอย่างดี เพราะภายในสหกรณ์ฯมีการถ่ายทอดความรู้กันอย่างไม่หวงวิชา หรือโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ของสมาชิกสลาที่ช่วยเหลือกันในทุกๆเรื่อง

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ใช้ไม้ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เชิงอนุรักษ์ โดยนำไม้มาใช้ทุกส่วน ทั้งส่วน ต่อ ราก และแผ่น ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม ทางสมาชิกสหกรณ์ฯใช้ไม้ได้อย่างคุ้มค่า ทุกส่วน สามารถนำมาทำเป็นชิ้นงานได้หมด ส่วนเล็กๆ อย่างท่อนไม้ก็นำมาแกะสลักเป็นช้างตัวเล็กๆ

ผู้วิจัยได้สังเกตว่า สล่ำภายในสหกรณ์ใช้ทรัพยากรไม้ได้อย่างคุ้มค่า ด้วยความฉลาดของ สล่ำที่นำไม้ทุกส่วนมาแกะสลักได้ หรือไม้จะชิ้นเล็กขนาดไหน สล่ำก็สามารถนำมาสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ได้อย่างเหมาะสมสวยงาม

ไม้ที่นิยมกันมากที่สุด คือ ไม้สัก และไม้สักทอง ซึ่งปัจจุบันไม้สักทองค่อนข้างหายากและราคาสูง และเป็นที่ต้องการของช่างแกะสลัก ซึ่งในช่วงนี้กรมป่าควบคุมดูแลเป็นพิเศษ มีสล่ำหลายกลุ่มขาดแคลนไม้ในการแกะสลัก จึงทำให้ไม้ราคาสูงขึ้น

- ราคาไม้ที่นำมาแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ราคาของไม้ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ ขนาดของไม้ และความหนาของไม้ ถ้าเป็นไม้สักจะมีราคาสูงมาก คิดละ 40,000 บาท มีราคาแพงกว่าไม้อื่น แต่มีความเหมาะสมในการแกะสลักกว่าไม้อื่นเช่นกัน สล่ำทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่มีความต้องการไม้สักเป็นอย่างมาก เหตุด้วยเช่นกันที่ทำให้ไม้สักมีราคาสูง ถ้าเป็นไม้ชนิดอื่นราคาเรียงตามลำดับ ไม้โมก ไม้แดง ไม้จามจุรี ไม้มะม่วง ัง และไม้ที่มีราคาแพงที่สุด และหายากที่สุด คือ ไม้จันทร์หอม

จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีการจัดการไม้ได้อย่างดี เริ่มด้วยการตรวจสอบไม้ที่ได้มาจากชาวบ้าน หรือผู้ค้าไม้ให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรือรับซื้อไม้จากชุมชนที่มีโครงการปลูกป่าทดแทน การเลือกไม้ให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค และตลาด การใช้ไม้ในเชิงอนุรักษ์ กล่าวคือ การใช้ไม้ทุกส่วนของต้นไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทั้งส่วนลำต้น ราก กิ่งก้าน และนำไม้ที่ไม่มีค่าที่ชาวบ้านจะเผาทำลาย ซึ่งไม่ดังกล่าว เป็นไม้ที่ไม่เหมาะสมสำหรับ นำมาแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จึงนำมาทำเป็นโต๊ะ เก้าอี้ โคมไฟ เพื่อไม่ให้ไม้นั้นเสียเปล่า และเพิ่มรูปแบบพัฒนาให้กับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ฯไปในตัว และมีแนวคิดที่จะเข้าร่วมกับโครงการปลูกป่าทดแทน กับรัฐและเอกชน

จากการศึกษา พบว่า คุณภาพของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ฯ เป็นสินค้า OTOP ระดับสามดาว

จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประณีตศิลป์ แสดงถึงความสามารถของสล่ำสมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง สรุปได้เป็นลักษณะความสัมพันธ์ดังนี้

- 1 รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ
  - 1.1 ภาพสัตว์ ช้าง, ปลา, นก, ม้า
  - 1.2 ภาพป่าไม้ ต้นไม้, ดอกไม้
- 2 รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต
  - 2.1 วิธีชีวิต
  - 2.2 ป้ายตัวอักษร
  - 2.3 เฟอร์นิเจอร์ การพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ในศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ เฟอร์นิเจอร์ โดยการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยมากกว่าเป็นเฟอร์นิเจอร์ธรรมดาเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปมี โต๊ะอาหารพร้อมเก้าอี้, โต๊ะตู้
  - 2.4 เครื่องประดับตกแต่ง โคมไฟ, มือไม้วางสบู, กรอบรูป
  - 2.5 ของที่ระลึก การพัฒนารูปแบบดั้งเดิมสู่รูปแบบพัฒนา มีมากมายตั้งแต่ พวงกุญแจ ที่เสียบปากกา ช่างตัวเล็กๆ กล่องไม้ ที่วางขวดไวน์ ตลอดจนถึงเครื่องไม้กลไก
3. รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ
  - 3.1 พระพุทธรูป
  - 3.2 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์
  - 3.3 ตัวละครในวรรณคดี
  - 3.4 สัตว์มงคลมี รูปแบบดั้งเดิมประกอบด้วย ช้าง ม้า และรูปแบบพัฒนา ประกอบด้วย มังกร ปลาทอง นกยูงทอง นกแก้ว นกอินทรี และยังมี นางเงือกปลาอโรน่า มีทั้งหนูดำ หนูสูง ลอยตัว และประกอบเข้าในตู้กระจกที่ประดับน้ำตก ส่วนใหญ่จะเป็นงานชิ้นใหญ่ๆ

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ ที่สหกรณ์ฯ สร้างขึ้นทุกรูปแบบได้ถูกพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิมที่มีมานั้น ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิวัฒนาการทางการเปลี่ยนแปลง ตามรสนิยม ความต้องการ และความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิก สังคม ตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงจุดประสงค์การสร้างสรรค์ เพื่อถ่ายทอดคุณค่าความงามทางศิลปะ แสดงอารมณ์ของผู้สร้างที่มีคุณค่าความงามทางจิตใจ สะท้อนคุณค่าความงามทางสังคมล้ำหน้า และเพื่อตอบสนองความสะอาดสบาย เพื่อให้มีความทันสมัยตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค
4. 4M Management การบริหารของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นระบบพึ่งพา และเกื้อกูลกันระหว่างสภา และสมาชิก กลุ่มสมาชิกในชุมชนมีการกระจายงาน และรายได้อย่างถ้วนถึงกันทุกคนอย่างยุติธรรม แบ่งปันออเดอร์ที่สั่งมา สล่าคนใดได้รับออเดอร์แล้วก็แบ่งให้สล่าที่ยังไม่มีออเดอร์ให้ทั่วถึงกัน สร้างความสามัคคีกันกันในสหกรณ์ฯ เพื่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง

การคัดเลือกประธานสหกรณ์ฯ ใช้การคัดเลือกจากสภาที่เป็นที่ถนัดมือของสภา และสมาชิกทั้งหมด ด้วยการเสนอชื่อ เข้าคัดเลือกตั้ง โดยการลงคะแนนเสียงจากสภา สมาชิกทั้งหมด 140 คน โดยมีคณะกรรมการบริหารด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
2. รองประธานสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
3. เற்றுญกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
4. เลขานุการสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง
5. คณะกรรมการสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง 5 คน

การบริหารจัดการ ในช่วงที่ทางภาครัฐมีการสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้มีการให้การสนับสนุนชาวบ้านในการทำอาชีพ และมี การพัฒนาศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้า OTOP ของทางอำเภอสนป่าตอง จึงทำให้เกิดกลุ่มหัตถกรรมต่าง ๆ กำเนิด และเติบโตขึ้นเป็นดอกเห็ด ทางอำเภอก็ได้จัดสรรที่ดินไว้ให้เปิดหน้าร้านสำหรับชาวบ้าน กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มสหกรณ์ สมาชิกของสหกรณ์บางคนได้ขยายเปิดร้านของตนเอง

จากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ในชื่อ บ้านก๊วแล่น้อย หมู่บ้านหัตถกรรมต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว ตำบลบ้านแม่ อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนเป็นอุปกรณ์ในการแกะสลักไม้แก่สหกรณ์ฯ เพราะให้เงินไม่ได้ผิดต่อระเบียบของ อบต. เพราะสหกรณ์ฯเป็นนิติบุคคล

แผนการตลาดส่วนทางอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องของการตลาด มีการทำโบชัวร์ มีการจัดหาตลาดให้ทางราชการช่วยพัฒนาชุมชน และอุตสาหกรรมจังหวัด ช่วยประชาสัมพันธ์ มีการโฆษณาสินค้าการแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ที่ www.Thaitambon.com

การสนับสนุนจากจังหวัดเชียงใหม่ได้สร้างร้าน 40 คูหา เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในชื่อว่า “ถนนลายไม้” เรียบคลองชลประทาน มีการสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2554

จากการศึกษาพบว่า จากการสนับสนุนดังกล่าว จากทางอำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ สล่าสมาชิกสหกรณ์ฯได้ ต่อยอดสร้างหน้าร้านของตัวเอง เพื่อขยายกิจการของตน เพิ่มช่องทางในการจำหน่ายสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ดังนั้นด้วยการพัฒนาตนเองของสภาอย่างไม่หยุดนิ่ง สามารถขยายกิจการในหลายๆ แห่ง เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า เป็นการเพิ่มผลกำไรให้กับตัวสภาเองและสหกรณ์ฯ

เมื่อชุมชนสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองมีความเข้มแข็ง รวมทั้งมีภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชนชาวล้านนา และได้ รับการส่งเสริมจาก ภาครัฐ พัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อนำสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้เข้าจัดสรรคเป็นสินค้า OTOP ของจังหวัดเชียงใหม่

ทางจังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนในเรื่องการประชาสัมพันธ์ ทางการตลาด และ แนะนำเป็นที่ท่องเที่ยว การจัดจำหน่ายของที่ระลึก ของฝาก ของขวัญ ในการได้มาเยือนจังหวัด เชียงใหม่

ปัจจุบันมีพ่อค้าจากหลายที่ มาจากกรุงเทพฯ สวนจตุจักร ลำปาง ภูเก็ต ที่เป็นลูกค้า ประจำของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ปัจจุบันมีการขนส่งที่สะดวกสบายกว่า สมัยก่อน การขนส่งเข้ากรุงเทพฯ ส่งวันนี้พ รุ่งนี้ก่อนเที่ยงผู้ซื้อได้รับงานถึงมือเลย ด้วยการ ขนส่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในท้องถิ่นสนป่าตอง และบ้านถวาย ปัจจุบันมีบริษัทขนส่ง มากกว่า 30 บริษัทที่รับส่งผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก ทั่วประเทศไทย โดยอัตราการส่งมีความคุ้มค่า ราคาถูก และถึงมือลูกค้าอย่างปลอดภัย

ส่วนพัฒนาและกระจายผลิตภัณฑ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2549) จัดทำวิจัย เรื่อง “สภาวะผลิตภัณฑ์ไม้และไม้แกะสลัก ประเภทของใช้เครื่องประดับตกแต่งของไทย”

พบว่า ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศ

- ตลาดภายในประเทศกำลังมีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น โดยการขนส่งที่มี ประสิทธิภาพ สะดวกสบาย ถึงมือลูกค้าอย่างสะดวกสบาย มีความพึงพอใจกันทั้งผู้ผลิต และ ผู้บริโภค

ตลาดภายในประเทศนั้นมี 2 ลักษณะคือ ตลาดขายปลีกและตลาดขายส่ง โดยเป็นแหล่ง จำหน่ายที่สำคัญในประเทศ

1. ตลาดขายปลีก คือ แหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ ห้างสรรพสินค้า ตลาดนัดสวนจตุจักร และสวนลุมไนท์ปลาซ่า
2. ตลาดขายส่งที่สำคัญ ได้แก่ กรุงเทพฯ รวมถึงตลาดนัดสวนจตุจักร และสวนลุมไนท์ ปลาซ่า

- ตลาดต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติมาซื้อที่สหกรณ์เอง ทาง สหกรณ์ไม่มีนโยบายส่งออกนอกประเทศ เพราะในการส่งออก ต้องทำเอกสารการขออนุญาต นำไม้ส่งออก ซึ่ง มีกระบวนการมากมายหลายขั้นตอน และมีความยากกว่าศิลปหัตถกรรม ประเภทอื่น เพราะการส่งออกไม้ เป็นพืชพันธุ์ที่มีปัญหาของการนำเข้า เพราะต่างประเทศกลัว การแพร่กระจายของแมลง หรือสายพันธุ์ที่ไม่ได้อยู่ในระบบนิเวศของปลายทางประเทศนั้นๆ

ต้องมีการตรวจสอบหลายด้าน ทั้งกระบวนการผลิต การฆ่าเชื้อ การอบแห้งเพื่อกำจัดแมลง หีบห่อ รวมถึงการจัดส่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ถูกต้องตามกฎหมาย

- ตลาดส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้ และไม้แกะสลัก ปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ตลาดคือ ตลาดหลัก ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น และตลาดใหม่ ได้แก่ตะวันออกกลาง แอฟริกา และเอเชีย (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2549)

หากได้วิเคราะห์ภาพรวมของการส่งออกเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการตลาด พบว่า ภาพรวมของการส่งออกสินค้าผลิตภัณฑ์ไม้ และไม้แกะสลัก ฯ ของไทยอยู่ในภาวะทรงตัว จากสถิติตัวเลขมูลค่าการส่งออกเปรียบเทียบในราย 3 ปีที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน

ตอนนี้คู่แข่งทางการตลาดก็คือ กลุ่มหัตถกรรมต่างๆที่กำเนิดขึ้นมามากมาย ในช่วงที่การแกะสลักไม้กำลังเฟื่องฟู และเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทนสูงจึงมีความนิยมทำกันมาก ประจวบกับทางภาครัฐในตอนนี้ได้ให้การสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้าน ละ 1,000,000 บาท โดยชาวบ้านหรือกลุ่มชาวบ้านตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไปเขียนโครงการกลุ่มหัตถกรรมพัฒนาชุมชน โดยเขียนหลักการของกลุ่มต่างๆ นำเสนอ

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ เมื่อทาง อบต. ให้ผ่านจะให้เงินสนับสนุนเลย กลุ่มละ 50,000 บาท โดยการบริหารของกลุ่มกันเอง จึงเกิดกลุ่มต่างๆขึ้นอย่างมากมายนั่นเอง เมื่อกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมามากก็เกิดการแข่งขันทางการตลาดสูงขึ้น

ปัญหาที่ทุกรัฐบาลที่สุดของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ สล่า สมาชิก รวมถึงประธาน และรองประธาน สหกรณ์ฯ มีเสียงแห่งความเข้าใจของสล่า สมาชิกเป็นเสียงเดียวกันว่า ปัญหานี้เป็นปัญหาหลักที่ใหญ่หลวงสำหรับผู้ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างทั่วหน้า คือ ปัญหาการเก็บค่าส่วย ที่สล่า และสมาชิกสหกรณ์ฯ ต้องเตรียมเงินสำหรับค่าใช้จ่ายด้านนี้เป็น เงินจำนวน 3 รายการ ถ้าไม่จ่ายสองเดือนติดกัน พอเดือนที่สามจะมี เจ้าหน้าที่มาจับกุม โทษฐานมีไม้หวงห้ามไว้ในครอบครอง และแปรรูปไม้หวงห้าม

ดังนั้นปัญหาดังกล่าว ถ้ายังไม่ได้รับการแก้ไข ให้ทันท่วงที ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ถ้ายังปัญหานี้ไปเรื่อยๆ สล่าคงหมดกำลังใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ต่อไป เพราะเมื่อแกะสลักอย่างเหน็ดเหนื่อยแล้วทำไมเงินที่ได้มากลับต้องไปจ่ายเป็นค่าส่วย ให้เจ้าหน้าที่อย่างไม่เป็นธรรม

ผู้วิจัยหวังว่า ปัญหาที่คงถูกแก้ไขในเร็ววัน จากผู้ใหญ่ของทางภาครัฐที่เล็งเห็น ปัญหาดังกล่าวอย่างทันที่ เพื่อไม่รั้งปัญหาไว้จนจนทำให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของสล่าบรรพบุรุษล้านนาที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้จางหายไป

การพัฒนาของสหกรณ์หัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในขั้นต่อไป คือ การวางโครงการปลูกป่าทดแทน โดยการรวมจากทาง ภาครัฐ และเอกชน เพื่อสืบสานลมหายใจของต้นไม้ และลมหายใจของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ล้านนาให้สืบทอดกันต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

จากการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า สหกรณ์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประณีตศิลป์ สร้างสรรค์ผลงานด้วยความละเอียดอ่อนสะท้อนสภาพสังคมการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และแสดงถึงความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และวัฒนธรรม ความเชื่อจารีตประเพณี ทั้งรูปแบบ ลวดลายส่วนใหญ่นำเสนอมาจากธรรมชาติ

ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เคยด้อยค่าลง เพราะความนิยมในกระแสหลักที่มีความนิยมต่อความทันสมัย ที่มองว่าภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เป็นเพียงสิ่งที่ล้าหลังไม่เจริญ เก่าแก่ ไม่มีคุณค่าทางความทันสมัย จึงทำให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขาดการสืบทอด และถ่ายทอดองค์ความรู้ และเมื่อสังคมมีรสนิยมแนวทันสมัย ชุมชนเกิดการปรับตัว โดยการส่งลูกหลานมาเรียนยังเมืองใหญ่ แสวงหาความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้ผู้สืบทอดหายไปจากท้องถิ่น จากเคยเป็นแหล่งความรู้เป็นที่ร่วมใจกันในชุมชน การละทิ้งถิ่นฐาน ที่อยู่ ทำให้ศิลปหัตถกรรมมีคุณค่าความงามทางสังคมน้อยลง แต่ยังมีผู้สืบทอดอยู่บ้างก็เป็นเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน แต่เปลี่ยนจากการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมไปเป็น สินค้าหัตถกรรม เริ่มต้นจากกระบวนการทำเป็นอุตสาหกรรม มีการแบ่งงานเป็นขั้นตอน ไม่ใช่ผู้สร้าง คนเดียวในสมัยสังคมประเพณีที่มีแรงบันดาลใจจากความเชื่อทางศาสนา

เมื่อการแกะสลักไม้ของชุมชนชาวล้านนายังคงคุณภาพ และคุณค่าทางความงามทางศิลปะที่ควรสืบทอดภูมิปัญญานี้สู่ชนรุ่นใหม่ เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของชนชาวล้านนา มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา และภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เป็นดินแดนชายขอบอีกต่อไป รวมถึงการอนุรักษ์ และการสืบทอดศิลปหัตถกรรมชนิดนี้ด้วยหลักศีลธรรมนำปัญญา เพื่อเป็นองค์ความรู้ที่ยั่งยืน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็น ภูมิปัญญากระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ในด้านต่างๆ พบว่า

ภูมิปัญญาการเลือกวัสดุ อุปกรณ์ ของสล่าสมาชิกสหกรณ์ฯ ที่คล้ายคลึงกัน ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน ประสบการณ์ที่สั่งสมมา ตกผลึกเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา การเลือกไม้ให้มีความเหมาะสมกับประเภทงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ความคงทน รวมถึงคุณสมบัติของไม้ และการได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย การเลือกอุปกรณ์ส่วให้เหมาะกับการทำงาน การดูแลรักษาเครื่องมือทำมาหากิน การปรับปรุงด้านเทคนิควิธีการในง่ายสะดวกสบาย ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และตลาด ดังที่ สุชาติ เกาทอง (2536: 76) กล่าวว่า ความสำคัญในการเลือกไม้ การสร้างสรรค์ในวิธีใด นั้นต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของวัสดุ ซึ่งนำมาประกอบเป็นรูปทรงแต่ละชนิด ผลที่ได้จากวิธีการรับวัสดุชนิดหนึ่งย่อมแตกต่างจากผลของวัสดุอีกชนิดหนึ่ง ทำให้รู้สึกและอารมณ์แตกต่างกันออกไป กลวิธีที่นิยมในการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมโดย วิธีแกะสลักหรือกระบวนการในทางลบ การนำเอาออกจากรูปทรงที่เป็นแท่งจนได้รูปลักษณะตามต้องการ หมายถึง การเอาส่วนย่อยออกจากส่วนรวม ผลที่ได้เรียกรูปแกะสลัก ซึ่งช่างจะต้องใช้ความประณีต อีกทั้งต้องมีความรู้ลักษณะของเนื้อวัสดุ เช่น ทางของเนื้อไม้ อีกทั้งยังต้องรู้เทคนิคและวิธีการใช้เครื่องมือเพื่อเวลาแกะสลักไม้จะได้ไม้บิ่นและหลุดช่างควรจะรู้วิธีการประดิษฐ์เครื่องมือคือส่วและลับให้คมอยู่เสมอ เพื่อเวลาแกะสลักจะทำให้งานที่ออกมานั้นมีความสวยงาม เพราะคมส่วประกอบกับความสามารถในฝีมือช่าง (สุชาติ เกาทอง. 2536: 76)

สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการจัดการไม้ได้อย่างดี เริ่มด้วยการตรวจสอบไม้ที่ได้มาจากชาวบ้าน หรือผู้ค้าไม้ให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรือรับซื้อไม้จากชุมชนที่มีโครงการปลูกป่าทดแทน การเลือกไม้ให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค และตลาด การใช้ไม้ในเชิงอนุรักษ์ กล่าวคือ การใช้ไม้ทุกส่วนของต้นไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทั้งส่วนลำต้น ราก กิ่งก้าน และนำไม้ที่ไม่มีค่าที่ชาวบ้านจะเผาทำลาย ซึ่งไม่ดังกล่าว เป็นไม้ที่ไม่เหมาะสมสำหรับนำมาแกะสลักศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จึงนำมาทำเป็นโต๊ะ เก้าอี้ โคมไฟ เพื่อไม่ให้ไม้นั้นเสียเปล่า และเป็นการเพิ่มรูปแบบพัฒนาให้กับศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ฯไปในตัว และมีแนวคิดที่จะเข้าร่วมกับโครงการปลูกป่าทดแทน กับรัฐ และเอกชน

คุณภาพของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ฯ เป็นสินค้า OTOP ระดับสามดาว ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมการแกะสลักไม้ เอกลักษณ์ของชาวล้านนา เป็นประติมากรรมลักษณะในรูปแบบของประณีตศิลป์ แสดงถึงความสามารถของสล่าสมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ การแกะสลักไม้ของสล่า สมาชิกสหกรณ์ฯมีเทคนิควิธีการอย่างมากมาย การพลิกแพลงเทคนิค การนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ รวมถึงการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาพัฒนาให้เกิดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้รูปแบบพัฒนาขึ้นอย่างเหมาะสม จนเกิดเป็นภูมิปัญญาสมัยใหม่ ซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์การแกะสลักทำกันในรูปแบบครัวเรือน และด้วยฝีมือของสล่าเพียงคนเดียว

ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มี 10 ประเภท ดังนี้

1. ช้างนูนต่ำ 2. ช้างนูนสูง 3. ม้า 4. ปลา ปลาทอง 5. ป้ายอวยพร 6.วิถีชีวิตชนบท
7. ตัวละครในวรรณคดี 8. เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ 9. พระพุทธรูป 10. อื่นๆ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย

ดังนั้นทั้ง 10 ประเภท ดังกล่าวครอบคลุมประเภทงานที่สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ได้สร้างสรรค์

จากการวิจัยผู้วิจัยพบ ภูมิปัญญากระบวนการสร้างสรรค์ที่น่าสนใจของสหกรณ์ฯ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการต่อไม้
2. ภูมิปัญญาเทคนิคการทำสีดำจากน้ำมะเกลือ
3. ภูมิปัญญาเทคนิคการทำสีไอ้คด้วยแอร์บรัช
4. ภูมิปัญญาการทำสีทองและสีเงินศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
5. ภูมิปัญญาการอุดรอยแตกตามธรรมชาติของเนื้อไม้
6. ภูมิปัญญาเทคนิคการเปลี่ยนสีจากสีดำเป็นสีเนื้อไม้ตามธรรมชาติ
7. ภูมิปัญญาการเผาเสี้ยนไม้ผลงาน
8. ภูมิปัญญาการหักไม้ในการสร้างมิติภายในภาพศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
9. ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ด้วยไม้เนื้อหอม
10. ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ปฏิมากรรมพุทธศิลป์

พระพุทธรูป

ภูมิปัญญาข้อ 9 และ 10 คือ ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สอดแทรกความเชื่อ ความศรัทธาศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างแยบคายของบรรพบุรุษ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้มีความเคารพ ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปลูกฝังการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ล้ำนนามรดกทางปัญญาที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ให้ มีคุณค่าทางจิตใจของชุมชนสหกรณ์ฯ เป็นอันมาก

มีความสอดคล้องกับการอธิบายของ แนน้อย ปัญจพรรค ที่ว่า สังคมล้านนาท้องถิ่นภาคเหนือ มีการปลูกฝังประเพณีอันดีงามในสังคมส่วนรวม ยังคงมีบทบาทสำคัญเอกลักษณ์ในชีวิตประจำวันอยู่ในฐานะผู้สร้างงานแกะสลักไม้ก็ได้ตระหนักดีว่าผู้สร้างงานศิลปหัตถกรรม

พื้นบ้านส่วนใหญ่มีพื้นฐาน ความสามารถทางการแกะสลักไม้ โดยธรรมชาติภายในตนเองอย่าง น่าทึ่ง ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าคุณ สมบัติเช่นนี้เกิดจากการปลูกฝัง ราววัฒนธรรมที่สงบสุข และจิตสำนึกในความรัก รักษา และอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ซึ่งเป็น “คุณค่าความงามทางใจ” เป็นประเพณีอันเฉพาะตัวของท้องถิ่น สภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วย ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาตั้งแต่เยาว์วัย ผลสืบทอดดังกล่าวจึงทำให้เกิดกลุ่ม มศิลปหัตถกรรม ภาคเหนือส่วนหนึ่ง ที่ยังหวงอาลัยในมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน รวมกลุ่มกันสร้าง ผลงานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับแรงบัลดาลใจ จากท้องถิ่นออกมา ในรูปแบบศิลปหัตถกรรมไทย ภาคเหนือ (แน่นน้อย ปัญญพวรรค์. 2537: 181)

ซึ่งศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในการเลือกใช้วัสดุใหม่ เพื่อช่วยย่นระยะเวลาในการทำงาน ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งคุณภาพการทำงานจะขึ้นอยู่กับความใส่ใจ ของสล่าในการสร้างสรรค์ แต่การทำงานของสล่าภายในสหกรณ์ จะเป็นการทำงานคนเดียวเป็น ส่วนใหญ่จึงทำให้การควบคุมคุณภาพของงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มีความคงที่ จะมี บ้างที่เป็นการทำงานแบบครัวเรือน ซึ่งผู้ที่มีมาช่วยจะเป็นภรรยา ด้วยความเป็นผู้หญิงจะมีหน้าที่ เก็บลายละเอียด ขัดเก็บลาย ตกแต่งพื้นผิว ตกแต่งสี ซึ่งภรรยาจะทำได้ดีกว่าผู้ชาย

ด้านรูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

มีการพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้อย่างต่อเนื่อง จากรูปแบบดั้งเดิม ปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบพัฒนา และพัฒนารูปแบบพัฒนาขึ้นใหม่ ๆ ก็มีให้เห็นหลากหลายรูปแบบ อยู่เช่นกัน

โดยปัจจัยที่ทำให้มีการพัฒนารูปแบบเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น

- ความเบื่อหน่ายในรูปแบบเดิม ๆ ของผู้บริโภค และตัวสล่าเอง
- สล่ามีความตั้งใจสร้างงานชิ้นมาใหม่ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ เพื่อค้นหา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ใหม่ขึ้นมา
- พัฒนาตามความต้องการของผู้บริโภค และความเชื่อของผู้บริโภค ข้อนี้เป็น สาเหตุหลักใหญ่ข้อแรก ๆ ที่สล่าคำนึงถึงก่อนสาเหตุอื่น
- ปริมาณ ขนาดของไม้ วัสดุดิบที่มี และสภาวะทรัพยากรไม้ที่น้อยลง
- เทคโนโลยีที่นำมาสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มีความ ทันสมัยขึ้น ทั้งในเรื่องเครื่องมือ คุณภาพของเคมีภัณฑ์ เช่น น้ำยาเคลือบไม้ สีย้อมไม้ สีทาไม้

ปรากฏการณ์ที่พบทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่มี อยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้วิ จัยเข้าใจถึงลมหายใจของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ยังมีชีวิต และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ นำศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญา และถ่ายทอดสู่อุชนรุ่นหลังให้เข้าใจถึงคุณค่าภูมิปัญญาการ สร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ รวมถึงปลูกฝังการอนุรักษ์มรดกทางปัญญา ตามวิถี ความเชื่อ และความศรัทธาทางด้านศาสนา จารีต ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาว ล้านนา

ภูมิปัญญาการสร้างสรรคศิลป์หัตถกรรมการแกะสลักไม้ยังมีอยู่ และคงสืบทอดกันต่อมา จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับผลงาน แนวคิดศิลปนิพนธ์ ของ เรื่องวิทย์ คล้ายวรรณะ เรื่อง "ประติมากรรมไม้แกะสลัก ห้ายนต์" พบว่า ช่างแกะสลักไม้แบบดั้งเดิมของล้านนา ก็ยังคงพอมีสืบเชื้อสายอยู่บ้าง และอาจกล่าวได้ว่าการที่งานแกะสลักไม้ที่เชียงใหม่ในปัจจุบันเป็นที่ขึ้นหน้าขึ้นตา กว่าที่อื่นๆ เพราว่าที่เชียงใหม่มีช่างแกะสลักไม้ดั้งเดิมอยู่มากกว่าที่อื่น พอที่จะสืบทอดกันได้ไม่ขาดสาย และอีกส่วนหนึ่งเพราะว่าเชียงใหม่ยังคงอยู่ใกล้ทรัพยากร คือ ไม้สักมากกว่าที่อื่นๆ ทั้งจากในประเทศและนอกประเทศ (เรื่องวิทย์ คล้ายวรรณะ. 2531: 10)

รูปแบบศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง สรุปลักษณะความสัมพันธ์ดังนี้

1 รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

- 1.1 ภาพสัตว์ ประกอบด้วย ช้าง ปลา นก ม้า
- 1.2 ภาพป่าไม้ ประกอบด้วย ต้นไม้ ดอกไม้

2 รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต

- 2.1 วิถีชีวิต ประกอบด้วย การทำไร่นา วิถีชนบท บ้านเรือนไทย
- 2.2 ป้ายตัวอักษร ประกอบด้วย ป้ายอวยพร ป้ายนักษัตริย์ ฯลฯ
- 2.3 เฟอร์นิเจอร์ การพัฒนาเป็นรูปแบบใหม่ในศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เฟอร์นิเจอร์ โดยการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยมากกว่าเป็นเฟอร์นิเจอร์ธรรมดาเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปมี โต๊ะอาหารพร้อมเก้าอี้, โต๊ะเป็นตู้ไปพร้อมกัน
- 2.4 เครื่องประดับตกแต่ง ประกอบด้วย โคมไฟ มือไม้ กรอบรูป
- 2.5 ของที่ระลึก การพัฒนารูปแบบดั้งเดิมสู่รูปแบบพัฒนา มีมากมาย ตั้งแต่ พวงกุญแจ ที่เสียบปากกา ช้างตัวเล็กๆ กล้องไม้ ที่วางขวดไวน์ ตล อดจนถึงเครื่องไม้กลไก

3 รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

- 3.1 พระพุทธรูป ประกอบด้วย ปฏิมากรรมพระพุทธรูปปางต่างๆ
- 3.2 เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย พระพิฆเนศ เจ้าแม่กวนอิม
- 3.3 ตัวละครในวรรณคดี ประกอบด้วย หนุมาน กิณี นางเงือก
- 3.4 สัตว์มงคลมี รูปแบบดั้งเดิมประกอบด้วย ช้าง ม้า และรูปแบบพัฒนาประกอบด้วย มังกร ปลาทอง นกยูงทอง นกแก้ว นกอินทรี และยังมี นางเงือก ในลักษณะงานประติมากรรมหนูนต่ำ หนูสูง ลอยตัว และประกอบเข้าในตู้กระจกที่ประดับน้ำตก ส่วนใหญ่จะเป็นงานชิ้นใหญ่ๆ

ผลการศึกษาวิจัยที่ได้มีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยดาว กางกัน (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์งานแกะสลักไม้ของ นายคำอ้าย เดชดวงตา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515-2544” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการคิด กระบวนการผลิตและกระบวนการถ่ายทอดงานแกะสลักไม้ของนายคำอ้าย เดชดวงตา จากการศึกษาพบว่ากระบวนการสร้างสรรค์งานแกะสลักไม้ของ คำอ้าย เดชดวงตา มีกระบวนการที่เกี่ยวกับความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมเกี่ยวกับโครงสร้างทางศิลปะ

กระบวนการผลิตจะเป็นการแสดงออกในเรื่องของความจริงตามธรรมชาติ แสดงออกในเรื่องของสัญลักษณ์ แสดงออกในเรื่องของอารมณ์และแสดงออกในเรื่องของรูปทรง สัดส่วน

ซึ่งมีความสอดคล้องดังที่ ชะลูด นิ่มเสมอ ได้กล่าวถึง การแสดงออกซึ่งอารมณ์ และความรู้สึกส่วนตัวหรือคุณค่าทางศิลปะที่แสดงออกในส่วนนี้จะเสพกันด้วยความรู้สึกรัก นัก วิจัยงานศิลปะที่แสดงออกบางท่านกล่าวว่ามันเป็นการแสดงออก ซึ่งภูมิปัญญาชั้นสูงของศิลปินที่เดียวเป็นรูปตัดทอนที่สมบูรณ์แบบที่สุด ถึงกระนั้นก็ไม่ปฏิเสธว่า อารมณ์ ความรู้สึกก็ยังแฝงไว้ด้วยเนื้อหาลอย เพราะอารมณ์และความรู้สึกก็ยังถือเป็นอุปทานในความหมายตามพุทธศาสนา ความศรัทธา และความเชื่อ ด้วยฝีมือจากศิลปินเพียงผู้เดียวที่ถ่ายทอดฝีมือ

สรุปได้ว่า รูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ ที่สหกรณ์สร้างขึ้น ทุกรูปแบบได้ถูกพัฒนาจากรูปแบบดั้งเดิมที่มีมานั้น ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิวัฒนาการทางการเปลี่ยนแปลง ตามรสนิยม ความต้องการ และความคิดสร้างสรรค์ตามสภาวะสังคมใหม่ ตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงจุดประสงค์การสร้างสรรค์ จากเดิมถ่ายทอดคุณค่าความงามทางศิลปะ แสดงอารมณ์ของผู้สร้างที่มีคุณค่าความงามทางจิตใจ สะท้อนคุณค่าความงามทางสังคมล้าหน้า ปัจจุบันเพิ่มคุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย และเพื่อตอบสนองความสะดวกสบาย ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เพื่อให้มีความทันสมัย

ด้วยกระแสความนิยมต่อทุนในสภาวะสังคมสมัยใหม่ที่นิยมความสะดวกสบาย เน้นให้เด็ก และเยาวชนมุ่งศึกษาในระบบการศึกษาให้สูงเข้าไว้ โดยมีความเชื่อที่ว่าเมื่อเรียนสูงจะได้มีงานทำที่สบายกว่ารุ่นพ่อ รุ่นแม่ที่คิดลำบาก แต่เป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดการอพยพออกจากพื้นที่ การเข้ามาหางานทำในเมืองกรุง ทั้งถิ่นฐานภูมิสำเนาของตน เกิดช่องว่างทางประชากร และมีการนำที่ดินของตนออกขายเพื่อนำเงินส่งมาให้ลูกที่อยู่เมืองกรุง เท่ากับว่าเพิ่มภาระในการใช้จ่าย เกิดภาระหนี้สินตามมา และจากคนที่มียี่สิบดินทำมาหากินกลับต้องเป็นลูกจ้างเพื่อหาเลี้ยงชีพ สุดท้ายความลำบากที่เคยกลัวว่าจะตกอยู่ที่ลูกถึงต้องส่งไปเรียนสูงๆ แต่สุดท้ายกลับพากันลำบากทั้งครอบครัว จนมีอาจกลับมาเลี้ยงชีพอย่างพ่อแม่พอกินได้อีก

อีกทั้งการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังเมืองกรุง แสวงหาความสบายที่ไม่ตรงกับบริบทของตนเอง เพื่อสนองความต้องการทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของสังคมทุนนิยม ที่คนในสังคมสมัยใหม่หลงติดกับดัก จึงทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และเด็กรุ่นใหม่ไม่มีความสนใจในการสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงมีการปรับหลักสูตรการศึกษานานาชาติ เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นท้องถิ่น รวมถึงมรดกทางปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น การศึกษาที่อิงกับระบบฟังก์ชันกับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน ที่กำลังอ่อนแอกลับฟื้นตัว และกำลังจะสูญสลายหายไปในจากสังคมไทย กลับพลิกฟื้นการศึกษายุคภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรากฐานบริบทของไทย ที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่ไว้ตลอดไป

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิชัย วงษ์ใหญ่ ที่ว่า การจัดการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2535 ได้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น โดยสนับสนุนการศึกษาชุมชน เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหาร และการจัดการภายในสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการจัดการศึกษาของชุมชน เอื้อต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่น และชุมชนมากขึ้น โดยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ต้องพยายามให้ท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการพัฒนาของท้องถิ่น และชุมชนให้มาก เป็นการ นำภูมิปัญญาของตนกำหนดเป้าหมายและวิธีการพัฒนาให้เหมาะสมตรงตามสภาพ และความต้องการของชุมชนมากขึ้น (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2525: 34)

ดังนั้น มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสืบทอดที่มีความหลากหลาย โดยสภาและสมาชิกสหกรณ์ ได้มีการพลิกฟื้นภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ โดยการนำสภาผู้เขี้ยวชาญเป็นวิทยากร หรือครูสภา ไปสอนแบบเป็นทางการ และไม่ใช่วางการ สามารถแยกเป็นประเด็นด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง
  - 1.1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในสหกรณ์
  - 1.2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกสหกรณ์
  - 1.3. การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน
    - 1.3.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครัวเรือน
    - 1.3.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ในสถานศึกษา

กล่าวคือ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่ทรงคุณค่าความงามทางศิลปะ คุณค่าความงามทางสังคม และคุณค่าความงามทางใจ ของชนชาวล้านนาท้องถิ่นทางเหนือ ที่ชุมชนตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความภาคภูมิใจ และนำภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และนำเข้าบรรจุในหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น ตามการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่เริ่มมุ่งเน้นการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับชุมชน แก้ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรไทย ที่หลงไปกับความเจริญทางด้านวัตถุ

ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ นั้น มีสมาชิกของสหกรณ์เป็นวิทยากร หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อุทิศเวลาให้ความรู้แก่นักเรียน คือ ป้าบัวเกียง ทำการสอน และสาธิตการแกะสลัก ขันพื้นฐานให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ของโรงเรียนกัวแลน้อย ตำบลบ้านแม จังหวัดเชียงใหม่ โดยจัดองค์ความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของนักเรียน ให้ฝึกปฏิบัติจริง

ซึ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรงที่พบมีความสอดคล้องกับการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบต่อกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมที่มี แนวคิดเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน ความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มี การปฏิบัติสืบทอดภูมิปัญญา กระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายการปกป้องและการใช้ประโยชน์ธรรมชาติให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาแบบผสมผสาน กล่าวคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนระหว่างคนภายในชุมชน หรืออาจเป็นผู้ถ่ายทอดหลักสร้างแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน เป็นสถาบันที่มีบทบาทที่สำคัญในระยะยาวในการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีงามต่างๆ ของนักเรียนทุกคน อันจะก่อให้เกิดค่านิยมในคุณงามความดี และเจตคติที่มีต่อส่วนรวมในอนาคต ซึ่งค่านิยมของคนโดยทั่วไปให้ความสำคัญองค์การที่มีค่าของชุมชน ดังนั้นการบ่มเพาะความรู้ ค่านิยม และวิสัยทัศน์จึงเป็นปัจจัยแฝงอยู่กับลักษณะการเรียนการสอนของครูช่าง ในรูปแบบผสมผสาน (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. 2545: 113)

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม

การศึกษาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ของชนชาวล้านนาของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง ผู้ที่เข้ามาศึกษาเป็นสล่า ต้องมีความตั้งใจอย่างสูง เพราะเป็นงานที่หนัก ต้องใช้ความวิริยะในการศึกษาอย่างต่อแท้ ต้องฝึกฝนฝีมืออยู่ตลอดเวลา ที่เรียกกันว่า “ครูพัก ลักจำ” เพราะเทคนิคบางเทคนิคไม่สามารถสั่งสอน อธิบายเป็นคำพูดได้ต้องสังเกต จากการลงมือปฏิบัติงาน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อม มีความสำคัญกับสล่ารุ่นน้องมาก เพราะต้องเริ่มสร้างประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้สวยงาม สัมผัสภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ด้วยการครูพักลักจำ จากสล่ารุ่นพี่ หรือสล่ารุ่นครู เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาฝีมือการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตนต่อไป

ส่วนใหญ่การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางอ้อมจะมาพร้อมกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง บางครั้งก็เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบผสมผสาน ระหว่างการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางตรง กับทางอ้อม การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงกว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเดียวอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะการสั่งสอนเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นองค์ความรู้เชิงช่าง หรือภูมิปัญญาสั่งสม ประสบการณ์ จากการศึกษา

จดจำ จากการเฝ้ามองครุสลาแกะสลักไม้โดยใช้เทคนิค การแก้ไขปัญหา วิธีทางลัด วิธีการหลบ เลี่ยงจากปัญหา และการถ่ายทอดอารมณ์ รวมถึงการสร้างความรู้สึกรู้คุณค่าความสวยงามผ่าน ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จะยังมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้ ไปปรับปรุงแก้ไขศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของตน ให้มีการพัฒนา ผักฝนตกผลึกเป็น ลักษณะเอกลักษณ์งานของตนให้เกิดความชัดเจน เกิดเป็นอัตลักษณ์ประจำตน ที่แสดงถึงความ เพียบพร้อมทางด้านวิชาการฝีมือที่วิจิตรโดดเด่นสวยงาม และช่วยกัน ปลูกฝังค่านิยม และ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เผยแพร่ความรู้คุณค่ามรดกทางภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการ แกะสลักไม้ สะท้อนวัฒนธรรมล้านนา ที่เป็นเอกลักษณ์ให้อยู่คู่ประเทศไทยสืบไป

กระบวนการบริหารจัดการศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพื่อให้ทราบแนวทางของ กลุ่มสหกรณ์ มีการปรับตัวในการบริหารจัดการ เพื่อให้มีการบริหารจัดการ รองครอย่าง เป็น ระบบ พบว่า มีการบริหารของคณะกรรมการบริหาร ด้านต่าง ๆ ซึ่งมีสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด 140 คน โดยการบริหารของประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการ และคณะกรรมการสหกรณ์ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง 5 คน โดยการคัดเลือกจากสล่าที่เป็นที่ถักถักของสล่า และ สมาชิกทั้งหมด ด้วยการเสนอชื่อเข้าคัดเลือกตั้ง โดยการลงคะแนนเสียงจากสล่า และสมาชิก ทั้งหมด

จึงทำให้สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ด้วยการเอื้อเฟื้อต่อกัน การกระจายรายได้สู่ กลุ่ม สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึง เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นำพาองค์กรให้มีความมั่นคง เจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กันอย่างยั่งยืน

อีกทั้งภาครัฐได้มีการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง โดยการให้การสนับสนุนชาวบ้านในการทำ อาชีพ และมีการพัฒนาศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้า OTOP ของทางอำเภอสนป่าตอง

จากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ ในชื่อ บ้านแก้วแลน้อย หมู่ บ้าน หัตถกรรมต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว ตำบลบ้านแม่ อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้การ สนับสนุนเป็นอุปกรณ์ในการแกะสลักให้แก่สหกรณ์ฯ ส่วนทางอำเภอสนป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่ให้การสนับสนุน ส่งเสริมแผนการตลาด มีการทำโบชัว มีการจัดหาตลาดให้ทาง ราชการช่วยพัฒนาฯ มชน และอุตสาหกรรมจังหวัด ช่วยประชาสัมพันธ์ ในเวป ไซล์ www.Thaitambon.com เพื่อเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาในสังคมทั่วไปได้ศึกษา และ รวมกันอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้อยู่คู่ชาติไทยสืบไป

การพัฒนา ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ท้องถิ่นล้านนา อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยลดการอพยพแรงงานชนบทเข้าสู่เมืองหลวง แก้ปัญหาชุมชน

ดังที่ พิศมัย รัตนโรจน์ อธิบายเกี่ยวกับปัญหาชุมชน ว่า สังคมไทยได้ปรับตัวเข้าสู่ยุค ของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาชนบทกับเมืองมีลักษณะ แยกส่วนส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาของชุมชนชนบท กระบวนการเรียนรู้ด้าน

วัฒนธรรม ค่านิยมที่ดั่งงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นยังถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ น้อยลง ทั้งระบบคุณค่าของสังคมไทยในด้านจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเริ่มเสื่อมถอย อย่างไรก็ตาม การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนปรับเปลี่ยนไปจากอดีต โดยกระแสวัตถุนิยมที่เข้าสู่ชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้มีความสะดวกสบายมากขึ้นแต่มีสุขลดลง มีรายได้ไม่พอรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มขึ้น และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลงในรูปแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างการพัฒนาของประเทศที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และอ่อนไหวต่อผลกระทบจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ขณะเดียวกันคนไทยกำลังประสบ ปัญหาวิกฤต ค่านิยมที่เป็นผลกระทบจากการเคลื่อนไหลทางวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่ประเทศทางสื่อมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยขาดการคัดกรอง และเลือกรับวัฒนธรรมที่ดั่งงาม ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนามีบทบาทในการเลี้ยงดู ให้ความรู้ ปลูกฝังศีลธรรมให้มีคุณภาพและจริยธรรมลดน้อยลง นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น คนไทยต้องเผชิญกับความเสี่ยงในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูงขึ้น (พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. 2545: 14)

ซึ่งจะส่งผลให้เศรษฐกิจท้องถิ่นมีเสถียรภาพที่มั่นคงขึ้น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 ที่ ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคต การทบทวนสถานะของประเทศในด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการมีโอกาสดำเนินการปรับตัวจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นอย่างยั่งยืน และวิถีของศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ภายใต้ สภาวะสังคมแห่งการพลิกฟื้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจที่มีรากความคิดของระบบนิยมต่อทุนแทรกซึมเข้าสู่บริบทของสังคมไทยอย่างทั่วหน้า ทางกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นจึงปรับตัวตอบรับกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง

โดยทางสหกรณ์ฯ มีการบริหารจัดการด้วยแนวคิดอุดมการณ์สัมพันธ์ กล่าวคือ อุดมการณ์แห่งวิถีการผลิตเพื่อ อสนองความต้องการดำรงชีวิต นั่นคือ การผลิตแบบพอมีพอกิน (Sufficiency) ไม่มุ่งเน้นการผลิตส่วนเกิน เพื่อการค้าด้วยเงื่อนไขดังได้กล่าวแล้ว อุดมการณ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ชุดนี้ได้แสดงออกมาในรูปของบ รรทัดฐาน ความเชื่อ และความคิดที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผี นับถือธรรมชาติ ซึ่งเป็นอุปนิสัยของของคนในอดีตเพื่อที่จะรักษาแหล่งปัจจัยการผลิตตามธรรมชาติเอาไว้ใช้สืบต่อไปสู่ลูกหลาน อุดมการณ์แห่งการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคนภายในชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Norm of Reciprocity) ซึ่งสะท้อนออกมาในระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยในชุมชน และความเชื่อในเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษร่วมกัน ระบบอุดมการณ์แห่ง

ชุมชนนี้ มีความสอดคล้องกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคม อันเกิดขึ้นตามรูปแบบแห่งพลังการผลิตของสังคมแห่งนั้นๆ นั่นคือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชนและระบบการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันโดยมิได้มุ่งหวังผลกำไร เน้นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์มากกว่าการค้า ด้วยมูลค่าของเงินตรา (ยศ สันตสมบัติ. 2542; พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. 2545)

การสร้างชุมชนให้เกิดการรวมตัวอย่าง ความเข้มแข็ง ไม่หลงไปตามกระแสสังคมสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ต้องต้าน อยู่กันอย่างพอดี ไม่เบียดเบียนกัน ใช้ความสามัคคีเพิ่มอำนาจการต่อรอง ตัดช่องว่างระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตองมีการส่งเสริมการตลาด สร้างคุณภาพของสินค้า โดยพัฒนาศิลป์ หัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้เป็นสินค้า OTOP เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค กระจายรายได้ให้ทั่วถึงแก่สภา และสมาชิกอย่างยุติธรรม ให้เกียรติในการตัดสินใจ การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ช่วยเหลือ แบ่งปัน สร้างความสุขให้เกิดแก่ชุมชน และร่วมกันสืบทอดและถ่ายทอด ดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้สู่ลูกหลาน อนุชนรุ่นหลังต่อไป รวมถึงการรวมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาให้อยู่คู่ประเทศไทย รวมถึง สร้างจิตสำนึกให้กับชาติพันธุ์ล้านนา นอกจากนั้นควรส่งเสริมให้ประชาชนที่ ัวไปเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาที่รักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมไว้ และสืบทอดศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้แพร่หลายสืบไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรหาวิธีแก้ไขปัญหา เรื่องการเรียกเก็บเงินค่าสินบนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

ปัญหาดังกล่าว ถ้ายังไม่ได้รับการแก้ไข ให้ทันท่วงที ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ถ้ายังปัญหานี้ไปเรื่อยๆ สล่าคงหมดกำลังใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ต่อไป เพราะเมื่อแกะสลักอย่างเหน็ดเหนื่อยแล้วทำไม เงินที่ได้มากลับต้องไปจ่ายเป็นค่าส่วย ให้เจ้าหน้าที่อย่างไม่เป็นธรรม

ผู้วิจัยหวังว่า ปัญหานี้คงถูกแก้ไขในเร็ววัน จากผู้ใหญ่ของทางภาครัฐที่เล็งเห็น ปัญหาดังกล่าวอย่างทันท่วงที ถ้ารัฐปัญหาไว้จะทำให้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของสล่าบรรพบุรุษล้านนาที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้จางหายไป

2. ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ปรากฏเอกลักษณ์อย่างโดดเด่นในรูปแบบการแกะสลักไม้ล้านนา ซึ่งยังคงเอกลักษณ์ สืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีความสวยงาม ละเอียดอ่อนตามแบบฉบับของศิลปะล้านนา และที่ยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นสินค้า OTOP ที่สร้างชื่อเสียงให้สินค้าไทยในระดับโลก

3. ปลูกจิตสำนึกให้เกิดในชุมชน เพื่อส่งเสริมทางด้าน การศึกษา เป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนในด้านจิตสำนึก ตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และสถานศึกษาในชุมชนนำองค์ความรู้ภูมิปัญญานี้ไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น อย่างเป็นระบบการศึกษาแบบเป็นทางการ ระยะยาว ระบบการศึกษาในโรงเรียน ควรให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ และวิถีการดำเนินชีวิต วิถีคิด ระบบเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม การเมืองและชุมชนท้องถิ่น ที่สอดคล้อง กับสภาพพื้นฐานบริบททางชุมชน ได้ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และก่อให้เกิดความสามัคคี

4. นักวิชาการ องค์กรภาครัฐ และเอกชน ควรมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้มีการถ่ายทอด สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งต่อไปควรทำวิจัยถึงเรื่องการพัฒนาแบบดั้งเดิมสู่รูปแบบพัฒนาอย่างการสร้างสรรคศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เป็นรูปธรรมชัดเจน
2. การวิจัยในครั้งต่อไปควรทำวิจัยถึงเรื่องปัญหาการ สร้างสรรคศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การขาดช่างฝีมือรุ่นใหม่
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้จากแหล่งอื่นๆ ต่างอำเภอ ภายในจังหวัดเชียงใหม่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมประชาสัมพันธ์ สำนักประชาสัมพันธ์ เขต 3 เชียงใหม่. (2547). **อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่**. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2554, จาก <http://Prdnorth.in.th>
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2525). **ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย ประเภทไม้แกะสลัก**. กรุงเทพฯ: กระทรวงอุตสาหกรรม.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุล. (2550). **การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการและสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- โกสุม สายใจ. (2530). **สารนำวัสดุศิลปหัตถกรรม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชะวั้งชัย พฤกษากร. (2532). **ศิลปะศิลปป็นหรือศิลปป็นศิลปะ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชะลูด นิมเสมอ. (2534). **องค์ประกอบศิลปหัตถกรรม**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ชัยนัต วรรณะภุติ. (2537). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. ใน อุทัย ดุลยเกษม บรรณาธิการ. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สายส่งศึกษิต เกล็ดไทย.
- ณรงค์ศักดิ์ บุญยมาลิก. (2550). **การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554, จาก <http://onzonde.multiply.com/journal/item/44>
- ดาว กางกั้น. (2546). **การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์งานแกะสลักไม้ของ คำอ้าย เดชดวงตา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515-2544**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2549). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2: คู่มือปฏิบัติการวิจัยประยุกต์ เพื่อพัฒนาองค์กร ชุมชน สังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครราชสีมา: โชคเจริญมาร์เกตติ้ง
- ไทยตำบลดอทคอม. (2544). **สหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ตำบลบ้านแม่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รายละเอียดสินค้า**. สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2553, จาก <http://www.thaitambon.com/tcommdesc.asp?>
- ธิดินัดดา จินาจันทร์. (2543). **สืบสานล้านนา**. เชียงใหม่: สันติภาพการพิมพ์ เชียงใหม่.
- นพวัฒน์ สมพิน. (2541). **งานช่างแกะสลักในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: ประชาชน.
- นภาพร ชันธนาภา. (2548). **การจัดการองค์กร และการบริหารธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- นวรรตน์ เลขะกุล. (2543). ประวัติศาสตร์ล้านนา”เงินตราล้านนาและผ้าไท. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นิตา ชูโต. (2540). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: พี. เอ็น. การพิมพ์
- แน่น้อย ปัญจพรรค. (2537). เสน่ห์ไม้แกะสลักล้านนา. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองรัตน์.
- ประเสริฐ ศीलรัตน์. (2528). “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรม” เอกสารการสอนศิลปหัตถกรรมสำหรับครู. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- (2528). เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การสอนแบบ เอ เอส กับธรรมชาติ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ประเวศ วะสี. (2541). “คำนิยม” ในภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- พรพรรณ วีระปรียาการ. (2543). การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (พัฒนาศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เพชร วิริยะ. (2540). งานแกะสลักไม้ของไทย. นิตยสารเอ็กเพรสชั่น. 10 (25): 20.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2545). แนวโน้มศิลปศึกษาร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2539). ศิลปะพื้นบ้าน. (เอกสารประกอบการสอน). สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้.
- ยศ สันตสมบัติ. (2539). บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมเชิงวัฒนธรรมอุตสาหกรรม กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ
- (2544). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เรื่องวิทย์ คล้ายวรรณะ. (2531). ประติมากรรมไม้แกะสลัก “ห้ายนต์”. คำโครงการศิลปนิพนธ์ (ศิลปะและวัฒนธรรม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วาสนา บุญสม. (2541). ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาร.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2554). จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2554, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>
- วิเชียร อินทรกระทีก. (2539). ประติมากรรม. กรุงเทพฯ: อัคราพิพัฒน์.
- วรรณิ วิบูลยสวัสดิ์. (2531). ลัทธิและสกุลช่างศิลปะไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วัฒน์ วัฒนาพันธ์. (2521). โครงการวิจัยล้านนา. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัลลภ ไชยพรหม. (2529). เทคนิคในการแกะสลักไม้. กรุงเทพฯ: ยูไนเต็ทบุ๊กส์.

- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2542). ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พรีนธ์.
- (2540). มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: เอส พี เอฟ พรีนติ้งกรุ๊ป.
- (2531). สารานุกรมศิลปะ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สร้าง พรศรี. (2524). ศิลปะพื้นบ้าน. พระนครศรีอยุธยา: ม.ป.พ. เอกสารอัดสำเนา.
- สมคิด โชติกะวานิชย์; และคนอื่นๆ. (2537). งานช่างศิลป์ประณีตของไทย. กรุงเทพฯ: กรมศาสนา.
- สมชาย ณ นครพนม. (2535). เสน่ห์ไม้แกะสลักล้านนา. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองรัตน์.
- สุชาติ เกาทอง. (2536). ศิลปะกับมนุษย์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุดาพร กุณทลบุตร. (2550). หลักการตลาด...สมัยใหม่ **Modern...Principle of Marketing**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2540). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2545). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2545). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศากุล ช่างไม้. (2546, 3 กันยายน-ธันวาคม). การเก็บข้อมูล การจัดการกับข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน. 9: 164-173.
- อารีย์วรรณ อ่วมธานี. (ม.ป.ป.). การวิจัยเชิงคุณภาพ. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554, จาก www.krumpai.net/qualitative_areewan.doc
- อริยา สุอังคะวาทิน. (2534). พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- อัมสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. (2554). ความเป็นมาของอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2554, จาก <http://สันป่าตอง.com/tag>

แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้
: กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัด
เชียงใหม่”

๑. ประวัติผู้นำกลุ่ม/ผู้ถ่ายทอดความรู้/ช่างภายในกลุ่ม/สมาชิกกลุ่ม

๑.๑ ชื่อ(นาย,นาง,นางสาว).....นามสกุล.....

๑.๒ เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑.๓ อายุ.....

๑.๔ สถานภาพ โสด สมรส คู่สมรส ชื่อ.....นามสกุล.....

๑.๕ มีบุตร.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน

๑.๖ คนแรกเรียนอยู่ชั้น.....ที่โรงเรียน.....

คนที่สองเรียนอยู่ชั้น.....ที่โรงเรียน.....

คนที่สามเรียนอยู่ชั้น.....ที่โรงเรียน.....

คนที่สี่เรียนอยู่ชั้น.....ที่โรงเรียน.....

๑.๗ ที่อยู่ปัจจุบัน

.....
 .....

๑.๘ ความเป็นมาของงาน ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เริ่มต้นอย่างไรจึงมาถึง
 ปัจจุบันนี้ได้

.....
 .....

๑.๙ สาเหตุที่มาสสนใจทำงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

.....
 .....

๑.๑๐ มีความรู้ในเรื่องศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้นี้ได้อย่างไร

.....
 .....

๒. กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

๒.๑ วัสดุที่ใช้

๒.๑.๑ ไม้สำหรับใช้ในแกะสลักได้มาอย่างไร หรือซื้อมาจากไหน

.....

.....

๒.๑.๒ เสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุประมาณเท่าไร มีอะไรบ้าง
ต่อหนึ่งเดือน

.....

.....

๒.๑.๓ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้มี
อะไรบ้าง

.....

.....

๒.๑.๔ ไม้ชนิดใดนิยมนำมาผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และ
ชนิดใดขายได้มากที่สุด

.....

.....

๒.๑.๓ คุณสมบัติของเนื้อไม้มีลักษณะอย่างไร

.....

.....

๒.๑.๓.๑ การเลือกคุณสมบัติของเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับ

ประเภทงานการ

แกะสลักไม้มีเกณฑ์อย่างไร

.....

.....

๒.๑.๔ ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ทำมาทั้งหมดมีกี่ประเภท
มีประเภทอะไรบ้าง

.....

.....

๒.๑.๕ ขอบันทึกภาพผลงานได้หรือไม่ (ตามที่คุณให้ข้อมูลบรรยาย)

.....
.....
.....
.....

๒.๒ กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้

๒.๒.๑ แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปะหัตถกรรม
การแกะสลักไม้

.....
.....

มีเงื่อนไขอย่างไรในการแจกจ่ายงาน หรือดูความเหมาะสมอย่างไรในการให้งาน

.....

๒.๒.๒ ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ (ถ่าย
ภาพนิ่ง, VDO)

.....
.....

ขั้นตอนการทำงานเป็นแบบใด แบ่งงานกันทำตามขั้นตอน หรือทำคนเดียวทุกขั้นตอน
หรือทั้ง ๒

.....

๒.๒.๓ เทคนิค และเทคนิคขั้นสูงในการสร้างสรรค์ศิลปะหัตถกรรมการ
แกะสลักไม้

.....
.....

งานแบบไหนทำยากที่สุด (ถ่ายภาพ).....

งานแบบไหนใช้เวลามากที่สุด(ถ่ายภาพ).....

๒.๒.๔ งาน ศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของ สหกรณ์หัตถกรรม
ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีเอกลักษณ์หรือไม่ คืออะไร(ถ่ายภาพ)

.....

.....

๒.๓ รูปแบบศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้งานของสหกรณ์ฯ

๒.๓.๑ รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๓.๒ รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๓.๓ รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๓.๔ ขอบันทึกภาพผลงานได้หรือไม่ (ตามที่คุณให้ข้อมูลบรรยาย)

.....

.....

.....

.....

๓. การถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ของช่าง สู้ช่างรุ่นใหม่

๓.๑ มีการสอนหรือถ่ายทอดแล้ว หากคนมาช่วยผลิตผลงานหรือไม่.....

.....

๓.๑.๑ ถ้ามีคนมาช่วยผลิตผลงานจะต้องสอนก่อนหรือถ่ายทอดความรู้ให้ก่อนหรือไม่.....อย่างไร.....

.....

.....

๓.๒ การถ่ายทอดความรู้ด้านนี้ มีการสอนให้กับเด็กรุ่นใหม่หรือเปล่า.....

๓.๒.๑ เด็กรุ่นใหม่คือใคร สนใจในระดับใด.....

๓.๒.๒ มีการสอนหรือถ่ายทอดตอนไหน.....

๓.๒.๓ ใช้สถานที่ในการสอนที่ไหน.....

๓.๒.๔ ใครเป็นผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอด.....

๓.๒.๕ มีการนำความรู้ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไปสอนตามโรงเรียนหรือไม่อย่างไร.....

๓.๒.๖ เป็นครูภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชาวบ้านหรือไม่.....

๓.๒.๗ สอนโรงเรียนที่แห่ง.....โรงเรียนอะไรบ้าง.....

๔. ข้อมูลกลุ่ม และสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองที่สัมภาษณ์

๔.๑ ความเป็นมาของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง

.....

.....

.....

๔.๒ ภายในสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง มีกี่กลุ่ม.....

กลุ่มอะไรบ้าง.....

๔.๓ กลุ่มของสมาชิกนี้มีชื่อว่า.....

๔.๔ สถานที่ตั้งของสหกรณ์ฯ.....

๔.๕ สถานที่ตั้งของกลุ่มสมาชิกนี้.....

๔.๖ จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ฯ มีทั้งหมด.....คน

๔.๗ จำนวนสมาชิกของกลุ่มสมาชิกนี้มีทั้งหมด.....คน

๔.๘ สมาชิกในสหกรณ์ฯ ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคืออาชีพ.....

๔.๙ สมาชิกในสหกรณ์ฯ ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับ.....

๔.๑๐ งานของสหกรณ์ฯ ที่ผลิตได้มีสภาพเป็นงานแบบ

งานในครัวเรือน   อุตสาหกรรมขนานย่อย

๔.๑๑ มีการแบ่งงานกันอย่างไร หรือทำพร้อมกัน หรือทำคนเดียว

๔.๑๒ ผลิตภัณฑ์มีการปรับปรุงพัฒนาเพิ่มจากเดิมอย่างไร

๔.๑๓ มีเงื่อนไขอย่างไรในการแจกจ่ายงาน หรือดูความเหมาะสมอย่างไรใน
การให้งาน

๔.๑๔ การกำหนดราคา มีการกำหนดอย่างไร (ขนานไม้ที่ใช้ ความประณีต
งานศิลปะ)

๔.๑๕ มีการแบ่งสรรค้ปันส่วนรายได้ภายในสหกรณ์ และสมาชิกอย่างไร

๔.๑๖ ไม้ที่นำมาแกะสลักใช้ไม้จากที่ใด ได้มาอย่างไร ชื่อมาจากไหน

.....

.....

.....

๔.๑๗ สหกรณ์ฯ มีคู่แข่ง ไม่มีคู่แข่ง

๔.๑๘ ผลិតภัณฑ์ของสหกรณ์ฯ จะนำไปจำหน่ายที่ไหน.....

.....

.....

๔.๑๙ มีผู้รับผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย ไม่มีผู้รับผลิตภัณฑ์
ไปจำหน่าย

นำไปส่งเอง นำไปจำหน่ายเอง

เป็นสินค้าส่งออก เป็นสินค้าส่งออก

ถ้าเป็นสินค้าส่งออกไปยังประเทศ.....

.....

.....

๔.๒๐ สหกรณ์ฯ มุ่งเป้าหมายทางการตลาดไปยังลูกค้ากลุ่ม มใดบ้าง และมีวิธี
อย่างไร

.....

.....

๔.๒๑ ตอนนีผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์มีผู้สนใจมากน้อยแค่ไหน

.....

.....

๔.๒๑ มีการสั่งทำมากน้อยแค่ไหน

.....

.....

๔.๒๒ ผลิตภัณฑ์แบบไหนที่มีการสั่งทำเป็นจำนวนมากที่สุด (ถ่ายภาพ)

.....

.....

๔.๒๓ ผลิตภัณฑ์แบบไหนที่ขายได้เป็นจำนวนมากที่สุด(ถ่ายภาพ)

.....

.....

๔.๒๔ ผลิตภัณฑ์แบบไหนที่ขายได้กำไรมากที่สุด(ถ่ายภาพ)

.....

.....

๔.๒๕ ผลิตภัณฑ์แบบไหนที่ขายได้กำไรน้อยที่สุด(ถ่ายภาพ)

.....

.....

๔.๒๖ ทางสหกรณ์ฯ มีกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมการขายอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๔.๒๗ ภาครัฐ มีการส่งเสริมการขายเพื่อช่วยเหลือทางกลุ่มสหกรณ์หรือไม่.....
ถ้ามีอย่างไร

.....

.....

๕. ผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์ฯ เป็นสินค้า OTOP ไม่เป็นสินค้า OTOP

ถ้ามี มีกี่ประเภท..... อะไรบ้าง(ถ่ายภาพ).....

.....

.....

ทางสหกรณ์ฯ มีเว็บไซต์ของสหกรณ์หรือไม่ ..... ชื่อ.....

๖. สหกรณ์ฯ มีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไรบ้าง(ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

เป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในชุมชน

.....

.....

เป็นที่รับรู้ของชุมชนใกล้เคียงที่สนใจมาเยี่ยมชม

.....

.....

เป็นที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ตำบล

.....

.....

เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก
ไม้

.....

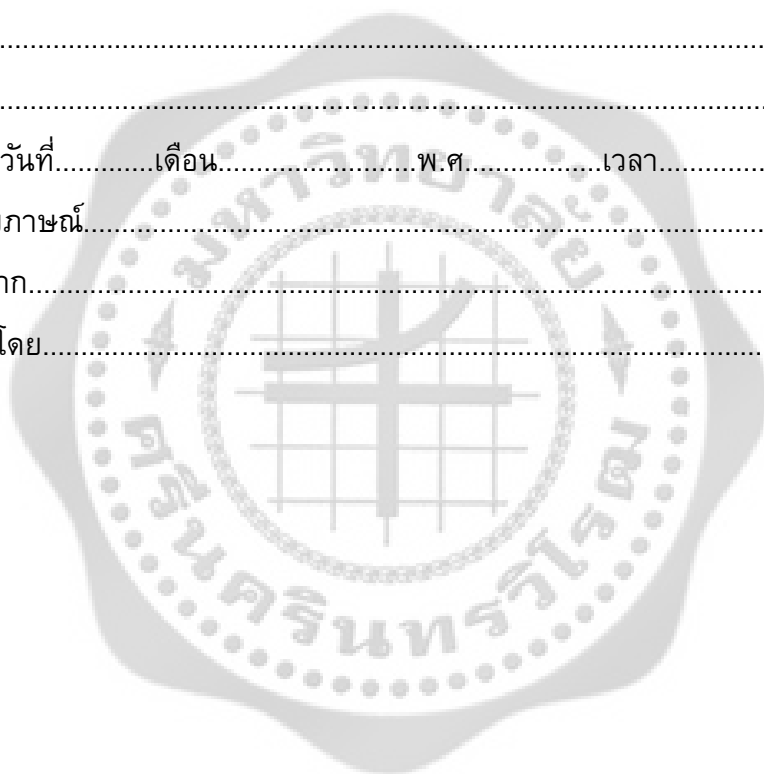
.....

บันทึกเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....ถึง.....น.

สถานที่สัมภาษณ์.....

ข้อมูลได้จาก.....

สัมภาษณ์โดย.....

ข้อมูลบุคคล

ประธานกลุ่มและสมาชิกในกลุ่ม สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120 โทร 053-822220, 081-992-7422 มีกลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มกิว แลน้อย กลุ่มกากสลา กลุ่มยูหว่า

1. นายประทวน ชันทะ

ประวัตินายประทวน ชันทะ

นายประทวน ชันทะเกิดวันที่ 4 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2504 ปัจจุบันอายุ 50 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 84 หมู่ 3 ตำบลยูหว่า อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีภรรยาชื่อ ดรุณี ชันทะ มีบุตรด้วยกัน 1 คนเป็นหญิง

นายประทวน ชันทะ เป็นประธานกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองมาหลายปีแล้ว เริ่มทำศิลปหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ในครอบครัว ตั้งแต่ปู่ ย่า ตายาย สืบทอดองค์ความรู้กันมา และเริ่มทำเมื่อยังเยาว์จนถึงปัจจุบัน ก็หลายสิบปีมาแล้ว

นายประทวนเล่าว่าความรู้ในเรื่องศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไม่ได้มาจากการสืบทอดความรู้จาก ปู่ ย่า ได้สอนให้ตั้งแต่เด็ก ก็เริ่มแกะสลักแล้วค่อยสั่งสมความรู้มาเรื่อยๆ จำเอาบ้างจากการเฝ้าดู ตา ยาย และปู่ ย่าสอนบ้าง แล้วก็ฝึกทำอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาตลอด

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของนายประทวน ชันทะ

วัสดุที่ใช้ที่สำคัญคือไม้สำหรับใช้ในแกะสลักได้มาจากสวนลำไย เอามาทั้งรากและโคนเมื่อก่อนชาวบ้านขายเหี่ยวเพื่อทำสวนก็เอาไม้ไปเผาไม่ก่อเกิดประโยชน์จึงนำมาแกะสลัก ส่วนใหญ่ได้จากหัวไร่ปลายทุ่ง ปัจจุบันก็มีการสั่งซื้อมาบ้าง และจะเป็นไม้ที่ตายแล้วส่วนใหญ่ก็เป็นต่อไม้

เสี้ยค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุประมาณ 1000 บาทต่อเดือน จะมีค่าไม้ ค่าสี กระจาดทราย ส่วนใหญ่เป็นค่าไม้

อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลัก ไม้ เครื่องมือการแกะสลักไม้ ทั้งตัวยู ตัววี ตัวซี หน้าตัด สิว ค้อนไม้ ค้อนเหล็ก หินลับ เครื่องมือขัด แปรงทาสี

ไม้สักจะเป็นนิยมนำมาผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และขายได้มากที่สุด ถือเป็นยอดของไม้ ความนิยมในลำดับต่อมาคือไม้จามจุรี ไม้ยี่ห้า ไม้มะม่วง แ ต่จำพวกนี้จะไม่สวยเท่าไม้สัก คุณสมบัติของไม้สัก จะมีเนื้อละเอียด ส่วนไม้อื่นๆ จะมีเนื้อไม้ไม่ละเอียด แข็ง และเหนียว แกะได้ยากกว่าไม้สัก ความคงทนไม่เท่าไม้สัก

การเลือกคุณสมบัติของเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับประเภทงานการแกะสลักไม้ไม่มีเกณฑ์ที่ตายตัว เพราะไม้สัก จะเหมาะสมกับการแกะสลักที่สุด ส่วนไม้อื่นก็แล้วแต่ลูกค้าต้องการไม้ชนิดใด ส่วนไม้เนื้อหอมจะหาได้ยากจึงไม่นิยมนำมาแกะสลักงานชิ้นใหญ่ จะแกะเป็นชิ้นเล็กๆ เช่น เทพต่างๆ เป็นเครื่องประดับสร้อยคอ ยกตัวอย่างเช่น ล็อกเก็ตห้อยคอพระพิฆเนตร เจ้าแม่กวมอิม

ศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ที่ทำมาทั้งหมดมีหลายประเภท มีช้าง ม้า กระจาดย สัตว์น้ำชนิดต่างๆ มังกร เสือ สิงโต นก นกยูง ตัวละครไทย และตัวละครในป่าหิมพาน กิณี สุวรรณ มัจฉา หนุมาน จำพวกโต๊ะ ก็มี รูปแกะสลักที่เป็นวิถีชีวิตชนบท ป่า

ทางกลุ่มสหกรณ์มีแนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรคศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ขึ้นอยู่กับสลา หรือช่างเองด้วยการจินตนาการ และการสร้างสรรค์ มีบ้างที่มีการสั่งทำ

งานทำยากที่สุดคือ มังกร ตัวละครไทย และตัวละครในป่าหิมพาน เพราะต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง และงานจำพวกนี้ต้องให้รายละเอียดสูง

นายประทวนเล่าให้ฟังว่า ตอนนี้ตลาดที่ขายเริ่มมีมาก เมื่อก่อนมีที่นี้เป็นที่เดียวตอนนี้การแกะสลักเริ่มมีความนิยมทำกันมากการขายตัวของตลาดค่อนข้างมีมาก การเปิดตัวของร้าน และกลุ่มหัตถกรรมต่างๆมีอย่างมากมายมีการขยายไปแถวคลองชลประทาน มีอยู่ประมาณ 40 ร้าน

การก่อตั้งสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้เส้นปาดอง เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่แกะสลักกันอย่างแพร่หลายในทุกครัวเรือน ได้มาจัดตั้งเป็นสหกรณ์ฯเมื่อพ .ศ. 2518 แต่ยังไม่แข็งแรงจึงหายไป เกิดจากความไม่เข้าใจในระบบสหกรณ์ของชาวบ้าน และกลับมาจัดตั้งสหกรณ์ฯ อีกครั้งเมื่อพ .ศ. 2543 ในตอนนั้นมีกรือหุ้มมีสมาชิกจำนวน 140 คน เพื่อพัฒนาทางด้านอาชีพ เพิ่มอำนาจในการต่อรองกับตลาด หรือพ่อค้าคนกลาง และเพื่อความถูกต้องทางกฎหมาย ในการใช้วัสดุไม้อย่างถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด เพราะไม้ที่ใช้และนิยมส่วนใหญ่เป็นไม้สัก ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามประเภทหนึ่ง

เมื่อก่อนการแกะสลักไม้เป็นอาชีพเสริม แต่เมื่อศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เริ่มได้รับความนิยมนีมีความต้องการสูง จึงทำให้มีการขยายตัวของช่างแกะสลักให้มีเพิ่มมากขึ้น เพื่อสนองต่อความต้องการของตลาด และรายได้ค่อนข้างดี เพราะเหตุผลดังกล่าวชาวบ้านจึงยึดอาชีพการแกะสลักไม้เป็นอาชีพหลัก

ปัจจุบันสมาชิกของสหกรณ์มีทั้ง อาชีพการแกะสลักไม้เป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริม เพราะในสภาวะปัจจุบันที่ต้องแข่งขันและดิ้นรน อาชีพเดียวคงไม่พอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว บ้างก็มีสวนลำไย ไร่ นาตามสถานะทางเศรษฐกิจของแต่ละคน

ต้นกำเนิดของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้เส้นปาดอง อยู่ในช่วงเดียวกับบ้านถวายเป็นที่ชื่อเสียงของตลาดค้าไม้แกะสลัก ช่วงนั้นตำบลสันปาดองมีการแกะสลักไม้กันอยู่แล้วแต่เสียเปรียบทางด้านการตลาด หน้าร้าน และเพราะบ้านถวายเป็นเหมือนศูนย์รวมสินค้าที่พ่อค้าคนกลางมาซื้องานแกะสลักไปวางขายหน้าร้าน และเป็นที่ยึดของลูกค้ามากกว่าที่อื่น

ขั้นตอนการแกะสลักไม้ปัจจุบันสล่ามีความชำนาญ ไม่จำเป็นต้องร่างอย่างในสมัยก่อน สล่าใช้จินตนาการได้เลย เมื่อเห็นรูปทรงของไม้ที่ได้มาถือว่างานทุกชิ้นจะมีแค่ชิ้นเดียวเพราะ รูปทรงของไม้จะไม่เหมือนกันจะทำซ้ำไม่ได้ การวางรูป ลวดลายจะขึ้นอยู่กับรูปทรงของไม้และ จินตนาการของสล่าแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสล่าเห็นไม้ จะจินตนาการได้เลยว่าว่างหัวข้าง ว่างตรงไหน ว่างข้างจะอยู่ตรงไหน มีท่าทาง ลีลาอย่างไร

รูปแบบของงานแกะสลักไม้ของสล่า สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีภาพสัตว์ ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า ปลา กระต่าย นก นกยูง เสือ ดอกไม้ สิงโต ป่า นักฆัทร

รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีภาพสัตว์มงคล มังกร สิงโตจีน ช้างเอราวัณ เทพต่างๆ พระพิฆเนตร เจ้าแม่กวนอิม สัตว์หิมพาน กิณี หนุมาน หงส์

การแกะสลักพระพุทธรูปกลุ่มสมาชิกภายในสหกรณ์ สล่าจะไม่ค่อยทำ เพราะมีความเชื่อ ที่ปลูกฝังกันมาว่าเป็นของสูงผู้ที่จะแกะสลักได้ต้องบวชเรียนมาก่อน ที่เรียกว่าทิด คนธรรมดาแกะ ไม่ได้ หรือการแกะสลักเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์สล่าจะต้องได้รับมอบจากครูบาอาจารย์ในพิธีไหว้ครู ต้องถึง ขั้นกำนนครู และได้รับมอบเสียก่อน ถึงจะแกะสลักได้ ถ้าไม่เช่นนั้น สล่าที่แกะโดยไม่ผ่านข้อจำกัด ดังกล่าว มีความเชื่อว่า สล่าคนนั้นจะพียง (จะเป็นคนขี้เมา ไม่ปกติหรือบ้าไปเลย)

รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต มีภาพวิถีชีวิต ป้ายเลขที่บ้าน ป้ายมงคล ป้าย ต้อนรับ ป้ายชื่อ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ โคมไฟ มือแขวนเครื่องประดับ

ภูมิปัญญาทางด้านกระบวนการผลิต เทคนิคการทำสี

การทำสีข้างให้เป็นสีดำ เหตุผลในการทำข้างเป็นสีดำ เพราะมีความเหมือนจริงกับข้างใน ธรรมชาติ และลูกค้าชาวต่างชาติชอบ

เทคนิคการทำสีข้างเป็นสีดำในสมัยก่อนใช้สีดำจาก ลูกมะเกลือ โดยการนำลูกมะเกลือไป แขน้ำ หรือดองไว้ประมาณ 1 เดือน ยิ่งนานเท่าไรสีก็จะออกสีดำที่เข้มขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งนานยิ่งดำ และ เมื่อแกะสลักข้างเรียบร้อยแล้ว ลงลวดลายของหนังข้างแล้ว จึงลงสีจากน้ำมะเกลือ ที่ไว้ให้แห้ง

สีจากน้ำมะเกลือจะซึมผ่านเนื้อไม้เข้า ไปฝังลึกในเนื้อไม้ สีที่ออกมาจะสวยมาก สีไม่เข้ม เกินไป มีความเป็นธรรมชาติ สีคงยังติดทนแม้ผ่านกาลเวลายาวนาน

งานแกะสลักไม้ชิ้นนี้เป็นงานเก่า ผ่านเวลามา 10 ปีแล้ว สียังคงติดทน

ปัจจุบันไม่ใช่สีจากมะเกลือ ใช้สีดำจากสีน้ำพลาสติก ขั้นตอนก็คือ เมื่อแกะสลักข้าง
เรียบร้อยแล้ว สร้างลายหนึ่งข้าง แล้วจึงลงสีบนผิวตัวข้าง ตากให้แห้ง แล้วนำงานไปล้างใช้แปรงสี
ฟันขัดสีออกบางจุดให้สีติดในร่องลึก และจางในส่วนที่นูนออกมาให้เห็นสีเนื้อไม้บางเพื่อความ
สมจริง เสร็จแล้วก็ตากแห้ง ตรวจสอบดูอีกรอบถ้ายังไม่เหมือนจริงก็ต้องล้างเพิ่ม แล้วทาสีให้แห้งอีกรอบ

ความแตกต่างของสีจากน้ำมะเกลือกับสีน้ำพลาสติก สีจากน้ำมะเกลือจะเป็นสีธรรมชาติ
มากกว่า ไม่ดำจนเกินไป ติดทนนาน เพราะสีน้ำมะเกลือจะซึมเข้าไปในเนื้อไม้ สีพลาสติกจะด้าน
เคลือบอยู่บนเนื้อไม้ไม่ซึมเข้าไปในเนื้อไม้ และสีจากน้ำมะเกลือจะทนติดนานกว่าสีน้ำพลาสติก

การบริหารจัดการ ในช่วงที่ทางภาครัฐมีการสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้มีการให้การ
สนับสนุนชาวบ้านในการทำอาชีพ และมีการพัฒนาศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้า OTOP
ของทางอำเภอสันป่าตอง จึงทำให้เกิดกลุ่มหัตถกรรมต่างๆ กำเนิด และเติบโตขึ้นเป็นดอกเห็ด ทาง

อำเภอก็ได้จัดสรรที่ดินไว้ให้เปิดหน้าร้านสำหรับชาวบ้าน กลุ่มหัตถกรรม และกลุ่มสหกรณ์ฯ สมาชิกของสหกรณ์บางคนได้ขยายเปิดร้านของตนเอง

จากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่ในชื่อ บ้านกิวแล่น้อย หมู่บ้านหัตถกรรมต้นแบบเพื่อ อารทองเทียว ตำบลบ้านแม่ อำเภอ สันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนเป็นอุปกรณ์ในการแกะสลักให้แก่สหกรณ์ฯ เพราะให้ เงินไม่ได้ผิดต่อระเบียบของ อบต. เพราะสหกรณ์ฯเป็นนิติบุคคล

ในปัจจุบันเปิดสอนฟรีให้กับบุคคลทั่วไป แต่ได้กรุณาใหม่ไม่ค่อยสนใจในเรื่อง การแกะสลัก ไม้เท่าไร ส่วนใหญ่มีความสนใจในเรื่องกีฬามากกว่า จิตใจของเด็กสมัยใหม่

คุณประทวนเล่าว่า เมื่อก่อนประมาณ 2 ปีมาแล้ว ป้าบัวเกียงเคยไปสอนนักเรียนที่ โรงเรียนกิวแล่น้อย มีการนำความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ไปสอนนักเรียนระดับ ประถม 3-6 ในขั้นตอนการแกะสลักพื้นฐาน เริ่มจาก การแกะสลักลายง่ายๆ เช่น ลายไทย เคยไปสอนที่ โรงเรียนต่อมา นำนักเรียนมาสอนที่สหกรณ์ เพราะปัญหาเรื่องการขนย้ายเครื่องมือแกะ บ้างก็มา เรียนหลังเลิกเรียน แต่ในปัจจุบันไม่ได้สอนในโรงเรียนแล้ว

ข้อดีอยู่ที่ผ่านมากลุ่มสหกรณ์ฯไม่มีการปลูกป่าทดแทน แต่ ในอนาคตข้างหน้ามีการ วางแผนที่จะมีโครงการร่วมกับกลุ่มหัตถกรรมต่างๆในการร่วมกันปลูกป่าทดแทน แต่ทางสหกรณ์ฯ ไม่ได้มีการตัดไม้มาทำงานแกะสลัก เพราะสหกรณ์ฯเอาไม้จากหัวไร่ปลายทุ่ง และไม้ที่ตายแล้ว

การตั้งราคาขึ้นอยู่กับหลายเหตุผล ไม้ที่ใช้ ขนาดของตัวงาน และฝีมือคว ามประณีต ความละเอียดของงาน ส่วนใหญ่สล่าจะเป็นคนตั้งราคากันเอง จะเป็นการต่อรองระหว่างสล่ากับ ผู้บริโภค ราคาที่ตั้งไว้ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของสล่ากับผู้ซื้อ ผู้บริโภคจะตกลงกัน

ปัจจุบันมีพ่อค้าจากหลายที่ มาจากกรุงเทพฯ สวนจตุจักร ลำปาง ภูเก็ต ปัจจุบัน มีการขนส่งที่สะดวกสบายกว่าสมัยก่อน การขนส่งเข้ากรุงเทพฯส่งวันนี้พุงนี้ก่อนเที่ยงผู้ซื้อได้รับงานถึงมือเลย

ในท้องถิ่นสันป่าตอง บ้านถวาย ปัจจุบันมีบริษัทขนส่งมากกว่า 30 บริษัทที่รับส่งผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก

ในสมัยที่มีการส่งเสริมการค้า ศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้า OTOP มีการขนส่งที่สะดวกสบายมาก ถ้ามีใบประกัน ตั้งแต่ สามดาวขึ้นไปขนส่งผ่านสายการบินได้ในราคากิโลกรัมละ 4 บาท

การคัดสรรค้สินค้า OTOP คัดสรรค้จากอำเภอ ถึงจังหวัด ผลงานต้องมีคุณภาพ มีหีบห่อ มีเรื่องราวน่าสนใจ ต้องระบุขั้นตอนการทำทุกขั้นตอน ใช้วัสดุประกอบดี วยอะไรบ้าง เพื่อที่ตรวจสอบมาตรฐาน เมื่อได้มาตรฐาน จะมีใบ มปช เป็นใบประกันมาตรฐานชุมชน ออกโดยอุตสาหกรรมจังหวัด และทางจังหวัดจะส่งไปคัดสรรค้ในระดับประเทศอีกครั้ง จะจัดขึ้นที่เมืองทองธานี โดยการตัดสินจากคณะกรรมการระดับประเทศจากกระทรวงต่างๆ ทางสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ ไม้ สันป่าตองเคยได้มากที่สุด 3 ดาว ข้อดีของเราก็คือ หีบห่อ เพราะงานของเราจะมีขนาดที่แตกต่างกันมาก ทั้งความยาว ความกว้างที่ไม่เท่ากันเลย ถ้าจะมีหีบห่อที่เป็นมาตรฐานค่อนข้างลำบากต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อราคาไม้แกะสลักเพิ่มขึ้นด้วย จึงทำให้นำเสนอ หีบห่อไม่ได้มาตรฐานของ OTOP

แผนการตลาดส่วนทางอำเภอ จังหวัดให้การสนับสนุน ส่งเสริม ในเรื่องของการตลาด มีการทำโบชัว มีการจัดหาตลาดให้ทางราชการช่วยพัฒนาชุมชน และอุตสาหกรรมจังหวัด ช่วยประชาสัมพันธ์ มีการโฆษณาสินค้าการแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ ที่ www.Thaitambon.com

ทางด้านรายได้ที่ได้รับสมาชิกแต่ละคนจะรับงานจากลูกค้าของตนเอง โดยไม่ต้องผ่านสหกรณ์ แต่งานที่ขายได้ จะต้องนำเงินเข้าสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 3 ของราคาชิ้นงานที่ได้ขายไป เงินที่สหกรณ์ได้รับ จะต้องไปใช้จ่ายใน 3 ด้าน คือ ค่าบำรุงอาคาร สถานที่ตั้งของสหกรณ์ฯ ค่าไฟฟ้า และค่าส่วยจะต้องจ่ายให้กรมป่าไม้ 3 แห่ง และตำรวจอีก 1 แห่งทุกเดือน

มีการปันผลทุกสิ้นปี แต่ปัจจุบันสมาชิกทุกคนขอไม่รับเงินปันผล เพื่อนำเงินตรงส่วนนี้ไปพัฒนาสหกรณ์ฯในด้านอื่น หรือใช้ในสวนกลางเพื่อเป็นการพึ่งพากันระหว่างสมาชิกสหกรณ์ฯ

ตอนนี้คู่แข่งทางการตลาดก็คือ กลุ่มหัตถกรรมต่างๆที่กำเนิดขึ้นมาอย่างมากมาย ในช่วงที่ การแกะสลักไม้กำลังเฟื่องฟู และเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทนสูงจึงมีความนิยมทำกันมาก ประจวบ กับทางภาครัฐในตอนนั้นได้ให้การสนับสนุน นุชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านละ 1,000,000 บาท โดย ชาวบ้าน หรือกลุ่มคนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไปเขียนโครงการกลุ่มหัตถกรรมพัฒนาชุมชน ในเรื่องหลักการ ต่างๆ นำเสนอ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ เมื่อทาง อบต. ให้ผ่านจะให้เงินสนับสนุนเลย กลุ่มละ 50,000 บาท โดยการบริหารของกลุ่มกันเอง จึงเกิดกลุ่มต่างๆขึ้นอย่างมากมายนั่นเอง เมื่อกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมา มากก็เกิดการแข่งขันทางการตลาดกันมากขึ้น

คุณประทวนเล่าว่า สมาชิกบางคนก็ได้ไปจัดตั้งกลุ่มกันเพื่อที่จะได้รับเงินสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่ ซึ่งยังเป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่ แตกต่างกับทางสหกรณ์จะไม่ได้ รับเงินสนับสนุนจากทาง อบต. จะได้เป็นอุปกรณ์ อย่างเช่นส่วาน 4 ตัว ในรอบหลายปี

สาเหตุนี้ก็เลยเป็นปัญหาหนึ่งที่สหกรณ์ได้รับ อีกปัญหาหนึ่งที่ใหญ่หลวงก็คือการเก็บ ส่วยของกรมป่าไม้ในเขตใกล้เคียง รวมถึงตำรวจในทุกๆเดือน

การส่งสินค้าศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ออกนอกประเทศ ค่อนข้างยากเพราะต้องผ่าน ตม.ตรวจคนเข้าเมืองในเรื่องการขออนุญาตนำไม้ต่างพันธุ์นอกประเทศเข้าเมือง การส่งออกต้อง ผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน ทั้งในเรื่องการขออนุญาต และเอกสารที่ยุ่งยากสำหรับชาวบ้าน สามชิกสหกรณ์ฯ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินเรื่องต่างๆด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงไม่นิยมส่งออกนอก ประเทศ อาศัยลูกค้าที่เป็นชาวต่างชาติมาท่องเที่ยว และมาสั่งออर्डเดอร์สินค้าศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ขึ้นตู้คอนเทนเนอร์ (Container) โดยที่ลูกค้าเป็นผู้จัดการทุกอย่างเองและส่วนใหญ่จะเป็นคนประเทศจีน

การแกะสลักไม้ เป็นการทำงานในครอบครัว สามีจะเป็นคนทำงานหนัก จินตนาการ วาง แผนการทำงาน แกะโครงสร้าง ขึ้นรูป เก็บลวดลาย ส่วนภรรยาจะทำงานเบา เก็บรายละเอียด ชัด ทำสี ตกแต่ง

เอกลักษณ์ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง คือ ช้างหนูดำ ช้างทอนไม้หนู นสูง ช้างต่อไม้ลอยตัว ช้างลีลา และเป็นศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ ขายดีที่สุด มีเท่าไรก็ขายหมด

ผลิตภัณฑ์มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามคงต้องเข้าใจตลาดว่าชอบงานประเภทไหน ตอนนี้นงานที่ปรับปรุงออกมาก็คือ มือวางสบู่ ได้รับออเดอร์จาก โรงแรม และสปา ต้องการมากและมีการสั่งทำอยู่เรื่อยๆ ตอนนีพัฒนาเป็นที่วางเครื่องประดับ เขวนสร้อยคอ และยังมีดอกกลีลาวดีใช้ประดับฝาผนังของสปา

ในช่วงนี้ช่าง ม้า และป่าเป็น ผลิตภัณฑ์ที่มีการสั่งทำเป็นจำนวนมากที่สุด งานชิ้นใหญ่จะขายได้กำไรมากกว่าชิ้นเล็ก เพราะลูกค้าเห็นว่าเป็นชิ้นเล็กต้องราคาถูกกว่า และไม่ได้มองถึงความละเอียด ประณีต และความยากในการแกะสลักไม้เล็กเหตุนี้งานชิ้นเล็กแต่มีรายละเอียดก็จะขายได้กำไรน้อย

สหกรณ์มีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในชุมชน เป็นที่รับรู้ของชุมชนใกล้เคียงที่สนใจมาเยี่ยมชม เป็นที่ บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

บันทึกเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 14.01 ถึง 17.00 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 081-992-7422

2. นายถนอม

นายถนอม รองประธานกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง เล่าถึง ประวัติความเป็นมาของ กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง ว่า บุคคลที่จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง คือ คุณลุงมี ตั้งมาประมาณ ๓๐-๔๐ ปีมาแล้ว มีการแกะสลักไม้มายาวนานแล้วถึงหลาย ๑๐ ปี ส่วนใหญ่เป็นช่างที่อาศัยในหมู่บ้าน กิวแลน้อย และต่อมาเริ่มขยายการผลิตขึ้นเรื่อย ๆ ไปยังท้องถิ่นใกล้เคียง ช่างแกะส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยในหมู่บ้าน ไม่ค่อยมีเด็กรุ่นใหม่เท่าไรนัก มีแต่หน่อยที่มีความรู้ ตสาหะในการเป็นช่างแกะไม้ เพราะการแกะไม้ต้องใช้ความอดทน ฝึกฝนเป็นอย่างมากจึงจะเชี่ยวชาญ มีช่างจากที่อื่นบ้าง นั้นเป็นส่วนน้อย อาศัยและค้าขายในระยะรอบนอก ส่วนการศึกษาที่ส่งเสริมในเรื่องการแกะสลักไม้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไป ในโรงเรียนกิวแลน้อย

สหกรณ์มีสมาชิกทั้งหมด ๑๔๐ คน ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้าน หลายตำบล เช่น บ้านแม่ บ้านน้ำบ่อ บ้านยุหว่า บ้านสันทราย และอำเภอมะแมว ก็มีบ้าง ที่มากที่สุดจะเป็นบ้านแม่ กับ บ้านยุหว่า

กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120 โทร 053-822220, 081-992-7422

ใบอนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้โดยใช้แรงงาน ใบอนุญาตค้าไม้หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อการค้า

ใบสำคัญรับจดทะเบียนสหกรณ์

แนวคิดรูปแบบของ กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ส่วนใหญ่เป็นรูปช่าง รูปรามเกียรติ์เป็นภาพชนบท ภาพวิถีชนบท สื่อให้เห็นวิถีชาวบ้านต่างจังหวัด ทำงานในแนวทาง ภาคเหนือเป็นหลัก

คุณ ถนอม อธิบายแนวคิดรูปแบบกลุ่ม

ผลงานการแกะสลักรูป ช้าง เป็นผลงานหลักๆ ของกลุ่ม

งานแกะไม้ของเชียงใหม่ แตกต่างจากของที่อื่นในเรื่องรูปแบบ และเอกลักษณ์ มีความแตกต่างจากที่อื่นๆ ในเรื่องรายละเอียดที่นี้จะมีรายละเอียดสูง เป็นรูปแบบของภูมิปัญญาพื้นบ้านจริงๆ งานทางภาคเหนือจะมีความละเอียดอ่อนกว่าภาคอื่นๆ

วัสดุ และอุปกรณ์ของ กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตองประกอบด้วย

ส่วเครื่องมือสำหรับแกะ

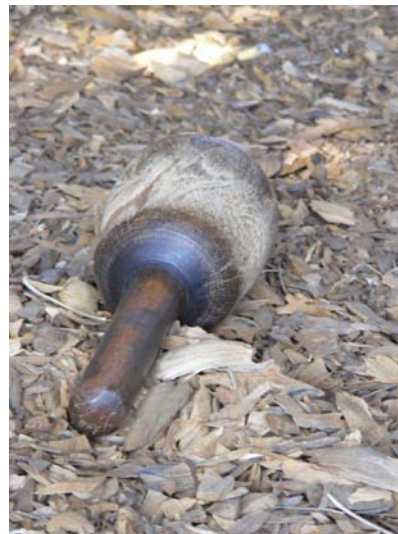
ส่วประกอบด้วยหลายขนาน

1. ส่ว ไม้จ้ำกัตเบอร์ ขึ้นอยู่กับความถนัดของช่าง และตามเนื้อที่ของไม้ ด้ามจับเป็นไม้ไต้แก่ ส่วขนานเล็กหน้าตัดตัวยู และตัววี ส่วขนานกลางหน้าตัดตัวยู และตัววี ส่วขนานใหญ่หน้าตัดตรง หน้าตัดตัวยู และตัววี

ค้อนสำหรับตอกสี้ว

2. ค้อนตอกสี้ว เล็ก-ใหญ่ ทำมาจากไม้เช่นเดียวกับด้ามจับของสี้ว เวลาตอกเสียงจะไม่ดังเท่าไร

3. ไม้สัก ไม้จามจุรี หรือไม้ยี่มาที่เลือกมาแกะสลักทั้งเป็นต้อ และราก

การใช้อุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของช่างเอง ช่างเป็นช่างชาวบ้านไม่มีเงินทุนในการซื้อเครื่องมือไม่มากมายนัก เพราะช่างสามารถแกะไม้ได้ด้วยสิ้วอันเดียวได้อยู่แล้ว

เทคนิควิธีการของ กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง ในกลุ่มมีการต่อเนื่องไม้แต่ไม่นิยม ส่วนใหญ่ใช้ไม้ชิ้นเดียวในการผลิตผลงาน จึงทำให้ผลงานมีความพิเศษ และจะปรากฏรายละเอียดได้พอประมาณ เท่าที่ช่างจะมีความสามารถทำได้ เทคนิควิธีการของช่างขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ของช่างว่ามีการพลิกแพลง การเก็บรายละเอียดในการแกะส่วนใหญ่ ผู้หญิงจะเก็บได้สวยงามกว่า ผู้ชาย การแกะสลักมากมายเพีย ยงโต แต่เทคนิคทำส่วนใหญ่ช่างไม่มีความจำเป็นต้องพลิกแพลงให้มากนัก เพราะข้อจำกัด ข้อหนึ่งที่สำคัญ คือ มีเทคนิควิธีการในการแกะสลักมากมาย แต่ราคาของผลงานขึ้นอยู่กับขนาดของผลงาน พอลูกค้าเห็นว่าสวยงามก็จริง แต่ลูกค้านำไปเปรียบเทียบกับงานขนาดเดียวกัน แต่ใช้เทคนิควิธีการที่ง่ายกว่า แต่ราคาแตกต่างกัน ลูกค้าก็ไม่ซื้อผลงานที่ราคาแพงกว่า

การแกะช่างลีลามิขั้นตอนการแกะที่ยากกว่า การแกะช่างทำยืนธรรมดา

การเลือกใช้ไม้ในการแกะสลัก การเลือกใช้ไม้ ประเภทไม้สัก ที่เก่าแล้ว ขึ้นอยู่ตามหัวไร่ ปลายนา บ้างก็ถูกเผา จะเอาไม้ที่ไม่มีประโยชน์ บ้างก็ได้จากต้นสักที่เกิดจากธรรมชาติ

การคัดเลือกเนื้อไม้ ไม่มีการคัดเลือกไม้ ถ้าเป็นไม้สักก็ใช้ได้หมด นอกจาก ไม้สักก็เป็นไม้จามจรี ไม้ย้าฉา ที่นิยมใช้มีอยู่ ๒ แบบ คือ ไม้สัก และไม้จามจรี บางทีไม้ที่พอจะทำได้บ้าง คือ ไม้ต้นขนุน แต่ไม่นิยมเท่าไร

ขั้นตอนการแกะสลักไม้ของ กลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ขั้นตอนการผลิต มีการเตรียมเครื่องมือ และวัตถุดิบ ไม้แน่นอนใน ขั้นตอนในการผลิต ส่วนใหญ่ ช่างแต่ละคนมีขั้นตอนการแกะที่ไม่แน่นอน แล้วแต่ความถนัดของช่างแต่ละคน ทั้งรูปแบบของไม้ก็เป็นปัจจัยในการแกะรูปแบบต่างกันไป รูปแบบพื้นฐานส่วนมากเป็นรูปช้าง สรุบบันทึกขั้นตอนได้ดังนี้

1. เมื่อคัดเลือกไม้ได้ตามที่ต้องการ แล้วเลือก แบบร่างให้เหมาะสมกับรูปทรงของไม้ โดยใช้ชอล์กร่างวางลวดลายก่อนพอมันใจแล้วจึงใช้ ปากกาเคมี ร่างทับอีกครั้งลงบนแผ่นไม้

การร่างแบบลงบนแผ่นไม้

แบบจะไม่ตายตัว บางครั้งลูกค้าสามารถเลือก ได้โดยเฉพาะช่างจะมีแบบต่างขนาด และมีแบบที่ใช้ประจำวัน หลากหลาย ขนาด ๓ นิ้ว ๔ นิ้ว ๕ นิ้ว ๖ นิ้ว ขึ้นไปไม่เกิน ๒๕ นิ้ว มากกว่านี้จะหาไม้ยาก

2. แกะโครงร่าง (out line) ตามลวดลายที่วางไว้ เป็นโครงสร้างรวมทั้งแผ่นไม้วาง องค์ประกอบผลงานให้มีความเหมาะสมกับตัวไม้

แกะโครงสร้างวางรูปทรงของผลงาน

แกะเป็นโครงสร้างทั่วทั้งภาพผลงาน

ความโดดเด่นของลายขึ้นอยู่กับช่างผู้แกะ ในความชำนาญในแต่ละลาย แต่ละด้าน การควบคุมคุณภาพของงาน ขึ้นอยู่กับช่าง และคนที่สั่ง order มีบ้างที่ลูกค้ามีรูปมาให้ และช่างก็ทำตาม และถ้าเลือกแบบของเรา เราก็จัดทำ การควบคุมคุณภาพคือต้องทำให้ดีที่สุด

3. แกะลายละเอียดในขั้นต่อมาให้มีความลึกเกิดขึ้นของผลงาน

แกะภาพให้มีความลึก

แกะหน้าไม้ให้มีความโค้งมน

แกะสลักให้เป็นรูปที่ต้องการ

4. เมื่อแกะให้เห็นว่าเป็นรูปทรงที่ต้องการ

แกะโดยเน้นโครงสร้างของรูปทรงในผลงานมากขึ้น

แกะโดยจัดองค์ประกอบของภาพผลงาน ให้เหมาะกับรูปทรงของไม้

5. เริ่มแกะลวดลายให้มีความละเอียดมากขึ้น สร้างให้ผลงานมีมิติมากขึ้น

สร้างมิติในผลงาน

สร้างมิติในผลงานทั่วทั้งภาพ

การแบ่งระดับของผลงาน ผลงานที่มีความละเอียด ราคา จะสูงตาม ผลงานที่ไม่เน้นความละเอียดราคาจะลดหลั่นลงไป ช่างแต่ละคนก็มีระดับฝีมือที่แตกต่างกัน ช่างฝีมือดีจะได้งานที่มีความละเอียด ช่างที่มีฝีมือปานกลางจะได้งานที่มีความละเอียดลดหลั่นกันลงไปด้วย

6. แกะสลักไม้เน้นลายละเอียดแล้วเก็บลายละเอียดส่วนน้อย เพื่อความสวยงาม

การเก็บลายละเอียด

การเก็บลายละเอียดส่วนน้อย

ผลงานสำเร็จ

ขนาดของชิ้นงาน ที่เล็กที่สุด และชิ้นงานที่ใหญ่ที่สุด ชิ้นที่เล็กที่สุด ราคา ๕๐บาทขึ้นไป แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว มี ๑๐๐ บาทขึ้นไป

ผลงานชิ้นหนึ่งใช้ช่าง แล้วแต่ผลงาน บางงานก็คนเดียว บางงานแกะโครงสร้าง แล้วให้ช่างผู้ชำนาญแกะในรายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

การดูแลไม้ในการแกะสลัก มีการทำสี ส่วนใหญ่ นิยมใช้สีน้ำสีดำ บางชิ้นใช้การทาแลคเกอร์ จำเป็นต้องจ้างช่าง แลคเกอร์อีกทีหนึ่ง

ปัญหา การแกะสลักไม้ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง

ปัญหาทางด้านเทคนิค วัตถุดิบ เช่น ไม้ที่เป็นส่ว นตาไม้ จะมีเนื้อไม้ที่มีความแข็งมาก มองด้านนอก อาจจะไม่เห็น แต่เมื่อจะเข้าไปจะเห็น แต่ช่างก็สามารถพลิกแพลงได้ ขึ้นอยู่กับลูกเล่นของช่าง จำเป็นต้องดูความเหมาะสมของคุณสมบัติของไม้ก่อน เมื่อพบปัญหาช่างก็พลิกแพลงไป แก้ไขปัญหากันไป มีการต่อเนื้อไม้ในผลงานบางแต่ช่างต้องดูตามความเหมาะสม การเข้ากันให้เป็นธรรมชาติ

การส่งเสริมแผนการตลาดจากอำเภอ และจังหวัดให้การสนับสนุน ส่งเสริม ในเรื่องของการตลาด โดยการทำให้เป็น OTOP มีการจัดหาตลาดให้ทางราชการช่วยพัฒนาชุมชน และอุตสาหกรรมจังหวัด ช่วยประชาสัมพันธ์ มีการโฆษณาสินค้าการแกะสลักไม้ของเชียงใหม่ ที่ www.Thaitambon.com

การพัฒนาการแกะไม้ของกลุ่มสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง มีการพลิกแพลงรูปแบบนิดหน่อย ยังคงเน้นรูปแบบเดิม ขึ้นอยู่กับชิ้นงานในรูปแบบที่ขายดี รูปแบบไหนขายไม่ดีจะมีการแกะออกมาน้อย อยู่ที่ลูกค้าชอบแบบไหน เราก็ปรับปรุงแบบให้ตรงใจลูกค้าไว้

ก่อน มีการพัฒนารูปแบบ องค์ประกอบของงานบ้าง ถ้าพัฒนารูปแบบให้ดีขึ้น แต่เมื่อขายก็ราคาเดิม ก็ไม่จำเป็นต้องพัฒนารูปแบบ เพราะชิ้นงานก็ราคาเดิม นอกจากมี Order ตามที่สั่งเข้ามา เพราะลูกค้าที่นี้ดูที่ขนาดของงานไม่เจาะลึกดูความละเอียดของผลงาน ในเมื่อเท่ากันแต่รายละเอียดมากกว่า แต่ลูกค้าไม่สนใจ ราคาก็ควรเท่าเดิม การปรับปรุงก็ไม่นิยมเท่าไร การพัฒนาบุคลากร ต้องฝึกคนหนุ่มๆขึ้นบ้าง แต่ต้องใช้เวลาในการฝึกมาก

ราคามาตรฐานขนาด 8 x 15 นิ้ว ราคา ตามขนาดงาน ขึ้นขนาด 20 – 30 บาท ขึ้นอยู่กับแต่ละร้านจะขายในราคาเท่าใด แต่ละร้านจะแตกต่างกันไม่เกิน 10 บาท

ลูกค้าจะเป็นลูกค้าประจำ มีการขายส่ง บางก็เป็นชาวต่างชาติ เข้ามาดู ชาวต่างชาติสืบราคาจากศูนย์ต่างๆ ถ้าเกิดความพอใจราคาแตกต่างกันไม่เท่าไรเขาก็ซื้อ ลูกค้ามีทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ ประมาณร้อยละ 10

รายได้ของช่างเกิดจากที่นี้ทำในนามของสหกรณ์ ที่นี้มีอยู่หลายหลังแยกกันดูแลแต่เมื่อขายได้ ทางสหกรณ์หักเป็นร้อยละ 3 เข้าสหกรณ์

ทางอำเภอมีการสนับสนุนให้เป็นถนนลายไม้ แถวเรียบคลองชลประทานจะเป็นถนนลายไม้ เป็นการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาทางภาคเหนือในปี ๒๕๕๔ ให้เป็นแหล่งการค้าขายผลิตภัณฑ์แกะสลักจากไม้ จากหลายๆ แหล่ง หลายอำเภอ สร้างให้เป็นตลาดใหญ่ เป็นการส่งเสริมตลาด และการท่องเที่ยว

ในงานชิ้นหนึ่ง ใช้เวลาหลายวันในการแกะ ไม้ สักที่ตายแล้ว การวางรูปแบบ ขึ้นอยู่กับรูปทรงของไม้ ลักษณะของไม้ สีลา และลวดลาย ไปตามลักษณะของรูปทรงไม้ ใช้การร่างภาพสด และแกะตัวขึ้นรูป แกะจากระยะหน้า ไล่ไประยะหลังตามลำดับ ใช้ไม้เนื้อเดียวกันทั้งหมด ไม้ที่เจาะฉลุเข้าไป และแกะลวดลายในรายละเอียด ใช้เวลาในการแกะหลายเดือน เป็นภาพ หมูมานจับนางสุวรรณมัจฉา ไม้ที่ใช้เพียงชิ้นเดียวแกะสร้างใช้เป็นมิติ มีภาพกินรี ลวดลายที่แกะ ศึกษาจากหนังสือภาพ เมื่อเกิดความชำนาญ ช่างสามารถสร้างจินตนาสร้างสรรค์ลวดลายได้ ตามจินตนาการ ช่างส่วนใหญ่มีอายุ เฉลี่ย ประมาณ ๔๐ ปี เป็นการสืบการแกะไม้ จากรุ่นปู่ย่า ตายาย จนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบรรพบุรุษ รูปแบบปัจจุบันมีความละเอียด สวยงามมากขึ้นจากอดีต เป็นการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมภาคเหนือโดยการสอน ลูก สอนหลาน แล้วมาฝึกปฏิบัติในบ้านช้ างเป็นการเรียนรู้จากครูสลา

บันทึกเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2551 เวลา 13.00 ถึง 15.00 น.

และเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 12.15 ถึง 13.50 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 081-992-7422

3. นางทองพูน มณีสอน

นางทองพูน มณีสอน เกิดวันที่ 25 พฤศจิกายน 2496 ปัจจุบันอายุ 58 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 155 ตำบลกิ้วแล่น้อย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีสามีชื่อ ศรีทนต์ มณีสอน มีอาชีพสล่าแกะสลักไม้ มีบุตรด้วยกัน 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน จบการศึกษา ปริญญาตรีทำงานแล้วด้วยกันทั้งคู่

คุณป้าทองพูน จบการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 7 เล่าว่า เมื่อก่อนทำอาชีพรับจ้างมาก่อน ส่วนความเป็นมาที่แกะสลักไม้ตั้งแต่เล็ก เรียน ก็มาทำงานแกะสลักไม้เลย สืบทอดจากปู่ย่า พ่อแม่เป็นช่างแกะสลัก หรือ สล่า มาตั้งแต่รุ่นเก่า จึงได้ความรู้จากพ่อแม่ เริ่มทำเป็นจริงเป็นจังตอนอายุ 18-19 ปี

เริ่มแรกจากการแกะสลักไม้เศษก่อน แกะจากชิ้นเล็กๆ และก็หัดเก็บลวดลายของช่างหนังช่าง และพัฒนาฝึกฝนการแกะขึ้นเรื่อยๆ ประมาณ 4-5 ปี ก็ชำนาญ สามารถแกะงานชิ้นใหญ่ได้ชำนาญ และมีลายละเอียดมากขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อก่อนไม่ ค่อยมีความรู้ เรื่องศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ป้าก็หาที่ศึกษาเรียนแกะสลักไม้ แต่ครูหรือสล่าที่สอนหวงวิชา ก็ต้องใช้ลักดูเอา มีครั้งหนึ่งครูสอนว่าอย่าใช้สิ่วอันนั้นมันไม่ดี แต่ป้าก็ไม่เชื่อลองใช้ดูมันก็ไม่เสียหายอะไร พอลองใช้ก็ออกมาดี เค้ไม่ยากให้เราเก่งและไปแย่งงานเขาทำ เพราะเมื่อก่อนค่าจ้างถูก มากวันละ 8บาท หลังจากนั้นก็ศึกษาด้วยตัวเอง เอาใช้การดูจากสล่าท่านอื่น

ไม้ที่ซื้อมาราคาแผ่นละ 400-500บาท ส่วนใหญ่สหกรณ์จะใช้ไม้สักเป็นส่วนใหญ่ ไม้ ย่า
 ฉ่าแกะออกมาไม่สวยเท่า กับไม้สัก และการแกะสลักไม้สักง่ายกว่าดีกว่า ในขั้นตอนการแกะใช้
 สิ่ว ค้อนข้างมากขึ้นอยู่กับ ความถนัดของช่าง ขนาดของลวดลายและพื้นที่ที่เราแกะ ค้อนที่ใช้
 เป็นค้อนไม้มีหลายขนาด ขนาดใหญ่ใช้เมื่อต้องการใช้แรงมาก เช่นการแกะขึ้นโครง การเซาะ
 ล่องลึก ค้อนเล็กใช้เมื่อต้องการแรงน้อย เช่น เวลาเก็บรายละเอียด สร้างลวดลาย เก็บส่วนพื้นที่
 โค้งมน

ป่าทองพูนเล่าว่า ป่ารักค้อนนี้มากส่งลูกเรียนจนจบก็เพราะค้อนนี้ มีข่าวกิน ลูกเรียนจบ
 ก็เพราะค้อนนี้ ครั้งหนึ่งมีฝรั่งมาเห็นก็ขอซื้อค้อนนี้แต่ป่าไม่ขาย

เทคนิคที่สำคัญ ความเหมาะสมของค้อนกับความอ่อนของเนื้อไม้ ค้อนเล็กเหมาะ
 สำหรับใช้แกะไม้มะขาม

เทคนิคการเปลี่ยนสีเนื้อไม้ เป็นการแกะสลักจากสีดำเป็นสีไม้ เมื่อลูกค้าต้องการสีไม้

ขัดให้สีดำออกให้หมด จนเห็นสีของไม้ทั้งหมด ด้วยกระดาษทรายและใช้เครื่องขัด แล้วใช้แว็กลง และใช้เครื่องขัดอีกรอบเพื่อให้ไม่เกิดความมันของเนื้อไม้

ขั้นตอนการแกะช่างหุ่นต่ำ

ขั้นแรกคือการออกแบบ โดยใช้จินตนาการของสล่าให้เข้ากับรูปทรงของไม้ เมื่อร่างใช้สีเมจิกสีน้ำเงิน จากนั้นก็นำไปฉลุให้เกิดช่องว่างระหว่างช่างแต่ละตัว

ขั้นตอนที่ 2 คือการแกะชิ้นโครงของโขลงช่างให้ได้สัดส่วนมีทั้ง แม่ช่าง ลูกช่าง และหัวหน้าโขลงประมาณ 10 ตัว และ แกะสลัก ต่อให้เกิด รูปทรงช่าง โครงสร้างที่ถูกสัดส่วน และเก็บส่วนโค้งให้มีมิติมากขึ้น แล้วจึงขัดให้เกิดความเรียบ

ขั้นตอนที่ 3 ก็การเก็บลวดลาย หนึ่งช่าง และลายตกท้องช่าง

ขั้นตอนที่ 4 การขัดด้วยกระดาษทราย และเอาไปเข้าเครื่องขัด เมื่อก่อนใช้การเผาด้วยไฟเพื่อไม่ให้มีเสี้ยนไม้ และไม้จะออกมาเงางาม

ขั้นตอนที่ 5 การทำสีให้เหมือนช่าง ด้วยสีดำให้เหมือนสีช่างจริงๆ ใช้สีน้ำพลาสติกสีดำทาแล้วรอแห้งแล้วจึงนำไปล้างเพื่อให้สีหลุดออกบ้าง ด้วยการใช้แปรงสีฟันขัด สีที่ติดอยู่ในร่องก็จะดำกว่าสีที่ติดอยู่บนพื้นหุ่น สีที่ได้ออกมาจะเป็นสีเหมือนธรรมชาติ

ในสมัยก่อนใช้แลกเกอร์สีเข้มลง แต่ปัจจุบันฝรั่งชอบสีช่างที่เหมือนจริง ป้าทองน พูนเลยต้องใช้สีดำแต่ก่อนใช้สีดำจากน้ำมะเกลือ ปัจจุบันไม่ได้ใช้แล้ว

การแกะช่างใช้เวลาประมาณ 2 วัน ทำไปเรื่อย ๆ ตกเย็นก็กลับไปทำกับข้าวให้ลูก และสามี ทำสบาย ๆ ไม่รีบ งานที่ขายจะเป็นงานแกะช่างกับป้ายต่าง ๆ

ป้ายทองพูนบอกถึงราคาสินค้าของป้ายทองพูน ดอกลีลาวดี 100 บาท หัวช้าง 100 บาท ป้ายนักษัตร 800 บาท มือที่วางสนุ่ 100 บาท

งานที่ยากก็คือ นักษัตร แต่มีคนชอบมากเพราะทำเป็นนักษัตรตรงกับปีเกิดของเขาเอง

งานตอนนี้ที่กำลังพัฒนาขึ้นคือ ดอกลีลาวดีใช้ประดับสปา กำลังเป็นที่นิยม ใช้ประดับสพาค่อนข้างขายดีเป็นงานที่ป้ายทองพูน พัฒนาขึ้นในช่วงนี้ โรงแรม ในตัวเมืองก็มีสั่งมา และงานที่พัฒนาต่อไป ก็คือ

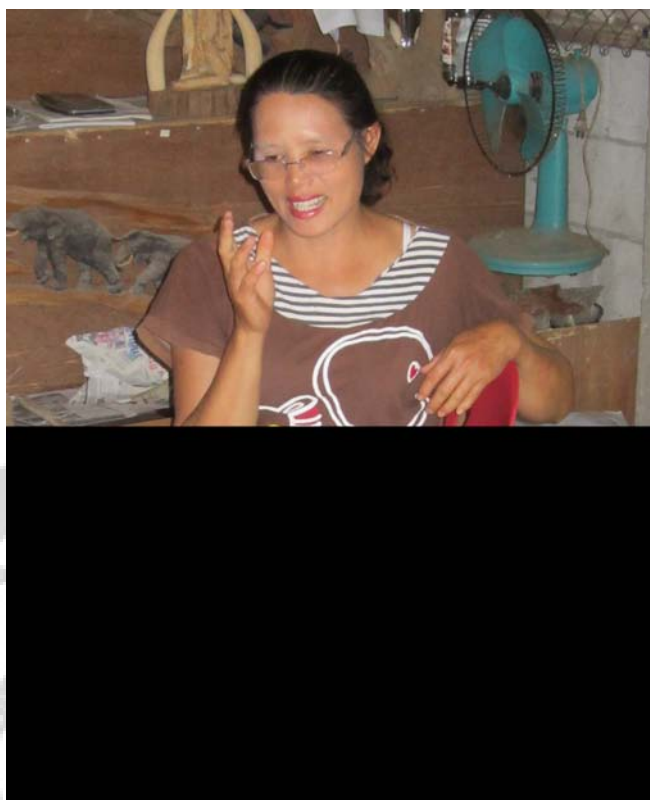
1. ตอนนี้กำลังคิดเกี่ยวกับ มือ จะทำเป็นที่ใส่แหวน นาฬิกา กำไล ที่วางเครื่องประดับ และที่แขวนสร้อยคอ
2. ที่แขวนหมวกโดยใช้กิ่งไม้มาเหลา และขัดทำเป็นที่แขวนผ้าพันคอ เป็นที่แขวนไม้แขวนเสื้อ

ป้ายทองพูนเล่าว่า เคย สอนหลานตอนปิดเทอมให้แกะสลักช้างตัวเล็ก 6x7 นิ้ว มีช้างมีต้นไม้ช้างตัวละ 50บาท ต้นไม้ต้นละ 10บาท มีเอามาสอนและจ้างทำด้วย จนหลานสามารถนำเงินเก็บที่ได้จากการแกะสลักไม้ไปซื้อโทรศัพท์มือถือได้

บันทึกเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 17.05 ถึง 18.16 น.
สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม
อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 081-992-7422

4. นางทองพูน มาลัยวรรณ

นางทองพูน มาลัยวรรณ เกิดวันที่ 11 พฤศจิกายน 2510 ปัจจุบันอายุ 44 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ 9 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โทร 086-116-3360 มีสามีชื่อ ไพสนท์ มาลัยวรรณ มีบุตรด้วยกัน 1 คน เป็นชายกำลังศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชั้นปีที่ 4

คุณทองพูน เล่าว่า ปัจจุบันเป็นสมาชิกสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อยู่ในกลุ่มมยุหว่า

ความเป็นมาในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นย่า สืบทอดกันมายาวนานประมาณ 60 ปี รุ่นของพี่คงเป็นรุ่นสุดท้าย ที่ทำงานแกะสลักไม้แล้ว เพราะลูกหลานของพี่ทองพูนไม่มีใครสนใจ ความรู้ ภูมิปัญญา หัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่สืบทอดกันมา และมีคุณค่า เทคนิคการแกะสลักไม้ รวมถึงภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมนี้คงจะหายไป

นอกจากสืบทอดความรู้จาก ปู่ ตา ย่า ยายยัง ได้ศึกษาหาความรู้ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้เพิ่มเติม จากการเรียนแกะสลักไม้จากครูสลาสอนด้วย ให้มีศิลปะ ในการแกะสลักไม้มากขึ้น ตอนนั้นค่าสอน 1000 บาท สอนให้เป็นตลอดชีวิต ต้องทำงานได้เป็นชิ้นเป็นอัน ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย และต้องขายได้ตั้งแต่ชิ้นแรก

เริ่มเรียนในปี พ.ศ.2523 แถวหมู่บ้านบ้านแม เราต้องเตรียมอุปกรณ์ไปเอง การเรียนตอนนั้นครูสลาจะเป็นผู้สอนด้วยตัวเอง และจะเก็บลายละเอียดให้ในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์จนงานสามารถขายได้ เมื่อเรียนเสร็จต้องขายงานแกะสลักได้

เมื่อก่อนในการจำหน่ายจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้องานแกะสลักจากที่บ้านไปขายที่บ้านถวายเป็นที่ตอนนั้นบ้านถวายเป็นตลาดขายงานแกะสลักที่ใหญ่ที่สุดแห่งเดียว

ในปัจจุบันเรามีหน้าร้านของตัวเอง เปิดขายเอง ด้านหน้าร้านจะวางของโชว์ หน้าร้านกว้างประมาณ 3x5 เมตร ส่วนหลังร้านจะเป็นที่สำหรับแกะสลัก ค่าเช่าร้าน ประมาณ 1000-1500 ต่อเดือน แถวเดียวกันนั้นมีร้านประมาณ 40 ร้าน ช่วงที่ขาย ดีเป็นช่วงระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม ของทุกปี ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนจีน ฝรั่งเศส และคนไทยเรียงกันมา

งานที่ขายได้จะเป็นงานที่สวยงาม ดี มีคุณภาพ ส่วนใหญ่เป็น ช่างหนุ่มต่ำ ติดผนัง ลูกค้าชาวจีนมักจะเช่าตู้ container และมาเหมางานแกะสลักไม้สวยๆ ที่มีลายละเอียดสูง และปราณีตไปขายที่ประเทศจีน

งานที่พัฒนาอยู่ตอนนี้ก็มีมาก เพื่อเตรียมเข้าร่วมงานพหุชาโลก 12-13 พฤศจิกายน 2554 ในนามสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าดง สมาชิกในกลุ่มต่างนางานไปวางขาย ใครขายได้จะให้สหกรณ์ 3% เพื่อใช้ในการใช้จ่ายส่วนกลางของสหกรณ์เช่น ค่ายาม ค่าป่าไม้ ค่าตำรวจ (สวย)นี่คือปัญหาใหญ่ในตอนนีเพราะว่า การจดทะเบียนขออนุญาต ของสหกรณ์นั้น จำกัด ไม้แกะสลักไม่เกิน 1 เมตร แต่ถ้างานออกมาขนาดใหญ่กว่า 1 เมตรหรือทำเป็นโต๊ะถือว่าเป็นไม้แปรรูปทันทีซึ่งผิดกฎหมาย ในประเด็นนี้ทำให้เกิดช่องทางให้ผู้รักษากฎหมายมีข้ออ้างนี้ในการหาผลประโยชน์กับสลา และสมาชิกสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง

การเลือก หรือรับงานแกะสลักไม้ ขึ้นอยู่กับสลาที่จะเลือกดูตามความเหมาะสม และความถนัดของสลา ช่างหรือสลาจะมีความถนัดในการแกะสลักรูปแบบต่างๆ กันไป ฝีมือ และความชำนาญที่ต่างกัน

งานที่ขายได้มากที่สุดคือ ช่างหนูนต่ำ ดิดฝาผนัง

งานที่ถือว่ายากคือ พระพิฆเนตร กิณรี เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและเทคนิคขั้นสูง ส่วนพระพุทธรูปจะไม่รับทำเพราะคนที่ทำต้องเคยบวชเรียนมาแล้ว

เรื่องการถ่ายทอดความรู้คุณทองพูน มาลัยวรรณ เล่าว่าเคยมีฝรั่งมาขอให้สอนวันละ 1000 บาท สอนในชั้นพื้นฐานเป็นช่าง ปลา ต้นไม้

ขั้นตอนการแกะช่าง ร่างตามจินตนาการ แกะโครงร่างตามด้วยการขัดด้วยหัวสว่าน และเครื่องกระแทก แต่งหนัง เปิดตา ทำเล็บช่าง ทำความสะอาด เก็บงานตามรอยแตกด้วยกาวร้อน อดิดใช้กาวลาเท็กซึ่งช้า และลำบาก ปัจจุบันจึงใช้กาวร้อน และขี้เริ่อยปะตามรอยแตกของเนื้อไม้เพื่อไม่ให้แตกเพิ่มอีกตามรอยแตกตามธรรมชาติ แต่งหนัง ลงสีดำแล้วล้างให้ดูสมจริง ตากแดด และจึงนำไปขาย

การเผยแพร่ความรู้ในช่วงหนึ่ง โรงเรียนบ้านกัวแลน้อย มีป่าบัว เกี่ยวยได้สอนเด็กนักเรียนชั้น ป. 4 ป. 5 และ ป.6 เป็นการสอนขั้นพื้นฐานการแกะลายไทยเป็นครั้งคราว พอช่วงหลังการชนเครื่องมือ เครื่องมือไปที่โรงเรียนก็ลำบาก จึงได้นำนักเรียนมาเรียนที่สหกรณ์ เพื่อสะดวกมากขึ้น

บันทึกเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 17.35 ถึง 18.30 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 086-116-3360

5 นางอาทิตย์ ชั้นหล้า

นางอาทิตย์ ชั้นหล้า เกิดเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2504 ปัจจุบันอายุ 50 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 136/2 หมู่ 12 ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โทร. 084-406-7152 สมรสกับคุณบุญศรี ชั้นหล้า มีบุตรด้วยกัน 2 คน เป็น ชาย 1 คน หญิง 1 คน คนแรกเรียนจบ จากการโรงแรม คนที่สองกำลังศึกษาอยู่ปี 4 การเกษตร

ไม้ชนิดที่นิยมใช้ และขายได้มากที่สุดคือไม้จามจู้รี ใช้เทคนิคการแกะสลักมังกร แต่ที่นิยมกันมากคือช้าง

คุณอาทิตย์เล่าว่า ได้เริ่มต้นมาทำแกะสลักไม้ ตอนที่ลูกไปเรียนปริญญาตรีที่กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยราม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ.2546 จำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายเยอะจึงต้องทำอาชีพเสริม ในขณะนั้นมีอาชีพหลักคือการทำสวน ทำไร่ ทำนา

ที่เริ่มมีความสนใจการแกะสลัก เพราะตอนนั้นน้องามีรายได้เสริม และงานแกะสลักไม้ยังมีคนทำน้อยอยู่ไม่เท่าปัจจุบัน และรายได้ค่อนข้างดี

เริ่มต้นจากสามีได้ไปศึกษาเล่าเรียนจากสล่า โดยเรียนฟรี เหมือนเป็นการช่วยสล่าทำงาน สังคมประสพการณ์ครูพัก รักจำ อาจารย์สล่าก็จ่ายงานให้ และให้ทำงานขายไปพร้อมกับการฝึกฝีมือในปีพ.ศ. 2540 ปัจจุบันการได้ยึดเกาะสลักเป็นอาชีพหลักไปแล้ว

คุณอาทิตย์ ศึกษาจากสามีที่ได้ไปเล่าเรียนจากสล่า ในช่วงแรกก็ทำลวดลายขอ งหนึ่งข้าง

ไม้ที่ใช้แกะสลัก ได้มาจากการซื้อ ไม้ชนิดที่นิยมใช้ และขายได้มากที่สุดคือไม้ สัก ไม้จามจู้รี แต่ไม้ตอนนี้แพง มากเพราะกรรมป่าไม้ให้ความสนใจควบคุม และในตอนนี้มีสล่าหลาย กลุ่มทำให้ไม้ขาดแคลนจึงทำให้ไม้ราคาสูงขึ้น

คุณอาทิตย์ยังเล่าต่อว่าสามีแกะเป็นพวกข้าง ปลา เพราะสามีมีความถนัดทั้งข้างนูนต่ำ และข้างนูนสูงจากท่อนไม้หรือต่อไม้ โดยใช้สิ่วหลากหลายขนาดเช่น ตัววี ตัวยู ตัวหน้าตัด ฯลฯ บางครั้งมักจะใช้ไม้จามจู้รี เพราะราคาถูกกว่าไม้สัก ไม้สักจะใช้แกะสลักได้ดีกว่า ไม้จามจู้รีต้องแกะตอนที่ยังดิบอยู่ เพราะไม้จามจู้รีตายแห้งเนื้อไม้จะมีความแข็งมากทำให้แกะได้ยากมาก

การออกแบบลวดลายจะออกแบบกันเอง สล่าอยากแกะอะไรก็จินตนาการ ร่างลงไม่ได้เลยโดยไม่ต้องลงกระดาษก่อน ใช้ร่างจะใช้ชอล์กในการร่างลงบนไม้ได้เลย และแกะตาม แต่ลายก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา สล่าจะดูความเหมาะสมไปทั้ง กระบวนการแกะจนเสร็จสิ้น

อย่างตอนนี้กำลังแกะสลักข้างอยู่ และข้างก็ไม่นิยมทำสีดำ อีกแล้ว อย่างอดีต เพราะฝรั่งชอบข้างที่มีสี เหมือนธรรมชาติ ต่อมานิยมทำเป็นสีเนื้อไม้หรือไม้อีก เพื่อให้เห็นลายของเนื้อไม้ลวดลายสีดำ ตามธรรมชาติที่สวยงาม แต่ตอนนี้นิยมข้างที่มีสีเป็นเนื้อไม้ ความนิยมก็จะกลับไปกลับมา

งานที่ขายได้ดีมากตอนนี้คือข้าง ลีลา ทั้งที่เป็นนูนต่ำ แขนงฝาผนัง และเป็นต่อไม้จะขายดีกว่าเป็นแผ่นนูนต่ำ ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนกลางมาซื้อและนำไปวางขายหน้าร้าน

รายได้ต่อเดือนไม่แน่นอนนอนแล้วแต่งงานที่ขายได้ประมาณ 20,000 บาท แต่ก็พอเพียง เพราะเราอยู่อย่างพอเพียงพอประมาณในการใช้เงิน ถึงอย่างนั้นเราก็ สามารถส่งลูกเรียนจนจบไปหนึ่งคน และอีกคนก็ใกล้จะจบแล้ว

ลูกค้ามีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเช่น คนจีน คนฝรั่ง ในช่วงสงกรานต์จะขายได้ดีมาก คนจีนมักจะซื้อเหมาไปขายต่อ และจะต่อราคามาก ฝรั่งก็ต่อมาก มีไกด์นักท่องเที่ยวมาลง ไกด์จะคิดราคากินเปอร์เซน 2 เท่า เมื่อฝรั่งรู้ก็กลับมาซื้อที่หลัง

งานที่แกะยากที่สุดคือมังกร เป็นงานแกะที่นิยมมากในตอนนี้ เป็นแบบนูนต่ำ มีรายละเอียดมาก ลีลาอ่อนช้อย เคลื่อนไหว และมีราคาสูงมาก

ไม้มะม่วงไม่นิยมนำมาแกะเพราะ ฝูงาน ไม้เนื้อหอมส่วนใหญ่จะแกะเป็นเทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขนาดเล็ก เช่น ล็อกเก็ตรูปพระพิฆเนตร ซึ่งมีคนนิยมมาก และราคาค่อนข้างแพงเพราะเป็นไม้เนื้อหอม ไม้ที่ใช้จะซื้อเป็นต่อแล้วตัดเป็นแผ่น

การรับงานจะทำข้อตกลงกันเองระหว่างลูกค้ากับสล่า ราคาจะขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างสล่าและลูกค้า และรายได้ทั้งหมด 3% จะให้กับสหกรณ์ใช้จ่ายในเรื่อง ค่าบำรุงสหกรณ์ ค่าส่วย

ช่วงนี้ก็เริ่มแกะสลักงานไว้ออช่วง Hi-Season และในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2554 มีงานเทศกาลพืชสวนโลก ทางสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมกับสหกรณ์ผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตองจัดบูทแสดงผลงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ในงานพฤษาโลกที่จะถึงในเร็ว ๆ นี้

ปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ไม่มีความสนใจในการแกะสลักไม้เลย ส่วนใหญ่จะสนใจแต่เรื่องเรียน

บันทึกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 14.06 ถึง 15.15 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 084-406-7152

6. นายบุญศรี ชั้นหล้า

นายบุญศรี ชั้นหล้า เกิดเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2494 ปัจจุบันอายุ 60 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 136/2 หมู่ 12 ตำบลยู่หว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โทร. 084-406-7152 สมรสกับคุณอาทิตย์ ชั้นหล้า มีบุตร 2 คนเป็น ชาย 1 คน หญิง 1 คน คนแรกเรียนจบ การโรงแรม คนที่สองกำลังศึกษาอยู่ปี 4 การเกษตร

สลาบุญศรีเล่าว่า ก่อนนี้อาชีพทำนา ทำไร่ ในปีพ.ศ.2540 ได้เริ่มทำงานแกะสลัก เพื่อเป็นรายได้เสริมส่งลูกไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ เมื่อทำงานแกะสลักได้พักหนึ่งก็ขายที่นาเพื่อใช้เงินที่ได้เป็นทุนในการทำงาน ด้วยอายุที่มากขึ้น และค่าจ้างคนงานที่แพงขึ้นจึงเลิกทำนาหันมาแกะสลักเป็นอาชีพหลัก เมื่อก่อนแกะสลักไม้เป็นงานที่มีคนทำน้อย และงานขายได้ราคาดี มีผลกำไรพออยู่ได้จึงยึดอาชีพการแกะสลักเป็นอาชีพหลัก

พอได้เรียนกับสลา ทรง ก็ช่วยกันทำงานแกะสลักไม้จนขาย ได้ ผักฝนกับครูพัก รักจำเรื่อยมา สั่งสมประสบการณ์ และมีฝีมือ จึงมาสอนคุณอาทิตย์ ภรรยาให้เป็นงานแกะสลักช่วยกันทำโดยแบ่งส่วนงานหนักจะทำเอง งานเบาเช่น ขัดไม้ ทำลาย ลงสี จะให้ภรรยาทำช่วยกันทำระหว่าง สามี ภรรยา

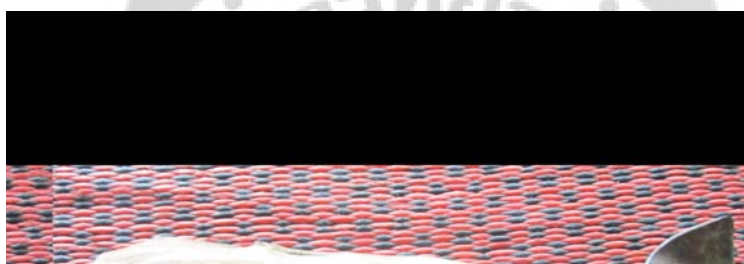
เมื่ออายุ 40ปี แรกๆได้ซื้องานมาขายพอช่วงหลังเริ่มแกะเอง โดยเรียนจากเพื่อนสล่า
ทรงงานแกะช่วงแรกเป็นการแกะข้าง ม้า แต่ที่มีความถนัดมากคือแกะข้าง

การแกะข้างช่วงที่ยากคือการวางแผนแบบลวดลาย แต่ตอนนี้สามารถจินตนาการได้เลย
เพราะแกะสลักข้างมานานจนชำนาญ มันอยู่ในหัวอยู่แล้ว พอเห็นรูปทรงไม้ก็วางแบบในสมอง
ได้เลย โดยไม่ต้องร่างแบบบนกระดาษ ใช้ชอล์กเขียนโครงง่าย ๆ ลงบนไม้ได้เลย

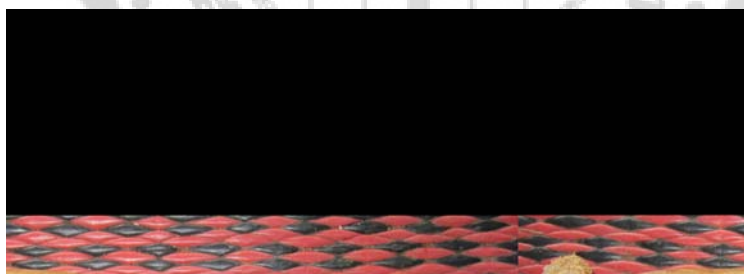
ก่อนหน้านี้เคยทำงานก่อสร้างต้องเดินทางไปโน่นที่ไปนี่ แต่พออายุมากขึ้นก็เหนื่อย
แต่งงานแกะสลักมีรายได้ดีกว่า และมากพอที่จะส่งลูกเรียน ได้ รายได้ เดือนหนึ่งได้ประมาณ
4000-5000 บาท ก็พอแล้ว

งานแกะสลักไม่ได้ขายได้ทุกเดือน บางเดือนขายได้บ้างบางเดือนก็ขายไม่ได้ บางเดือน
ก็ขายดีเก็บเงินเฉลี่ยกันไปในแต่ละเดือน

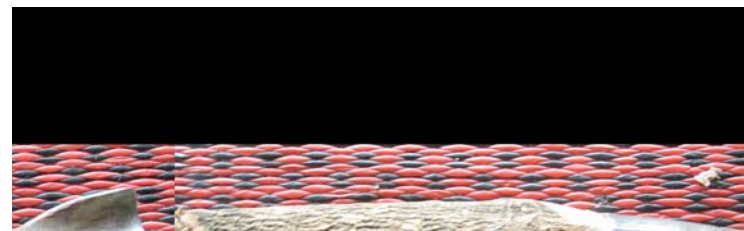
การดูแลสี มีหลากหลายลักษณะ ขนาด แตกต่างใช้ตามความเหมาะสม และชำนาญ

สีวัว C

สีวัวหน้าตัด

สีวัว U

การดูแลรักษาสีให้คงอยู่ตลอดเวลา จะช่วยยืดอายุการใช้งานของสีได้หลาย 10 ปี
สล่าที่ดีต้องดูแลเครื่องมือหากินของตนเอง

การดูแลลับให้คมต้องใช้หินลับ 2 แบบ

1. หินลับเกล็ดเพชร ใช้สำหรับลับส่วในขั้นตอนแรกใช้น้ำเป็นตัวหล่อลื่น ลดความร้อน เพื่อให้เกิดความคมของส่ว

2. หินลับหินปูน ใช้สำหรับขั้นตอนที่ 2 เพื่อให้ส่วเกิดความคมและเรียบยิ่งขึ้น เพราะหินปูนมีเนื้อที่ละเอียด หินก้อนเล็กใช้สำหรับส่วตัว v ที่ต้องซื่อเข้าไปในร่อง

การใช้ค้อนขึ้นอยู่กับความถนัดของส่ว มีทั้งค้อนไม้ และค้อนเหล็ก แต่ส่วส่วนใหญ่จะถนัดค้อนไม้เพราะกำหนดน้ำหนักมือได้ เสี่ยงเบากว่า และมีความหนืดของค้อนไม้กับปลายด้ามจับของส่วที่เป็นไม้ จะทำให้ปลายด้ามจับของส่วชำรุดน้อยกว่า ค้อนเหล็ก

การมาแกะสลักไม้ทำให้สละบุณศรี เล่าว่า มีความชื่นชอบมากกว่าการทำไร ทำนา เพราะไม่ต้องเหนื่อยล้าเพราะอายุมากแล้ว ตอนเด็กก็ไม่ได้รู้เรื่องศิลปะมาก่อนเลย ไม่เคยได้เรียน ตอนประถม 4 ไม่มีสอน แต่พอมาทำงานแกะสลักไม้ ชีวิตก็ไม่ต้องรีบเร่ง ไม่มีการกดดันจากคนรอบข้าง แกะสลักไม้ทำเมื่อไรก็ได้ อยากทำก็ทำ เหนื่อยอยากพักก็พัก สบายใจในการทำงาน พอกินข้าวเที่ยงเสร็จแล้วก็นอนพัก พอตื่นก็ทำงานต่อมีความสุขมากกว่างานอื่นๆที่เคยทำมา ใจเย็นลง จิตใจก็สบายขึ้น คงไม่เหมือนคนกรุงที่ต้องทำงานแข่งกับเวลา

บันทึกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 15.15 ถึง 16.30 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 084-406-7152

7. นายทรง โสภา

นายทรง โสภา เกิดเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2501 ปัจจุบันอายุ 53ปี สมรสกับคุณแสงหล้า โสภา มีบุตร 2 คน เป็นหญิง 2 คน ตอนนี้จบการศึกษาแล้วทั้งคู่

สลาทรงเล่าว่า เป็นสมาชิกตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นสหกรณ์ เป็นกลุ่มแรก เพื่ออาชีพที่มั่นคง กลัวกรมป่าไม้ มาเก็บส่วย กรมป่าไม้จะเข้ามาช่วงที่ขายได้ แต่เราก็จ่ายประจำทุกเดือน จะมีช่วงพิเศษเป็นช่วง Hi-season เมื่อก่อนไม่มีการเก็บส่วยขนาดนี้ เพราะเมื่อปี พ .ศ. 2541 สหกรณ์เป็นหน้าร้านที่เดียวที่เป็นตลาดค้าปลีกหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่แรก ที่เดียวของสันป่าตอง เริ่มมีการพัฒนาเมื่อ 3-4 ปี ที่แล้วเริ่มมีกลุ่มหัตถกรรมอื่นๆ จัดตั้งขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มมีการแข่งขันทางการตลาดมากขึ้น

การตั้งราคาจะตกลงกัน เองระหว่างลูกค้ากับสลา สลาทรง ไม่รับออเดอร์ จะทำงานตามใจตนเอง จากการจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ขึ้นเอง สลาทรงบอกว่า ไม่ อยากทำงานที่เค้าสั่งมา มันกดดัน เค้าชอบก็ดีไป เค้าไม่ชอบเราก็อึดอัด ไม่ชอบทำงานที่เราชอบดีกว่า เค้าชอบก็ซื้อไป ไม่ชอบก็ไม่ต้องซื้อ

สลาทรงเล่าว่า ทำงานแกะสลักตั้งแต่เด็กๆ แกะได้ทุกอย่างแล้ว จะเป็นสัตว์ สัตว์มงคล หรือตัวละครในป่าหิมพาน อะไรก็ได้ คิดได้เองอยากแกะอะไรก็แกะ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ไม้สนป่าตองที่เป็นเอกลักษณ์ คือช่าง

สลาทรงเล่าว่า เริ่มแกะจากการสืบทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ศึกษามาตั้งแต่อายุ 5 ปี เรียนจบมศ.3 เคยทำงานที่โรงพยาบาลสวนดอก แต่หันมาทำแกะสลักเพราะได้เงินมากกว่า และในช่วงนั้นการแกะสลักกำลังได้รับความนิยม สมัยรุ่นพ่อแม่ งานแกะส่วนใหญ่เป็นช่างเต็มตัว ป่า ที่ได้รับความนิยมมาก และยังมีโซฟา โต๊ะอาหาร และนิยมแกะสลักไม้เป็นช้างตัวใหญ่ๆ ลอยตัว เต็มตัว ในช่วงนั้นสลาทรงกล่าวว่า “คนเก็บกินน้อยกว่านี้” ก็คือการเก็บส่วยยังน้อยกว่าปัจจุบัน

แต่ก่อนอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพเสริมคือการแกะสลักไม้ ทำตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ การทำนามีรายได้แค่พอกิน และในสมัยที่สลาทรง แกะสลักไม้ได้เงินค่อนข้างดีกว่า สามารถใช้จ่าย ด้านการศึกษาและด้านอื่นๆได้

การทำนาได้เงินมาก็ต้องซื้อถั่วมาปลูก พอขายถั่วได้ ก็นำเงินที่ได้จากการขายถั่วก็นำมาใช้ในการปลูกข้าวสลับกันไปมา ไม่ค่อยมีเงินเหลือสักเท่าไร แต่เมื่อทำแกะสลักไม้ไปด้วย ก็มีเงินเหลือใช้ จึงเห็นว่าการแกะสลักไม้ได้กำไรดีกว่าการทำไร่ ทำนา ปลูกถั่ว

การทำงานของสลาก็ทำกันเป็นครัวเรือนก็ คือ สลาทรงวางโครง ขึ้นรูป และให้ภรรยา คุณแสงหล้าเก็บรายละเอียด แต่ส่วนใหญ่สลาทรงจะเป็นคนทำทั้งหมดทุกกระบวนการ

สลาทรงเล่าว่า เคยสอนแกะสลักไม้มีลูกศิษย์ประมาณ 10 กว่าคน โดยสอนแกะสลักฟรี ไม่เก็บเงิน เพื่อนสอนอาชีพถือเป็นการช่วยกัน สอนขั้นพื้นฐานจนขายชิ้นงานได้ ได้ทำการสอนที่สหกรณ์จนปัจจุบันสามารถตั้งตัวได้ และยังคงพึ่งพากันอยู่

ตอนสอนก็สอนที่สหกรณ์เป็นสมาชิกบ้าง คนข้างนอกบ้าง และบางคนถึงกับไปตั้งกลุ่มหัตถกรรมสามารถตั้งกลุ่มขึ้นกันเองได้ อยู่ที่กลุ่มกากสลา

การเลือกไม้ต้องดูที่เนื้อไม้ที่มีลายแนวนอน ถ้าไม่มีลายขวางจะแกะยาก และแตกง่าย ไม้ดีหายากแล้วตอนนี้ใครๆ ก็อยากได้ไม้ดี และ จะเลือกไม้สัก เพราะไม้สักเป็นไม้ที่เหมาะสมกับการแกะสลักมากที่สุด มีความคงทนนานหลายสิบปี อย่างไม้จามจุรี โตนแดด โตนฝน 3-4 ปี ไม้ก็จะเปื่อยละลายไปหมด จามจุรีจะมีเนื้ออ่อนกว่าไม้สักแกะง่ายกว่าก็จริง แต่ความคงทนต่างกันมาก จามจุรีไม่กี่ปีก็พังหมด

ไม้ที่ได้มาจากตำบลแม่พริก ไม้เมื่อขุดมาขายแล้วก็จะปลูกใหม่ เป็นการปลูกไม้ทดแทน ราคาซื้อขายตอนนี้ ขายเป็นคิว คิวละ 40000 ทั้งลำต้นทั้งใบ ส่วนมากเลือกไม้สักมาแกะเพราะส่วนใหญ่ตลาดชอบ

สลาทรวงเล่าว่า 6 เดือนมาแล้วที่ไม่ได้ทำงาน เพราะตนเป็นเส้นเลือดในสมองตีบ เพิ่งฟื้นตัววันนี้ เป็นวันแรกในรอบ 6 เดือน ที่กลับมาทำงาน งานที่มีเก็บไว้ระหว่าง 6 เดือนนั้นก็นำไปขายหมดแล้วตอนนี้จึงไม่มีงาน งานที่กำลังทำก็ถือเป็นงานชิ้นแรกในรอบ 6 เดือน รู้สึกคิดถึงเป็นอย่างมาก เพราะการแกะสลักไม้เป็นการทำให้เรามีความสุข ไม่เครียดกับชีวิตทุกวันนี้ ทุกวันนี้มีความสุขมากที่ฟื้นตัวหายจากโรคได้กลับมาแกะสลักอีกครั้ง

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ขั้นตอนการทำงาน เริ่มต้นจากการ วางแผน สล่าเมื่อเห็นเนื้อไม้ รูปทรงของไม้ก็จินตนาการ วางแบบในสมอง และสล่าจะรู้ว่าต้องทำอะไรต่อ งานแกะสลักทุกชิ้นที่สล่าทำคืองานที่เป็น ศิลปะเป็นงานต้นฉบับ มีชิ้นเดียวในโลก เช่น ช้างเอราวัณสามเศียรที่กำลังแกะสลักอยู่ แต่การร่างแบบเค้าๆ จะมีการแก้ไขอยู่ตลอดเวลาจนงานเสร็จสิ้น สล่าทรงใช้การศึกษาวัดศูอย่างถ่องแท้ เพื่อวางภาพได้อย่างเหมาะสม สมดุลย และสวยงาม

ส่วนที่ยากที่สุดของการแกะสลักไม้คือการแกะให้รูปมีความนุ่มนวลมีชีวิต ได้สัดส่วนที่ต้องการ และสวยงาม การแกะสลักช้างส่วนใหญ่ใช้ไม้สัก ส่วนนางช้างใช้ ไม้โมกมันจะมีเนื้อสีขาวเหมาะสำหรับ ทำนางช้าง จะ มอบหมายงาน นี้ให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อเป็นการแบ่งปันรายได้ให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ด้วย

การแกะงานชิ้นนี้เป็นนูนสูง ด้านบนเป็นหินงอกหินย้อย

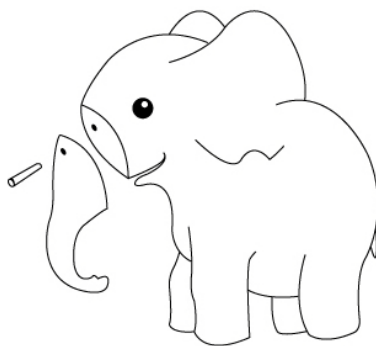
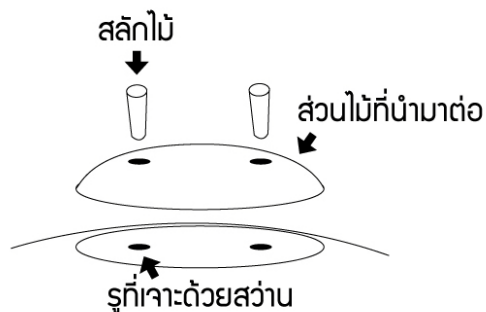
ภูมิปัญญากระบวนการผลิต ทางด้านเทคนิคขั้นสูงที่ปรากฏในงานของสล่าทรง

1. การแกะให้เห็นด้านหลังแต่มีระยะหน้า จะใช้เทคนิค หักไม้แล้วแกะด้านในก่อน และแกะด้านหลังในระยะจากหลัง ให้เสร็จ แล้วจึง ใช้การต่อไม้ด้านหน้าด้วยกาวร้อน เมื่อก่อนใช้กาวลาเท็กซ์ ผสมขี้เลื่อยใส่น้ำเข้าไปนิหนอย และใช้เป็นตัวประสานไม้ให้ติดกัน แต่กาวลาเท็กซ์จะแห้งช้าทำงานต่อไปไม่ได้ต้องรอให้แห้งเสียก่อน จึงจะทำงานต่อได้ แต่ปัจจุบันใช้กาวร้อนผสมกับขี้เลื่อยจะแห้งทันที ทำงานต่อไปได้เลย แล้วแกะด้านหน้าให้เสร็จ ภาพก็จะออกมาจะมีมิติ มีระยะหน้า ระยะกลาง ระยะหลังเป็น 3มิติ

2. เทคนิคการต่อไม้ของสล่าทรง เป็นความรู้ที่สั่งสมมาทำกันตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า บรรพบุรุษ มีดังนี้

1. การเตรียมไม้ที่จะนำมาต่อต้องดูเนื้อไม้ที่มีความเข้ากันทั้งสี และลวดลายที่นำมาต่อ
2. ตัดไม้ให้มีขนาดของไม้ที่จะทั้งสองด้านที่จะต่อกันให้เท่ากัน ด้านที่จะประกบกันขัดให้เรียบ
3. ใช้ส่วานเจาะรูทั้งไม้ที่จะนำมาต่อ กับตัวงานให้รูตรงกัน ในส่วนที่จะต่อไม้
4. นำไม้มาเหลาเป็นแท่งทรงกระบอกที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเท่ากับรู
5. ประกบไม้ที่นำมาต่อเพิ่มขึ้นกับตัวงาน
6. นำสลักที่ทำจากไม้ที่นำมาเหลาให้เท่ากันรู มาเสียบเข้าไป เพื่อยึดไม้ที่ต่อกันให้สนิท ถ้าเสียบสลักไม่ลง ก็เหลาเพิ่มเพื่อให้เสียบเข้าได้อย่างพอดี ที่สำคัญอย่าให้สลักเล็กกว่ารู ต้องให้สลักเข้าลงไปนูนอย่างสนิท แล้วตัดสลักส่วนเกินออก

7. เมื่อต่อไม้เสร็จแล้ว ชัดให้เรียบผิวไม้เสมอกัน แล้วใช้ซีลือบกับการร้อนอัดบนรอยต่อไม้ให้เห็นรอยการต่อของไม้ และอัดในส่วนที่เป็นสลักด้วย

เทคนิคสำคัญ - ไม้ที่ใช้ต่อต้องตัดไม้ให้เป็นแบบเฉียง สำหรับเอาไปต่อกับอีกชิ้น
- ใช้สว่านเจาะรู และใช้ไม้มาทำสลัก ใช้ตะปูไม่ได้เพราะตะปูสามารถหลุดออกมาได้ ถ้าใช้ไม้เป็นสลักจะติดไม้ไม่สามารถหลุดออกมาได้

3. การทำสีในสมัยก่อน การทำสีดำจะใช้ลูกมะเกลือ แชน้ำ ใช้เวลาป ระมาณ 1 เดือน ยิ่งแช่ไว้นาน สียิ่งเข้มมาก ดำมาก สีที่ได้จากการ ดอง ลูกมะเกลือ สีจะทน นานหลายสิบปี สีที่ออกมาจะดูเป็นธรรมชาติ มีความมันว่าสีจะซึมเข้าเนื้อไม้ สีพลาสติกจะดำน สีที่ออกมาจะดูไม่สวยเท่ากับสีจากน้ำมะเกลือ การใช้สีพลาสติก เมื่อทาแล้วต้องล้างออกสีจะ เคลือบอยู่บนผิวไม้เท่านั้น หลังจากล้างสีแล้วก็รอแห้ง

4. การกำจัดเสี้ยนไม้ เมื่อก่อนใช้การเผา ปัจจุบันใช้เครื่องขัด การเผาด้วยแก๊สจะสวยกว่า เพราะจะทำให้เงาดีดูมีชีวิตชีวามากขึ้น และถ้าใช้สีดำจากมะเกลือแล้วเผาจะออกมาสวยดีเหมือนดั้งมีชีวิต

ปัจจุบันภูมิปัญญา ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ และเทคนิคต่างๆกำลังสูญหายไป เพราะเทคโนโลยี กับความสะดวกสบาย ความรวดเร็วเข้ามาแทนที่

การสอน ที่สละทรงสอนจะไม่เก็บค่าสอน จะสอนตั้งแต่การจำสีว การแกะ จนก ระทั่งการคั้ดงาน คิดลายให้ออกแล้วจะจ่ายงานให้ด้วย และงานต้องขายได้ด้วย

สล่าทรงเล่าว่า สอนเพื่อเป็นวิทยาทาน ไม่เอาเงินเขา เพราะที่เขามาเรียนเพื่อต้องการ มีรายได้ไปจุนเจือครอบครัว ถ้าไปเก็บเงินเขา เขาก็ลำบาก ครอบครัวของเขาก็จะลำบาก จึงได้ สอนฟรี สอนให้เขามีอาชีพ มี 2 คน ที่มีฝีมือเก่งกว่าสล่าทรงอีก ตอนนี้มีอาชีพแกะสลักไม้อยู่

เด็กรุ่นใหม่ปัจจุบันไม่มีใครสนใจมาเรียนแล้ว ที่สอนไปบางคนก็มีฝีมือดีกว่าสล่าทรงอีก สล่าทรงจึงได้ต่อยอดความคิดเพื่อพัฒนาฝีมือตัวเอง

รูปแบบการแกะสลักไม้ของสหกรณ์ โดยเนพระการแกะสลักพระพุทธรูป ทางสหกรณ์ และสมาชิกทุกคนมีความเชื่อว่า การแกะสลักพระพุทธรูปนั้นผู้แกะจะต้องผ่านการบวชเรียน มาแล้วจึงจะแกะสลักได้ จะต้องได้รับการมอบจากครู ถึงจะแกะสลักได้ เทวรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพต่าง ๆ พระพิฆเนตร เป็นของสูง ถ้าเป็น คนธรรมดาที่ยังไม่ได้บวช และไม่ได้รับมอบจากครู แกะสลักมักจะเพี้ยน(กินเหล้าหนัก)

เมื่อก่อนก็มีบ้างแต่คนที่ แกะเคยบวชเรียนมาก่อน และได้เข้า รับพิธีไหว้ครู ถือน้ำ กำนัดครู หรือมอบจากครูบา อาจารย์แล้วจึงแกะสลักได้

สล่าทรงบอกว่า คนที่เข้ามาซื้องานแกะสลักที่เป็นพระพุทธรูป บางคนก็เป็นฝรั่งมาซื้อ แต่ไม่เข้าใจว่าเป็นของสูง สำคัญสำหรับเรา ก็เอาไปไว้ที่บ้านได้บ้าง ในห้องน้ำ หน้าพระบ้าน เราเอาไปไว้ที่วิหาร ฝรั่งไม่รู้เอาไปทำอะไรไม่ดี แต่เราถือเป็นของสูง แกะช่างก็ได้เงินเหมือนกัน แกะสลักพระพุทธรูปขายได้เงินก็ไม่สบายใจ

บันทึกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 16.30 ถึง 17.26 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

8. นายไฉต กุณ

นายไฉต กุณประพันธ์เกิดเมื่อปีพ.ศ. 2494 ปัจจุบันอายุ 60 ปี ภรรยาชื่อ นางทองสุข ผลคำมา มีบุตรรวมกัน 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน จบการศึกษาแล้วทั้งสองคน

สาเหตุที่มาสนใจทำงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะที่บ้านทำงานแกะสลักไม้ เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงรุ่นพ่อ รุ่นแม่ สืบทอดมาถึงปัจจุบัน พ่อแม่สอนให้แกะสลัก ตั้งแต่เด็ก ก็ช่วยที่บ้านอยู่ตลอด ตั้งแต่อายุ 12 ปี ตอนนั้นงานที่แกะสลักจะเป็นพวก ภาพป่า ช้าง พุ่มไม้ ชนบท

มีความรู้ในเรื่อง ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จาก พ่อ แม่สอนมาตั้งแต่เด็ก และได้สั่ง สมประสบการณ์มานับหลายสิบปีแล้ว และแกะสลักไม้มาตลอด และได้ยึดเป็นอาชีพหลักตั้งแต่นั้นมา

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ไม้สำหรับใช้ในแกะสลักได้ชื่อมาจากคนที่นำมาขาย มีราคาแตกต่างกันตามประเภทของไม้ และขนาด อย่างเช่นไม้แผ่น แผ่นละ 400 – 500บาท เสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุประมาณ 1000 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่จะเป็นค่าไม้ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มี ค้อน เครื่องขัด สว่าน แผ่นไม้รองกระแทก

ไม้สักเป็นที่ นิยมนำมาผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มากที่สุด และขายได้ดีที่สุด ไม่มีข้อจำกัดที่ตายตัวในการเลือกคุณสมบัติของเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับประเภทงานการ ใช้ไม้อะไรก็ได้ สลักโหดสามารถแกะได้หมด

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ทำมาทั้งหมดมี หลายรูปแบบ นูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว มีทั้งสัตว์ ช้าง เต็มตัว หัวช้าง ม้า เสือ สิงห์ นก ปลา หรือจะเป็นป้ายป้ายเลขที่ ป้ายต้อนรับ ซึ่งกำลังขายดีในช่วงนี้

แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการ สร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ขึ้นอยู่กับสละตัวเองเป็นความจินตนาการ และก็มีบ้างที่ลูกค้าสั่งทำ ขั้นตอนในการ สร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรม การแกะสลักไม้ การทำป้ายตัวอักษร ไม้สำหรับแกะสลักป้ายตัวอักษรแผ่นละ 250- 300 บาท ขายแผ่นละ 500 บาท

ขั้นตอนแรก ร่างตัวอักษรตามที่กำหนดไว้ กัดลายด้วยเครื่องกัดตามตัวอักษร จะออกมาเป็นร่องลึกประมาณ 2 เซนติเมตร

ขั้นตอนที่ 2 ถาดส่วนที่ไม่ต้องการออก เพื่อให้ตัวอักษรมีความนูน

ขั้นตอนที่ 3 ขัดด้วยเครื่องขัด และขัดด้วยกระดาษทรายอีกรอบในส่วนที่เครื่องเข้าไม่ถึง

ขั้นตอนที่ 4 ตามธรรมชาติไม้จะมีลายตามธรรมชาติที่จะสามารถแตกออกได้ จึงจำเป็นต้องอุดรอยแตกนั้นเพื่อไม่ให้รอยแตกขยายออกไปเรื่อยๆ โดยใช้ซีเมนต์อุดตามรอยแตก ใช้ตัวประสานด้วยกาวยร้อน

ขั้นตอนที่ 5 ทำความสะอาด แต่งสีตามต้องการ สูดทำยลงแล็กเกอร์สีใค้ค บางส่วนอาจ ตกแต่งด้วยสีทอง ที่ตัวอักษร หรือปลาทอง และเคลือบเงาอีกครั้งด้วยแล็กเกอร์เคลือบเงา ขั้นตอนการทำงานแบ่งกันทำระหว่างสล่าไค้ค กับภรรยา

เอกลักษณ์ของงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สันป่าตอง คือ ช้าง ช้างทั้งขุนดำ ช้างต่อไม้ ช้างลีลา

รูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้งานของสหกรณ์ฯ

รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สัตว์ ป่า ช้าง ม้า ปลา สิงโต

รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต ป้ายต้อนรับ ป้ายบ้านเลขที่ ป้ายต่างๆ ภาพชนบท วิถีชีวิต

รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เทพต่างๆ เจ้าแม่กวนอิม พระพิฆเนตร สัตว์ในป่าหิมพาน กินรี หนุมาน

การถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ของช่าง สู้ช่างรุ่นใหม่ มีอยู่บ้างแต่จำเป็นต้องเป็นคนเอาจริงเอาจัง ที่จะทำอาชีพนี้ เพราะต้องใช้ความอดทน และเป็นคนสนใจใน ครอบครัวักจำเป็น

บันทึกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 17.30 ถึง 18.20 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 081-992-7422

9. นางทองสุข ผลคำมา

นางทองสุข ผลคำมา – เกิดเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2506 ปัจจุบันอายุ 48 ปี
 สามีชื่อ นายไฉต กุมประพันธ์มีบุตรรวมกัน 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน จบการศึกษาแล้วทั้งสองคน
 สาเหตุที่มาสนใจทำงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ เพราะที่บ้านทำงานแกะสลักไม้
 เป็นการสืบ

ทอดจากรุ่น ปู่ ย่า มาจนถึงรุ่นพ่อ รุ่นแม่ สืบทอดมาถึงปัจจุบัน และได้มาแต่งงานกับสลาไฉต
 จึงได้ทำงานแกะสลักไม้ต่อเรื่อยมา

มีความรู้ในเรื่อง ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ จาก พ่อ แม่สอนมาตั้งแต่เด็ก และได้สั่ง
 สมประสบการณ์มานับหลายสิบปีแล้ว และแกะสลักไม้กับสามี

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้

ไม้สำหรับใช้ในแกะสลักได้ชื่อมาจากคนที่นำมาขาย มีราคาแตกต่างกันตามประเภทของ
 ไม้ และขนาด อย่างเช่นไม้แผ่น แผ่นละ 400 – 500 บาท เสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุประมาณ
 1000 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่จะค่าไม้ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้มี
 ค้อน เครื่องขัด สว่าน แผ่นไม้รองกระแทก

ไม้สักเป็นที่ นิยมนำมาผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ มากที่สุด และขายได้ดีที่สุด ไม่มีข้อจำกัดที่ตายตัวในการเลือกคุณสมบัติของเนื้อไม้ให้เหมาะสมกับประเภทงานการ ใช้ไม้อะไรก็ได้ สล่ำไธ้ดสามารถแกะได้หมด

ผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ที่ทำมาทั้งหมดมี หลายรูปแบบ นูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว ตั้งแต่สัตว์ ช้างทั้งตัว หัวช้าง ม้า เสือ สิงห์ นก ปลา หรือจะเป็นป้ายป้ายเลขที่ ป้ายตอนรับ ซึ่งกำลังขายดีในช่วงนี้

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ ขึ้นอยู่กับสล่ำเองเป็นความจินตนาการ และก็มีบ้างที่ ถูกคำสั่งทำ

ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ การทำป้ายตัวอักษร ไม้สำหรับแกะสลักป้ายตัวอักษรแผ่นละ 250- 300 บาท ขายแผ่นละ 500 บาท

ขั้นตอนแรก ร่างตัวอักษรตามที่กำหนดไว้ กัดลายด้วยเครื่องกัดตามตัวอักษร จะออกมาเป็นร่องลึกประมาณ 2 เซนติเมตร

ขั้นตอนที่ 2 ถาดส่วนที่ไม่ต้องการออก เพื่อให้ตัวอักษรมีความนูน

ขั้นตอนที่ 3 ชัดด้วยเครื่องขัด และขัดด้วยกระดาษทรายอีกรอบในส่วนที่เครื่องเข้าไม่ถึง

ขั้นตอนที่ 4 ตามธรรมชาติไม้จะมีลายตามธรรมชาติที่จะสามารถแตกออกได้ จึงจำเป็นต้องอุดรอยแตกนั้น เพื่อไม่ให้รอยแตกขยายออกไปเรื่อยๆ โดยใช้ซีลี้อยูดยึดตามรอยแตก ใช้ตัวประสานด้วยกาวร้อน แต่ในเมื่อก่อนใช้ซีลี้อยู่ยึดกับกาวลาเท็กซ์แต่จะแห้งช้ามากทำงานต่อไม่ได้

ขั้นตอนที่ 5 ทำความสะอาด แต่งสีตามต้องการ สูดทำยกลงแล็กเกอร์สีไอ้ค บางส่วนอาจ ตกแต่งด้วยสีทอง ที่ตัวอักษร หรือปลาทอง และเคลือบเงาอีกครั้งด้วยแล็กเกอร์เคลือบเงา ขั้นตอน การทำงาน แบ่งกันทำในครัวเรือน การขายแผ่นป้ายแบบนี้ถึงราคาจะถูกแต่ขายได้หลายชิ้น เพื่อ เหาปริมาณ

เอกลักษณ์ของงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้ ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ สันป่าตอง คือ ช้าง ช้างหิ้งนูนต่ำ ช้างต่อไม้ ช้างลีลา

รูปแบบศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้งานของสหกรณ์ฯ

รูปแบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สัตว์ ป่า ช้าง ม้า ปลา สิงโต

รูปแบบความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต ป้ายต้อนรับ ป้ายบ้านเลขที่ ป้ายต่างๆ ภาพ
ชนบท วิถีชีวิต

รูปแบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เทพต่างๆ เจ้าแม่กวนอิม พระพิฆเนตร
สัตว์ในป่าหิมพาน กิณรี หนุมาน

บันทึกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 17.30 ถึง 18.20 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

10. นายสุริชัย กัณ

นายสุริชัย กัณหา เกิดเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2516 ปัจจุบันอายุ 39 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 162 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โทร 086-910-3204 เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ อยู่กลุ่มกากส่า

คุณสุริชัยเล่าว่า ก่อนหน้าที่จะมาทำอาชีพแกะสลักไม้ พบเรียนจบจากราชภัฏเชียงใหม่ ก็เดินทางไปหางานทำที่กรุงเทพฯ และเมื่อ 10 ปีที่แล้วได้กลับมาทำงานแถวบ้าน และได้เห็นการแกะสลักไม้เป็นอาชีพที่น่าสนใจจึงเริ่มศึกษาทางการแกะสลักไม้ แต่พอมีความรู้อยู่บ้าง จึงศึกษาเพิ่มเติมเอาเอง ฝีมือก็พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ

สิ่วที่ใช้ซื้อมาจากบ้านป่าอ้อย เป็นชุมชนที่ทำสิ่วกันหลายครัวเรือน เพื่อป้อนให้ช่างแกะสลักไม้ทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่

วิธีการลับสิ่วต้องใช้ หินลับ 2 แบบ ขั้นตอนแรกในการลับสิ่ว ช่างจะลับสิ่วกันเอง ด้วย 1 หินลับเกล็ดเพชร ที่มีสีดำค่อนข้างคุ่นตา และใช้น้ำเป็นตัวทำให้เกิดความเย็น แล้วจึงใช้หินตัวที่ 2 หินปูนที่มีสีขาว เนื้อละเอียดกว่าหินเกล็ดเพชร เพื่อให้สิ่วเรียบคมยิ่งขึ้น ถือเป็นเคล็ดลับของการลับสิ่วของสหกรณ์

ไม้ที่ใช้แกะสลักจะซื้อมาจากชาวบ้านที่นำมาขาย จากไร่ หรือที่นา สวนของชาวบ้าน เองราคาก็จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ ไม้สักปัจจุบันค่อนข้างหายากเพราะช่างส่วนใหญ่มีความต้องการไม้สักมากกว่าไม้อื่น จึงทำให้ไม้สักมีราคาแพงกว่าไม้อื่นๆ

กระบวนการผลิตศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของคุณสุริชัย ที่โดดเด่น คือ การทำสี โดยการใช้สีผสมดีดผสมด้วยอัตราส่วนที่พอเหมาะสีจะออกมาสวยงาม และใช้เทคนิคการพ่นสีตัวเครื่องแอร์บรัช และต้องทำเมื่ออากาศดีไม่มีความชื้นในอากาศมาก หรือฝนตก

ขั้นตอนในการทำสี ขั้นแรกคือ การเตรียมงานแกะสลักที่เสร็จเรียบร้อยแล้วมาทำความสะอาดไม่ให้มีเสี้ยน และขี้เลื่อย

ขั้นตอนที่ 2 ขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 150 อย่างละเอียดทำความสะอาดไม่ให้มีขี้เลื่อย

ขั้นตอนที่ 3 พ่นสีที่เตรียมไว้โดยเริ่มจากสีอ่อนกลาง สีที่เตรียมไว้จะมีความแตกต่างของน้ำหนักไว้ 3 น้ำหนัก สีน้ำตาลอ่อน สีน้ำตาลกลาง และสีน้ำตาลเข้ม เมื่อพ่นสีน้ำตาลอ่อนด้วยแอร์บรัชแล้วรอให้แห้ง ก็นำไปขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์180 ให้เรียบเนียนอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 4 ทำความสะอาด แล้วพ่นสีน้ำตาลกลางในส่วนที่ต้องการให้สีเข้มขึ้นและมีมิติรอให้แห้งแล้วขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 320 ขัดให้ละเอียดเรียบให้สีมีความกลมกลืนกันให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 ทำความสะอาด แล้วพ่นสีน้ำตาลเข้มในส่วนที่ต้องการความเข้มจัดและมีมิติที่ลึกลงในภาพ แล้วขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 380 ในเนียนที่สุด ตกแต่งรายละเอียด แล้วทำความสะอาด

ขั้นตอนที่ 6 เคลือบเงาให้งานมีความเงางาม

การลงสีจะขึ้นอยู่กับอากาศต้องเป็นอากาศที่แห้ง พอมืดแดด การขัดจะต้องขัดทุกขั้นตอนก่อนลงสีต่อไป และต้องประณีตในเย็น และใส่ใจในรายละเอียด

เทคนิคการทำสีแบบนี้ สล่ำสุริชัยเป็นคนคิดค้นขึ้นมาเอง ซึ่งตอนนี้ สล่ำคนอื่นที่ต้องการทำสีในลักษณะนี้ต้องมาซื้อสีจากสล่ำสุริชัย และนำไปทำ แต่งานออกมาก็จะไม่เหมือนสล่ำสุริชัย เพราะมีความแตกต่างทางด้านรายละเอียด และความสวยของสี และความเงางามที่ไม่เหมือนของสล่ำสุริชัย

ตอนหนึ่งงานที่ได้รับความนิยมคือ มังกร เป็นสัตว์นำโชคที่ขายดีที่สุดตอนนี้ และมีรายละเอียดมาก และต้องมีฝีมือ และความประณีต ราคา 10,000 บาท ขึ้นไปขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลาย รองลงมาคือม้า นูนต่ำทำสี ส่งได้ทั่วประเทศ ตอนนี้มีออเดอร์ ส่งลูกค้าที่จังหวัดอุดรธานี และลูกค้าที่กรุงเทพฯ

นอกจากมังกร และยังมี ม้า ช้าง นางเงือกปลาโลมา ปลาทอง นกยูง อินทรี ป้ายต่าง ๆ มีทั้งนูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว และประกอบเข้าในตู้กระจกที่ประดับหน้าต่าง ส่วนใหญ่จะเป็นงานชิ้นใหญ่

สล่าสุธิชัยเล่าว่า ได้เคยทำงานที่มีชาวต่างชาติมาสั่งให้แกะสลัก ผู้หญิงลอยตัวขนาดเท่าคนจริง มีหางเป็นปลา มีปีกเหมือนกิ้งกือในป่าหิมพาน และประกอบเข้ากับตู้กระจกที่มีน้ำตก ราคาที่ขายในตอนนั้น 500,000 บาท ทำด้วยไม้สัก ในเวลาในก ารแกะสลัก 1 ปี เป็นงานประติมากรรมประกอบสถานที่

สล่าสุธิชัยเล่าต่อว่า ตอนนี้ได้เปิดหน้าร้าน 3 แห่ง อยู่ที่กาสล่า 1 ร้าน ที่สหกรณ์ 1 ร้าน ที่กลุ่มยุหว่า 1 ร้าน และขายงานได้ทุกวัน

บันทึกเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 18.21 ถึง 19.28 น.

สถานที่สัมภาษณ์ สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง เลขที่ 236/2 หมู่ 10 ตำบลบ้านแม

อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ 50120

โทร. 086-910-3204

รายละเอียดราคาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ของสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่า
ตอง

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
1.	เจ้าแม่กวนอิม ไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขาย ปลีก 15000 บาท
2.	ช้างไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขาย ปลีก 350 บาท
3.	ภาพรามเกียรติ์ ไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขาย ปลีก 4500 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
4.	ม้าไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 3250 บาท
5.	ช้างขอน 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 300 บาท
6.	ช้างขอน 5 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 420 บาท
7.	ช้างต้นไม้ 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 300 บาท
8/.	ช้างขอน 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 170 บาท
9.	ช้างขอน 5 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 400 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้	ราคา
10.	ภาพช้างฉลุ ลาย 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 500 บาท
11.	ช้างใบโพธิ์		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 650 บาท
12.	ช้างขอน 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 150 บาท
13	ช้างสะพาน		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 150 บาท
14.	ช้างขอน 5 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 400 บาท
15.	หัวช้างไม้ แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 325 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้	ราคา
16.	ช้างในโพรง		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 170 บาท
17.	ช้างขนลึลล 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 420 บาท
18.	ช้างขน 3 ตัว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 200 บาท
19.	ช้างขน 3 ตัว ขนาดกลาง		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 350 บาท
20.	ตอไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 1300 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้	ราคา
21.	ตอไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 1300 บาท
22.	ตอไม้แกะสลัก (ใหญ่)		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 180 บาท
23.	ช้างไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 250 บาท
24.	ช้างไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 250 บาท
25.	ช้างไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 185 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
26.	ช้างลีลา 8 นิ้ว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 1350 บาท
27.	ช้างลีลา 8 นิ้ว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 1350 บาท
28.	ช้างลีลา 12 นิ้ว และ 8 นิ้ว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 5000 บาท
29.	ช้างคู่		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 420 บาท
30.	ช้างลีลา 12 นิ้ว(หนึ่ง)		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 3000 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
31.	เจ้าแม่กวนอิม ไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 7500 บาท
32.	กนิณีไม้ แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 9000 บาท
33.	ชุดเก้าอี้ไม้ แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 22000 บาท
34.	พระกนิษฐาตรีไม้ แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 11000 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้	ราคา
35.	พระกนิษเตรีไม้แกะสลัก(ยืน)		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 11000 บาท
36.	พระกนิษเตรีไม้แกะสลัก(นั่ง)		สินค้า OTOP) ราคาขายปลีก 15000 บาท
37.	กนิษฐ์ไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 11000 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้	ราคา
38.	ไม้แกะสลัก ภาพชนบท		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 180 บาท
39.	ภาพชนบท ขนาด8x13นิ้ว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 180 บาท
40.	ภาพป่าขนาด 8x13นิ้ว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 180 บาท
41.	ภาพชนบท		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 300 บาท
42.	ภาพชนบท(ตำ ข้าว)		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 550 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
43.	ภาพชนบท		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 1000 บาท
44.	ภาพชนบท		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 350 บาท
45.	กบไม้แกะสลัก 4 นิ้ว		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 90 บาท
46.	กังหันวิดน้ำไม้ แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 280 บาท
47.	กวางไม้ แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 180 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
48.	ตลับข้างพร้อม ที่เสียบปากกา		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 400 บาท
49.	โคมไฟไม้		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 2200 บาท
50.	ที่วางขวดไวน์ ไม้แกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 280 บาท
51.	พระแกะสลัก		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 780 บาท
52.	ไม้แกะสลัก เทวดายืนบน ช้าง		สินค้า OTOP ราคาขายปลีก 3000 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้	ราคา
53.	ช้างใน อิริยาบถต่างๆ		สินค้า OTOP 120 – 1,300 บาท
54.	ช้างนอน 1		สินค้า OTOP 120 – 1,300 บาท
55.	ช้างนอน 2		สินค้า OTOP 120 – 1,300 บาท
56.	ช้างแผ่น		สินค้า OTOP 1,200 -3,500 บาท

รายการ	ชื่อ	ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้	ราคา
57.	วิวช้างในป่า		สินค้า OTOP 1,200 - 3,500 บาท
58.	เจ้าแม่กวนอิม		สินค้า OTOP 6,500 – 9,000 บาท
59.	ไม้แกะสลักช้าง ลีลา		สินค้า OTOP (Coop) ราคาขายส่ง 1900 บาท ราคาขายปลีก 2300 บาท
60.	ไม้แกะสลักช้าง ลีลา		สินค้า OTOP (Coop) ราคาขายส่ง 1200 บาท ราคาขายปลีก 1900 บาท

ศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักสันป่าตอง มีไม้อยู่หลายประเภท เช่น ไม้จำฉา ไม้มะพร้าว ไม้แดง ส่วนไม้ที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์จะใช้ไม้สัก ต้น และราก ทำเป็นช้างยืนลีลา โต๊ะนั่งมีข้างเป็นตัวบ้าง ครึ่งตัวบ้างอยู่รอบฐานที่นั้ง แล้วแต่ลักษณะของไม้แต่ละชิ้นข้างโขลงมีอยู่หลายขนาด สมัยก่อนจะไม่หลากหลายเท่าใดนัก ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่ามีผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ มากมาย เพราะได้ความคิดไอเดียมาจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ที่มาช่วยแนะนำ เช่น ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 พัฒนาชุมชน องค์การพัฒนาเอกชน (OTOP)

1. วัตถุดิบที่ใช้ไม้จำฉา ไม้มะพร้าว ไม้แดง ไม้สัก ฯลฯ

2. กระบวนการผลิต

2.1 ถากหรือเลาะตาไม้หรือกิ่งไม้ ออก ให้เป็นสี่เหลี่ยมโดยประมาณ สร้างรูปแบบโครงร่างก่อนบางครั้งก็ใช้วาดเป็นโครงคร่าวๆ

2.2 ขึ้นรูปโดยการเจาะเอาส่วนที่ไม่ต้องการออก

2.3 แกะสลักตามรูปแบบต่างๆ ตามความถนัดของช่างแต่ละคน

2.4 ตกแต่งรายละเอียด เช่น ลายเส้นทำขนทำหนังให้ย่นคล้ายของจริงตามอริยาบทต่างๆของช้าง

3. การใช้/ประโยชน์ ใช้เป็นของประดับ ของใช้ ตกแต่งบ้าน ของเล่น

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักอำเภอสันป่าตอง รูปแบบต่างๆ เช่น ช้างโขลง ลายประเพณีไทย รูปม้า เครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ โต๊ะนั่ง แล้วแต่ลักษณะของไม้แต่ละชิ้น(OTOP)

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก (สหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง) ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักตำบลสันป่าตอง มีไม้อยู่หลายประเภท เช่น ไม้จำฉา ไม้มะพร้าว ไม้แดง ส่วนไม้ที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์จะใช้ไม้สัก ต้น และราก ทำเป็นช้างยืนลีลา โต๊ะนั่งมีข้างเป็นตัวบ้าง ครึ่งตัวบ้างอยู่รอบฐานที่นั้ง แล้วแต่ลักษณะของไม้แต่ละชิ้นข้างโขลงมีอยู่หลายขนาด

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักบ้านกิวแลน้อย ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก เป็นการนำต่อไม้หรือรากไม้ มาทำเป็นวัตถุดิบในการแกะสลักไม้ เช่น การแกะสลักช้าง กรอบรูป ภาพติดผนังต่างๆ ภาพตั้งโชว์ ภาพรามเกียรติ์ ฯลฯ นำต่อหรือรากไม้มาแกะสลักตามรูปภาพที่ต้องการ

ไม้แกะสลักช้างฝูงนารักสามัคคี

ไม้แกะสลัก (โคมไฟช้างกอดต้นไม้)

พระพิฆเนศ เป็นมหาเทพผู้ทรงภูมิปัญญายิ่งใหญ่ ผู้ขจัดอุปสรรคและอำนวยความสำเร็จในทุกสิ่ง พระองค์ทรงเป็นเทพเจ้าแห่งสากล (Universal God) ที่มีผู้เคารพนับถือมากที่สุดองค์หนึ่งในทั่วโลก ไม่ว่าจะใน อินเดีย เนปาล ลาว ภูฏาน ทิเบต มองโกล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี พม่า ไทย เขมร อินโดนีเซีย ฯลฯ

พระพิฆเนศ คือ เทพเจ้าที่มีปรัชญาอันเฉลียวฉลาด มีอุทยานภาพมาก และทรงคุณธรรม คอยปราบภัยพาลและอภินาคนดี อีกทั้งยังเป็นเทพผู้กตัญญูถึงพร้อมด้วยความดีงามสมควรแก่การสักการบูชาเป็นอย่างยิ่ง หากใครจะประกอบพิธี หรือทำกิจกรรมใด การเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ เช่น เปิดกิจการร้านค้า เริ่มการทำงาน ขึ้นบ้านใหม่ ออกเดินทาง หรือแม้กระทั่งการบวงสรวงทำพิธีมงคลต่างๆ ฯลฯ ต้องบอกกล่าวบูชาองค์พระพิฆเนศก่อนเป็นลำดับแรก จึงจะเป็นสิริมงคล และประสบความสำเร็จ

ตำนานกำเนิดพระพิฆเนศ เชื่อกันว่า พระพิฆเนศเป็นโอรสของ พระศิวะกับ พระศรีมหาอุมาเทวี (พระแม่อุมา) ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้เขียนคัมภีร์มหาภารตะ จากวาจาของพระฤๅษียาส และนับถือกันว่าเป็นเทพเจ้าแห่งการรณนาหนังสือ ดุจเดียวกับ พระสุรัสวดี พระพิฆเนศ มีกายเป็นมนุษย์ มีเศียรเป็นช้าง อีกชื่อหนึ่งจึงเรียกว่า คชานนท์ มีขาข้างเดียว อ้วนเตี้ย ท้องพลุ้ย หูยาน พระวรกายสีแดง สีขาว สีเหลือง ฯลฯ นุ่งห่มภูษาแดง มี ๔ กร ถือบังวาทศ ขอสับข้าง และมีเทพศาสตราวุธอีกหลายชนิด ซึ่งได้รับประทานจากพระศิวะ มีพาหนะบริวาร คือ หนู นามว่า มุสิกะ

การนับถือพระพิฆเนศในเมืองไทย พระพิฆเนศได้กลายเป็นเทพเจ้าองค์สำคัญในศาสนาฮินดู (พราหมณ์) ความศรัทธาเชื่อถือได้แพร่หลายสู่แผ่นดินสยาม ตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏเป็นรูปประติมากรรมพระพิฆเนศ ณ โบราณสถานหลายแห่ง

พระพิฆเนศ ได้กลายเป็นมหาเทพที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมา กองค์หนึ่ง นับถือให้ท่านเป็นประธานในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นสัญลักษณ์ประจำกรมศิลปากร , มหาวิทยาลัยศิลปากร , วิทยาลัยช่างศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ รวมทั้งใน พิธีไหว้ครู นาฏศิลป์ โขน ละคร พิธีไหว้ครูของความงูช่าง พิธีครอบครูเรียนสรรพวิชาต่างๆ ก็ต้องกล่าวบูชาพระพิฆเนศเสียก่อน จึงจะเป็นสิริมงคล และทำกิจการงาน หรือเล่าเรียนได้สำเร็จ

ดังนั้น การอธิษฐานขอพรใดๆ ที่ไม่เกินวาสนาบารมี ย่อมสำเร็จได้ทุกสิ่ง พระองค์ย่อมประทานพรให้สมปรารถนาเสมอ เช่น ขอพรด้านกา รศึกษาเล่าเรียน ขอปัญญาความรู้ ขอตำแหน่งหน้าที่การงาน ขอด้านการเงินและความรัก ด้านปัดเป่าอุปสรรคทุกข์ภัย และแก้ไข ปัญหาต่างๆ ขอให้ทุกอย่างประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะสำเร็จมากน้อยหรือไม่ประการใดนั้น ขึ้นอยู่กับบุญกุศลบารมีของแต่ละคน ที่ย่อมมีไม่เท่ากัน

การสักการบูชาขอพร พระพิฆเนศ ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นอาชีพใด ประชาชนทุกชนชั้น วรณะ ก็สามารถขอพรจากพระองค์ท่านได้ไม่จำกัด เพราะท่านเป็นมหาเทพที่ใจดี มีปัญญาลึกล้ำ แก้ไขปัญหาได้เก่ง จนได้รับการขนานนามให้เป็น "เทพเจ้าแห่งความสำเร็จ"

วิธบูชาพระพิฆเนศ วันที่เริ่มต้นครั้งแรกควรเริ่มบูชาในวันอังคาร หรือวันพฤหัสบดี เพื่อถวายตัวเป็นผู้ศรัทธา หรือลูกศิษย์ของพระพิฆเนศ วันต่อไปให้สักการะตามปกติ จะเป็นฤกษ์ยามใดถือเป็นมงคลทั้งสิ้น ของที่ใช้ในการสักการบูชาได้แก่ น้ำสะอาด นม น้ำมะพร้าว แต่ถ้ามีเครื่องสังเวทควรใช้ผลไม้และขนมต่างๆ เช่น อ้อย กล้วยสุก มะพร้าว เลือกลถวายได้ตามศรัทธา และกำลังทรัพย์ แต่ถ้าสามารถถวายได้ทุกวันก็จะเป็นการดี

เครื่องสังเวทพระพิฆเนศ ห้ามใช้เนื้อสัตว์ทุกชนิด (สามารถใช้ขนมที่มีส่วนผสมของไข่ได้บ้าง แต่ถ้าเลือกได้ก็ควรเลี่ยง) ให้ถวายผลไม้ที่สุกแล้วเป็นหลัก อ้อย น้ำอ้อย นมวัว ขนมโมทกะ (หรือ ขนมต้มแดง ต้มขาว ของไทย) หรือขนมหวานลาดูป (ชาวอินเดียนิยมถวาย) ตลอดจนข้าวสาร เกลือ พืช ผัก งา สมุนไพร ธัญพืชและเครื่องเทศทุกชนิด ก็สามารถให้ถวายได้

ขั้นตอนการบูชาพระพิฆเนศ ดังต่อไปนี้

1. จุดเทียน หรือตะเกียงน้ำมัน ธูปหอม กายาน ต่อหน้าเทวรูป หรือ รูปภาพ

พระพิฆเนศ

2. ถวายเครื่องบูชาสักการะ
3. กล่าวคำบูชาพระพิฆเนศ ด้วยบทสวดมนต์และบทสรรเสริญต่างๆ
4. ท่องพระนาม เปิดเพลงถวาย ทำสมาธิ ฯลฯ
6. แผ่เมตตา ขอความสันติและสงบสุข เป็นอันเสร็จพิธี

การประดิษฐานพระพิฆเนศ และเทวรูปองค์อื่นๆ เน้นที่ความสวยงาม ความสะดวกและเหมาะสมเป็นหลัก เรื่องทิศทางถือว่าเป็นรอง ส่วนใหญ่จะเน้นทางทิศตะวันออก หรือทิศอื่นๆ ก็ได้ ยกเว้นทิศตะวันตก แต่ที่สำคัญควรแยกที่บูชาเป็นเอกเทศต่างหาก ไม่ปะปนกับหิ้งพระ หรือโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป หรือพระเกจิอาจารย์

คาถาสวดบูชาพระพิฆเนศ ที่ใช้กันส่วนใหญ่ คือ "โอม ศรี คณศายะ นะมะฮา" จากนั้นให้กล่าวคำอธิษฐานขอพรเป็นภาษาไทย สำหรับผู้เริ่มต้นบูชา ควรใช้มนต์บทนี้ ซึ่งสั้นกระชับจำง่าย

เจ้าแม่กวนอิม ออกเสียง กวนอิม ตามสำเนียงฮกเกี้ยน หรือ กวนอิน ตามสำเนียงกลาง (จีน: 觀音; อังกฤษ: Guan Yin) พระโพธิสัตว์ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นองค์เดียวกับ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ในภาษา สันสกฤต ซึ่งมีต้นกำเนิดจากพระสูตรมหายานในอินเดีย และได้ผสมผสานกับความเชื่อพื้นถิ่นดั้งเดิมของจีน คือตำนานเรื่องพระจิตาเมี่ยวซ่าน ก่อให้เกิดเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิมในภาคสตรีขึ้น เพื่อแสดงออกถึงความอ่อนโยน และแสดงถึงความเมตตากรุณาให้เด่นชัดยิ่งขึ้นดังเช่นความรักของมารดาที่มีต่อบุตร ซึ่งเป็นการผสมผสานกลมกลืนทางความเชื่อที่ปราศจากข้อขัดแย้ง เนื่องจากใน สัทธรรมปุณฑริกสูตร ได้อธิบายว่า พระอวโลกิเตศวรนั้นสามารถแบ่งภาคเพื่อโปรดสรรพสัตว์ได้มากมายทั้งปางบุรุษและสตรี และเป็นธรรมดาของพระโพธิสัตว์มหายานที่เมื่อเข้าไปสู่ดินแดนอื่นทั้ง ทิเบต จีน หรือ ญี่ปุ่น ย่อมผสมผสานกลมกลืนได้กับเทพท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างในกรณีพระอวโลกิเตศวรนี้ Sir Charles Eliot ได้ตั้งข้อสังเกตว่า "คงเนื่องมาจากความสับสนทางความคิดของชาวจีนในยุคนั้น

ซึ่งบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ ของตนอยู่แล้ว และเมี่ยวซ่านก็เป็นเทพวีรชนดั้งเดิมอยู่ก่อน พออารยธรรมพระโพธิสัตว์จากอินเดียแผ่เข้าไปถึง ได้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมเปลี่ยนชื่อเสียงคงไว้เพียงแต่คุณลักษณะต่าง ๆ พอให้แยกออกกว่าเป็นพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์"

พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ รูปลักษณะสตรีเพศ นิยมเรียกว่า "เจ้าแม่กวนอิม"

พระโพธิสัตว์กวนอิม (ประสูติ 19 เดือนยี่จัน) ชาติสุดท้ายเป็น ราชธิดานาม เมี่ยวซ่าน เดิมเป็นเทพธิดา จุตินมายังโลกมนุษย์เพื่อมาช่วยปลดเปลื้องทุกข์ภัยแก่มวลมนุษย์ เป็นราชธิดาองค์สุดท้ายของกษัตริย์ เมี่ยวจวง ซึ่งมีราชธิดา 3 องค์ องค์โตชื่อ เมี่ยวอิม องค์รองชื่อ เมี่ยวหยวนเยาว์วัยเป็นพุทธมามกะ รู้แจ้งในหลักธรรมลึกซึ้ง ตั้งพระทัยแน่วแน่จะบำเพ็ญภาวนา เพื่อหลุดพ้นสังสารวัฏ ออกบวชวันที่ 19 เดือน 9 พระเจ้าเมี่ยวจวงไม่เห็นด้วย จะบังคับให้เลือกราชบุตรชาย เพื่อจะได้สืบทอดราชบัลลังก์ต่อไป แต่เจ้าหญิงเมี่ยวซ่านไม่สนพระทัยเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ อันจอมปลอม แม้จะถูกพระบิดาดุด่าอย่างไร องค์หญิงก็ไม่เคยนึกโกรธเคืองแต่อย่างใด

ต่อมาองค์หญิงสามได้ถูกขับไปทำงานหนักในสวนดอกไม้ เช่น หาบน้ำ ปลูกดอกไม้ ทั้งนี้เพื่อทรมานให้เปลี่ยนความตั้งใจ แต่ก็มีเหล่ารุกขเทวดามาช่วยทำแทนให้ทั้งหมด พระบิดาเมื่อเห็นว่าไม่ได้ผล จึงรับสั่งให้หัวหน้าแม่ชี นำองค์หญิงสามไปอยู่ที่วัดนกงูขาว และให้อาณานิคมของแม่ชีทั้งวัดมอบให้องค์หญิงทำคนเดียว แต่องค์หญิงมีพระทัยเด็ดเดี่ยว ไม่เกี่ยงงานการต่าง ๆ ก็มีเหล่าเทพารักษ์มาช่วยทำแทนให้อีก พระเจ้าเมี่ยวจวงเข้าพระทัยว่า พวกแม่ชีไม่กล้าเคี้ยวขี้หนูใช้งานหนัก ก็ยิงทรงกริวหนักขึ้น สั่งให้ทหารเผาวัดนกงูขาวจนวอดเป็นจุณไป พร้อมกับพวกแม่ชีทั้งวัด มีแต่เจ้าหญิงเมี่ยวซ่านเท่านั้นที่ปลอดภัยรอดชีวิตมาได้

พระเจ้าเมี่ยวจวงทรงทราบดังนั้น จึงรับสั่งให้นำตัวราชธิดาไปประหารชีวิต เทพารักษ์คอยคุ้มครองเจ้าหญิงอยู่ โดยเนรมิตทองทิพย์เป็นเกราะห่อหุ้มตัว คมดาบของนายทหารจึงไม่อาจจะดาบพระวรกาย ดาบหักถึง 3 ครั้ง 3 ครา พระบิดาทรงกริ้วยิ่งนัก โดยเข้าพระทัยว่า นายทหารไม่กล้าประหารจริง จึงให้ประหารนายทหารแทน แล้วรับสั่งให้จับเจ้าหญิงไปแขวนคอ ทว่าผ้าแพรที่แขวนคอก็ขาดสะบั้นลงอีก

ทันใดนั้นปรากฏมีเสือ เทวดาตัวหนึ่งได้นำเจ้าหญิงขึ้นพาดหลังแล้วเผ่นหนีไปที่เขา เชียงชัน ต่อมา เทพไท่โป่ได้แปลงร่างเป็นชายชรามาโปรดเจ้าหญิง ชี้นะเคล็ดวิธีการบำเพ็ญ เพียรเครื่องดับทุกข์ จนสามารถบรรลุผลสำเร็จธรรม วันที่ 19 เดือน 6 ข้างฝ่ายพระบิดาเข้า พระทัยว่า เจ้าหญิงถูกเสือคาบไปกินเสียแล้ว จึงไม่ได้ติดตามราวีอีก

ต่อมาไม่นานบาปกรรมที่พระองค์ก่อไว้ส่งผล เกิดป่วยด้วยโรคร้ายแรง ไม่มียารักษา ให้หายได้ เจ้าหญิงเมี่ยวซ่านได้ทรงทราบด้วยญาณวิถึว่า พระบิดากำลังประสบเคราะห์กรรม อย่างหนัก ด้วยความกตัญญูทเวที ปีนเลียศ มีได้ถือโทษโกรธการกระทำพระบิดาแม่แต่น้อย ทรงได้สละดวงตาและแขนสองข้าง เพื่อรักษาพระบิดาจนหายจากโรคร้าย ว่ากันว่า ภายหลัง สำเร็จอรหันต์ ได้ดวงตาและพระกรคืน เคยแสดงปาฏิหาริย์เป็นปาง กวนอิมพันมือ องค์หญิงเมี่ยว ซ่านนั้น ตอนแรกเป็นชาวพุทธ ตอนหลังเทพไท่โป่ได้มาโปรด ชี้นะหนทางดับทุกข์ เหตุนี้พระ โพธิสัตว์กวนอิมจึงเป็นเทพทั้งฝ่ายพุทธและฝ่ายเต๋าในเวลาเดียวกัน

พระอวโลกิเตศวร (เทวนาครี अवलोकितेश्वर , จีน 觀世音) พระ โพธิสัตว์องค์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีผู้เคารพศรัทธามากที่สุด และเป็นเสมือน ปุคคลาธิษฐานแห่งมหากรุณาคุณของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เรื่องราวของพระอวโลกิเตศวรปรากฏ อยู่ทั่วไปในคัมภีร์สันสกฤตของมหายาน อาทิ ปุทธญาปารมิตาสูต , สหุทธมนุสสุต และ การณทวายุหสุต

ความหมายของพระนาม คำว่า อวโลกิเตศวร ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายนัยด้วยกัน แต่โดยรูปศัพท์แล้ว คำว่าอวโลกิเตศวรมาจากคำสันสกฤตสองคำคือ อวโลกิต กับ อิศวร แปลได้ว่าผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบน หรือพระผู้ทัศนาดูโลก ซึ่งหมายถึงเฝ้าดูแลสรรพสัตว์ ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์นั่นเอง , ซิมเมอร์ นักวิชาการชาวเยอรมันอธิบายว่า พระโพธิสัตว์องค์นี้ทรง เป็นสมันตมุข คือ ปรากฏพระพักตร์อยู่ทุกทิศอาจแลเห็นทั้งหมด ทรงเป็นผู้ที่สามารถบรรลุพระ สัมมาสัมโพธิญาณ คืออาจจะเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใดก็ได้ แต่ทรงยับยั้งไว้เนื่องจากความกรุณา สงสารต่อสรรพสัตว์ นอกจากนี้ นักปราชญ์พุทธศาสนาบางท่านยังได้เสนอความเห็นที่ว่า คำว่า

อิศวร นั้น เป็นเสมือนตำแหน่งที่ติดมากับพระนามอวโลกิตะ จึงถือได้ว่าทรงเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์เดียวที่มีตำแหน่งระบุไว้ท้ายพระนาม ในขณะที่พระโพธิสัตว์พระองค์อื่นหาไม่มี

อันแสดงให้เห็น ถึงความยิ่งใหญ่และความสำคัญยิ่งของพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ พุทธศาสนิกชนชาวจีนจะรู้จักพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ในพระนามว่า กวนซิม หรือ กวนอิม ซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าอวโลกิตศวรในภาษาสันสกฤต คือผู้ฟังระดับเสียงแห่งโลก แต่โดยทั่วไปแล้วมักให้อรรถาธิบาย เป็นใจความว่าหมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของสัตว์โลก (ที่กำลังตกอยู่ในห้วงทุกข์) คำว่ากวนซิมนี้พระกุมารชีวะชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในจีนเป็นผู้แปลขึ้น ต่อมาตัดออกเหลือเพียงกวนอิมเท่านั้น

ลักษณะทางประติมานวิทยา

ภาพเขียนหรือรูปเคารพ ของพระอวโลกิตศวรเริ่มแรกนิยมสร้างเป็นรูปบุรุษหนุ่ม ทรงเครื่องอลังการวิบุลย์ตาภรณ์อย่างเจ้าชายอินเดียโบราณ และมีอยู่หลายปางด้วยกัน แต่สิ่งสำคัญคือศิราภรณ์บนพระเศียรพระอวโลกิตศวรจะต้องมีรูปของพระอมิตาภะในปางสมาธิ หากเป็นปางที่มีหลายเศียร เศียรบนสุดจะเป็นเศียรพระอมิตาภะ นับเป็นข้อสังเกตในด้านปฏิมากรรมของพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ ส่วนดอกบัวอันเป็นสัญลักษณ์ของพระอวโลกิตศวร คือ บัวสีชมพู ขณะที่สีขาวคือบัวของพระมัญชุศรีโพธิสัตว์เท่านั้น และด้วยดอกบัวสีชมพูในตระกูลปัทมะนี้เอง ทำให้พระองค์ได้รับการขนานพระนามว่าปัทมปาณีโพธิสัตว์

เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศจีนในช่วงแรกคือสมัยก่อนราชวงศ์ถัง ในยุคนั้นรูปเคารพของพระอวโลกิตศวรยังสร้างเป็นรูปบุรุษตามแบบพุทธศิลป์ของอินเดีย หากในกาลต่อมาช่างชาวจีนได้คิดสร้างเป็นรูปสตรีเพื่อแสดงออกถึงความอ่อนโยน และแสดงถึงความเมตตากรุณาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังเช่นความรักของมารดาที่มีต่อบุตร สะท้อนถึงความรู้สึกและความเชื่อของประชาชนพื้นถิ่นที่ห่างไกลแม่แบบซึ่งมาจากอินเดีย จนอาจจะเรียกได้ว่า กวนอิมในรูปลักษณะของสตรีเป็นสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในจีน และแพร่หลาย มากกว่าปางอื่น ๆ กระทั่งแผ่ขยายเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชีย ทั้งนี้เพราะรูปลักษณะของฝ่ายหญิงแทนค่าในเรื่องความเมตตากรุณาได้ดี ในขณะที่รูปลักษณะอย่างบุรุษเพศจะสะท้อนเรื่องคุณธรรมมากกว่าความเมตตา เมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าไปยังเกาหลี ญี่ปุ่นและเวียดนาม และไทย พุทธศาสนิกชนในประเทศนั้นก็พลอยสร้างรูปพระอวโลกิตศวรเป็นสตรีตามแบบอย่างประเทศจีนไปด้วย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล นางสาวเนาวรัตน์ จูติชาญชัยกุล
 วันเดือนปีเกิด 1 กรกฎาคม 2523
 สถานที่เกิด เขตบางกอกใหญ่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน 93/536 หมู่ 2 แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร
 ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์
 สถานที่ทำงานในปัจจุบัน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะศึกษาศาสตร์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2539 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาจิตรศิลป์
 จากอาชีวศึกษานบุรี
 พ.ศ. 2541 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จิตรกรรมสากล
 จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง
 พ.ศ. 2544 ปริญญาตรี วิชาเอกจิตรศิลป์ (ศษ.บ.) เกียรตินิยมอันดับ 1
 จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
 พ.ศ. 2555 ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา (กศ.ม.)
 จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ